Bucureşti
Madrid
Mexic
Havana
Santiago

VASILE DAN

Însemnările nonconformiste ale unui diplomat

casa cărţii de ştiinţă

Vasile Dan

Δ

ÎNSEMNĂRILE NONCONFORMISTE ALE UNUI DIPLOMAT

Bibliotecii Metropolitane „Mihail Sadoveanu" cu cele mai alese sentimente de apreciere din partea autorului.

nov. 2011

Coperta: Patricia Puşcaş

ISBN 978-973-133-773-9

Director: Mircea Trifu
Fondator: dr. T.A. Codreanu
Tehnoredactare computerizată: Czégely Erika

Tiparul executat la Casa Cărţii de Ştiinţă
400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor nr. 6-8
Tel./fax: 0264-431920
www.casacartii.ro; e-mail: editura@casacartii.ro

Vasile Dan

ÎNSEMNĂRILE NONCONFORMISTE ALE UNUI DIPLOMAT

Casa Cărţii de Ştiinţă
Cluj-Napoca, 2010

Caminante, no hay camino
Se hace camino al andar
(Antonio Machado)

Drumețule, nu este drum
Drumul se face mergând
(Antonio Machado)

CUPRINS

Introducere

Când am hotărât să aştern pe hârtie aceste gânduri şi să răstorn tolba plină de amintiri şi însemnări adunate de-a lungul unei cariere de patru decenii, 32 de ani în diplomaţie şi alţi 8 în jurnalistică, nu bănuiam că am deschis o adevărată cutie a Pandorei şi că voi fi copleşit de ceea ce mi s-a întâmplat în clipa vieții ce mi-a fost hărăzit să o trăiesc.

Nu am bănuit nici că îmi va fi, pe alocuri, dificil să pot reda numai acele fapte şi idei care ar putea prezenta interes pentru un public cât mai larg şi nu numai pentru, sper, foştii şi actualii mei colegi, mai tineri sau aflaţi deja în aceeaşi ambarcațiune a pensionarilor.

Subiectivismul inerent selectării precum şi spațiul acordat momentelor incluse în carte m-au stânjenit adesea şi a fost nevoie de rigoare şi mult discernământ în prezentarea faptelor mai semnificative.

Din raţiuni de organizare a materialului dar şi pentru a aborda, exact aşa cum s-au desfăşurat evenimentele, simultan cu aspectele oficiale, diplomatice, m-am oprit şi asupra altora, neoficiale, doar aparent colaterale, aşa cum le-am perceput direct în contactele cu țările în care m-am aflat şi cu oamenii pe care i-am cunoscut; niciun diplomat nu poate trece nepăsător pe lângă valorile sau punctele de interes pe care, fără îndoială, fiecare țară le are.

Am rezervat spaţii simbolice opiniilor mele legate de funcționarea MAE, instituţie cu un specific şi cu o pro-

blematică sensibile şi în legătură cu care atât din interior cât şi, mai ales, din exterior, se emit judecăți de valoare nu întotdeauna exacte şi nici binevoitoare.

Mentalitatea adesea păguboasă pe întreaga scară ierarhică ca şi loviturile la care a fost expusă această instituție, pe drept considerată de elită, atât înainte cât şi după 1990, le-am perceput şi înfruntat atât în Centrala MAE cât şi la misiunile la care am lucrat.

Cred că aş putea fi considerat, fără falsă modestie, unul dintre bunii cunoscători ai realităților ibero-americane, ai relațiilor României cu țările de care suntem apropiați prin afinități de cultură, limbă şi istorie. Misiunile mele permanente în Cuba, Spania, Chile, Mexic, Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua şi Costa Rica precum şi vizitele oficiale ca interpret sau membru al unor delegații parlamentare, guvernamentale şi prezidențiale în majoritatea țărilor latino-americane şi caraibiene ca şi anii în care m-am aflat la conducerea Direcției politice cu competențe în aceste regiuni ar putea veni în sprijinul unei asemenea afirmații.

Adaug la această experiență şi cei opt ani de jurnalism pe care cu plăcere şi dedicație l-am practicat la Radio, Secția Spaniolă din cadrul fostei Redacții a Emisiunilor Pentru Străinătate (REPS).

Am fost, aşadar, un împătimit al bilateralismului iar pe multilateral am avut unele misiuni temporare şi punctuale (fostul GATT, OMT, OIRT, Comisia ONU pentru Drepturile Omului, OSA etc.).

Am fost, totodată, şi un om de protocol, aflându-mă la conducerea Direcției de specialitate din MAE doi ani şi jumătate. Prin complexitatea materiei şi, mai ales datorită interferențelor de competențe cu cele ale preşedinției şi guvernului, sarcinile specifice şi situațiile apărute m-au obli-

gat adesea la soluții... solomonice. Pentru a nu mai vorbi de faptul că pentru un diplomat, şi nu numai, regulile de ceremonial şi protocol fac parte din însăşi structura profesiei deşi încă mulți dintre colegii mei acordă o atenție secundară acestor aspecte. Am contribuit la redactarea unui *Ghid de ceremonial şi protocol* care a fost distribuit principalelor instituții ale statului şi pe care am reuşit să îl traduc şi a fost editat în două state mexicane. Am fost prezent, cu cinci dizertații, la trei congrese internaționale de protocol organizate în Mexic pe durata misiunii mele în această țară.

Este, cred, vorba despre mărturiile şi observațiile unui diplomat care şi-a îndeplinit misiunea sau misiunile ce i-au fost încredințate dar care, totodată, nu a încetat să fie un observator al vieții, un trecător care a ştiut să vadă, s-a străduit să înțeleagă şi care încearcă acum să şi povestească experiențele lui multiple, profesionale şi de viață, fără a plictisi cititorul, sper, cu detalii tehnice sau prea profesionalizate despre această traiectorie de patru decenii. *„Vivir para contarla"* adică *trăieşte viața pentru a o putea povesti* cum ar zice marele Gabriel Garcìa Màrquez. Aş îndrăzni să cred că pentru cei patruzeci de ani de activitate, câteva momente au fost determinante pentru schimbările din viața mea profesională – şi nu numai. Am ales trei dintre acestea cărora le voi acorda o atenție prioritară în paginile ce urmează. **Primul** – şi cel mai recent – îl situez într-o zi însorită de iulie 2006 când, în plin anotimp ploios, la Ciudad de Mèxico participam la ultima activitate oficială din cariera mea de diplomat. În noua şi moderna clădire a ministerului mexican de externe, unul dintre secretarii de stat îmi înmâna Ordinul VULTURUL AZTEC în grad de BANDĂ conferit de preşedintele Mexicului, Vicente Fox Quesada, moment culminant de recunoaştere la cel mai înalt nivel a activității desfăşurate de un ambasador în respectiva țară.

Se încheia astfel un ciclu de patru decenii în care doresc să cred că am contribuit cu modestie la promovarea şi apărarea intereselor ţării pe diferite meridiane ale lumii. La rândul său, ministrul român de externe din acel moment avea să îmi trimită o scrisoare în care îmi împărtăşea „aprecierea pentru tot parcursul dumneavoastră profesional". Fără a mă ghida după elementele de cronologie, situez ca **al doilea moment** de referinţă cel petrecut într-o zi ploioasă de septembrie 1964 într-un Botoşani tern şi apatic unde îmi efectuam alături de ceilalţi colegi de la Drept serviciul militar de trei luni. Aşteptam cu înfrigurare acordul scris de la MAE, instituţie care selecţionase câteva zeci de absolvenţi ai promoţiei 1964, adică a Centenarului, pentru concursul de admitere la Cursurile Postuniversitare de Relaţii Internaţionale iniţiate în urmă cu doi ani. Chiar dacă aprobarea dosarului meu a întârziat câteva zile, importanta hârtie a sosit şi m-am racordat total la pregătirea celei de-a doua mari încercări din viaţa mea de până atunci, după intrarea la Facultatea de Drept din Bucureşti în 1959, şi anume, saltul spre diplomaţie. Am avut atunci revelaţia destinului fiecăruia fără a fi însă fatalist: trecuseră exact două săptămâni de când colegii mei selecţionaţi pentru concursul din toamnă primiseră acordul scris de la MAE, mai puţin eu. Mă întrebam de ce şi sufeream în tăcere; unii dintre viitorii mei colegi de diplomaţie nu au fost prea amabili, comentariile lor erau răutăcioase, asta pentru a le aprecia cu îngăduinţă. Mie îmi era însă hărăzit să reuşesc mai mereu cunoscând emoţii suplimentare, aşa cum avea să mi se mai întâmple şi în alte situaţii. De această dată, la 26 septembrie 1964, adică atunci când am primit comunicarea mult aşteptată, am luat un adevărat start lansat spre viitoarea carieră.

Mi se pare greu de digerat acum, după atâţia ani, ideea că în acel moment cea mai mare preocupare pentru

mine era să îmi activizez minimele cunoştinţe de limbă rusă pe care le dobândisem de-a lungul a...15 ani de studiu! Nu îmi însuşisem mai nimic din motive care îmi scapă. Proba de limbă străină a fost de altfel şi cea mai slab cotată la concurs în comparaţie cu notele maxime obţinute la celelalte încercări (socialism ştiinţific, limbă şi literatură română, istorie). Aşadar, proba Botoşani fusese trecută şi alergam acum în linie dreaptă, pentru a folosi un termen sportiv, spre necunoscut! **În sfârşit**, într-o joi dintr-un decembrie gri şi sordid din 1981, în timp ce mă aflam la cursul de perfecţionare la limba engleză, într-o clădire anexă a fostului MAE, actuala clădire a guvernului, am fost chemat la unul dintre secretarii de stat care m-a informat fără prea multe menajamente că eram „rotat" şi urma să preiau un post de jurisconsult la ICL Combustibilul!

Începea, după 15 ani de diplomaţie, o nouă etapă de viaţă dar şi profesională care s-a dovedit a fi mai mult decât benefică şi interesantă. Soarta a fost de partea mea. Au urmat opt ani de ziaristică la Radio.

În jurul acestor trei momente dar şi al altora, desigur, s-au ţesut din 1964 până în 2006, anul pensionării mele, numeroase clipe de viaţă reală, multe gratificante, multe importante, mai puţine şocante şi traumatizante.

Toate la un loc conturează, sper, o structură umană, un caracter şi, în fond, un om ce pleacă dintr-un cartier mărginaş al Bucureştiului şi ajunge în onoranta şi minunata ipostază de a reprezenta şi apăra, la nivelul şi cu posibilităţile sale, interesele ţării.

ÎNCEPUTURILE

SPRE DIPLOMAȚIE-DIN FERENTARI ÎN LUMEA NOUĂ

Plecat din Ferentari, cartierul în care m-am născut şi am crescut, am făcut prima „escală" diplomatică la ambasada României din Havana în calitate de ataşat cultural în perioada 1972-1977. Dar, până atunci, câteva antecedente îmi sunt obsesiv prezente în memorie şi al căror parfum oarecum patriarhal, oarecum nostalgic dar cu certitudine originare, mă obligă să le evoc.

Peste ani mi-a plăcut să cred, cu o oarecare şăgălnicie specifică ardeleanului din mine (mama şi tata provin dintr-o minunat de frumoasă zonă a Clujului şi au adus cu ei la Bucureşti în 1933 toată puritatea şi bunul simț cunoscute şi apreciate, încă, la unii dintre consătenii locului...) că primele noțiuni de diplomație le-am primit acasă şi în primii ani de şcoală. Câteva exemple pot fi semnificative dacă sunt luate sub beneficiul de inventar al deplinei lor seriozități.

Eram în clasa a IV-a a modestei şcoli din cartier când mama a fost invitată de învățătoare pentru a-i spune că fiul ei, adică eu, am pus sub semnul îndoielii povestea „adevărată" a Zoiei Kosmodemianskaia, membră a tineretului comunist sovietic, luată prizonieră de trupele hitleriste şi torturată în gerul siberian – căruia i-a supraviețuit. După aplanarea... conflictului, totul a reintrat în normal

dar, nu-i aşa, fusesem pe punctul de a fi parte într-un conflict diplomatic dacă învăţătoarea ar fi transmis cele întâmplate directorului şcolii, un rusofil cunoscut. Mama a fost cea care a aplanat orice urmă de neînţelegere.

Un alt episod este legat de o vecină nevoiaşă care primea de la mama, mai ales în zilele friguroase de iarnă, ajutoare în alimente scoase dintr-o pivniţă mereu bine garnisită cu de-ale gurii. Buna mea mamă era mereu gata să ajute chiar şi atunci când în pivniţă nu mai erau provizii iar ultimele rezerve le păstra, desigur, pentru cele cinci guri din casă. Când într-una dintre zile, într-un an ce fusese marcat de o secetă cumplită vecina şi-a făcut apariţia, mama i-a explicat că nu mai are de niciunele şi că regretă enorm situaţia; eu, la cei şase ani la care îmi începusem deja şcoala am intervenit şi am precizat că de fapt, în pivniţă, mai sunt destule „bunătăţi" şi am şi exemplificat, punând-o pe mama într-o situaţie delicată. Am învăţat ceva mai târziu că nu este bine să îţi depăşeşti mandatul şi este benefic să ştii să taci mai ales în prezenţa superiorului...

Cred însă că cea mai elocventă lecţie de viaţă pe care am primit-o şi care mi-a servit şi îmi serveşte până la moarte a venit de la tata, un om simplu, dulgher specializat la Bucureşti, căci sosise direct de la coarnele plugului în capitală unde alături de mama au crescut trei copii şi au ridicat două case. Într-o dimineaţă friguroasă de ianuarie (una similară avea să îi fie fatală pe timpul când decofra la etajul cinci al unui bloc din Drumul Taberei) m-a trezit şi, informat de mama cu delicateţea de care numai ea era capabilă, că am ceva probleme la şcoală, adică la Liceul Caragiale unde eram în clasa a VIII-a, mi-a spus arătându-mi palmele încrestate de tăieturi cicatrizate: „înveţi sau ajungi cu mâinile ca ale mele, este clar?" Şi pentru mine a fost atât de clar

încât niciodată părinții nu au mai avut probleme cu şcoala, cu facultatea şi, în general, cu comportamentul meu în societate şi în familie. A fi succint şi expresiv conduce la efecte maxime la nivelul interlocutorului! Desigur, dacă şi interlocutorul se lasă convins...

Cu aceste cunoştințe, cu asemenea precepte de viață am ajuns cu brio la Drept, apoi la Postuniversitarele de doi ani organizate de Universitatea Bucureşti şi MAE şi, mai departe, pe meleaguri iberoamericane.

După concursul de admitere trecut cu brio la Cursul Postuniversitar de Relații Internaționale a urmat o perioadă de specializare care pentru noi absolvenții de la Drept a fost o continuare a multora dintre cunoştințele pe care le acumulaserăm deja în cei cinci ani de studii la o Facultate cu un înalt nivel de pregătire şi exigențe. Mai mult de zece dintre colegii mei de an ne aflam din nou în aceleaşi bănci pentru a învăța din tainele unei profesii despre care auzisem câte ceva şi care ni se părea încă ireal de atrăgătoare, poate tocmai din ignoranța noastră juvenilă. Când am fost anunțat că am fost repartizat la grupa de spaniolă-engleză am rămas blocat. Nu ştiam absolut nimic din cele două limbi iar rusa cea obligatorie ca de altfel şi germana de la Liceu nu se lipiseră prea mult de mine. Aşadar, două limbi, două imense orizonturi, două provocări dar şi, nu o ştiam pe atunci, o anumită direcționare spre un spațiu de o amploare şi interes extraordinare – cel iberoamerican. Limba principală era spaniola cu şase ore săptămânal în timp ce engleza ocupa numai patru ore. Desigur, alături de dreptul internațional public şi privat, diplomația,curs predat cu măiestrie de profesorul Mircea Malița, devenit ulterior adjunct al ministrului de externe şi apoi ministru al învățământului (un om deosebit cu o pregătire de excepție, cam distrat şi reconfortant prin dez-

involtura sa, adesea în contrast cu rigoarea şi apăsarea ce domneau în mediile superioare... de partid şi de stat), istoria politicii externe româneşti predată de distinsul Vasile Gliga, devenit ulterior adjunct al ministrului de externe, ambasador precum şi alte materii complementare care ne-au deschis apetitul pentru diplomaţie, nu-i aşa?

Nu pot să nu îmi amintesc cu plăcere de adevărata competiţie existentă între toţi cei recent intraţi la Postuniversitare şi de alţi câţiva colegi de Facultate, adevăraţi atleţi aflaţi mereu în vârful ierarhiei la note dar şi la maniera în care abordam seminariile, studiam în biblioteca Facultăţii sau ne adresam reciproc întrebări dificile cu răspunsuri prompte şi argumentate. Postuniversitarele au continuat pentru noi să fie acelaşi teritoriu de perfecţionare a ceea ce ştiam îmbogăţind însă cunoştinţe de specialitate din politica externă şi, mai ales, pe cele de limbi străine.

Nu îl pot uita pe unul dintre profesorii de excepţie pe care noi grupa de spaniolă principal (zece studenţi) am avut privilegiul să îl ascultam, să îl admirăm şi de la care am învăţat atât spaniola cât şi reguli de comportament social care ne erau destul de străine: domnul Paul Alexandru Georgescu, profesor universitar, eseist, om de cultură cu vaste orizonturi şi cunoştinţe, cu prietenii celebre printre personalităţile culturii şi politicii româneşti dintre cele două războaie mondiale dar şi cu antecedente diplomatice în Spania. Nu pot fi uitate nici întâlnirile cu doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga la cursurile de literatură şi civilizaţie universale, doamnă cu care am avut ulterior ocazia de a călători în câteva ţări latino-americane şi să o revăd pe vremea când se afla în fruntea Academiei Române din Roma. A o vizita astăzi la mormântul de la Putna unde se odihneşte este pentru mine o sfântă obligaţie morală.

Anul juriştilor absolvenţi din Promoţia Centenarului avea să dea aşadar, în 1966, după doi ani de Postuniversitare, tineri diplomaţi care s-au afirmat puternic ulterior atât în diplomaţie cât şi în politică: amintesc printre alţii pe Theodor Meleşcanu, Gheorghe Tinca, Ioan Maxim, Aurel Preda, Constantin Aron, Romulus Bena, Ioan Cordoş, deveniţi ambasadori sau consuli generali, miniştri, lideri politici sau înalţi demnitari parlamentari. Intraţi în MAE cu gradul de ataşat am urcat, nu ne-am căţărat, treptele ierarhiei diplomatice prin concursuri şi examene de o ridicată exigenţă prin eforturi, dedicaţie, studiu continuu, rigoare şi disciplină în tot ce am întreprins.

DEBUTUL ÎN DIPLOMAŢIE ÎN CENTRALA MAE

Aşadar, la numai 24 de ani, eram angajat în MAE cu gradul de ataşat şi un salariu apropiat de nivelul salariului mediu brut naţional, adică 1725 de lei. Urma repartizarea noastră, a celor circa 50 de proaspăt absolvenţi ai Postuniversitarelor.

Ceea ce nu ştiam eu atunci era că pentru unii această repartizare se făcuse deja, zarurile adică fuseseră aruncate. Şi atunci ca şi acum, între bilateral şi multilateral era o bătălie conceptuală din care câştiga, prin posibilităţile de deplasare, prin deschidere şi destinaţii, cea multilaterală.

A intra pe multilateral, adică la cele două sau trei Direcţii specializate însemna că mai devreme sau mai târziu să ajungi la New York, Geneva, Viena sau Paris, a intra pe bilateral însemna să pleci în Africa, America Latină, Asia sau Europa dacă aveai această şansă. Când am fost repartizat la Direcţia America Latină (DAL) eram mai mult decât entuziasmat căci America Latină sau, mai bine zis Iberoamerica adică şi Spania-Portugalia se prezentau destul de

atrăgător. Dacă unora dintre colegii mei le-a fost hărăzită Geneva pentru a-şi completa studiile la prestigiosul Institut de relaţii internaţionale de pe malul Lehmanului, altora le-au revenit Direcţiile ce se ocupau cu legăturile bilaterale ale României de pe toate continentele. Nici nu vreau să îmi mai amintesc cât de des au avut loc schimbări în organigrama MAE care de-a lungul anilor a avut patru până la şapte Direcţii de Relaţii, fiecare cu alte structuri şi competenţe materiale, apoi Direcţii Generale cu diverse componente şi alte competenţe. Mai existau, desigur, Direcţiile de specialitate cum ar fi cea Culturală, de Presă, de Analiză şi Sinteză, Economică, Juridică, Organizaţii Internaţionale, Protocol, fără a mai vorbi de cele administrativ-contabilă şi financiară. Spun toate acestea pentru că în primele şase luni după intrarea în MAE, conform reglementărilor de atunci am trecut pentru stagii de pregătire, informare şi acomodare pe la alte Direcţii (Culturală, Protocol, Presă, Juridică) cunoscând totodată structura ministerului, competenţele diferitelor compartimente, experienţele altor colegi mai în vârstă. Ceea ce, din păcate, astăzi nu se mai întâmplă.

La întoarcerea la DAL mi-am început, ca să spun astfel, adevărata ucenicie diplomatică. Colegii mai vechi din Direcţie ne-au preluat cu destulă condescendenţă dar şi cu o nedisimulată precauţie văzând în noi potenţiali competitori de pe poziţii ce nu îi avantajau. Erau în marea lor majoritate absolvenţi ai unui Curs de Relaţii Internaţionale cu pronunţat caracter politic de prin anii '50 iar alţii cu studii medii sau cu şcoli de partid. Nivelul limbilor străine pe care le vorbeau, în cazul DAL, spaniola şi portugheza, era aproximativ, cu excepţia colegilor care, ca şi noi, absolviseră Postuniversitarele în anii anteriori.

Munca diplomatică principală pe care am desfăşurat-o la DAL în primul an a fost cea de... tăietor de ziare din dife-

rite țări latino-americane, mai ales din Uruguay, țara de care mă ocupam cu prioritate. Îmi amintesc că mama care îmi pregătea în fiecare dimineață cămășile albe apretate se îngrozea seara când constata că acestea aveau manșetele negre iar mai apoi, când mi le suflecam, negreala cernelei tipografice ajungea la coate. A fost o muncă aparent punitivă dar, în realitate, de o utilitate maximă pentru documentarul Direcției și al fiecărui diplomat în parte. Aveam un documentar structurat pe teme cum ar fi politica internă și externă a țării respective, situația economică, date generale despre țară, partide politice, biografii ale personalităților politice importante, zilele importante etc. Separat, cu caracter secret sau secret de serviciu redactam și se păstrau la arhiva fiecărei Direcții dosare ce includeau fișe de relații bilaterale ale României cu respectivele țări, proiecte de amplificare și diversificare a acestora. Ce mi-a atras atenția din primul moment a fost, printre altele, supraîncărcarea cu personal a Direcției; circa 20 de diplomați pentru numai 3-4 oficii diplomatice ale țării noastre în America Latină și un volum de schimburi destul de modest. De altfel, prima reorganizare de la începutul anilor șaptezeci a adus o primă limpezire în acest domeniu.

Mai târziu, în anii șaptezeci, când relațiile românolatino-americane au luat o amploare extraordinară și s-au deschis noi oficii diplomatice pe continent (Mexic, Peru, Chile, Costa Rica), Direcția era aproape complet schimbată și încadrată cu diplomați tineri alături de diplomați de a căror experiență am avut întotdeauna nevoie; i-aș aminti aici pe domnii Nicolae Turturea, Constantin Negoiță, Constantin Bucur și alții. Între timp anii au trecut și eu constatam că nu mă mișc din Direcție decât pentru a face translație când directorul primea în audiență diplomați de limbă spaniolă sau pentru a însoți, tot ca traducător, delegații de

pe continentul de la Sud de Rio Grande (Rio Bravo del Norte cum îl numesc mexicanii) sau din Spania care vizitau România. Practică de altfel extrem de utilă de care am beneficiat în situațiile ce urmau să vină. În minister era o atmosferă de muncă serioasă vegheată mereu cu severitate dar şi cu competență de Corneliu Mănescu dar şi de un secretar general cum nu a avut prea mulți instituția – Petru Burlacu. La DAL, directorii mei au fost la antipozi cu competențele profesionale, căci de la excelentul Alexandru Petrescu, primul nostru ambasador în Spania până la Mircea Ocheană, un fost adjunct de ministru la agricultură la numai 26 de ani, era o distanță abisală. Şi totuşi, acest bărbat de circa 40 de ani, cam prea plin de el – la propriu şi la figurat – avea farmecul lui atunci când se simțea stăpân pe situație. Într-o zi am intrat la el în birou cu o notă de serviciu, aşa cum se numeau pe atunci actualele memo-uri, şi, privindu-mă câteva secunde ce mi s-au părut o eternitate mi-a spus: mă uit la dumneata şi văd cât de impertinent... de tânăr eşti! După ce mi-am tras răsuflarea i-am înmânat nota al cărei text nu i-a plăcut; şi atunci am dat lovitura: i-am înmânat imediat o alta cu o altă formă pe care a acceptat-o. A fost momentul pactului cu acel personaj care, aşa cum era şi firesc, nu a rezistat prea mult în diplomație făcând o gafă monumentală la o reuniune OMS depăşindu-şi mandatul primit din țară la o intervenție în plen. Iar pe atunci, asemenea scăpări se sancționau prompt...

Astfel au trecut cinci ani de diplomație în Centrala MAE iar eu începusem să înțeleg, sau mai exact mi s-a dat a înțelege de ce nu plecam la post-pentru că nu eram căsătorit! Era o condiție *sine qua non* să fii căsătorit pentru a putea primi o misiune permanentă în exterior, şi nu numai permanentă (poate că o asemenea exigență ar fi utilă

şi astăzi). Şi nu numai căsătorit dar şi membru de partid, al unicului partid existent, desigur. Aşa că, simpaticul tovarăş Lucian Petrescu, excelent diplomat, director, ambasador dar şi secretar al Organizației de partid ce includea şi DAL mă chema periodic şi mă întreba ce am de gând.

Când, printre colegele ministeriale am găsit ceea ce am crezut-şi nu m-am înşelat-că tot căutam, adică pe actuala, unica şi minunata mea soție, Nicoleta, am făcut cunoscut aceasta atât la Organizația de partid cât şi la... Direcția de Cadre (Resursele Umane de azi). Simultan am redactat cererea de intrare în partid şi am aşteptat să... intru în rândul lumii. Intrarea în partid s-a produs fără noutăți însă căsătoria, mai exact „acceptul" Cadrelor întârzia să vină. Soția, al cărui dosar trebuia să fie „compatibil" – ei ştiau cu ce şi de ce – avusese un trecut considerat burghez căci tatăl ei preluase formal prăvălia de stofe a unui evreu pentru a-l salva de prigoana legionară. După o aşteptare ce ni s-a părut o veşnicie atât mie cât şi Nicoletei, APROBAREA Direcției de Cadre a venit şi am încheiat căsătoria la 30 ianuarie 1971, momentul cel mai fericit din viața noastră (Nicoleta a citit aceste rânduri şi nu are obiecții la formulare...).

Primul zbor transoceanic, primul post permanent şi toate celelalte aveau să urmeze cu maximă rapiditate.

DE LA BUCUREŞTI LA ANZI

Aşadar, după 18 ani de şcoală şi alți cinci de experiență în Centrala MAE eram, se părea, suficient de pregătit să îmi iau zborul. Şi chiar aşa a fost căci în 1971 am zburat la propriu peste Ocean şi peste Anzii Cordilieri (experiență ce avea să se repete de alte 46 de ori) iar în 1972 am ajuns la Havana pe post de ataşat cultural al ambasadei şi cu soția secretară a ambasadei.

America Latină (Centrală, de Sud şi Caraibe)

PRIMUL CONTACT CU VIITORUL LOC AL MUNCII MELE DIPLOMATICE DIN AFARĂ

Octombrie 1971 a însemnat primul meu contact cu una dintre primele personalităţi şi înalt demnitar al epocii: Ştefan Voitec, preşedintele Marii Adunări Naţionale, adică parlamentul... unicameral al României. În imensul birou al acestuia în care tronau o masă de consiliu pentru 24 de ocupanţi şi tot atâtea scaune frumos tapiţate într-un stil renascentist contrastant cu stema Republicii şi tabloul tovarăşului, Ştefan Voitec m-a primit afabil şi sfătos vorbindu-mi cald şi convingător prin barba şi mustăţile sale inconfundabile.

Mi-a spus că o delegaţie importantă a MAN va vizita în curând America Latină şi că eu aş putea însoţi delegaţia în calitate de traducător; aflase că aveam ceva experienţă în materie. Eram copleşit, am supravieţuit emoţiilor şi am plecat la jumătatea lui noiembrie în prima mea aventură

latino-americană. Nu ştiam atunci că voi avea şi eu privilegiul ca de-a lungul deceniilor, să descopăr **propriul** meu continent, **propria** mea Lume Nouă despre care voi încerca să ofer cititorilor imagini şi opinii formate pe viu, acolo printre latinii de care spunem adesea că suntem legaţi printr-o multitudine de afinităţi; şi chiar aşa şi este, cu conotaţiile de rigoare şi fără acestea, adică şi la bine şi la... mai puţin bine.

Mihai Dalea, preşedintele Comisiei de politică externă a MAN, şeful delegaţiei, Titus Popovici, scriitor în vogă, autor al romanelor *Setea, Puterea şi Adevărul,* mare amator de vânătoare şi de fuste, Gheorghe Stancu, un miner erou al muncii socialiste, Constantin Drăgan, preşedintele Consiliului Legislativ, Cristofor Simionescu, academician, rectorul Institutului Politehnic din Iaşi, Iuliu Fejes, preşedintele OJT, toţi deputaţi, un funcţionar de la MAN şi cu mine am vizitat Chile, Columbia şi Venezuela cu o escală în Guadalupe, pe un itinerar de zbor care, pentru un debutant ca mine, a fost o adevărată probă de foc; asta şi pentru că eu am tradus toate convorbirile avute nu numai de şeful delegaţiei dar şi de ceilalţi componenţi ai acesteia; de multe ori, în momentele de destindere create mai ales de Titus Popovici, am făcut uz de toate cunoştinţele mele de limbă spaniolă, insuficiente încă, şi am improvizat adesea, pentru a reda bancurile de mare succes ale romancierului român. Au fost 17 zile (noiembrie-decembrie 1971) care şi-au pus definitiv amprenta pe viitoarea mea carieră de diplomat, devenind, îmi place să cred, un latino-americanist redutabil.

Despre aspectele politico-diplomatice şi despre mesajul purtat de delegaţie pe meleaguri latino-americane, despre întâlnirile, primirile delegaţiei, vizitele acesteia în capitalele respective dar şi în alte oraşe, recepţiile şi dine-

urile oferite în onoarea noastră, pot spune că au fost excepționale. Pregătirea riguroasă a delegației române, mandatul ei complex şi complet (politic, economic, cultural, diplomatic), adresarea de invitații pentru a vizita România atât preşedinților țărilor vizitate cât şi miniştrilor de externe şi preşedinților parlamentelor respective, discursurile rostite de şeful delegației în fața parlamentelor din țările vizitate, toate au făcut ca misiunea să fie încununată de succes; succes consemnat la întoarcerea în țară într-un amplu raport la a cărui redactare am avut onoarea să contribui.

Am mai avut din fericire, câțiva ani mai târziu, ocazia să însoțesc într-o vizită similară o altă delegație parlamentară română şi să pot avea astfel o privire de ansamblu, atât din birourile Centralei MAE şi documentarele acesteia cât şi din informațiile şi impresiile culese pe viu prin vizite şi contacte directe cu realitățile şi oamenii de pe un continent cu potențial economic şi uman extraordinar. Cunoaşterea limbii, o anumită înclinare spre valorile acestui continent, rezultată din interesul meu personal dar şi din studiile continue pe teme pertinente mi-au facilitat înțelegerea şi apropierea fenomenelor unei lumi în dezvoltare, atunci şi acum, cu provocări economice şi sociale, cu provocări specifice construcției şi reconstrucției statului de drept, autorității legii, încrederii cetățeanului în valorile democrației, în partide, în ziua de mâine; proces permanent şi contradictoriu la ale cărui evoluții am putut fi martor de-a lungul anilor.

In martie-aprilie 1979 am făcut parte, ca interpret, din cea de-a doua delegație parlamentară română care a vizitat Mexic, Costa Rica, Columbia, Venezuela şi Brazilia. Delegația condusă de Virgil Teodorescu, vicepreşedinte al Marii Adunări Naționale, poet suprarealist a inclus-o şi pe

doamna academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga, personalitate cu o impresionantă cultură şi viziune globalistă asupra evoluției omenirii, pe Dionisie Balint, secretar *cc.utc*, un muncitor constructor, fruntaş, desigur şi un funcționar de la MAN.

Câteva considerente despre aceste eforturi ale diplomației parlamentare române în anii şaptezeci, despre semnificațiile rezultatelor acestora ca şi despre stadiul actual al acestor raporturi, despre interesul sau dezinteresul manifestate azi față de America Latină voi încerca să prezint în paginile următoare ale cărții.

Până atunci, să ne întoarcem la secvențe atât oficiale cât şi neoficiale dar cu expresive conotații la care am fost martor şi chiar participant activ în anumite momente. Vorbesc despre aceste două vizite în cadru parlamentar, desfăşurate înainte şi după marile turnee politice efectuate de Ceauşescu pe continent în anii 1973 şi 1975. Deceniul anilor şaptezeci a fost deceniul unei adevărate amplificări explozive a relațiilor României cu continentul pe toate planurile. Trecând peste pompoasele Declarații Comune semnate sau adoptate cu prilejul vizitelor la nivel înalt, chiar şi peste zecile de acorduri de toate felurile, multe dintre ele nefuncționale, se poate spune că prezențele româneşti în America Latină – politico-diplomatice, economice, culturale, în domeniul învățământului şi presei, cooperarea economică marcată inclusiv prin societăți mixte ca şi colaborarea în problemele internaționale fierbinți (nealinierea, subdezvoltarea, pacea, dezarmarea, denuclearizarea, tineretul etc.) au atins apogeul; brandul de țară era la loc de cinste când ne refeream la tractoarele UNIVERSAL, la ARO, la asistența noastră în domeniile petrolului, geologiei, agriculturii; pentru a nu mai vorbi de sutele de specialişti în diferite domenii formați în Ro-

mânia şi care proveneau din mai toate țările latino-americane, transformați în prieteni şi soli ai țării noastre acolo unde îşi desfăşurau activitatea.

În acest cadru şi în această atmosferă, delegațiile parlamentare române ce au vizitat multe dintre țările continentului în deceniul şapte au jucat un rol de deschidere şi apoi de consolidare a legăturilor României cu America Latină. Principalul merit al acestor vizite l-a constituit, în opinia mea, posibilitatea de a ne arăta lumii latino-americane aşa cum eram şi cum ne asemănăm cu ei în multe privințe. Comunicarea şi contactele umane la nivelul unor personalități din lumea spiritualității româneşti dar şi dintr-o paletă reprezentativă de domenii au ajutat să se deschidă porți în plan politic, economic, cultural şi uman aşa cum nu se mai cunoscuse până atunci.

Mie mi-a revenit, aşa cum era normal, sarcina prioritară de a traduce şi am făcut-o cât am putut de bine. Discursurile pronunțate de şefii delegațiilor române în parlamentele vizitate, deşi fuseseră scrise încă din țară nu erau traduse aşa că am făcut-o simultan de la tribunele parlamentare. Dalea îşi permitea chiar să improvizeze anumite comentarii şi traducerea ieşea din tipar. Am fost încântat când la sfârşitul unei asemenea intervenții, preşedintele Senatului Columbiei s-a apropiat de mine şi mi-a spus: *„admirable como maneja Usted el verbo"* (*e splendid cum mânuiți dv. verbul*) iar, după ce i-am mulțumit, mi-am amintit cu recunoştință de lecțiile riguroase de gramatică predate de profesorul Paul Alexandru Georgescu la Postuniversitare.

În 1971, în **Chile**, într-o zi călduroasă de sfârşit de noiembrie, preşedintele Salvador Allende al cărui tragic sfârşit avea să se producă doi ani mai târziu, ne-a primit la reşedința sa din Santiago de Chile situată în strada

Tomàs Moro. Câştigase la limită, cu un an în urmă, alegerile prezidenţiale într-o ţară care nu cunoscuse loviturile militare de stat dar care era în schimb una profund de dreapta în orientările guvernelor sale anterioare. Şocul produs în rândul dreptei, speranţele stângii şi mai ales ale populației sărace, măsurile de naționalizare a industriei cuprului, a băncilor şi altor sectoare fundamentale ale economiei naționale au condus țara în fața colapsului.

M-au impresionat, în context, sinceritatea dar şi neputința acestui om de stat care ne-a declarat deschis că „nu ştiu cum vom ieşi din acest impas; Congresul (parlamentul) ne blochează toate proiectele de legi, importăm alimente, moneda națională e în picaj, bursa neagră prosperă, confruntările de stradă nu mai pot fi controlate şi muncitorii cer arme pentru apărarea cordoanelor industriale".

Fidel Castro se afla şi a mai rămas în Chile într-o vizită oficială de 25 de zile ceea ce a iritat armata, dreapta şi chiar pe cetățenii care îşi vedeau zilnic deturnate rutele de deplasare într-un oraş parcă în stare de asediu. Din păcate pentru el şi Chile, Allende, un burghez de centru-stânga s-a dovedit a fi prea mic pentru o atât de radicală schimbare în societatea chiliană. Sfârşitul său chiar în palatul La Moneda, găsit mort cu Kalaşnikovul dăruit de Fidel Castro în mână, se constituia într-un simbol cernit al incapacității şi naivității cu care puterea instalată în ianuarie 1971 acționase. *La vía chilena al socialismo,* adică drumul chilian spre socialism clacase lamentabil în ciuda ajutoarelor nu numai morale venite din Cuba, de la Moscova şi din celelalte capitale socialiste.

Deoarece în toate cele trei țări vizitate, structura şi rezultatele întâlnirilor a fost în bună măsură similară iar mie nu mi-a revenit practic decât rolul de interpret şi de

legătură între ambasadele noastre şi delegaţie mă voi referi în continuare la câteva aspecte neoficiale, de interes, cred, pentru cititori.

În **Chile**, în deplasările noastre cu autoturismele, atât în capitală cât şi în afara acesteia, eram adesea opriţi de cetăţeni a căror condiţie socială era evident de... stânga, şi întrebaţi de unde suntem. Fără a minţi, aveam şansa să fim şi noi de stânga şi scăpam de pietrele ce erau ţinute la îndemână în buzunarele hainelor. Atmosfera de confruntare, de îndârjire a celor săraci împotriva elementelor de dreapta, ca de altfel şi a înaltei societăţi chiliene împotriva unui socialism ce producea deja efecte dezastruoase în plan economic şi social domnea peste tot şi în permanenţă. Într-o dimineaţă când ne pregăteam să plecăm spre următoarea activitate oficială nu am putut ieşi din hotel din cauza gazelor lacrimogene cu care poliţia – *los carabineros* – încerca să ţină la distanţă doamnele din înalta societate înarmate cu oale şi cratiţe goale întâmpinate, la rândul lor, cu pietre de sute de persoane din Unitatea Populară, noua forţă la putere. Zgomotele la înalt nivel fonic scoase de oalele lovite cu linguri şi polonice precum şi huiduielile celor săraci, două tabere despărţite de brigăzile de carabinieri, ofereau o imagine cât se poate de elocventă a haosului şi neputinţei ce tronau într-o capitală pe care după mulţi ani am revăzut-o în adevărata ei splendoare.

În sfârşit, la plecarea de pe aeroportul Pudahuel, nu mică mi-a fost mirarea când unul dintre însoţitorii noştri de la Senatul chilian s-a oferit să plătească el în *escudos* suma necesară pentru un poncho pe care vroiam să îl cumpăr! I-am dat lui cei 13 dolari pentru care, pe piaţa neagră, în plină înflorire, primea de treizeci de ori mai mulţi *escudos* decât la bancă.

Am ştiut atunci că dolarii fugeau din ţară în mod ilegal iar bursa neagră prospera. Inflaţia era de peste 300 la sută.

În Chile aveam să revin in 1993 în delegaţia preşedintelui Iliescu şi, desigur, în 1994 când am preluat pentru cinci ani postul de ambasador în această interesantă şi frumoasă ţară.

În **Columbia**, următoarea escală a delegaţiei parlamentare, am fost imediat după sosire... la înălţime! Aceasta la propriu căci ne aflam la peste 2600 de metri iar aerul rarefiat ne-a făcut să ne reglăm respiraţia la un alt ritm. De altfel, recomandarea gazdelor a fost să nu ne grăbim şi, dacă este nevoie, să recurgem la serviciile unui medic ce ne stă la dispoziţie pe durata vizitei. Columbia este ţara lui El Dorado, adică a aurului, a căutătorilor preţiosului metal. Aeroportul se numeşte El Dorado, Muzeul Aurului este unic în lume iar legendele abundă. Atunci când spaniolii au cucerit actualul teritoriu al Columbiei ei nu doreau decât să ajungă cât mai rapid acolo unde auziseră că se aflau aurul şi comorile băştinaşilor. Legenda spune că indienii precolumbieni îşi îmbăiau viitorii conducători în laguna Guatavita după ce în prealabil îi acoperiseră cu o pulbere de aur. Adevăr sau legendă aveam să aflăm în Muzeul Aurului unde din 1939 se află peste 26.000 de piese din aur, prezentate într-o formă ştiinţifică împreună cu hărţi şi documente care atestă evoluţia societăţii precolumbiene, îndeosebi în jurul meşteşugului prelucrării aurului.

La un moment dat, aflându-ne în una dintre cele mai mari încăperi din Muzeu, uşa de oţel blindat se închide în urma noastră şi rămânem într-un întuneric ce creează o reală stare de suspans; însă numai pentru câteva secunde căci o lumină orbitoare ne-a făcut să tresărim şi să ne în-

trebăm dacă de vină erau becurile sau cele 5.000 de piese masive de aur prelucrat în cele mai fine şi sofisticate filigrane pe obiecte de cult, de podoabe dar şi de utilitate casnică. Autorii principali ai acestor bijuterii cu semnificaţii de elevată civilizaţie sunt în principal populaţia *huisca* din epoca precolumbiană.

A te afla la Bogotà fără să vizitezi Casa în care a locuit o lungă perioadă de timp Simòn Bolìvar, Eliberatorul continentului, El Libertador, ar însemna să pierzi prilejul de a cunoaşte fragmente importante din istoria Columbiei dar şi a Americii Latine. Născut în 1783 la Caracas în Venezuela, Bolìvar a devenit lider al luptei pentru emancipare şi eliberare a popoarelor de pe continent. El a condus bătălii decisive împotriva spaniolilor contribuind la independenţa Venezuelei, Columbiei, Ecuadorului, Boliviei şi Perului.

Citisem destul despre El Libertador şi încercasem chiar o paralelă între acesta şi Tudor Vladimirescu aşa că am păşit cu oarecare pioşenie în Quinta Bolìvar, casa colonială-muzeu cu o grădină inundată de palmieri şi flamboiari. Mobila de epocă, armele, unele obiecte de îmbrăcăminte şi cărţi ale eroului, gravuri şi monumentul ridicat aici Eliberatorului cu prilejul bătăliei de la Boyacá din 1819 ne-au impresionat profund. Doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga avea să se refere la revenirea în ţară la acest erou şi la Quinta sa din Bogotà ca şi la cea din Caracas ca la „locuri pe care eroii le zidesc pentru totdeauna în istoria universală".

Tot la Bogotà am asistat, pentru prima oară-aveam să o mai fac în Spania şi Mexic-la o *corrida*. Atunci ca şi în celelalte ocazii am făcut-o din raţiuni protocolare, dând curs invitaţiilor autorităţilor locale pentru că, mărturisesc, spectacolul din arenă nu mi se potriveşte. Am fost însă de

fiecare dată impresionat de ceea ce se întâmpla în tribune înaintea începerii luptelor propriu-zise. Aşadar, la Bogotà, într-o zi de duminică de decembrie cu 15 °C, fără precipitaţii şi chiar cu un soare primăvăratic, Plaza de Toros de Santamarìa era un cazan încins cu o atmosferă comparabilă cu cea de pe stadioanele de fotbal. Spectatorii îmbrăcaţi în culori stridente, mai puţin cei din loje sosiţi în costume impecabile ca la o adevărată ceremonie, îşi aruncau neîncetat nişte ploşti din piele de capră în care, am aflat, adică m-am convins, că erau tot felul de băuturi alcoolice cu mai multe sau mai puţine grade. Astfel că atunci când primul taur şi primul toreador şi-au făcut apariţia, tribunele erau încinse şi, cred, dispuse să se bucure de cele şase înfruntări inegale, totuşi, între om şi animal. Aveam să mai constat că nu întotdeauna învinge omul şi atunci, taurul este tratat ca un erou, păcat însă că tot ajunge pe mesele restaurantelor din vecinătate. Îmi permit aici o mică paranteză pentru a relata cum s-a desfăşurat în seara aceleiaşi zile de duminică recepţia oferită de preşedintele Senatului columbian în onoarea delegaţiei noastre.

La superbul hotel Tequendama unde eram cazaţi, la mezanin, la orele 20.00 eram invitaţi, cei zece români, la această acţiune care în termeni diplomatici înseamnă o recunoaştere a importanţei respectivei delegaţii şi vizite, un moment de întâlniri/reîntâlniri cu oficialităţile locale, corpul diplomatic etc. La orele 19.55 am bătut în uşa camerei şefului delegaţiei unde se mai aflau şi alţi membri ai acesteia şi am coborât la restaurantul de la mezanin unde nu se afla... nimeni; nu ne-am alarmat deşi în mod protocolar gazdele ar trebui să se afle pentru primiri cu 10-15 minute înainte de ora anunţată. Pentru a nu o lungi, după 30 de minute sosiseră 1-2 ambasadori dar niciun columbian. În jurul orelor 21.00 şi-au făcut apariţia câţiva

senatori şi deputaţi precum şi alte oficialităţi locale; nu însă şi cel ce oferea recepţia, preşedintele Senatului. Cu greu, Titus Popovici, partener de vânătoare al lui Mihai Dalea, şi cu mine ca „diplomatule, ce zici de prietenii tăi?" l-am convins pe demnitarul român să nu plece când în jurul orelor 21.30 „gazda" columbiană şi-a făcut apariţia; numai zâmbet şi radiind de fericire l-a îmbrăţişat şi bătut pe spate în pur stil latino-american pe Dalea şi a început să îi povestească cât de minunată a fost baia turcească de la care tocmai venea căci, nu-i aşa, după corrida şi un prânz prelungit nu putea exista un remediu mai indicat pentru recuperare înainte de recepţia pe care urma... să o ofere. Pentru un european, deşi nu chiar pentru toţi, acest aspect poate părea anecdotic dar întârzierile cu dezinvoltură şi naturaleţe în Lumea Nouă sunt obişnuite. Trebuie desigur să te obişnuieşti şi tu cu ele.

O ţară nu îţi poate oferi o imagine reală şi completă dacă nu ieşi din capitală. Şi aşa am făcut şi noi în mai multe rânduri. În Columbia am mai vizitat Cali şi Medellìn, ultimul încă de pe atunci înscris printre fiefurile de bază ale narcotraficanţilor columbieni cu extensii până în SUA.

Cali este un oraş cu tentă pronunţat colonială situat la Pacific la o mie de metri altitudine şi îţi oferă din primele momente confortul unei armonii cromatice între vechi şi nou, între culorile vii ale vegetaţiei luxuriante. Primăria, în cel mai pur stil colonial spaniol, cu o imensă curte interioară, *patio*, clădirea cu gratii de fier forjat la cele două nivele cu ziduri alb-roşietice în vecinătatea blocurilor de beton şi sticlă; dar şi moderna bază sportivă polivalentă care urma să găzduiască peste numai câteva luni Jocurile Panamericane sau Târgul trestiei de zahăr ce are loc aici în fiecare început de decembrie; toate aceste imagini sunt dominate

de vegetaţia în care predomină roşul aprins al flamboianilor, verdele unduitor al palmierilor sau coroanele umbroase ale maiestuoşilor mangotieri.

Tot aici în această regiune numită Valle del Cauca se cultivă pe suprafețe extinse cafea, porumb, trestie de zahăr, soia, bumbac şi fasole.

Medellìn, în plină zonă muntoasă a Cordilierei Centrale, situat la peste 2.400 de metri este, fără îndoială, oraşul orhideelor. În periplul nostru de opt ore în această localitate am constatat că nu există casă, cu un etaj sau mai multe, local public, instituție care să nu aibă expuse sau să nu cultive orhidee.

Comerțul cu această fină şi mândră floare nu este deloc întâmplător una dintre activitățile principale în zonă. Scăldat în vegetație şi orhidee, în apropierea unei jungle în care din păcate se desfăşoară elemente antisociale, paramilitare, Medellìn rămâne pe retină şi în memorie ca o aşezare impactantă prin contrastele ei dar nu mai puțin atrăgătoare şi incitantă.

Desigur, când spui Columbia nu poți să uiți că aici s-a născut şi a creat marele Gabo adică Gabriel Garcìa Màrquez, autorul *„Veacului de singurătate"* şi al *„Dragostei în timp de ciumă"*, câştigător al premiului Nobel pentru Literatură în 1982 dar şi genialul pictor şi sculptor bucolic Fernando Botero ale cărui capodopere se regăsesc în cele mai prestigioase muzee din lume.

Venezuela ne-a primit şi m-a primit de fiecare dată, sosind constant pe calea aerului, ca un teritoriu strâns înfrățit cu marea. Prima senzație pe care o ai aterizând pe aeroportul Maiquetìa este că iei contact cu apa, adică cu Marea Caraibelor, pista terminându-se foarte aproape de întinderea albastră. O a doua senzație este lipsa de aer căci cele 30-35 de grade C cu care te primeşte Caracasul în mai bine de

opt luni ale anului îți taie respirația la ieşirea din avion şi parcă eşti tentat să te arunci în marea atât de la îndemână.

La Caracas aveam să mă conving repede că noi şi venezuelanii ne asemănăm mai mult decât credem şi ştiam şi că aceasta are avantaje dar şi dezavantaje. Sunt oameni deschişi, fără niciun fel de complexe, gata să ajute dar foarte nesiguri pe informațiile pe care ți le furnizează cu toată convingerea; la câteva dintre restaurantele la care am mâncat am refăcut notele de plată îngroşate în defavoarea noastră de extrem de amabilii ospătari.

Însă şi aici am avut revelația întâlnirii/reîntâlnirii cu Simòn Bolìvar, El Libertador, atunci când am vizitat casa în care s-a născut, situată în Plaza Bolìvar între străzile San Jacinto şi Traposo. Aici în Caracas ca şi în întreaga țară cultul lui Bolìvar este omniprezent: țara însăşi se numeşte Republica Bolivariană Venezuela, moneda națională este bolivarul, există statul Bolìvar şi multe localități, şcoli şi instituții poartă acest nume; în centrul capitalei există Panteonul Național care din 1842 păstrează catafalcul cu corpul Eliberatorului.

Am susținut cândva o conferință la Universitatea Bolìvar din Caracas şi am primit medalia comemorativă Simòn Bolìvar. În motivația sa, rectorul Universității spunea că a fost impresionat să afle cât de multe asemănări există între viața şi lupta pentru libertate a Eliberatorului latino-american şi românul Tudor Vladimirescu.

Există monumente ale acestuia în multe capitale de pe continentul latino-american dar şi la Washington, la Paris şi, desigur, la Bucureşti pe strada din fața TVR (Amiral Ctin. Bălescu). Am avut prilejul să vorbesc în multe ocazii şi în prestigioase universități şi instituții din țări latino-americane precum şi la Casa Americii Latine din Bucureşti despre figura copleşitoare a lui Simòn Bolìvar.

Aveam să mă conving în periplurile mele continentale că Venezuela este o ţară cu resurse naturale imense, petrolul şi agricultura ocupând locuri fruntaşe. Din păcate, la fel ca şi în alte ţări de pe continent, sărăcia şi păguboasa administrare a resurselor naturale şi umane lasă dramatice consecinţe în plan social. Fluviul Orinoco şi lacul Maracaibo sunt mediile ideale pentru agricultură şi respectiv industria extractivă de unde petrolul venezuelean asigură încă principalele resurse financiare ale ţării. Am fost la Maracaibo când temperatura era de 45 de grade la umbră şi am văzut muncitori români, petrolişti, care instalau o sondă românească de foraj până la 10.000 de metri adâncime. Ei lucrau două ore şi se retrăgeau într-o cabană metalică ascunsă în junglă unde aveau din belşug, la gheaţă, apă minerală, răcoritoare şi chiar bere. Presa venezueleană scria atunci despre români ca despre adevăraţi eroi ai junglei din statul Zulia unde se află Maracaibo; iar utilajele produse de uzina de la Ploieşti se aflau în multe ţări din America Latină şi Africa.

Alături de noi erau regretatul ziarist Eugen Pop, corespondentul *Agerpres* pentru America Latină şi, desigur, ambasadorul Constantin Bărbulescu, ambii mândrindu-se, ca şi noi de altfel, cu acest adevărat brand naţional, acolo departe la 13.000 km de casă.

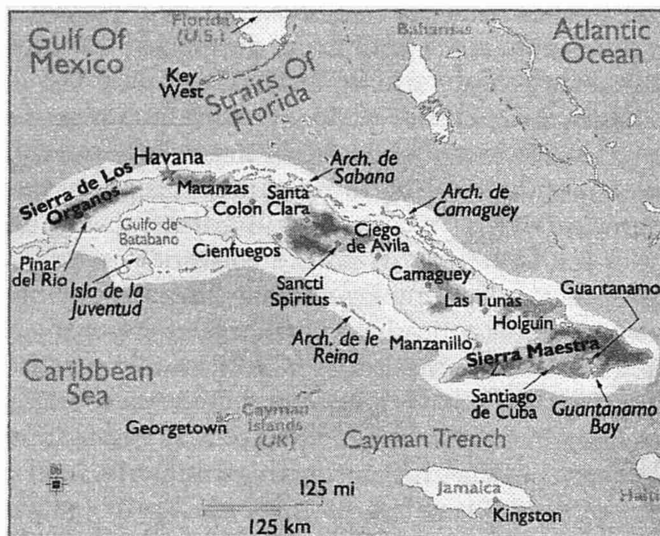
Primirile delegaţiilor parlamentare române atât în 1971 cât şi în 1979, la care am fost prezent, au fost mereu la cele mai înalte niveluri, adică preşedinte de ţară, preşedinţi de parlamente, miniştri de externe şi diferite alte personalităţi ale vieţii politice, economice, culturale şi de presă.

Impresionant a fost de fiecare dată, trecem peste întârzierile... naturale în zonă, interesul manifestat pentru România, pentru latinitatea noastră comună, dorinţa de

apropiere generată de situaţiile şi provocările comune în plan intern şi extern. Îmi amintesc de sugestiile pe care am îndrăznit să le fac lui Mihai Dalea în 1971 şi, mult mai simplu, lui Virgil Teodorescu în 1979, de a se referi la demersurile încununate de succes ale lui Nicolae Titulescu de a aduce America Latină în Societatea Naţiunilor şi a-i conferi acesteia un adevărat caracter universal precum şi rolul extraordinar jucat de marele diplomat român în iniţierea şi dezvoltarea legăturilor româno-latino-americane prin intermediul Ligii Naţiunilor.

Cei doi au surprins de fiecare dată în cel mai plăcut mod interlocutorii care ne-au invitat să conferenţiem pe larg despre aceste momente istorice relevante. Aveam să o fac eu mulţi ani după aceea atât în Chile cât şi în Mexic, Costa Rica şi Guatemala.

„CUBA – PRIMUL TERITORIU LIBER DIN AMERICA" PRIMUL MEU POST DIPLOMATIC

În 1972, Fidel Castro vizitează România şi lasă o puternică dar controversată impresie la nivelul oficialităţilor şi al nostru, al tinerilor diplomaţi. Deşi programul oficial a fost fără îndoială perfect şi asortat cu de toate, radicalismul liderului cubanez l-a surprins chiar şi pe Ceauşescu. În plus, o vânătoare organizată la Scroviştea s-a încheiat cu uciderea unei căprioare gestante cu un... Kalaşnikov, ceea ce a fost comentat mult timp, în surdină desigur, printre colegii mei mai în vârstă. În orice caz, relaţiile bilaterale fuseseră lansate, liderul nostru primise

invitația să viziteze Cuba, aveam acolo tehnicieni în domeniile petrolier, studenți iar cubanezii primeau tot mai multe burse de studii în universitățile şi politehnicile noastre. Aşadar, se punea inclusiv problema întăririi ambasadei noastre la Havana. Un nou ambasador a fost numit iar eu am fost desemnat să preiau postul de ataşat cultural, având gradul de secretar III. Începea adevărata angajare şi adevărata probă a calităților de diplomat, calități multiple ce necesită mulți ani de efort, perfecționare şi examene la propriu şi la figurat în Centrală şi la misiuni.

Soția mea urma să preia secretariatul ambasadei şi pe atunci nu bănuiam cât de dificil avea să fie pentru amândoi să ne facem treaba la nivelul de pregătire pe care îl aveam.

O scurtă trecere în revistă a istoriei revoluționare a Cubei ne ajută să înțelegem mai bine traseul urmat de această insulă exotică în evoluțiile contemporane ale continentului latino-american şi Caraibelor în strânsă interdependență de fosta URSS, apoi de Europa capitalistă.

Până în 1959 se poate spune că în Cuba au avut loc mai multe mişcări revoluționare, soldate în final cu anexarea țării de către SUA, în 1898, când prin Tratatul de la Paris, Spania cedează Cuba Washingtonului. Se încheia astfel o perioadă de numeroase bătălii contra coloniştilor spanioli, bătălii inițiate în 1868 când Carlos Manuel de Cèspedes a proclamat independența şi şi-a eliberat sclavii. Astfel, până la 1 ianuarie 1959 când ultimul dictator cubanez, Fulgencio Batista, numit şi susținut de SUA, fugea din Cuba, țara s-a aflat sub directa dependență de Washington prin diferiți preşedinți numiți pentru a-i apăra interesele.

Apariția lui Fidel Castro, lider incontestabil al tineretului ortodox cubanez, atacul eşuat al Cazărmii Moncada

din Santiago de Chile la 26 iulie 1953, plecarea lui Fidel în exil în Mexic şi debarcarea, din nou eşuată, în Cuba cu vasul *Granma*, la 2 decembrie 1956, retragerea sa în munţii Sierra Maestra unde *los rebeldes* pregătesc atacul asupra capitalei Havana urmau să schimbe soarta acestei insule ce avusese, practic, statut de anexă a SUA. Intrarea lui Ernesto *Che* Guevara în Havana la 1 ianuarie 1959 şi apoi a lui Fidel, opt zile mai târziu, au creat condiţiile necesare pentru formarea unui guvern revoluţionar ce va fi sprijinit după 1961 de URSS şi de celelalte ţări socialiste.

Cuba anilor şaptezeci era o ţară socialistă sub puternică influenţă sovietică. O centralizare totală a vieţii politice şi economice, sociale şi culturale în mâinile partidului comunist creat în 1965, cu un Fidel Castro care deţinea întreaga putere politică deşi exista şi un preşedinte al ţării în persoana lui Osvaldo Dorticòs Torrado. Fidel era cel de care depindea totul în insulă, puternica lui personalitate nelăsând loc pentru comentarii sau alte opinii. În discursurile sale de 2-8 ore în Piaţa Revoluţiei dominată de statuia lui Josè Martì şi de imensul portret al lui Ernesto Che Guevarra, *el lìder supremo* explica, soluţiona şi trasa sarcini tuturor, opiniile fiind asimilate şi aprobate cu îndelungi şi repetate aplauze – nu întotdeauna simulate. *„A la plaza con Fidel!"* adică *„În Piaţă (nn a Revoluţiei) cu Fidel!"* însemna mobilizarea totală a populaţiei la mitingul la care *El Comandante en Jefe* explica, argumenta şi cerea maselor să îl urmeze într-un demers sau altul.

Totodată, Cuba depindea economic şi financiar de URSS, de o manieră atât de categorică încât abia în 1991 când fostul stat sovietic s-a destrămat şi a încetat prezenţa sa în Cuba, toată lumea a înţeles că fusese vorba pur şi simplu de o colonizare a economiei cubaneze: orice mică defecţiune la o fabrică de zahăr din Cuba ducea la parali-

zarea producţiei deoarece în Cuba nu se putea fabrica nicio piesă de schimb! Zeci de ani, în porturile cubaneze au ancorat aproape zilnic vase ce aduceau de la benzină la alimente, de la maşini la aparate de fotografiat şi vodkă. Cubanezii erau într-o permanentă stare de euforie ştiindu-se ajutaţi, interesat desigur, încât nu erau deranjaţi, de exemplu, atunci când la autoturismele lor Ford sau Dodge din anii cincizeci lipseau capacele de la rezervoarele de benzină şi la fiecare pornire ţâşneau pe asfalt cantităţi mai mari sau mai mici din... preţiosul carburant!

Situaţii similare se înregistrau, de altfel, în mai toate domeniile vieţii economice şi chiar sociale, pentru a nu mai vorbi de cel militar. Retragerea de pe teritoriul cubanez al celor peste şapte mii de militari sovietici precum şi a sutelor de consilieri insinuaţi la nivelul tuturor instituţiilor au creat fără îndoială probleme serioase pentru conducerea cubaneză; aceasta a fost obligată, în condiţiile continuării embargoului economic drastic instituit de SUA încă în 1961, să deschidă porţile economiei Canadei, Spaniei, Japoniei şi altor ţări europene.

China a fost şi este prezentă semnificativ pe piaţa de capital şi în investiţii în Cuba.

Aşadar, în deceniile şase şi şapte ale secolului trecut, Cuba a fost singura experienţă de stânga din regiune care a supravieţuit, cu ajutorul direct şi total al URSS, iar apoi, în anii 90 şi 2000 alături de guverne similare, de stânga din America Latina (Brazilia, Argentina, Bolivia, Venezuela, Ecuador, Uruguay, Nicaragua).

Acestea sunt guvernele alături de care Fidel Castro şi acum, fratele său, Raul Castro, poartă lupta contra neoliberalismului şi globalizării. Cum se explică această diferenţă, de ce astăzi guverne de stânga nu mai pot fi înlăturate din afară aşa cum s-a întâmplat în anii cincizeci, şai-

zeci sau şaptezeci cu Joao Goulart în Brazilia, Juan Bosch în Republica Dominicană, Jacobo Arbenz în Guatemala sau Salvador Allende în Chile? Pur şi simplu pentru că astăzi politicile neo-liberale au eşuat în majoritatea ţărilor din regiune iar, pe altă parte, Washingtonul şi-a îndreptat atenţia prioritară spre Orientul Apropiat şi Mijlociu unde se află petrolul dar şi focarele temute ale terorismului internaţional.

Cuba este o ţară care aplică preceptele unei revoluţii socialiste specifice circumstanţelor sale geopolitice dar şi idiosincratice. Sunt unul dintre cei ce consideră că în Cuba după Fidel (de altfel din 2006 la conducere se află concret Raul Castro şi alţi şase membri ai unui Consiliu Director) va continua un regim bazat în mod fundamental pe aceleaşi precepte revoluţionare. Când spun aceasta mă bazez în principal pe elementul patriotism la nivelul cetăţeanului, sentiment inculcat de Fidel şi de Revoluţie şi îndreptat împotriva anexionistului şi prepotentului vecin aflat la doar 120 de mile de insulă. Elementul climă, factor anihilant al mişcărilor bruşte şi îndelungate, trebuie luat şi el în calcul.

În toţi aceşti ani, cubanezul, în ciuda sărăciei şi a altor numeroase restricţii şi privaţiuni, şi-a clădit propria lui demnitate şi cultură de locuitor într-o ţară mică dar respectată şi care, iată, rezistă tuturor intemperiilor politice, economice, financiare ale lumii contemporane; iar încercări ale SUA de a schimba orientarea şi situaţia din Cuba au fost şi sunt numeroase.

Cuba şi România, ţări socialiste dar cu specific în aplicarea preceptelor comuniste, cu istorii şi poziţii geostrategice importante în respectivele regiuni, cu resurse naturale şi umane diferite au găsit numeroase afinităţi şi oportunităţi de colaborare în toate planurile. Fără a mai

lua în calcul întâlnirile tovărăşeşti multilaterale ce îşi aveau locuri de desfăşurare alternativ în fiecare dintre ele.

Aşa se face că Havana a fost în toţi cei cinci ani în care am activat în ambasadă(1972-1977) locul de desfăşurare al unui număr impresionant de reuniuni la care au fost prezenţi români, inclusiv, desigur, în domeniile cultural şi de presă.

Ca ataşat cultural al ambasadei am avut posibilitatea să iniţiez şi să asigur buna desfăşurare a unor Săptămâni ale culturii româneşti în toate cele şase provincii cubaneze, expoziţii de carte, de grafică şi pictură, concursuri gen cunoaşteţi România, am negociat condiţiile de participare ale unor artişti români la Festivaluri şi turnee: Teatrul Ion Creangă din Bucureşti, Secţia de Estradă a Teatrului din Piteşti, Baletul Operei Române, dirijori şi instrumentişti, scriitori şi critici de artă, regizori, solişti de muzică uşoară, sportivi şi antrenori.

Am însoţit marea majoritate a acestor delegaţii şi am fost în situaţia de neinvidiat de a explica compatrioţilor mei că banii pe care îi primeau pentru concerte şi recitaluri, pentru cheltuielile zilnice nu puteau fi folosiţi decât în Cuba şi numai pentru îngheţată, vizionări de filme, flori şi... cam atât! Îmi amintesc de un conflict pe punctul de a izbucni atunci când cunoscutul dirijor român Iosif Conta, în turneu în Cuba (patru concerte dirijate în Havana şi Matanzas) în 1974 mi-a spus mie şi însoţitorului său cubanez că va arde cei opt sute de *pesoşi* primiţi drept onorariu dacă nu va putea să îşi cumpere un aparat de fotografiat (sovietic) şi alte lucruri de la magazinul rezervat corpului diplomatic acreditat la Havana. Am reuşit să aplanez acest incident diplomatic luând legătura imediat cu directoarea Consiliului Cubanez al Culturii cu care aveam bune relaţii de lucru: ea a promis că nu va transmi-

te mai departe amenințările și expresiile injurioase ale maestrului iar eu i-am facilitat lui Iosif Conta obținerea aparatului dorit (circa 400 de pesoși cliring) cu decontarea contravalorii în lei în țară. Pesoșii hârtie cu care se descurcau cubanezii erau la nivelul de un peso un dolar dar nu serveau la nimic iar cei cliring pe care îi încasam noi, pe hârtie, de la ambasadă ca salariu aveau acces la cele două magazine diplomatice (unul agroalimentar iar celălalt cu produse diverse).

Așadar, noi aveam prin serviciul de contabilitate al ambasadei câte un cont fiecare în care se marcau lunar intrările (salariul) și ieșirile, adică cheltuielile la cele două magazine unde nu plăteam nici cash nici cu vreun card; aveam un număr pe carnetul nostru de diplomat sau personal tehnico-administrativ și acesta era menționat pe bonurile de cumpărături ce erau trimise la ambasadă în fiecare lună.

Complicat dar totul era sub control căci eram doar într-un stat socialist cu caracteristici foarte cubaneze.

Cubanezii, la rândul lor, aveau și au cartele cu care la fiecare nouă zile își puteau cumpăra, teoretic vorbind, dacă existau produsele dorite în ziua în care era valabilă cartela respectivă, limitate cantități de carne (de obicei se găseau numai pește și pui), legume și altele; și ei își puteau achiziționa de pe „piața liberă" înghețată, de altfel excelentă și dacă aveau răbdare (și aveau) după o coadă de 2-3 ore, puteau servi o prăjitură și chiar o masă standard la un restaurant din centru.

În context, una dintre realizările de care îmi amintesc cu plăcere și astăzi a fost să obțin de la ministerul cubanez al învățământului o creștere, minimă de altfel, a rației alimentare pentru cei cinci-șase studenți români aflați la studii în Cuba. Și a mai fost o mare realizare personală în condițiile specifice din Cuba anilor șaptezeci: achiziționa-

rea unei mese de ping-pong! La Institutul Cubanez al Sporturilor era preşedinte un tip tânăr, robust şi extrem de energic în tot ce făcea.

Îl însoţisem pe ambasador la începutul misiunii acestuia la o întâlnire cu preşedintele INDER (Institutul Naţional al Sporturilor) şi atunci am stabilit spontan o relaţie ce avea să fie productivă în multe momente din activitatea mea de ataşat cultural. Printre acestea a fost şi solicitarea de a ne facilita obţinerea contra cost a unei mese de ping-pong, obiect inexistent pe inexistenta piaţă cubaneză. După câteva luni am primit la ambasadă preţiosul obiect, un adevărat trofeu pentru colectivul ambasadei care îşi dorea să poată face puţină mişcare şi să-şi umple timpul liber în condiţiile în care plimbările şi activităţile în afara spaţiului ambasadei erau destul de limitate şi controlate. Nu mică ne-a fost mirarea când ambasadorul ne-a „surprins" jucând într-o seară, desigur în timpul liber, şi a dispus să nu mai folosim becul în scopuri de distracţie căci costă! Asigurările noastre că vom plăti personal consumul nu l-au convins decât atunci când, zile mai târziu, şi-a dat seama că el putea să se deplaseze **oriunde** în Havana în timp ce noi jucam ping-pong şi atunci a acceptat formula propusă iniţial de noi...

Era incredibil pentru noi – să precizăm că vorbim de anii şaptezeci – să nu găseşti nimic de mâncare în localităţile prin care treceam sau rămâneam. Totul era sub control şi planificat până la ultima porţie.

Într-o excursie la Varadero împreună cu soţia şi fiul nostru, Cristian, născut la Havana, de numai şase luni, am constatat cu surprindere că luaserăm cu noi de toate... mai puţin carnea pentru grătar; aşa că am recurs la toate argumentele mele de diplomat acreditat la Havana solicitând la unul dintre restaurantele din apropiere câteva fripturi.

Imprudență totală căci, la insistențele mele au intervenit la şefii lor din capitală pentru ca în final să primesc cu răceală şi într-o manieră suverană explicații de genul „revoluția este grijulie cu resursele poporului", „doar cu o planificare prealabilă de cel puțin o lună se poate servi masa la noi şi nu poate fi vorba ca aici să se găsească vreodată carne pentru friptură la grătar".

Încercarea de foc pentru întreaga ambasadă, inclusiv pentru mine a fost vizita lui Ceauşescu în Cuba în august 1973. Era prima țară vizitată în cadrul unui turneu ce se vroia triumfal şi care includea inițial şapte țări din care au rămas doar şase căci în Chile, ultima țară ce urma să fie vizitată, preşedintele Allende fusese înlăturat iar Junta militară condusă de generalul Pinochet se pregătea să preia puterea.

Aşadar, vizita de răspuns a lui Ceauşescu s-a desfăşurat într-un cadru oficial asigurat de gazde în excelente condiții cu tot tacâmul de întrevederi, recepții, interviuri, mitinguri, spectacole în cinstea tovarăşilor, întâlniri cu presa (ziariştii români selecționați erau cel puțin douăzeci). Ceauşescu şi Fidel, în mare formă au încheiat şi un pariu pe un butoi de rom cubanez în cazul în care partea română asigură o recoltă de porumb în Camagùey. Ceauşescu a câştigat după doi ani acest pariu dar cu cheltuieli imense materializate în trimiterea de specialişti români, tehnologii avansate, fertilizanți, semințe boabe selecționate de la Centrul de Cercetări Fundulea; rezultatul a fost că pe circa cinci hectare s-a obținut o recoltă record de porumb dar în anul următor, fără asistența menționată totul a revenit la normalul local, adică uscătură, dăunători, dispariția practic a culturii... Cu banii cheltuiți, inutil, Ceauşescu putea să îşi cumpere câteva zeci de butoaie de rom!

În timpul vizitei, mie mi-a revenit rolul ingrat de traducător de rezervă plus însoțirea la nevoie a unora dintre membrii delegației. Traducătorul oficial al lui Ceaușescu, Țigu, un foarte bun cunoscător al limbii spaniole dar măcinat de această muncă de mulți ani era extenuat fizic în egală măsură de eforturile îndelungate și de tensiunea traducerii simultane ca și de clima cubaneză caracterizată în acea perioadă printr-o umiditate de sută la sută; așa că eu eram pregătit în orice moment să intervin dacă era nevoie și tremuram la gândul că așa ceva s-ar întâmpla...

Nu s-a întâmplat cu acel prilej ci cu câțiva ani mai târziu dar aceea este o altă poveste.

Atunci la Havana, George Macovescu, ministrul de externe fusese trimis cu unul din avioanele speciale ale delegației în Costa Rica, următoarea etapă a vizitei, pentru a vedea ce se întâmplă cu anumite manifestații anticeaușiste despre care informase ambasada noastră din San Josè. Numai că după mai multe ore, până în seara în care se desfășura recepția oferită de Ceaușescu la reședința ambasadorului român, Macovescu nu dăduse niciun semn de viață și aceasta provocase neliniște. Ștefan Andrei, șeful secției externe de la *cc* m-a abordat și mi-a spus direct că mă roagă să îl găsesc pe Macovescu! „Tovarășul dorește să vorbească cu el cât mai repede posibil!". După ce mi-am revenit am luat legătura cu una dintre telefonistele cubaneze de la serviciul public de telefonie și i-am spus cu oarecare fermitate că din partea lui Fidel și a lui Ceaușescu îmi stă la dispoziție până voi reuși să găsesc în zona Americii Centrale pe unul dintre înalții demnitari ce îl însoțește pe Ceaușescu. Am reușit în acest fel o performanță greu de egalat, în condițiile tehnice din acel moment și acea țară, și anume să vorbesc la telefon cu aero-

porturile din Nicaragua, Guatemala şi El Salvador, la reşedinţele preşedinţilor din acele state, cu ambasada noastră din Costa Rica şi chiar cu guvernatorul din Barbados întrebând dacă un avion românesc şi demnitarul X s-au aflat sau se află acolo. Nava cu Macovescu avusese probleme cu obţinerea dreptului de survol, întârziase şi pentru că nu aveau bani pentru combustibil şi, în sfârşit, Macovescu ajunsese pe aeroportul din capitala costaricană şi am obţinut o legătură telefonică chiar prin telegrafistul avionului. Când l-am anunţat pe Ştefan Andrei că la celălalt capăt al firului se afla Macovescu am primit un sărut oltenesc pe ambii obraji şi un mulţumesc pe care le-am apreciat şi le apreciez chiar şi astăzi... Îmi permit să cred, fără a încerca să fiu maliţios, că astăzi niciun tânăr diplomat nu s-ar simţi satisfăcut doar cu asemenea recompense.

La ambasada din Havana am învăţat însă şi multe alte lucruri. De exemplu, diplomaţia în propria casă, sfat pe care mi l-a dat Macovescu, prim-adjunct al ministrului de externe la plecarea mea la post care m-a primit înainte de a pleca la ambasada din Cuba. În acel moment nu am prea înţeles la ce se referea versatul demnitar român. Aveam să aflu... pe propria piele la Havana.

Această diplomaţie, adică tact, toleranţă, un înalt grad de socializare voită sau mai puţin dorită are un rol esenţial în colectivele misiunilor diplomatice. Aceasta pentru că aici convieţuirea este obligatorie, diplomaţii şi personalul tehnico-administrativ locuiesc şi muncesc în acelaşi spaţiu, în acelaşi campus ce include birourile şi locuinţele; situaţie cvazipermanentă chiar şi astăzi; multe se spun, se aud, se insinuează, miroase la propriu şi la figurat şi, pe deasupra tuturor, trebuie ca treaba să meargă... sau nu! Sau şchiopătă... Apoi mai este vorba de sem-

nalele ce vin de la şeful colectivului, semnale care nu ar trebui să însemne sub nicio formă atitudini blamabile nici în interiorul şi nici în afara misiunii; „peştele de la cap se strică" spune un foarte înțelept dicton cu valabilitate maximă atunci când de colective relativ mici şi în afara țării este vorba; „capul" trebuie să fie exemplu de corectitudine în relația cu subordonații, cu autoritățile şi cetățenii locali, să încurajeze inițiativele, să evite formarea de bisericuțe sau să înverşuneze pe unii contra altora.

Din păcate, patru din cei cinci ani de la Havana am avut parte de un ambasador, membru *ccpcr*, fost primar al Constanței, adică un adevărat tovarăş care a făcut rău întregului colectiv, țării, ministerului, relației cu Havana şi, până la urmă, lui însuşi şi familiei sale. De la el am învățat ce NU TREBUIE SĂ FACI pentru ca activitatea să meargă bine şi oamenii să trăiască şi în exterior propria lor viață, limitată şi aşa de regulile de conduită ineludibile pentru corpul diplomatic al oricărei țări. Pentru că trebuie să se ştie că privațiunile sunt tot atât de prezente ca şi privilegiile. Nu se poate trece cu vederea faptul că orice diplomat trimis peste hotare este obligat să se adapteze rapid condițiilor de viață, climă, de muncă, alături de familie, care are la rândul ei probleme proprii, sau fără familie – alte probleme-şi că randamentul său este permanent urmărit şi analizat, comportamentul său este în atenția celor din ambasadă, a autorităților locale dar şi a Centralei MAE. Iar atunci când contactul aproape continuu cu delegații sau cetățeni români ce vin din țară influențează comportamentul unuia sau altuia repercusiunile sunt imediate şi au efecte negative asupra întregii activități.

Am reuşit, cu pregătirea şi educația de acasă şi de la şcoală (mă aplec cu respect şi recunoştință în memoria dascălilor mei de la Liceul Caragiale (astăzi Colegiu Nați-

onal) care mi-au inculcat valorile mereu valabile ale demnității, respectului, ordinii şi disciplinei puse în slujba scopului propus, atât în viața personală cât şi în cea profesională.

Havana a însemnat pentru mine acumularea unei bogate experiențe diplomatice datorită variatelor şi complexelor preocupări pe care le-am avut ca şi, desigur, dificultăților cu care m-am confruntat şi pe care le-am depăşit cu bine. Pe lângă activitățile culturale, am avut o bună activitate de relații reflectată în munca de informare operativă (prin telegrame) şi prin curierul diplomatic(note, lucrări de analiză şi sinteză, rapoarte). La Havana am învățat, de la primii colaboratori ai ambasadorilor (doi la număr) cum se culege informația, cum se coroborează datele obținute între ele şi, mai ales cum se sintetizează şi se rețin numai acele elemente relevante pentru destinatar. Ştiam încă din Centrală dar am exersat şi mi-am consolidat un anumit stil de relatare într-o limbă corectă şi cu acuratețe, fără figuri de stil şi metafore gratuite şi nici cu lungimi care produc fie plictiseală, fie zeflemeaua lectorului. Munca de informare reprezintă pentru un diplomat proba calităților lui profesionale şi aceasta pentru că presupune un proces îndelung, complex şi calificat: stabilirea de relații utile bazate pe încredere, chiar pe apropierea de surse serioase, credibile la nivelul omologilor atât din rândul autorităților locale cât şi al corpului diplomatic; aceste relații se cultivă atent prin vizite reciproce în cadru oficial şi mai puțin oficial, la mese, spectacole şi alte întâlniri formale sau informale, prin trimiterea de felicitări cu prilejul zilelor importante pentru aceştia; a obține informații utile şi interesante presupune pregătirea corespunzătoare pentru convorbire, presupune totodată un schimb de informații, cunoaşterea materiei vizate, apoi corobora-

rea informațiilor obținute de la interlocutori, cel puțin doi, cu alte informații din alte surse, eventuala discutare a acestor date cu șeful misiunii sau cu primul colaborator și, în sfârșit, alegerea corectă și atentă a destinatarilor informărilor respective pentru a păstra cu modestie și respect nivelul acestuia dar și calitatea și impactul informării redactate.

La Havana am participat la negocierea a numeroase acorduri și programe de schimburi între cele două țări. Anual, chiar semestrial se negociau și semnau, cu participarea, desigur, a unor delegații din tară, Programe de schimburi sau Convenții de schimburi și de colaborare în domeniile cărții și editurilor, uniunilor de artiști plastici, scriitori, între cele din domeniul cinematografiei, teatrului precum în domeniul sportului. Aceasta fără a mai vorbi de numeroasele schimburi de delegații pe linie de partid, delegații la reuniuni internaționale ale țărilor și partidelor comuniste, delegații în concediu de odihnă etc.

Sosirile avioanelor din Europa se făceau în acei ani mai ales cu CSK, compania cehoslovacă care sosea la Havana în jurul orelor 02.00, așa că traseul de 30 de kilometri dus-întors pe bulevardul Rancho Boyeros îmi este și astăzi bine creionat în memorie căci de zeci și zeci de ori l-am străbătut în orele nopții pentru a saluta delegațiile române sau a-l însoți pe ambasador în același scop.

Dacă, din motive de similitudini și tratamente frățești negocierile acordurilor nu ridicau probleme deosebite, în schimb, tratamentul primit de compatrioții noștri nu era întotdeauna la înălțimea exigențelor acestora. M-am referit deja la regimul banilor cubanezi primiți pe timpul șederii oaspeților în Cuba. Cu probleme se confruntau și când era vorba de mijloacele de transport la dispoziție, aerul condiționat din sălile de concerte-spectacole pe tim-

pul repetițiilor, furturile de obiecte din camere sau din vestiare etc. Sosirea la Havana, în plină noapte, a unei soliste române de muzică ușoară cu statut de vedetă, gravidă, a creat o adevărată problemă diplomatică căci la restaurantul hotelului nu mai era nimeni de multă vreme iar solista dorea lapte fierbinte! Depășirea momentului de criză s-a produs prin invitarea solistei buclucașe la noi acasă unde soția, ca de obicei, înțelegătoare, a acoperit cu vârf și îndesat lapsusul gazdelor cubaneze; lapsus însă doar aparent căci în realitate niciodată la hotelurile cubaneze din acea perioadă nu mai era nimeni la servicii după orele 23.00...

Am însă și amintiri mai simpatice: scriitorul Constantin Chiriță, autorul best seller-ului epocii *„Cireșarii"* și criticul literar Romulus Munteanu au participat prin 1973 la o reuniune a Uniunilor Scriitorilor din țările socialiste. În asemenea ocazii gazdele cubaneze ofereau la cel mai reprezentativ hotel, *Habana Libre,* din centrul orașului așa numita *carta blanca,* adică acoperirea fără limită de cost a cazării, meselor și... accesul liber la bar. Într-una din seri, am ajuns la hotel pentru a-i informa pe cei doi delegați români asupra ultimelor noutăți din țară și am avut prilejul să constat că la barul de la mezaninul hotelului erau pe scaune numai cei doi români, ceilalți, așa cum mi-au explicat compatrioții mei pierzând pariul cu cele 24 de cocteiluri cubaneze pe bază de rom alb sau mai închis la culoare. Campionii noștri învinseseră omologi din alte șase țări socialiste, aflați în acel moment în diferite poziții orizontale!

O altă situație cu care ne confruntam adesea era expunerea exagerată la soare a delegaților români care în cele trei-patru zile în Cuba doreau să preia, mai ales în decembrie-martie, tot soarele tropical și cu o insolație ga-

rantată, în ciuda avertismentelor noastre repetate, ieşeau adesea din circuitul pe care îl presupunea mandatul primit din ţară...

În sfârşit, un alt episod merită a fi evocat. În 1972 a sosit la Havana Teatrul Ion Creangă condus de... doi directori! Ion Lucian (director încă din 1965 de la crearea Teatrului) şi un activist de partid proaspăt numit în funcţie. În colectivul de actori domnea o atmosferă încărcată, unii coalizaseră deja cu noul director, alţii nu puteau crede că maestrul Lucian fusese dat la o parte de o manieră atât de brutală. Mai grav era că Teatrul urma să prezinte 8-10 spectacole cu o piesă în care maestrul Lucian juca în opt roluri! Iar maestrul ameninţa că nu va juca dacă nu este lăsat să îşi conducă trupa aşa cum o făcuse în ultimii ani. *„Snoave cu măşti"* aşa se numea piesa, inspirată din folclorul comic românesc, spectacol ce avea să pună în evidenţă talentul de excepţie al trupei dar şi bogăţia tezaurului nostru folcloric, a umorului cunoscut al omului simplu de la ţară. Or, numai de umor nu le ardea artiştilor români... Publicitatea făcută de gazde cu mult înainte de sosirea artiştilor români, apropierea premierei pe cea mai importantă scenă havaneză presau în egală măsură ca acel conflict să fie aplanat cât mai repede cu putinţă. I-am invitat pe toţi la mine acasă şi împreună cu soţia am pregătit tot ce era mai potrivit pentru ca membrii ansamblului să se simtă bine. Am canalizat treptat discuţia spre mesajul spectacolului, le-am vorbit despre aşteptările cubanezilor, despre invitaţiile lansate inclusiv pentru corpul diplomatic etc. Fără a o mai lungi este de menţionat că a doua zi şi în următoarele spectacole artiştii români au demonstrat cât sunt de mari în frunte cu marele maestru Ion Lucian alături de Alexandrina Halic, Daniela Anencov, Jeanin Stavarache şi alţii. Presa de specialitate din Cuba, demni-

tarii cubanezi şi mulţi dintre colegii mei din corpul diplomatic au vorbit la superlativ despre noi în acele săptămâni.

Cuba este însă o ţară pe care dacă o cunoşti la ea acasă mai ales prin intermediul oamenilor săi termini prin a o înţelege şi îndrăgi. Nu aş vrea să intru in detalii cu caracter turistic sau să mă aventurez în menţionarea parţială a multiplelor puncte de interes şi de atracţie pe care le oferă această minunată insulă oaspetelui său şi, mai ales, celui ce poate rămâne o perioadă mai îndelungată alături de oamenii ei. Dar nici nu este posibil să nu amintesc că în Havana există clădiri de o rară frumuseţe din secolele XIX şi început de secol XX, din păcate cam neîngrijite şi supralocuite de familii numeroase.

Havana Veche este din 1982 patrimoniu cultural universal protejat de UNESCO, portul şi faleza – renumitul *malecon* – sunt adevărata inimă a capitalei, iar muzeele sunt multe şi extrem de interesante (Casa Hemingway, cel din Guanabacoa sau al *santeriei*, adică culte afro-cubaneze, de artă modernă, al Căpitanilor Generali sau de istorie a oraşului etc), restaurante cunoscute (Bodeguita del Medio şi El Floridita, ambele frecventate de Hemingway şi devenite celebre, cu băuturi la fel de cunoscute şi apreciate – *mojito* şi, respectiv, *daiquirì)*, pentru a nu mai vorbi de plajele cu nisipuri fine şi albe, cu apa albastră şi limpede din care se văd şi strălucesc seara stelele de mare la Varadero şi în Insula Pinilor/Tineretului).

Revin cu câteva detalii despre Bodeguita del Medio devenită un adevărat brand pentru Cuba. Este vorba despre un restaurant-bar tipic cubanez, pitoresc şi cu o bogată istorie. Totul a început în 1942 când doi prieteni transformă localul în care vindeau alimente pentru vecini într-un loc de întâlniri amicale la care s-au oferit treptat bău-

turi şi feluri de mâncare *criollo*, adică tipică. Atunci când acestui grup i s-a alăturat cel ce avea să devină poetul negru al continentului, Nicolàs Guillèn, localul a primit numele de Bodeguita del Medio căci era situat la mijlocul străzii, în Havana Veche foarte aproape de superba catedrală ridicată de spanioli în secolul XVI. Iar când acolo au început să vină figuri ca Ernest Hemingway, Errol Flynn, Pablo Neruda, Gabriela Mistral, Mario Benedetti, Bodeguita a devenit un adevărat *Bodegòn* ce nu era omis de niciun vizitator mai mult sau mai puţin cunoscut. Şi tot aşa, aceşti oaspeţi au început să îşi lase amprenta trecerii lor pe acolo prin semnături pe pereţii localului, prin oferirea de cadouri simbolice sau mesaje; astăzi este dificil să mai găseşti un loc în care să o mai poţi face. Când eram la Havana, preşedintele chilian Salvador Allende a inclus, desigur, în programul său de vizite, extrem de strâns, şi Bodeguita unde a lăsat o pereche de pinteni de argint, darul suprem al unui chilian pentru cei mai buni prieteni. Localul este destul de strâmt dar are o împărţire ce permite servirea iniţială a celebrului cocteil *mojito* (amestec de rom alb, o crenguţă proaspătă de mentă, lămâie, zahăr pudră, apă minerală şi cuburi de gheaţă) cu jumări de porc iar apoi se trece într-un alt salonaş unde pe mese de brad şi scaune tapisate cu piei de ţap se serveşte mâncarea tipică creolă,adică orez cu fasole neagră însoţite de pulpă de porc la cuptor, fructe de mare, banane prăjite iar ca desert dulcele fruct numit guayaba sau orez cu lapte. Atmosfera este condimentată de acordurile unui trio la chitară din al cărui repertoriu nu lipsesc marile compoziţii muzicale ale continentului. Succesul acestui gen de restaurant este atât de mare încât el a proliferat şi la Ciudad de Mèxico unde sunt două asemenea localuri ca şi în Guatemala şi în unele insule din Caraibe.

Am avut plăcerea şi onoarea de a-i cunoaşte şi colabora cu mari artişti cubanezi şi păstrez desigur unele modeste mostre ale creaţiei lor artistice. Maestrul Nicolàs Guillèn, geniu al poeziei negre cubaneze, preşedinte pe atunci al Uniunii Artiştilor şi Scriitorilor Cubanezi (UNEAC) m-a onorat cu prezenţa la ambasadă la un dejun oferit în onoarea sa iar la UNEAC m-a primit în multe ocazii pentru perfectarea de activităţi comune sau definitivarea unor programe la care urmau să participe scriitori români. Bardul cubanez era în acei ani în plină forţă creatoare. I s-au publicat volume de versuri printre care *„Roata dinţată"* pentru care a primit premiul Casei Americii; eu însă păstrez şi acum în memorie câteva versuri din poemul fără egal *„Tengo"* (Am):

„Am, ia să vedem,
am plăcerea de a merge prin ţara mea,
stăpân a tot ce e în ea,
privind de aproape tot ceea ce înainte
n-am avut şi nici nu puteam să am.

....

Am, ia să vedem,
Am ceea ce trebuia să am!"

Discurile din colecţia personală pe care sunt înregistrate poemele sale citite de el însuşi sunt, fără îndoială, bijuterii ale genului şi geniului poetului negru fără de pereche numit Nicolàs Guillèn.

Am fost aproape de marii pictori cubanezi Renè Portocarrero ale cărui lucrări de pictură, sculptură şi murale pot fi admirate în mai toate muzeele importante din ţările latino-americane; de Mariano Rodrìguez, pictor unic prin culorile sale expresive şi maniera de a reda şi „înţele-

ge" cocoşii şi femeile – lait-motiv al operei sale răsplătite cu numeroase premii naționale şi internaționale; la ambasada Cubei din Ciudad de Mèxico poate fi admirat un mural ce îi aparține şi care măsoară 22/2 metri, confecționat cu plăci acrilice.

Cum aş putea uita nenumăratele seri de balet fără egal oferite cu o măiestrie artistică şi dăruire fără seamăn de Baletul Național Cubanez condus de doamna baletului Alicia Alonso pe care am avut, de asemenea, prilejul şi onoarea să o cunosc. Cu ajutorul ei, în calitate de directoare, am reuşit itinerarea în Cuba a Baletului Operei Române. Se poate vorbi, desigur, şi despre carnavalul cubanez, atât despre cel din Havana cât şi, mai ales, despre cel din Santiago de Cuba, ambele exprimând în forme explozive temperamentul latin potențat de clima tropicală al unui popor ce se descătuşează fără limite dar cu mult talent în dans şi muzică, udate din belşug cu bere şi completate cu tamales (un fel de sarmale din mălai cu costiță afumată sau pui sau fructe de mare înfăşurate în foi mari de porumb) şi pizza.

Câteva cuvinte despre omul simplu din Cuba cu care am intrat în contact în toate oraşele principale dar şi în mediul rural, repet, într-o perioadă de mari lipsuri şi cu o sărăcie impresionante.

Săritor şi ospitalier, afabil şi excelent interlocutor dacă ai răbdarea să îl asculți, cubanezul are o capacitate extraordinară de a suporta greutățile dar explicabilă şi prin clima care paralizează opt luni din an între orele 10.00 şi 20.00 activitățile fizice serioase... Eu ajunsesem ca în fiecare dimineață să îmi iau de acasă la ambasadă tot atâtea maiouri câte întrevederi în afara ambasadei aveam în respectiva zi; la revenirea la misiune, înainte de a intra în birou la aer condiționat schimbam maioul cu cel uscat şi îl

puneam la zvântat pe celălalt! Cu 32-35 grade dar cu umiditate de sută la sută nu este uşor să munceşti şi să îţi şi protejezi oasele. De aceea guvernanţii noştri ar trebui ca înainte de adopta anumite măsuri cu caracter general să facă unele diferenţe legate de specificitatea muncii fiecăruia. Iar aici mă gândesc inclusiv la diferenţele drastice de fus orar, de climat politic şi social, de războaie sau ameninţări periodice în respectiva ţară, de despărţirea de familie adesea în condiţiile de neadaptabilitate a unuia sau altuia dintre membrii acesteia – toate înscriindu-se la capitolul privaţiunilor diplomatice.

Dar să revenim la cubanezi. Îmi amintesc fericirea de care a fost cuprins un modest ţăran, *guajiro,* dintr-un sat de lângă Camagùey prin care treceam în viteza Chevroletului Impala în care mă aflam alături de ambasadorul Moraru şi soţia acestuia într-un turneu prin estul şi centrul insulei. Am observat în faţa unei curţi modeste un bătrân la poartă cu un pepene în mână. Era, în acei ani, un gest de mare curaj căci toată producţia agricolă aparţinea statului căruia trebuia să i-o predai. Ne-am oprit, am intrat în vorbă cu Chucho, aşa se numea ţăranul care avea circa 60 de ani şi care ne-a invitat la el în casă. În pivniţa sa se aflau ascunşi sub mai multe straturi de paie de protecţie pepeni pe care noi îi numim lubeniţe, adică lungi şi mari de 15-20 de kilograme! Cum nu puteam nici noi să găsim pe piaţă, adică la magazinele diplomatice din Havana, (asemenea produse mergeau exclusiv la export), surpriza a fost enormă şi pentru noi mai ales că Chucho ne invita să alegem. Şi am ales! Cam câţi au încăput în portbagajul imens al limuzinei ambasadorului. În schimb, noi i-am oferit ţăranului cubanez două sticle de rom alb şi zece trabucuri Monte Cristo şi Partagàs, toate originale, primite de ambasador de la diferiţi interlocutori din pro-

vinciile vizitate. Nu pot descrie în vorbe fericirea de pe fața lui Chucho care şi-a chemat soția şi pe cei doi fii să le arate ce a primit iar maniera în care ne-a mulțumit ne-a impresionat o bună bucată de vreme. El ne-a spus că, iată, nu a muncit degeaba în acel an! Aşa cum e greu de descris şi satisfacția membrilor ambasadei care au primit, fiecare familie, câte o lubeniță... reprezentativă.

Soția mea şi cu mine păstrăm pentru totdeauna un loc important în inimile noastre acestui mare popor dintr-o țară mică dar cu potențial încă neexplorat suficient, şi pentru că aici s-a născut unicul nostru fiu, Cristian, tratat mereu cu dragoste de cubanezii cu care intram în contact prin parcuri sau pe stradă; Cristian era *„bomba del barrio"*, adică bomba cartierului fiind unul dintre foarte puținii blonzi într-o adevărată mare de negri şi metişi din zonă.

ULTIMII ANI IN MINISTERUL DE EXTERNE

Din nou acasă... După cinci ani în Cuba lui Fidel Castro am revenit la Bucureşti în Centrala MAE. Soţia mea şi cu mine trecuserăm prin una dintre cele mai serioase încercări din viaţa noastră profesională ca, de altfel, din viaţa noastră în general. Aveam un băieţel, născut la tropice dar mai ales aveam o experienţă acumulată de o manieră traumatizantă pe alocuri care ne-a ajutat însă mult în încercările ce abia urmau să vină.

Activitatea noastră fusese apreciată în minister, cel puţin aşa am interpretat eu repartizarea la râvnita Direcţie de Organizaţii Internaţionale. Soţia şi-a reluat activitatea la Direcţia ce se ocupa cu ţările din Asia, Africa şi Orientul Mijlociu, Direcţie grea cu un personal diplomatic numeros, continente cu problematici conflictuale deschise, regiuni care constituiau deja ţinte importante pentru politica externă a unei Românii membră în mişcarea de nealiniere şi în Grupul ţărilor în curs de dezvoltare.

Pentru mine, experienţa de la multilateral a fost scurtă dar gratificantă. Problematica drepturilor omului ce mi-a fost încredinţată era un teritoriu nou în preocupările mele diplomatice dar extrem de interesantă prin actualitate şi, oarecum paradoxal, prin abordări corecte faţă de ce se întâmpla în alte ţări însă cu conotaţii diferite pentru situaţii similare existente în ţara noastră.

Am apărat punctul nostru oficial de vedere în reuniuni internaţionale desfăşurate succesiv la Geneva şi la... Havana.

Reîntâlnirea la puţin timp de la despărţire cu o ţară în care am petrecut cinci ani de viaţă a fost mai mult decât agreabilă. M-am reîntâlnit cu foşti colegi de la ambasadă dar şi din corpul diplomatic, cu oficialităţi cubaneze şi, pentru prima dată în activitatea mea diplomatică am fost tratat ca cel mai înalt reprezentant al ţării mele – eram şeful delegaţiei, de altfel... eram singurul membru al delegaţiei României la respectiva reuniune consacrată drepturilor omului.

Am avut un rol foarte activ şi am apărat punctul nostru de vedere privind accesul liber la cultură, educaţie şi asistenţă medicală al tineretului indiferent de regimurile politice în care acesta trăieşte. Îi sunt recunoscător colegului Ion Voicu, diplomat fin, unul dintre cei mai mari specialişti din minister în problematica multilaterală, care m-a ajutat la pregătirea mandatului pentru deplasarea mea la Havana.

La Geneva, într-un decembrie din 1978 am zburdat pe coridoarele sediului Naţiunilor Unite dar am gustat din plin şi frumuseţea rafinată a oraşului încărcat parcă de amintirile epocii de glorie diplomatică a Societăţii Naţiunilor sau a Ligii Naţiunilor la care ilustrul nostru Nicolae Titulescu a jucat timp de peste un deceniu un rol de catalizator al forţelor păcii înaintea furtunii fasciste. Multe lucruri m-au impresionat la Geneva dar parcă două în mod deosebit: în timpul unei plimbări am ajuns la marginea unui teren minunat cu un gazon incredibil de verde şi impecabil tuns străbătut de o alee ce ducea la un pălăţel ce te îmbia să îl vizitezi.

La intrare însă, o pancartă foarte vizibilă te avertiza că este vorba de proprietate privată şi accesul este interzis! La ora aceea nu aveam deloc simţul proprietăţii private căci nouă ni i se inculca în permanenţă principiul conform căruia producătorii de bunuri sunt şi proprietarii lor! Nu eram un naiv să cred în acest principiu dar repetarea lui şi obli-

garea noastră de a trăi în spiritul acestui precept m-au făcut ca atunci, la Geneva, să am un şocant sentiment de frustrare. Am avut asemenea sentimente şi atunci când ani mai târziu am fi dorit să facem o scurtă pauză pe iarbă sau în pădurea de la marginea Madridului sau în Chile sau în Mexic, aşa cum o facem şi la noi (...sau cum o făceam până mai acum ceva ani, căci între timp s-au înmulţit proprietăţile private şi au cam dispărut pădurile).

Şi încă ceva: pe străzile geneveze puteai achiziţiona un ziar cu autoservire introducând *ulterior* o monedă iar la fiecare colţ de stradă erau containere imense în care erau introduse de către cetăţeni ambalaje după compoziţia lor – hârtie şi carton, sticlă, materiale plastice. Ceea ce noi nu facem nici astăzi... chiar dacă au apărut timid unele containere colorate cu grafitti.

Nu pot să nu mai relatez încă un fapt ce pentru noi atunci şi nu numai atunci a fost şi poate este sau ar trebui să fie una dintre explicaţiile înaltului nivel de civilizaţie pe care îl au elveţienii şi nu numai ei... Colegul nostru Nicolae Iordache, ambasador în această ţară ne-a povestit cum pe o şosea din apropierea Genevei, în drum spre Zùrich, unul dintre copiii săi a aruncat pe geamul autoturismului ambalajul unui baton de ciocolată, elveţiană, desigur!

După mai multe zeci de kilometri s-au oprit la o benzinărie şi au parcat pentru câteva minute acolo; de ei s-a apropiat un distins domn care i-a înmânat ambasadorului, fără să ştie desigur, despre cine era vorba, ambalajul menţionat adăugând doar că „vă aparţine".

No comment... însă pentru ambasador şi familia sa ca şi pentru toţi românii cărora a avut decenţa să le povestească întâmplarea plină de tâlc, episodul a fost o adevărată lecţie de civism şi, nu-i aşa, de civilizaţie în acţiune.

Preocupările mele multilaterale nu au durat însă prea

mult. În primăvara anului 1979 am fost inclus, pentru a doua oară, ca interpret, în delegația parlamentară care s-a deplasat în America Latină, aşa cum am mai spus. La revenirea în țară după trei săptămâni interesante şi pline de învățăminte în Mexic, Costa Rica, Venezuela, Columbia şi Brazilia mi-am reluat locul la Direcția America Latină. O altă deturnare urma însă să se producă. În august 1979, la numai câteva zile după obținerea gradului de secretar I, în urma unui concurs extrem de disputat cu 45 de candidați pe 15 locuri, mă pregăteam să preiau un post la ambasada noastră din Ciudad de Mèxico. Aveam deja avizele conducerii ministerului, paşapoartele şi urma ca în două-trei zile să plecăm spre țara aztecilor. Dar nu a fost să fie aşa! In seara zilei în care savuram succesul de la concurs am primit... două telefoane care aveau să schimbe radical atât cariera(temporar) cât şi următorul segment din viața mea şi a familiei.

Primul a venit de la bunul meu coleg Vasile Bodnăreț de la Direcția de Cadre care m-a consultat în legătură cu cumpărarea unui apartament ce se construia în centrul capitalei, apartament ce fusese destinat altcuiva dar care renunțase. Nu aveam niciun ban ci numai un autoturism Skoda S120 pe care îl cumpărasem la revenirea de la Havana cu pesoşii cliring economisiți în cei cinci ani de misiune. Împreună cu soția am decis că ne vom angaja în această aventură (era o aventură nu numai pentru că trebuia să vindem imediat maşina şi să plătim avansul plus apoi 15 ani rate ci şi pentru că pe atunci proprietatea privată nu numai că nu era agreată dar era chiar blamată...). Al doilea telefon avea să fie bulversant; secretara unui adjunct al ministrului de externe m-a anunțat că a doua zi, demnitarul român mă aşteaptă în biroul său la orele 08.00. Eram aproape sigur că este vorba despre ultimele instruc-

țiuni înainte de plecarea la post, aşa cum se obişnuia, aşa cum procedase şi Macovescu înainte de plecarea mea la ambasada de la Havana. Numai că urma să am o imensă şi deloc agreabilă surpriză.

După o introducere din care nu a lipsit felicitarea pentru succesul la concursul de grad, adjunctul cu pricina, activist de partid m-a informat că s-a hotărât ca eu să preiau *„onoranta misiune de interpret de limba spaniolă al tovarăşului"*. M-am aflat atunci într-unul dintre momentele cheie ale întregii mele activități diplomatice şi în mai puțin de câteva secunde a trebuit să decid: nu aveam de ales, am înțeles aceasta repede căci un refuz ar fi însemnat oricum anularea plecării la post şi, probabil, îndepărtarea din MAE sau o trecere pe linie moartă. A spune da însemna renunțarea la Mexic şi intrarea într-un carusel al obligațiilor la nivelul cel mai înalt şi cel mai periculos din carieră. Ştiam asta de la cei pe care îi cunoscusem făcând această muncă deloc apreciată pe atunci (este ea oare apreciată astăzi?), ştiam că atât Țigu cât şi cei ce i-au urmat au avut probleme şi doreau să evite angajarea pe termen mediu în postura de interpret al celui ce tăia şi spânzura, dacă nu la propriu, în orice caz... pe aproape. Am spus da şi am plecat din biroul care punea capăt, cam brutal, unui vis ce abia se înfiripase. Viața însă avea să fie şi de această dată bună cu mine căci după... 22 de ani aveam să preiau postul de ambasador chiar în Mexic!

TRADUCĂTORUL LUI CEAUŞESCU

Anii 1981 şi 1982 au fost ani negri pentru diplomația românească ca de altfel şi pentru România în general; de altfel aşa a fost întreg deceniul. Procesul epurărilor din MAE era în plină desfăşurare, temerile şi suspiciunile

dominau comportamentul colegilor mei, în minister şi-au făcut apariţia figuri noi în timp ce mulţi dintre profesionişti, oameni cu experienţă căliţi în bătălii diplomatice atât în ţară cât şi în străinătate, cunoscători a două-trei limbi şi de limbi rare erau eliminaţi sub pretextul rotării cadrelor şi al revenirii la profesiile de bază, profesii abandonate cu mulţi ani în urmă sau nepracticate vreodată.

Urma ca şi eu să fiu una dintre victimele acestei noi viziuni a „geniului Carpaţilor". Până atunci însă am trecut în multe rânduri prin furcile caudine ale prezenţei, ca interpret de limbă spaniolă, în apropierea lui Ceauşescu.

Am fost solicitat numai la întâlnirile acestuia cu personaje de limbă spaniolă ce au avut loc în ţară, la Bucureşti şi, respectiv, la Neptun, la reşedinţa de vară. Notabile au fost cele două convorbiri Ceauşescu – Santiago Carrillo, liderul comuniştilor spanioli.

Îmi mai amintesc şi de alte întâlniri cu preşedinţi sau prim-miniştri din ţări africane (Sao Tomè y Prìncipe, Capul Verde) dar şi, mai ales de întâlnirile lui Ceauşescu cu delegaţii ale partidelor comuniste şi socialiste din America Latină şi din Spania. Au fost de asemenea primirile unor ambasadori la prezentarea scrisorilor de acreditare precum şi cu prilejul Anului Nou a întregului corp diplomatic acreditat la Bucureşti.

Ca apreciere generală cred că toate aceste întâlniri şi convorbiri erau exagerat de protocolare şi reci, de solemne şi distante, de repetabile în poziţiile pe care Ceauşescu le susţinea cu obstinaţie. Îmi amintesc de exemplu de prezentarea, fără excepţie, a două seturi de principii, în funcţie de provenienţa interlocutorului: cinci principii de politică externă românească dacă era vorba de un occidental şi zece dacă era un oaspete din lumea a treia. Iar ordinea în care aceste principii trebuiau prezentate era riguroasă

şi cum spaniola are multe interferenţe cu româna mai ales pe teme internaţionale, nu aveam voie să schimb cumva ordinea celor cinci sau zece principii căci el intervenea imediat cu fermitate şi îmi atrăgea atenţia.

Când şeful statului l-a primit în audienţă pe noul ambasador al Argentinei şi când eu mi-am făcut debutul ca interpret, şeful Protocolului, ambasadorul Nicolae Ecobescu mi-a atras atenţia să nu intru în cadru până când cei doi se vor aşeza; cum însă chiar în timpul fotografierii oficiale cei doi au început să vorbească eu m-am apropiat şi apoi am luat loc între ei intrând astfel în fotografiile pe care operatorul le făcea în asemenea situaţii; am primit ulterior de la ambasadorul Ecobescu un exemplar care, în condiţiile date, era o raritate...

Pătimaş când susţinea o opinie, neiertător când era contrazis – Carrillo l-a iritat pe Ceauşescu în mai multe rânduri cu opiniile lui nu prea ortodoxe despre rolul partidelor comuniste în societăţile capitaliste şi despre rolul monarhiei. De altfel, cred că liderul spaniol a fost singurul care îl domina pe Ceauşescu. Cu argumente dar şi cu temeritatea celui ce a trecut prin lupte şi experienţe de viaţă deosebite; să amintesc că Santiago Carrillo fusese singurul deputat care în tensionatele ore ale ocupării Congresului Deputaţilor de către colonelul Antonio Tejera (încercarea de lovitură militară de stat din 23 februarie 1981, *el tejerazo*) nu se clintise de pe scaun înfruntând la propriu armele îndreptate permanent spre el şi ceilalţi membri ai Cortesurilor spaniole.

Îmi mai amintesc cu titlu anecdotic că la primirea primului ministru din Capul Verde convorbirea s-a desfăşurat în spaniolă dar mesajul înmânat de acesta din partea preşedintelui ţării era în portugheză; chiar dacă între cele două limbi există destule similitudini iar eu mai aveam

ceva cunoştinţe de portugheză nu mi-a fost simplu să traduc pe loc, la cererea lui Ceauşescu, respectiva misivă. Ulterior, împreună cu stenograful personal al acestuia am făcut corecturile de rigoare înainte ca materialul să fie pus în mapa din cabinetul 1...

Una peste alta, cele 10-15 întrevederi la care am tradus pentru Ceauşescu au reprezentat un exerciţiu de maturitate, de stăpânire de sine dar şi de cunoştinţe de limbă în condiţii de maxim stres ceea ce mi-a servit ulterior în multe şi diferite situaţii.

În minister mă ocupam între timp de un alt spaţiu şi anume de Spania în cadrul Direcţiei Europa Occidentală. Aşa cum spuneam puţin mai înainte era o perioadă neagră pentru diplomaţi şi diplomaţie, schimbările sau mai exact rotările iniţiate deja presupuneau instabilitate, suspiciune şi, fără îndoială, interes scăzut în urmărirea dezvoltării relaţiilor externe. Nimeni nu mai era sigur de nimeni şi de nimic. Se redactau liste cu cei ce urmau să fie rotaţi din motive de la hilare la tendenţioase, ceea ce se urmărea era de fapt încadrarea ministerului cu oameni de încredere ai lui Ceauşescu, din cu totul alte domenii de activitate.

Din minister ieşeau profesionişti cu zeci de ani de experienţă, trecuţi prin probele de foc ale diplomaţiei bi- şi multilaterale, experţi în materii specifice şi apreciaţi în organisme internaţionale, consilieri şi ataşaţi, ambasadori şi directori de-a valma. Nu mă pot abţine să nu amintesc aici un episod ce pare de domeniul absurdului dar care s-a petrecut întocmai în cabinetul ministrului de externe Stoian şi nu mai ştiu cum: colegul meu Ilie Dorobanţu, rotat şi el, a obţinut o audienţă la ministru şi i-a spus că el este cunoscător al limbilor daneză, suedeză şi norvegiană pe lângă engleză şi franceză şi că a merge ca agent de asi-

gurări la ADAS (singura societate de asigurări pe atunci) ar însemna o pierdere pentru MAE. După ce l-a ascultat cu o nerăbdare abia stăpânită acel Stoian (mare amator de whisky etichetă neagră şi albastră) i-a spus scurt şi implacabil colegului Dorobanțu: „Uită-le!", adică limbile acelea străine... Şi Ilie Dorobanțu nu le-a uitat dar a devenit agent de asigurări cu un regim de lucru care îl obliga să petreacă trei săptămâni din lună în diferite județe ale patriei... Nu a fost singurul, desigur!

DE LA DIPLOMAȚIE LA ZIARISTICĂ

Şi a venit şi rândul meu! Mărturisesc că a fost o surpriză totală şi am avut un şoc în consecință. Fusesem întotdeauna corect, disciplinat, respectuos, muncitor, nu am obiectat indiferent de sarcinile ce mi s-au încredințat şi mai eram şi interpretul lui Ceauşescu. Când într-o dimineaţă de joi 21 a unui decembrie rece din 1981 am fost chemat la secretarul de stat Aurel Duma nu m-am gândit că ar putea fi vorba despre rotarea mea! Şi totuşi aşa a fost. In prezența directorului de Cadre şi a unui activist de la secția de cadre a *ccpcr* mi s-a spus fără niciun fel de menajamente că se consideră că este cazul să mai fac şi ce am învățat ca profesie de bază, fiind absolvent al Facultăţii de Drept şi că am fost repartizat pe postul de jurisconsult la ICL Combustibilul! Deoarece tăceam mi s-au oferit noi detalii despre viitorul meu loc de muncă unde urmam să primesc un salariu de 3300 de lei (faţă de 4400 în MAE) şi că eram aşteptat să îmi preiau postul la începutul lui 1982, adică peste zece zile. Era un „cadou" de Crăciun şi de Anul Nou pe care aveam să îl împărtăşesc din păcate cu întreaga mea familie; familie în care am găsit însă, ca întotdeauna, înțelegere şi fortifiantul sprijin necesar pentru a depăşi o amară experiență.

După 15 ani în diplomaţie, după o experiență de cinci ani în Cuba în condiţii nu dintre cele mai bune dar folositoare pentru formare, după mai multe deplasări în America Latină şi participări la reuniuni şi conferinţe interna-

ționale, însoțiri de delegații în țară și în afara ei, iată-mă aruncat pur și simplu dacă nu în stradă în orice caz la voia vântului, într-un necunoscut preocupant și amenințător inclusiv din punct de vedere financiar: aveam rată la casă, rată la CAR și rată la plata unui Trabant pe care îl cumpărasem cu numai câteva luni înainte.

Dar aveam și o familie minunată și pe cineva Acolo Sus așa că la 15 februarie 1982 îmi începeam noua activitate la Radio, Redacția Emisiunilor pentru Străinătate (REPS), Secția Spaniolă unde aveam să învăț o altă profesie și să folosesc din plin toate calitățile și cunoștințele acumulate până atunci.

Pe scurt, am fost unul dintre cei ce au reușit să fenteze repartizarea de la rotare, o adevărată performanță, dar am fost ajutat atât de ministrul de externe Ștefan Andrei (să-și fi amintit de episodul Havana?) cât și de directorul general al Radioteleviziunii căruia viitorii mei colegi din REPS m-au prezentat favorabil.

În fapt, eu începusem o colaborare destul de frecventă cu REPS-ul imediat după revenirea de la Havana cu cinci ani în urmă, scriam și citeam comentarii și unele programe în spaniolă prezentate aici pentru America Latină și Spania. Întâmplarea fericită a făcut ca exact când eu eram sub povara rotării, unul dintre ziariștii de la REPS să plece definitiv în Argentina rămânând astfel un loc liber în schemă; cum eram cunoscut acolo și cum i-am rugat să mă ajute s-a găsit destul de rapid această formulă la care fundamental a fost totuși, acordul dat de Ștefan Andrei care răspundea direct de aplicarea măsurii de rotare a cadrelor.

Începea astfel pentru mine o a doua viață profesională ce avea să îmi ofere numeroase satisfacții, bani mai mulți chiar decât la MAE (acordul redacțional era o sursă suplimentară de venituri pe lângă salariul de 4400 lei re-

cunoscut de cei de la Radio pentru încadrarea de redactor principal) şi mult timp liber.

Nu mi-a trebuit prea mult să abandonez costumul şi cravata, să îmi cumpăr un costum de blugi şi o pălăriuță adecvată pentru a aborda ca ziarist în devenire noul meu destin. Colegii din Redacție ca şi, mai ales, cei din Secție m-au primit cu o oarecare rezervă însă după câteva luni am devenit unul dintre ei şi am participat la tot ce a însemnat în acei ani munca de ziarist în Redacție-Secție, în afara ei, adică pe teren, cu reportofonul şi valijoara când s-a impus pentru a realiza interviuri, reportaje sau diferite alte materiale utile.

Am fost fericit când mi s-a încredințat redactarea săptămânală exclusivă a programului „România – America Latină; tradiții şi actualitate" ca şi, uneori, a celui intitulat „România – Spania: punți ale prieteniei". Erau programe de 30 şi respectiv 20 de minute a căror redactare îmi aparținea în proporție de 80 la sută, căci în mod obligatoriu introduceam şi un comentariu intern sau extern de la secțiile de specialitate ale Redacției. Mă puteam desfăşura conform dorinței mele şi concepției de configurare a programelor respective, măiestrie pe care colegii mei Alin Genescu, Ileana Scipione şi Alexandru Dima, cunoscut ca Şurel, mi-au împărtăşit-o cu răbdare şi colegialitate. Am obținut după un anumit timp şi dreptul de viză pe bandă şi puteam astfel, cu o bună organizare, să predau, fără stresul obişnuit, benzile zilei la timp în cabina de emisie. Disciplina, rigoarea şi respectul față de muncă pe care le dobândisem în activitățile mele anterioare mi-au fost aliați permanenți şi m-au ajutat să depăşesc momente mai puțin agreabile generate de spiritul cam boem al unora dintre colegi fie că erau din Secția mea sau din altele dar cu care mă întâlneam inevitabil în cabinele de înregistrare.

Unul dintre momentele de neuitat din această perioadă este cel ce mi-a prilejuit obținerea unui interviu în exclusivitate acordat de preşedintele Adunării Generale a ONU în anul 1983, panamezul Jorge Illueca. Succesul este coroborat cu vizita pe care am efectuat-o în Mexic în acelaşi an împreună cu alți doi ziarişti români, moment la care voi reveni.

Aşadar, la trecerea prin New York, la începutul lui decembrie 1983, după trei săptămâni minunate în Mexic, nu am putut să nu vizităm sediul ONU, ajutorul Misiunii noastre de acolo fiind decisiv. Iar eu, latino-americanist care se ocupa cu programul radiofonic destinat acestui continent nu puteam să nu folosesc prilejul pentru a-l contacta pe preşedintele din acel an al Adunării Generale a ONU, panamezul Jorge Illueca. Nu aveam niciun mandat în acest sens dar limba spaniolă şi puțin tupeu, eram ziarist nu-i aşa, m-au ajutat să obțin de la înaltul demnitar promisiunea că îmi va răspunde la întrebări direct prin linie telefonică în cabina specială de la Radio. Am revenit la Bucureşti şi am aşteptat cu sufletul la gură să fiu sunat; s-a întâmplat la circa o săptămână de la convorbirea avută la New York. Colegilor nu le venea să creadă că este adevărat dar la celălalt capăt al firului se afla chiar Illueca care timp de zece minute a făcut un tur de orizont al problematicii ONU şi s-a referit, totodată, la rolul şi locul României în cadrul Organizației, la colaborarea țării noastre cu America Latină.

A fost un interviu pe care l-au difuzat imediat nu numai Secția spaniolă dar şi alte Secții din Redacție şi fragmente au fost reluate şi de Actualități; iar eu am folosit fragmente de-a lungul întregului an următor în cadrul programelor pe care le redactam. În afara celor două programe menționate, mai redactam şi programe de 60 de

minute pentru Radio Internațional din Costa Rica în cadrul unor schimburi, aşa că problematica centro-americană o tratam cu regularitate iar comentariile şi impresiile unor personalități din regiune despre România erau ca pâinea caldă pentru noi.

Desigur, un alt moment relevant pentru mine în noua postură a fost includerea în delegația de ziarişti români care în anul 1983 a efectuat o vizită în Mexic în cadrul unui program de schimburi dintre Agerpres şi Clubul mexican de presă Primera Plana. În anul anterior se aflaseră în România trei ziarişti mexicani pe care am avut plăcerea să îi însoțesc de-a lungul întregului lor periplu de aproape trei săptămâni.

Pentru mine era a doua vizită în Mexic după cea realizată cu delegația parlamentară condusă în 1979 de un vicepreşedinte al MAN. De această dată, ca ziarist şi împreună cu ziarişti (Prisăcaru, preşedintele Agerpres şi Gh. Potra, vicepreşedinte la Redacția Tipăriturilor pentru Străinătate) stăpâni pe meserie, am avut prilejul să cunosc direct şi informal mult mai multe aspecte legate de istoria, economia, cultura şi calitățile umane ale unui popor foarte mândru de trecutul său şi de locul ocupat în Americi. Voi reveni pe larg în capitolul Mexic asupra tuturor acestor aspecte.

Aşadar, la Radio au fost ani, opt la număr, în care am învățat nu numai o adevărată nouă meserie dar şi constatarea că schimbarea, oricât de şocantă poate să pară la prima vedere, are în ea şi sâmburele noului şi al saltului care dacă este luat cu maturitate şi serenitate înseamnă evoluție, îmbogățire morală, echilibru şi înarmarea cu noi unelte utile pentru existența, pentru progresul personal şi satisfacții nelimitate. Experiența de la Radio mi-a servit în ceea ce aveam să fac, din nou, după decembrie 1989.

Până atunci însă aveam să trec prin evenimentele din decembrie 1989 şi ianuarie 1990 în postura de ziarist şi am avut, la rândul meu, ceva de spus în acele zile şi nopţi.

În ziua de 22 decembrie, la puţine minute după decolarea elicopterului de pe acoperişul sediului *ccpcr* cu cei doi (l-am recunoscut imediat, era alb şi inconfundabil, îl văzusem de câteva ori aterizând sau decolând la Neptun şi l-am semnalat colegilor aflaţi în acel moment în Secţie), la porţile Radioului din strada Nuferilor(aşa se numea strada atunci) au apărut mai multe grupuri de cetăţeni care au dorit să intre şi... au intrat.

Am fost unul dintre cei care i-au convins pe cerberii de la cabina de unde se transmiteau zilnic emisiunile – zona cu acces restricţionat – să nu se opună căci nu ar rezolva nimic în faţa unei mase de oameni dezlănţuiţi; am tratat, în acelaşi timp, cu cei de afară constituirea unui grup limitat care să pătrundă în Radio. Dacă primul aspect a fost rezolvat, al doilea numai parţial pentru că în Radio au intrat cel puţin treizeci-patruzeci de persoane care au transmis imediat un comunicat şi cu ajutorul redactorului Popescu de la Actualităţi s-a ascultat în toată ţara imnul de stat de astăzi al României. În cealaltă parte a clădirii Radioului un alt grup intrase şi se afla în zona Corpului de pază unde mai mulţi miliţieni, majoritatea tineri, îşi păstrau armele şi uniformele, într-un salon de odihnă în care se mai aflau şi arme închise într-un rastel. Cei zece-douăzeci de cetăţeni ajunşi acolo ameninţau atât miliţienii cât şi cu ruperea rastelului pentru a scoate armele. Cum Secţia spaniolă era chiar deasupra acestei zone am coborât un etaj şi l-am văzut pe şeful grupului de pază îngrozit că ambele obiective ar putea fi puse în practică; m-a implorat să explic celor intraţi că ei nu au tras niciodată în nimeni şi că misiunea lor era să păzească clădirea

Radioului; câțiva dintre tinerii milițieni erau deja îmbrăcați în ținută civilă și se grăbeau să plece cât mai repede din incintă. Grupul intrușilor avea un șef, adică pe cineva care striga cel mai tare și pe care l-am convins, într-o primă instanță, că nu au ce face acolo iar armele nu pot fi scoase decât cu aprobarea unui șef ierarhic superior comandantului pazei de față. Ulterior faptele au evoluat rapid și în Radio s-a instalat o adevărată anarhie în care fiecare făcea ce vroia și numai după o zi-două s-a reintrat într-o altă ordine, cea dictată de un domn care a preluat, printre altele, și conducerea Redacției noastre.

Haos și gălăgie, murdărie și încălcarea celor mai elementare reguli de funcționare într-o asemenea instituție au dominat câteva săptămâni situația. Noi la REPS aveam însă libertatea de a prezenta în direct, fără viză de limbă sau de text, ceea ce doream și credeam despre evenimentele în plină desfășurare în stradă și în culisele puterii. Reportajele noastre includeau tot ce vedeam și auzeam în drum spre și de la radio, părerile noastre despre libertatea ce se contura și despre fuga și apoi executarea celor doi Ceaușești.

Păstrez și astăzi încă câteva reportaje de acest fel pe care le schițam imediat ce ajungeam la Radio și cu care, singur sau cu alți colegi, intram în cabina de emisie și le citeam, de multe ori în direct atunci când orele noastre cu cele ale receptorilor spanioli sau latino-americani coincideau.

Miercuri 27 decembrie 1989 îmi intitulam reportajul zilnic „Itinerar în cotidian"; citez câteva fragmente: „Drumul meu spre Radio trece zilnic pe drumul din totdeauna; este oare cel din totdeauna? Traversez Magheru, acum un bulevard în totală normalitate cu oameni care se grăbesc spre locurile de muncă și cu alții care intră și ies din magazine. Mă apropii de Piața Palatului; inima îmi

bate parcă mai puternic. Aici au avut loc bătălii între lacheii unui regim dictatorial şi populaţia Bucureştiului, mai ales tineri. Aici au căzut eroic mulţi concetăţeni, adevărate ofrande ale libertăţii noastre atât de mult aşteptate. Zile în urmă aici am fost martorul rănirii grave a Muzeului Naţional de Artă şi a Bibliotecii Universitare. Peste drum se află Ateneul Român, simbol al spiritualităţii şi perenităţii valorilor culturale româneşti. Străjuit de statuia impresionantă a bardului Mihai Eminescu, Ateneul va găzdui de acum înainte spectacole şi concerte adevărate, şi nu cele omagiale şi mimate dedicate geniului din Carpaţi, cum îi plăcea lui Ceauşescu să fie numit..."

Într-un alt reportaj difuzat joi 28 decembrie 1989 şi intitulat „Gunoier – profesie nobilă" scriam: „În drumul meu spre Radio am întâlnit mulţi, foarte mulţi gunoieri; ei înlătură resturile dictaturii măturate de istorie dar şi resturile ultimelor confruntări de stradă. Ce adună în containerele lor aceşti gunoieri sunt resturile unor portrete rupte şi mânjite ale celor doi FOŞTI, geamuri sparte, vreun pantof sau bocanc ale vreunui tânăr sau tânără ce au manifestat pe aici, vase şi cartoane în care ostaşii au servit masa. Unul dintre gunoieri îl îndeamnă pe un altul: să curăţăm bine totul să nu rămână nimic din trecut! Cât de simplu sună aceste cuvinte ale adevărului dar cât de greu a fost şi încă mai este. Gunoierii adună multe cartuşe fără glonţ; gloanţele au omorât, gloanţele au distrus; acum vine momentul refacerii, al recuperării celor pierdute dar mai ales al anilor şi generaţiilor aflate prea mult în negura dictaturii.

Acum şi *aici* se nasc speranţele într-o climă de libertate şi adevărată democraţie. Gunoiul la groapa de gunoi a istoriei. Gunoierul – profesie nobilă; la fel ca toate celelalte într-o Românie liberă, liberă cu adevărat."

Acele zile au fost pentru noi minunate dar şi pericu-

loase căci în zona Radioului se trăgea, în sala Radio şi în foaier erau cazaţi zeci de soldaţi înarmaţi până în dinţi iar la fiecare intrare în sediu auzeam şuierând gloanţe; am o întreagă colecţie de cartuşe culese la intrarea din strada Temişana. În ziua de 23 decembrie nu am putut ajunge la Radio deoarece trupele ministerului de interne au blocat complet accesul spre Radio începând chiar de la Calea Victoriei şi Ştirbei Vodă. Aşa că am rămas câteva minute în Piaţa Palatului de unde s-a tras o salvă de tun spre aripa Ştirbei Vodă a Muzeului de Artă. Întrebat de ce a făcut-o, locotenentul de numai 25-26 de ani mi-a spus că „toată noaptea ne-au tocat"; la puţine momente după aceasta cădea sub o lovitură de tun aripa dinspre palat a Bibliotecii Universitare care a început să ardă. Eram sub tirul obuzelor cu reportofonul sub braţ şi am profitat din plin să înregistrez tot ce puteam înregistra. Cum nu am putut ajunge la Radio, de acasă am sunat la Actualităţi şi acolo un ziarist pe nume Ştefan Naciu, Erou al Revoluţiei, m-a ascultat şi m-a înregistrat iar în minutul următor se difuza pe post acest mini-reportaj. Ştefan Naciu a fost grav rănit câteva ore mai târziu şi avea să se stingă în 2006 lăsând regrete şi amintiri de neuitat printre colegii pe care i-a format şi printre cei cu care lucrase mai bine de patru decenii, printre toţi cei ce l-au cunoscut şi iubit. Sunt unul dintre aceştia...

Pentru mine, episodul Radio se apropia de sfârşit după opt ani care şi-au lăsat amprenta pe tot ce aveam să întreprind în continuare.

Confuzia creată în Radio în acele săptămâni, disputele dintre colegii mai vechi şi „colegii" mai noi care se insinuaseră fără voia cuiva dar şi chemarea lansată de noul ministru de externe, adresată celor ce fuseserăm rotaţi în anteriorul deceniu de a reveni în minister, m-au determinat să dau curs invitaţiei.

DIN NOU ÎN DIPLOMAȚIE

Şi astfel, după opt ani în afara diplomației, mă întorceam cu smerenie la instituția în care m-am format profesional şi nu numai, cu smerenie dar şi cu multă încredere în ceea ce doream să fac; am fost încadrat imediat cu gradul de secretar I, adică cu gradul cu care ieşisem din minister, la Direcţia Europa Occidentală, adică de unde plecasem în februarie 1982. O acoladă peste ani în care se petrecuseră atâtea evenimente...

O efervescență extraordinară, noi şi mai vechi colegi, o conducere ministerială din care făceau parte nume grele ale diplomaţiei româneşti, necesitatea de a acţiona rapid şi eficient în afara şi în interiorul țării pentru a explica şi a prelucra avalanşa informațiilor şi a faptelor, a evenimentelor ce se succedau cu repeziciune în cancelariile europene, la misiunile diplomatice ale României, aceasta era atmosfera în care trebuia acţionat cu profesionalism şi responsabilitate. Resituarea României pe meridianele normalității europene şi mondiale, reintegrarea sau mai bine zis integrarea noastră în structurile euroatlantice după ce, desigur, urma să ne descotorosim de angrenajele economice şi militare vetuste la care eram încă parte – iată obiective prioritare simultan cu organizarea sau reorganizarea structurilor interne şi externe de funcţionare atât în Centrala MAE cât şi la misiunile diplomatice ale ţării noastre, reînnoirea personalului acestora.

Nu aveam să rămân prea mult timp în Centrala MAE

deoarece erau urgențe de acoperit şi una dintre ele se numea Madrid!

Ca într-un adevărat vis, în numai trei luni am susținut şi promovat concursul de consilier, la o distanță de 11 ani față de anteriorul concurs, cel de secretar I; am fost chemat de ministrul de externe care mi-a comunicat intenția sa de a mă trimite de urgență în fruntea ambasadei de la Madrid având în vedere apropiata vizită oficială în Spania a primului ministru; am început imediat pregătirile, am mai susținut un test comandat de adjunctul de ministru coordonator deoarece un alt coleg intrase în cursă pentru acelaşi post – test trecut cu brio. Cu numai câteva zile înainte de a pleca spre Madrid, primul ministru Petre Roman m-a chemat la el în birou şi mi-a dat ultimele instrucțiuni legate de programul vizitei sale în Spania (16-18 aprilie 1990) ce începea a doua zi de Paştele catolic într-o țară catolică... atât de catolică. Am primit şi alte orientări legate de ambasadă şi personalul acesteia. Simultan, acasă aveam o misiune delicată de dus la bun sfârşit: să îi conving pe ceilalți membri ai familiei care veneau cu mine precum şi pe cei care rămâneau acasă de faptul că ce urma să se întâmple în viața noastră implica participarea şi înțelegerea tuturor!

Decizia unanimă a fost pozitivă şi aveam cale liberă spre reluarea unei activități, cea diplomatică, care îmi fusese întreruptă brutal cu opt ani în urmă dar pe care nu încetasem nicio clipă să o iubesc.

SPANIA

Spania la începutul anilor nouăzeci era pentru România unul dintre posibilele şi importantele puncte de sprijin în reinsertarea noastră europeană, în relansarea

relațiilor bilaterale în plan politic, economic, cultural, instituțional etc.

Ministrul spaniol de externe se aflase la București în luna februarie și ne dăduse speranțe în promovarea unui lobby activ în structurile euroatlantice. Guvernul spaniol a manifestat și ulterior simpatie și sprijin față de procesul democratic din România și ne-a considerat un „potențial partener privilegiat al Spaniei!".

Vizita lui Petre Roman, pregătită în numai patru zile a presupus multă imaginație, eforturi de opt-zece ore petrecute la Moncloa (sediul președintelui guvernului spaniol) în compania consilierilor lui Felipe Gonzàlez, mai degrabă interesați de apropiatele sărbători pascale decât de vizita înaltului demnitar român. Cu toate acestea, am găsit înțelegerea și sprijinul necesare pentru ca prezența lui Petre Roman în calitate de prim ministru al unei țări ieșite de foarte curând dintr-o dictatură comunistă să fie una de lucru, consistentă în întrevederi și convorbiri la toate nivelurile și în cât mai variate domenii de interes reciproc. Vizita a fost un succes extraordinar datorat în bună măsură și carismei și facilității cu care tânărul lider de la București relaționa cu partenerii și cu publicul spaniol care îl aplaudau la fiecare ieșire pe străzile Madridului sau la conferințele de presă. Dominarea perfectă a limbii spaniole a fost un atu în plus pentru ca succesul de-

mersurilor primului ministru român la Madrid să se constituie într-un adevărat deschizător de drumuri pentru raporturile româno-spaniole.

Însă problemele ambasadei noastre la Madrid aveau să înceapă în curând atât în interiorul ei cât şi în demersurile față de autoritățile spaniole, reflex firesc şi imediat al confuziilor şi confruntărilor din viața politică a României post-decembriste.

Misiunea mea ca şef al unei instituții dominată de fantomele trecutului nu prea îndepărtat, cu un personal care, în frunte cu fostul ambasador, încă în clădirea ambasadei, cu diplomați şi membri ai personalului administrativ ale căror concepte se bazau evident şi agresiv pe revanşe, polițe de plătit şi care erau programați parcă pe sintagma la modă „ce ați făcut în ultimii cinci ani?", uitând că în realitate erau ei cei ce trebuiau să răspundă clar şi responsabil la această întrebare.

Ca atare, simultan, am procedat volens nolens la reorganizarea colectivului ambasadei pentru a fi rapid funcțional având în vedere obligațiile inerente, inițierea unui amplu plan de vizite şi întrevederi la autoritățile spaniole cu interese prioritare pentru noi, desigur, mai ales la MAE spaniol, acordarea de interviuri zilnice, la cererea spontană a mass media spaniolă care vroia să aibă un punct de vedere oficial față de evenimentele ce se produceau „pe bandă" la Bucureşti şi în țară, primele contacte cu membri ai coloniei române din Madrid (Frații George şi Vasile Uscătescu, Horia Vintilă, ziaristul Dumitrescu dar şi preotul Moldovan aflat la Madrid în fruntea bisericii ortodoxe române de mai mulți ani).

Din țară au început să ne parvină o sumedenie de solicitări de date, informații şi lucrări privind organizarea, funcționarea şi structurile spaniole în materiile legislativă,

economică, regimul grevelor, regimul investițiilor, relațiile Spaniei cu structurile europene dar şi cu America Latină, Asia şi Africa, finanțarea partidelor în campaniile electorale; toate aceste solicitări erau adesea adresate în termeni de maximă urgență şi necesitau întrevederi şi prelucrări de date, traducerea lor pentru a fi imediat folosite de autoritățile nou instalate la Bucureşti.

Cele mai mari probleme au fost însă cele ridicate de prezența în Spania a delegațiilor române fie în vizite oficiale, fie aflate în tranzit spre America Latină sau dinspre acest continent, participarea la reuniuni internaționale desfăşurate în Spania cum au fost cele mondiale de sociologie, medicină militară, de istorie pentru a nu mai vorbi de reuniunile OSCE, NATO, ale unor Comisii parlamentare europene etc. Mandatele aproximative ale acestora, pretențiile emise de diferiții membri ai delegațiilor ce proveneau din diferite partide politice tratați încă de acasă discriminatoriu (ex.cuantumul diurnei), ca şi dotările mai mult decât modeste ale ambasadei cu mijloace de transport şi personal calificat şi dispus la eforturi suplimentare, toate se transformau în handicapuri ce trebuiau depăşite rapid şi chiar cu serenitate. Voi reveni la aceste aspecte cu unele exemplificări anecdotice.

Pentru mine, activitatea desfăşurată în Spania în fruntea misiunii diplomatice pe durata a circa 20 de luni, până la sosirea noului ambasador, a constituit o experiență profesională şi de viață excepțională. Densitatea activităților, varietatea lor, clădirea zilnică a unei imagini a României care se dărâma la fel de repede, pregătirea şi iminența unei acțiuni importante de relații bilaterale urmată de bulversarea acesteia înainte de finalizare mi-au creat adesea impresia unei munci de Sisif; toate însă mi-au întins la maximum capacitatea de a face față, de a găsi

soluții acolo unde părea greu dacă nu imposibil să reușești.

Este elocvent exemplul definitivării programului vizitei președintelui guvernului spaniol, Felipe Gonzàlez, la București: mă aflam în biroul acestuia într-una din numeroasele runde de negocieri cu șeful de cabinet al premierului și eram pe punctul de a conveni ultimele elemente de program al vizitei pentru septembrie – octombrie 1991. Acest program și această vizită fuseseră obiect de tratative și tergiversări repetate în ultimii doi ani, adică după vizita lui Petre Roman la Madrid, fără să se fi finalizat. Era așadar, un moment important așteptat cu nerăbdare la MAE și la cabinetul premierului nostru iar eu îi acordasem în mod normal o atenție prioritară. În acel moment, în cabinetul premierului spaniol și-a făcut apariția secretara șefului de cabinet care i-a înmânat acestuia un bilețel; a urmat o scurtă pauză în convorbirea noastră iar la reluare am fost informat pe un ton ce mi s-a părut ușor distant că voi primi la ambasadă decizia legată de vizita lui Felipe Gonzàlez la București.

Fără să înțeleg prea bine ce se întâmplase am revenit la ambasadă (pe atunci nu apăruseră încă telefoanele mobile sau nu erau în dotarea noastră). Minerii ocupaseră sediul guvernului și Petre Roman demisionase. Castelul de nisip al unei acțiuni importante căzuse din nou.

Nu mai puțin interesante mi se par acum, ca și atunci de altfel, cele trei întrevederi avute cu Maiestatea Sa regele Juan Carlos I. Să reamintesc că eram doar însărcinat cu afaceri a. i., dar nu este mai puțin adevărat că îl întâlnisem pe suveranul spaniol și chiar avusesem o scurtă convorbire la recepția oferită cu prilejul zilei sale onomastice. Regele Juan Carlos I m-a primit de fiecare dată în biroul său de la palatul Zarzuela, reședința Casei Regale.

În parcul mare dar nu excesiv de mare m-au încântat de fiecare dată să văd ciutele şi căpriorii în libertate, mărturie ale unui calm şi linişti desăvârşite.

Iar Maiestatea Sa era la fel de calm şi binevoitor, asculta cu atenţie ce i se spunea şi răspundea tacticos, argumentat şi mereu gata să dea o mână de ajutor.

Obiectul uneia dintre audienţe era legată de Casa Regală română, de Maiestatea Sa regele Mihai I. Obiect al cunoscutelor controverse post-revoluţionare la Bucureşti şi în ţară, acesta începuse o campanie susţinută de denigrare a noului regim instaurat la Bucureşti şi cerea sprijinul Caselor Regale şi guvernelor europene pentru a i se recunoaşte drepturile şi a fi primit în România ca suveran, fără paşaport sau alte condiţionări.

Am transmis coroanei spaniole rugămintea guvernului român de a interveni pe lângă regele Mihai I, având în vedere şi relaţiile de familie existente între cele două regine, pentru a înceta această campanie şi a aştepta crearea unei atmosfere potrivite pentru revenirea sa în ţară; i-am prezentat pe scurt Maiestăţii Sale evoluţiile politice şi ambianţa socială, starea de spirit a populaţiei noastre faţă de monarhie, în condiţiile regimului comunist de aproape o jumătate de secol. Regele Spaniei m-a asigurat că va lua legătura cu Mihai şi că Spania doreşte ca România să depăşească cât mai repede şi mai bine această perioadă grea, complexă şi contradictorie pe care a cunoscut-o şi Spania după moartea lui Franco.

Când l-am însoţit pe ministrul de externe Adrian Năstase la Maiestatea Sa în 1991, suveranul spaniol a făcut o excelentă caracterizare a situaţiei politico-economice a Spaniei postfranchiste cu multe similitudini şi provocări regăsite în peisajul politic din România acelor luni şi ani. El a apreciat, totodată, sinteza făcută de ministrul român

asupra evoluțiilor dar şi greutăților pe care guvernul de la Bucureşti le întâmpina, necesitatea ca Spania şi alte țări europene să sprijine reinsertarea României în structurile euroatlantice dar cu ajutoare care să stimuleze investițiile sectorului public şi privat spaniole şi europene.

O a treia întâlnire cu Maiestatea Sa s-a produs la încheierea Reuniunii Internaționale la care s-a semnat Tratatul Antarctic (am avut onoarea să o fac în numele guvernului român); Juan Carlos I era radios şi foarte încrezător că era vorba de unul dintre cele mai importante documente juridice internaționale menit să protejeze mediul înconjurător prin mesajul său de protejare a continentului alb. Nu bănuiam atunci că voi avea prilejul peste ani să mă aflu foarte aproape de continentul alb pe timpul misiunii mele în Chile.

Dacă ar trebui să procedez la o rememorare a misiunii mele spaniole, scurtă dar extrem de încărcată în evenimente m-aş referi îndeosebi la prezențele semnificative de demnitari români în aceasta țară. Sintetizând: de trei ori primul ministru Petre Roman (de două ori oficial), de două ori ministrul de externe Adrian Năstase, Sergiu Celac, fostul ministru de externe la numai câteva zile de la înlocuire(acțiune perfectată în timpul mandatului său), patru delegații parlamentare la nivel de preşedinte şi vicepreşedinte ai Camerei Deputaților, miniştrii de interne, al culturii, al agriculturii, al muncii, nouă secretari şi subsecretari de stat, 25 de sociologi, 14 militari, cinci specialişti în agricultură, 11 istorici, procurorul general- adjunct, două grupuri de câte 50 de copii în vacanță la familii spaniole, personalități ca Silviu Brucan, Cristian Popişteanu, academicianul Răzvan Theodorescu, Virgil Cândea, ziarişti, sportivi, avocați şi aş putea continua.

La Bucureşti s-au deplasat printre alții ministrul spaniol de interne, un secretar de stat de la Externe, o delega-

ţie de parlamentari şi alta de oameni de cultură precum şi mulţi oameni de afaceri care au tatonat dar au şi investit în România (acumulatoare TUDOR, industria alimentară).

La Madrid au avut loc alegeri parlamentare la fel ca şi în România, prilejuri de deplasări de parlamentari din cele două ţări; la mese rotunde organizate la Madrid, Segovia sau Escorial au fost prezenţi specialişti români în drept internaţional, drept constituţional, dreptul muncii, ambasada a organizat sau a fost prezentă la simpozioane, conferințe, dezbateri internaționale pe teme legate de tranziţia democratică, evoluţiile fostelor ţări comuniste. Am predat mai multe lecţii despre politica externă a României la prestigioasa Societate de Studii Internaţionale din Madrid şi am fost recompensat cu Medalia Juan Carlos I înmânată chiar de Maiestatea Sa, am susținut conferințe şi am acordat un număr impresionant de interviuri la televiziune, radio şi în presa scrisă. Un succes notabil am avut atunci când, cu răbdare şi argumente pertinente, l-am apropiat de ambasadă pe deosebit de apreciatul ziarist Hermann Tertsch de la cel mai mare cotidian spaniol, *El Paìs*. Serviciile acestuia la descifrarea pentru publicul spaniol a evoluțiilor din România au fost credibile şi de cele mai multe ori corecte. Ziaristul, căruia i se refuzase viza de intrare în România la sfârşitul lui decembrie 1989 a uitat greu acest afront adus libertății de circulaţie dar şi de exprimare liberă. Cu Hermann mă întâlneam mai ales la vreun restaurant modest din Plaza Mayor unde aveam schimburi de opinii deschise, fără menajamente. Relaţia mea cu el a servit atât ca o sursă credibilă de informare cât şi pentru întrevederi ale acestuia cu demnitari români aflaţi în vizită la Madrid-Adrian Năstase, Marin Enache,vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor, Antonie Iorgovan, preşedintele pe atunci al Comisiei

de redactare a noii constituţii a României şi alţii. La Radioteleviziunea Spaniolă-RTVE-cu directorul Diego Carcedo, la TVE cu editorul popularului program „Punct şi de la capăt", Manuel Campo Vidal, la Radio Naţional al Spaniei cu Homero Valencia Benito, director şi ziariştii Isabel Diaz-Aguado y Lorenzo şi Aurora Mînguez, la Serviciul Informativ SER cu ziaristul Jose Manuel Calvo, la cea mai importantă agenţie de ştiri spaniolă EFE cu preşedintele Alfonso Palomares şi directorii de departamente Olga Nùñez şi Juan Carlos Zamora Medina am stabilit relaţii de bună colaborare şi am avut deschise porţile la ei ori de câte ori am avut ceva de spus publicului spaniol.

Aici este relevant cred să amintesc că experienţa mea de ziarist inclusă desigur şi în CV mi-a facilitat aceste contacte cu jurnaliştii spanioli ca şi cu cei acreditaţi la Madrid-sursă de informare adesea extrem de utilă în contextul din acea vreme, şi nu numai. Deşi nivelul de reprezentare al României la Madrid a fost doar de însărcinat cu afaceri a.i., nu am avut niciun fel de probleme în a stabili relaţii de lucru la toate nivelurile atât printre autorităţile spaniole cât şi în corpul diplomatic. Ambasadorul Israelului ca şi cel al Canadei, ambasadorii ţărilor foste până de curând comuniste, toţi latino-americanii, Igor Ivanov, ministrul consilier al ambasadei Rusiei ce avea să devină ministru de externe după numai câţiva ani (m-am reîntâlnit cu el în această funcţie atât la Bucureşti cât şi la Ciudad de Mèxico), m-au primit cu interes şi m-au ajutat să clădesc coloane informative utile pentru MAE şi guvernul român.

Desfăşurarea la Madrid a unei importante reuniuni internaţionale consacrate păcii în Orientul Mijlociu a fost pentru colectivul diplomatic al ambasadei (împrospătat între timp cu diplomaţi de valoare) un adevărat examen

pentru capacitatea sa de reacție la eveniment, de putere analitică și forță de redactare a câtorva zeci de informări pe o temă de mare actualitate-atunci și acum.

Alți parteneri constanți și extrem de interesanți pe care am reușit să îi cultiv în timp, să îi stimulez la dialog pe teme de interes nu numai româno-spaniol dar și global au fost Mauricio Hatchwell Toledano, președintele Comitetului Internațional Evreiesc SEPHARAD 92, un om de mare cultură, excelent cunoscător al problematicii din Orientul Mijlociu; am aflat multe lucruri – cheie pentru înțelegerea acestei problematici și am ascultat opinii pertinente și bine argumentate pentru eventuale soluții ale acestui conflict.

Jordi Solè Tura pe care l-am cunoscut pe vremea când era președintele Comisiei Constituționale a Congresului Deputaților, devenit ulterior ministrul culturii, cunoscător și mare amator de gastronomie spaniolă, mi-a fost un minunat sfătuitor pentru demersurile mele în plan cultural și al asistenței și cooperării spaniole în materie. Omul Jordi Solè Tura m-a fascinat cu înclinațiile sale spre studiul comparat al regimului autonomiei provinciilor, temă de mare actualitate atunci și acum în Europa. El m-a ajutat în multe situații să-mi verific informații din alte surse și să le pot astfel corobora în note credibile și ajutătoare pentru autoritățile de la București.

Pentru tematica europeană, pe lângă colegii de la MAE spaniol, mereu deschiși la dialog, am avut privilegiul să mă apropii de Miguel Angel Martìnez, președintele delegației spaniole la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și președinte al Grupului Spaniol la Uniunea Interparlamentară.

Pentru a putea răspunde numeroaselor solicitări pe aceste teme venite de la București dar și pentru a facilita

întâlniri de lucru interesante şi utile ale delegaţiilor parlamentare române ce se aflau în Spania, Miguel Angel a fost pentru mine un adevărat... înger. La o cafea de lucru în holurile Congresului Deputaţilor (Cortesurile) am avut o excelentă colaborare cu un Miguel Angel care rămâne pentru mine şi pentru România un mare prieten.

L-am lăsat la urmă, fără a fi însă nicidecum ultimul în amintirile mele plăcute din Spania, pe istoricul Juan Pando Despierto aflat în acei ani foarte aproape de tot ce se întâmpla în ţara noastră şi ca atare, foarte aproape de ambasadă şi de şeful acesteia... La Biblioteca Naţională din Madrid (amintiri frumoase şi recunoştinţă pentru directoarea Carmen Lacambra Montero) dar şi la două simpozioane pe tema democraţiei şi umanismului, prietenul Juan Pando (m-a surprins plăcut când, ambasador fiind în Chile, doi ani mai târziu, am primit o scrisoare de la el în care îşi amintea de fructuoasa noastră colaborare şi de lungile noastre convorbiri pe teme din istoria comună a României şi Spaniei) a avut intervenţii profund analitice şi riguros ştiinţifice pe teme ca „Spania-România, concepte revoluţionare într-o Europă revoluţionară" şi, respectiv, „România, o europenitate sechestrată".

Iar istoricul Jesùs Pando, autorul unui volum excepţional de istorie a României *„Convorbiri cu Transilvania; călătorie de-a lungul a cincisprezece secole"* m-a provocat adesea la călătorii în istoria „inexplicabilului popor român" cum prefera adesea să mă incite.

Alte provocări urgente şi complexe ce nu îşi găsiseră rezolvarea în termene normale şi care exercitau o presiune contracronometru asupra noastră erau legate de participarea României la Expoziţia universală de la Sevilla (mai 1992) şi la Jocurile Olimpice de la Barcelona (august 1992). În primul caz, anterioara echipă diplomatică ce

funcţionase până în decembrie 1989 „uitase" sau evitase, ajutată şi de autorităţile de la Bucureşti, să opteze pentru terenul pus gratuit la dispoziţie de guvernul spaniol şi se ajunsese într-o criză de timp care risca să lase România pe dinafară.

Cum secretarul de stat de la MAE, Miguel Arias era şi comisar spaniol pentru Expoziţie am reuşit, după anticamere repetate la acesta (...) să obţin o reevaluare a situaţiei noastre şi să primim în final terenul pe care foarte târziu echipa specializată din ţară şi-a făcut apariţia pentru amenajările de rigoare.

Cu JO de la Barcelona lucrurile au stat ceva mai bine dar partea română a avut şi în acel caz reacţii destul de domoale.

Solidaritatea manifestată de spanioli, la toate nivelurile şi în toată ţara, m-au adus în apropierea celor ce coordonau ajutoarele pentru România – Crucea Roşie Spaniolă. Au fost eforturi birocratice mai ales pentru ca tir-urile ce plecau spre România să nu întâmpine dificultăţi la frontieră dar să şi ajungă acolo unde erau aşteptate. Au fost prilejuri să fiu prezent la plecarea acestor coloane de maşini încărcate cu ajutoare umanitare, inclusiv la Santiago de Compostela, capitala Galiţiei, acolo unde preşedintele de onoare al Partidului Popular, Fraga Irribarne, preşedinte inclusiv al Uniunii Latine, a avut amabilitatea să mă primească şi m-a rugat, totodată, să transmit poporului şi guvernului român mesajul de prietenie al spaniolilor şi mai ales al galiţienilor. Deplasarea mea la Santiago de Compostela, locul unuia dintre cele mai impresionante pelerinaje din lume, acolo unde se află una dintre cele mai cunoscute catedrale din lume, a fost una fulger nepermiţându-mi să rămân după orele 10.00 dimineaţa, în aceeaşi zi în care sosisem, pentru a o vizita... Dar situaţii ca aceasta aveau să mai fie destule.

Important pentru mine, pentru misiunea diplomatică pe care o conduceam era să clădim o imagine pozitivă despre România. Am reuşit în bună măsură datorită: evoluţiilor din ţară dar numai într-o mică măsură, vizitelor numeroase şi de bun nivel realizate de demnitari români în Spania, interviurilor facilitate pentru majoritatea acestora la cele mai importante canale de televiziuni, posturi de radio şi în presa scrisă din Madrid şi Barcelona; celor peste 70 de presse release-uri redactate şi difuzate de ambasadă, conferinţelor, seminariilor şi simpozioanelor la care au participat reprezentanţi români din ţară şi de la ambasadă organizate la Madrid, Escorial, Valladolid, Santander, Segovia etc.

În planul schimburilor bilaterale a existat o oscilaţie permanentă atât în 1990 cât şi în 1991 cu tendinţă de diminuare fără a putea depista elemente de intenţionalitate la nivelul părţii spaniole. Informam constant Centrala MAE despre amânarea sau scăderea nivelului unor contacte sau schimburi economice şi comerciale determinate de priorităţile politicii externe spaniole (Golful, SUA, CEE, Maghrebul, URSS) coroborate cu criza din partidul de guvernământ, PSOE, remanierile guvernamentale repetate şi birocraţia excesivă.

Dacă la aceste elemente adăugăm şi instabilitatea vieţii politice de la noi, schimbările sau nebuloasa din legislaţie, mai ales cea referitoare la investiţii şi proprietate ne dăm seama de progresele sub aşteptările de la începutul anului 1990.

Cu toate acestea, au avut loc, aşa cum arătam, multe vizite de delegaţii române la nivel guvernamental, parlamentar, politic, cultural, legislativ etc. În plan economic au fost remarcabile investiţiile spaniole în 1991 şi diminuarea lor pe măsură ce nesiguranţa socială şi economică

internă creştea. De exemplu, grupul TUDOR dorea să construiască o mare fabrică de baterii auto la Târgovişte; în urma unui exhaustiv studiu de fezabilitate au ajuns însă la concluzia că nu era rentabil în condiţiile în care curentul electric se întrerupea destul de des în zonă din motive obiective dar şi subiective. Omul de afaceri Jesùs Rojo, agricultor cu multe sute de hectare şi cu experienţă îndelungată în domeniu, a vizitat România şi a invitat oameni de afaceri şi specialişti români în Spania plătindu-le toate cheltuielile legate de şedere. Entuziasmul acestuia faţă de o posibilă cooperare cu România şi-a găsit expresia de o manieră cât se poate de semnificativă atunci când, vizitând ţara noastră într-un geros ianuarie 1991, a luat cu el în Spania o punguţă cu pământ românesc de un negru „cum nu vom avea niciodată în Spania". Din păcate, schimbarea primului ministru, tensiunile şi modificarea politicii agrare la noi au împiedicat materializarea acestor bune intenţii.

Spania a continuat însă să manifeste disponibilitate în a sprijini eforturile noastre de apropiere şi integrare/reintegrare într-o Europă căreia îi aparţineam dar din care ieşisem prin politicile din anterioarele decenii. La CEE, CSCE, în Grupul de la Londra, Grupul australian, Grupul Zanger, în accesarea programelor Phare, Spania a fost aproape de noi şi a reacţionat favorabil la solicitările noastre.

În aceste condiţii, vizita oficială în Spania a ministrului român de externe, Adrian Năstase (februarie 1992) a fost un corolar al acumulărilor anterioare în plan diplomatic, economic şi politic la care ambasada a contribuit substanţial. Cu prilejul vizitei au fost semnate Tratatul asupra relaţiilor de prietenie şi colaborare dintre România şi Spania, Memorandumul româno-spaniol asupra con-

sultărilor dintre cele două guverne şi Acordul de colaborare în domeniul turismului.

S-a convenit continuarea negocierilor pentru lărgirea cadrului juridic bilateral, perfectarea vizitelor la Bucureşti ale unor înalţi demnitari spanioli în vizite de răspuns şi continuarea şi diversificarea colaborării în organisme şi organizaţii internaţionale (cooperarea la Marea Neagră, sprijin reciproc al unor candidaturi, iniţierea negocierilor pentru asocierea României şi altor ţări foste comuniste la CEE).

Primirea ministrului român la regele Spaniei, convorbirile sale cu omologul spaniol, Francisco Fernàndez Ordóñez, cu preşedintele celei mai puternice organizaţii patronale, Juan Jimènez Aguilar precum şi interviurile acordate televiziunii spaniole, prestigioaselor cotidiene El País şi El Sol s-au constituit atunci într-o adevărată rampă de relansare a legăturilor româno-spaniole care cam stagnaseră din considerente, aşa cum am mai arătat, atât obiective cât şi subiective la nivelul ambelor ţări.

Ambasada noastră a contribuit, desigur, din plin la succesul acestei acţiuni folosind intensiv şi eficient toate relaţiile utile create în ultimii doi ani.

Au urmat negocieri la care am participat direct pentru finalizarea Programului de schimburi culturale şi a Acordului de evitare a dublei impuneri.

Unul dintre cele mai sensibile obiective şi priorităţi ale mele, ale întregului colectiv a fost, în acelaşi timp, reevaluarea şi reconsiderarea relaţiilor cu membrii coloniei române din Spania. Aceasta, fără a fi foarte numeroasă în acel moment fusese bulversată de regimul comunist de care mulţi fugiseră şi se stabiliseră în Spania iar alţii începuseră să sosească acolo fie cerând azil politic, fie pentru o oportunitate oferită, nu-i aşa, de libertatea de circulaţie

atât de mult clamată de Occident. Am cunoscut o bună parte dintre ei la ambasadă, la Biserica Ortodoxă cu prilejul slujbelor de duminică, la diferite alte manifestări diplomatice ca şi cu prilejul unor acțiuni inițiate de ambasadă (şcoala unde se preda limba română, Biblioteca Națională şi, desigur, la recepţiile oferite cu ocazia Zilei Naționale şi a Zilei Armatei Române, pentru prima dată organizate de ambasadă în ultimii şase ani).

Compoziţia coloniei române era destul de compactă, intelectualii formând majoritatea. Cei mai mulţi erau neîncrezători în regimul recent instaurat la Bucureşti şi aveau reticenţe în a se întâlni cu noi; printre aceştia erau şi foşti membri ai Gărzii de Fier. Mă voi referi în continuare la câţiva dintre cei care m-au ajutat efectiv la inițierea unei coagulări a micii colonii româneşti, marcată de contradicții şi rivalități nu întotdeauna justificate şi, oricum, contraproductive.

Ei îşi pierduseră încrederea în ambasadă şi evitau orice contact cu aceasta, în orice caz atunci când era vorba de întâlniri pe teritoriul misiunii. Aşadar, prima încercare era să îi atragem la noi, adică ACASA, acolo în Madrid unde trebuia, la rândul nostru să demonstrăm cu fapte că lucrurile s-au schimbat sau sunt în curs de o schimbare radicală.

George Uscătescu, filosof, eseist, profesor la Universitățile din Madrid, Roma şi Geneva; Alexandru Ciorănescu, scriitor, dramaturg, eseist, etimolog, enciclopedist, diplomat, în exil din 1946 până la încetarea din viață în 1999; Horia Vintilă, autor al celebrului roman *„Dumnezeu s-a născut în exil"*, câştigător al unor prestigioase premii literare în Spania şi Franța; Ioana Zlătescu Simatu, directoare pe atunci a Programului Patrimoniului Național, ziaristă şi autoare de eseuri; Valeriu Lazarov,

regizor de televiziune care a revoluționat maniera de abordare, socialmente şi tehnologic vorbind a televiziunii spaniole şi italiene iar mai târziu şi pe a celei din România unde o mai făcuse în anii şaptezeci; doctorul în ştiințe economice Nicolàs Şerbănescu, omul de afaceri Basilio Uscătescu, autor însă şi al unui reuşit *„Jurnal de provincie"* (1989) dedicat amintirilor din Gorjul natal, ziaristul Mihai Constantin, antrenorul de polo Cornel Mărculescu, întreprinzător om de afaceri în Barcelona, preotul dr. Teofil Moldovan, îndrumătorul sufletesc al românilor ortodocşi din Madrid, ca şi distinsul domn George Antoniade, şeful consilierilor Casei Regale, toți aceştia au constituit puncte importante de sprijin în demersul deloc facil al atragerii lor spre ambasadă şi, implicit, spre dorita nouă Românie.

Îmi amintesc cum Horia Vintilă pe care am reuşit, după mai multe încercări, să îl contactez la telefon – era prin martie 1990 – mi-a răspuns ferm dar pe deplin argumentat că va reveni la o relație firească cu țara atunci când „acolo nu vor mai domni minerii...". George Uscătescu a fost cel care mi-a facilitat pătrunderea în lumea atât de importantă şi influentă a intelectualilor spanioli, a ziariştilor şi a lumii universitare. Păstrez cu sfințenie volumul său intitulat *„Poeme ale pământului pierdut!"* (Madrid, 1991) cu dedicația de deosebită stimă pentru soția mea şi pentru mine. Basilio Uscătescu, cu al său umor oltenesc nealterat, îmi spunea adesea că românii nu au şanse de reuşită decât dacă „vom aduce în țară câteva sute de mii de evrei şi germani; ori voi tocmai i-ați dat afară!" Ioana Zlotescu a devenit nu după mulți ani directoarea Institutului Cervantes de la Bucureşti şi a putut astfel să contribuie direct la realizarea unor proiecte pe care le pregătea încă de la începutul anilor nouăzeci. Iar domnul Cornel Mărculescu mi-a facilitat şederea şi unele contacte importante la nivelul autorităților şi presei catalane.

În sfârşit, merită cred relatat un episod cu noul val al imigranţilor români în Spania aşa cum erau ei folosiţi de unii sau alţii dintre spaniolii sau românii ce nu aveau încredere în noile autorităţi de la Bucureşti şi nici în ambasada noastră de la Madrid. În faţa sediului ambasadei din Strada Alfonso XIII, pe trotuarul de vizavi s-a instalat la un moment dat un mic cort în care un tânăr român profera injurii şi acuze la adresa ambasadei şi României; el se declarase în greva foamei în semn de protest contra regimului de la Bucureşti. Era o situaţie cât se poate de neplăcută mai ales datorită limbajului licenţios pe care acel român îl folosea la intrarea sau ieşirea din ambasadă a oricărui membru al personalului, inclusiv soţii şi copii. Am observat că numai de greva foamei nu era vorba, tânărul primind într-un termos cam tot ce era necesar pentru a continua operaţiunea denigrare. În cursul zilei era vizitat de ziarişti şi de unele doamne spaniole care se arătau oripilate de suferinţele românului. Deoarece portarul ambasadei nu reuşise nici un rezultat la intervenţiile sale de rutină, l-am abordat personal pe tânăr la lăsarea serii şi l-am invitat chiar în ambasadă; spre marea mea surprindere – asta şi pentru că nu eram încă obişnuit cu asemenea maniere de protest – a rezultat că: el ceruse cu 2-3 zile în urmă paşaport românesc valabil pe cinci ani dar nu primise niciun răspuns şi că „cineva" îl plătea cu 200 de pesete (circa 20 de dolari) pe zi pentru a protesta în acest fel în faţa ambasadei şi a o discredita... I-am explicat tânărului român că solicitarea lui se va rezolva imediat şi l-am rugat să suspende maniera suburbană de protest; a acceptat să înceteze cu înjurăturile dar a continuat protestul din raţiuni... financiare încă două zile până am primit de la Bucureştiul paşaportul cu pricina; desigur, la intervenţia mea foarte fermă la organele competente din ţară...

Am lăsat la sfârşitul capitolului de activităţi oficiale aspectele legate de ambasadă, de personal şi de disfuncţionalităţile apărute în colaborarea cu autorităţile de la Bucureşti.

Încep cu o delegaţie parlamentară condusă de Vasile Moiş, vicepreşedinte al Senatului, aflată la Madrid (aprilie 1991) pentru a participa la reuniunea de constituire a Adunării Parlamentare a CSCE (viitoarea OSCE). Formată din opt parlamentari de diferite orientări şi partide politice, aceasta s-a cazat la hotelul SUEDIA de trei stele situat într-o zonă semicentrală a oraşului dar foarte bine dotat cu toate serviciile.

Am negociat personal la recepţia hotelului preţul şi am obţinut unul foarte convenabil de 200 dolari/persoană/noapte pentru şapte zile, în preţ intrând cazarea precum şi micul dejun şi dejunul/cina. Toată lumea a fost foarte mulţumită dar la încheierea sejurului parlamentarii noştri l-au rugat pe diplomatul desemnat de mine să îi însoţească să convină cu recepţia hotelului ca factura fiscală în valoare de 200 dolari să nu facă referire decât la cazare, nu şi la mese; ei au obţinut astfel cei 60 de dolari/zi diurnă, adică 420 dolari pentru sejur de persoană deoarece rezulta că au folosit-o pentru mese...

Aceasta nu a fost tot deoarece un deputat, membru al Comisiei de politică externă a Camerei Deputaţilor, Liviu Mureşanu, a folosit unul dintre momentele sale libere pentru a face o deplasare la ambasadă pentru un „control al activităţii".

Deoarece nu avea niciun mandat în acest sens iar eu nu primisem instrucţiuni din Centrala MAE şi cum întrebările deputatului erau legate mai ales de provenienţa diplomaţilor, de funcţionarea serviciului de cifru şi alte aspecte din intimitatea ambasadei am avut obiecţii şi nu

am dat curs insistențelor d-lui Mureşanu. La revenirea la Bucureşti s-a adresat ministrului Adrian Năstase cerând rechemarea mea. În convorbirea telefonică avută cu ministrul, la cererea acestuia, am furnizat cu exactitate datele solicitate despre cele petrecute şi, tot la cerere, am informat şi în scris. Am primit felicitări de la ministru pentru modul corect în care am procedat.

În anul următor, ianuarie 1992, o altă delegație parlamentară s-a aflat la Madrid; şeful delegației, deputatul Dan Lăzărescu (PNL) primeşte la ambasadă o aprobare de indemnizație în valoare de 60 dolari/zi şi este cazat la hotelul PARIS de două stele în timp ce un consilier parlamentar este cazat la hotelul SUEDIA cu drepturi de cazare de 120 dolari/zi; erau şi în această privință diferențe de tratament între FSN şi alte formațiuni politice... ceea ce se manifesta prin şicanări reciproce şi tensionarea atmosferei.

O altă delegație parlamentară condusă de preşedintele Grupului Interparlamentar Român a făcut o escală de opt ore la Madrid în drum spre o țară latino-americană unde se desfăşura Reuniunea Interparlamentară anuală. Cum delegația era formată din 18 persoane (!) şi dorea să se plimbe prin oraş – şi nu numai – am avut nevoie de multă fantezie, răbdare şi putere de convingere față de colegii mei (era într-o sâmbătă) să folosim TOATE autoturismele din dotare (toate erau DACII), inclusiv cele personale, inclusiv cele ale ataşatului militar, reprezentantului TAROM şi al Ministerului Turismului, noi toți fiind desigur pe post de şoferi. Am fi avut, în final, sentimentul misiunii îndeplinite dacă nu am fi primit, în loc de mulțumiri, critici şi aprecieri acide legate de parcul de maşini din dotare şi de... aglomerația din oraş.

Am învățat atunci că o misiune diplomatică trebuie să aibă în dotare un microbuz pentru situații similare; şi

am înaintat propuneri pertinente Centralei. Am mai învățat, desigur, cum nu ar trebui să fie un demnitar român indiferent de poziție şi apartenență... politică, aflat sau nu la putere. Alte situații-limită am avut şi atunci când într-o seară, portarul ne-a anunțat că un grup de biciclişti români doresc adăpost! Am vorbit cu ei şi a rezultat că sunt un grup de ciclişti care se deplasează prin Europa în reprezentarea României!

Nu aveau bani, sau cel puțin aşa ne-au spus, nu aveau unde să doarmă, noi nu primiserăm nicio comunicare de la MAE iar cazarea în ambasadă, în situații de excepție, în spații mai mult decât modeste nu se putea face decât cu aprobarea Centralei. La MAE, ofițerul de serviciu nu ne-a fost de niciun folos, intraserăm deja în noapte aşa că am decis să îi primim pe cei 23 de aventurieri români pe drumuri europene la parter în salonul de reprezentare unde se afla şi o toaletă pentru oaspeți. Fiecare dintre membrii ambasadei am contribuit la cina şi apoi la micul dejun al concetățenilor noştri; pe lângă mulțumiri aceştia au oferit îngrijitoarei ambasadei un consistent supliment de sarcini pentru duminica ce a urmat...

Oaspeți de acest fel am mai avut, la fel de neanunțați şi pretențioşi în mandatul şi mesajul lor prin lume: o globe-trotter-iță, un grup de distinse avocate etc. Personalul ambasadei era, ca şi țara, într-o continuă schimbare – mi-ar plăcea să zic în bine – solicitările erau majore, permanente, mereu sub presiunea timpului cu termene de 24 de ore sau imediat, românii care veneau în Spania sau erau în trecere prin Spania, erau pretențioşi (cam toți doreau maşină pentru plimbări prin oraş sau la Toledo, Escorial, Valle de los Caidos etc.) şi, desigur, un însoțitor. Unii erau chiar foarte agresivi şi atât de siguri pe puterea cu care fuseseră învestiți în nebuloasa atmosferă postre-

voluționară că ne amenințau mai mereu cu demiterea și rechemarea în țară pentru rațiuni absolut ridicole pentru noi cei ce mai cunoscuserăm și anterior asemenea manifestări de prepotență; au fost însă și colegi care tremurau și erau vădit timorați în fața unor asemenea situații, gata mereu să încline balanța demnității în favoarea unor... favoruri imaginare; sau nu...

Contactele dintre colegii mei și acești oaspeți ce aduceau mereu informații din țară pe care le interpretau după bunul lor plac sau convingeri politice făceau ca ceea ce construiam cu greu și în această materie atât de sensibilă a materiei umane să se clatine aproape la fiecare contact dintre ei. Așa au apărut scrisori de defăimare la adresa unuia sau altuia, a șefului de misiune, așa am avut de-a face cu un jaf în plină zi a cărei victimă a fost contabilul căruia i s-a furat un plic cu 20.000 dolari-alte patru plicuri similare nu au fost atinse (jaf sau înscenare? aceasta a fost întrebarea în jurul căreia au avut loc anchete și schimburi de depeșe cu Centrala soldate în final cu recuperarea sumei de la cel atacat...); o altă scrisoare... pierdută și semnată „anonim", găsită în căsuța poștală a ambasadei defăima misiunea diplomatică și pe toți membrii ei; depeșa a fost luată în serios de Centrala MAE încât a trimis o adevărată echipă de control și anchetă să clarifice cazul care a creat, desigur, o atmosferă încordată și nenecesară pentru colectivul pe care îl conduceam.

Repet că, simultan cu acoperirea în condiții dificile a tuturor sarcinilor, multe și complexe, am acționat cu grijă la construirea unei echipe în care fiecare să știe exact ce are de făcut dar să și conștientizeze că în caz de necesitate trebuia să răspundă solicitărilor șefului de misiune. Mentalitățile noastre nu suferiseră mari transformări, și nici nu era posibil așa ceva, reziduurile conceptuale și rezis-

tența la efort se opuneau însă sistematic la demersul meu de a instaura în activitatea specifică a misiunii ordinea, disciplina şi rigoarea. Învățasem de la Havana ce NU trebuie să faci atunci când conduci un colectiv, mai ales la misiune, şi mi-am impus, mie şi familiei, un regim în strictă conformitate cu normele în vigoare; acestea erau ele însele într-o continuă „mişcare" ceea ce îngreuna demersul. Insă forța exemplului mai ales când este vorba de conducătorul unui colectiv eterogen şi aflat după, nu-i aşa, o revoluție, avea să dea roade într-o bună măsură. Am inițiat la Madrid una dintre preocupările mele constante în următorii ani în care am condus diverse colective atât în Centrala MAE cât şi în afara țării, şi anume creşterea tinerilor diplomați.

Aşa cum eu şi colegii mei de leat fuseserăm îndrumați la intrarea în MAE în anii şaizeci, tot astfel am procedat cu cei ce se aflau la Madrid cu burse oferite de statul spaniol pentru cursurile de un an la Societatea de Studii Internaționale, adevărată academie pentru viitorii diplomați. În fiecare din acei ani acolo s-au aflat 3-4 tineri bursieri români cărora le-am oferit şansa de a colabora cu ambasada, de a se familiariza cu secretele diplomației din interiorul acesteia. Politică pe care am asigurat-o şi atunci când m-am aflat la conducerea unor Direcții din MAE sau a unor ambasade. Cazurile Valentin Florea (actual ambasador în Chile), Florin Florian (consul general, director) vorbesc de la sine.

Sosirea la sfârşitul anului 1991 a ambasadorului nu a adus, din păcate, nicio schimbare în bine a acestei situații. Dimpotrivă! Fără experiență în munca diplomatică, cu un caracter care îi provocase mari necazuri în țară – şi avea să îi mai provoace multe altele –, noul şef a bulversat tot ceea ce se reuşise până atunci, a schimbat în următorul an

mai mulţi prim-colaboratori, diplomaţi şi membri ai personalului tehnico-administrativ şi, încurajat făţiş de „jumătatea sa de portocală", cum mai numesc spaniolii soţiile, noul venit a sosit pentru a rămâne cam cinci ani acolo unde nu îi era locul. Fiind desigur tolerat, de o manieră condamnabilă, într-o funcţie şi într-o ţară unde ar trebui să avem o reprezentanţă diplomatică model de profesionalism, responsabilitate şi patriotism, la fel ca la toate reprezentanţele diplomatice ale unei ţări care pretinde a fi europeană, civilizată şi responsabilă.

Aveam să văd încă o dată ce NU trebuie să facă un conducător de colectiv diplomatic... şi nu numai.

SPANIA ŞI ALE EI COMORI

Dacă la încheierea cam precipitată a misiunii mele în Spania ceva m-a deranjat, pentru a folosi o expresie acceptabilă, a fost imposibilitatea ca în acea perioadă să mă bucur cu adevărat de frumuseţile şi bogăţia de valori ale civilizaţiei şi culturii unui popor care prin istoria sa şi prin contribuţiile la patrimoniul de valori ale umanităţii se înscrie printre marii contribuabili.

Cu toate acestea, chiar şi numai în fugă, chiar şi numai pentru câteva ore sau zile am reuşit să văd, să simt, să mă desfăt, să împărtăşesc gânduri şi sentimente cu spanioli de toate categoriile sociale despre ceea ce au spaniolii şi cu care ei ştiu să se mândrească; pe care ei ştiu să le prezinte lumii ca fiind ale lor şi pe care sunt gata să le dăruiască celorlalţi, celor care îi vizitează şi ştiu să le aprecieze realizările.

Voi începe cu începutul adică cu *Madridul,* capitală culturală europeană chiar în anul sosirii mele acolo – 1990. Din 3 iunie 1561 regele Filip al II-lea a stabilit capita-

la Spaniei la Madrid; atât el cât şi toţi urmaşii lui au contribuit la creşterea şi înnobilarea acestui oraş care se bucură astăzi de aprecierile tuturor celor care au posibilitatea să îl cunoască. Pentru vizitator şi pentru locuitorii acestei metropole europene, Madridul este extrem de generos cu ofertele multiple şi îmbietoare.

Istorie, cultură, parcuri şi divertisment, gastronomie şi degustări de vinuri alese, cumpărături în *rastro* (un talcioc bine organizat) sau la mari magazine (accesibile ca preţ cum sunt El Corte Ingles, adică croiala englezească şi nu Curtea englezească cum traduc mai toţi cei ce se referă la această celebră reţea comercială; sau greu accesibile cum sunt cele de pe Bulevardul Serrano).

Muzeul Prado a fost pentru mine unul dintre locurile în care mi-am petrecut ori de câte ori am avut timp, mai ales sâmbăta dimineaţa, ore de desfătare. Sălile Velàzquez şi Goya au fost favoritele mele; vreau să menţionez că în multele ore rătăcind prin cele două galerii şi uitând de timp şi de spaţiu am retrăit momentele pe care cei doi titani ai picturii spaniole le-au dedicat Caselor regale spaniole pe lângă care au creat şi le-au înnobilat cu valori ce atunci şi veşnic vor defini spiritul creator şi strălucirea unor talente fără egal de pe meleaguri iberice. Lucrările lui Velàzquez erau în acele luni reunite sub genericul „400 de ani de Velàzquez" şi includeau, pe lângă cele 80 la sută din opera sa aflată în Spania şi celelalte 20 de procente aduse din SUA, Luvru şi colecţii particulare din toată lumea.

În sălile unde se află *„Las meninas"*, celebrul tablou al lui Velàzquez alături de impunătoarele picturi ecvestre dedicate regelui Filip al IV-lea m-am oprit adesea în extaz, la fel ca şi în faţa minunatelor *„Maja desnuda"* şi *„Maja vestida"*, ambele inspirate de nu mai puţin celebra contesă de Alba cu care Goya se pare că a avut o aventură mult

comentată în epocă; erau acestea câteva capodopere pe care ajunsesem să le visez. Să nu nedreptăţim însă numeroşii Rembrandt, El Greco, Tizian, Breughel, Dùrer; un loc absolut special era destinat în acei ani celebrei *„Guernica"* a lui Pablo Picasso, probabil cel mai vizitat spaţiu muzeistic, acum expus în Muzeul Regina Sofia, aflat nu prea departe de Prado. Muzeul face parte dintr-un ansamblu arhitectonic şi urban creat de regele Carol al III-lea, ansamblu strălucit de creaţie artistică şi confort urban. Regele-primar, cum mai este cunoscut Carol al III-lea a lăsat pentru eternitate în zona cunoscută şi sub numele de Salonul Prado, monumente emblematice pentru Madrid: Poarta Alcalá, fântânile Neptun, Apollo şi Cibeles, muzeul Prado dar şi Grădina Botanică şi Observatorul astronomic, părţi componente ale unui teritoriu în care mustesc istorie, cultură, regalitate şi mândrie naţională, deopotrivă cultivate şi promovate exemplar de Primăriile madrilene, indiferent de culoarea primarului sau a consiliilor locale.

Centrul Cultural al Oraşului, aflat sub Piaţa Columb, aproape de impunătoarea Bibliotecă Naţională, oferă madrilenului şi celui ce se află acolo spectacole, concerte, muzică simfonică şi corală, balet şi o infinitate de programe artistice atrăgătoare, de înalt nivel la care accesul este relativ facil – primăria oferă adesea manifestări cu gratuităţi sau facilităţi pentru toţi cei interesaţi. Aici am avut în câteva rânduri tresăriri de orgoliu românesc atunci când Corul Madrigal sau dirijori români de prestigiu sau solişti de operă sau balerini sau Corul de copii Radio au făcut proba înaltelor lor calităţi artistice într-o ţară, într-o capitală şi într-un centru cultural de prime mărimi.

Un periplu madrilen nu poate să nu includă mereu şi mereu, fără riscul de a te plictisi, *Plaza Mayor,* locul auto-dafe-urilor medievale, acum încărcată de baruri şi cafene-

le, sediu al celor mai atrăgătoare oferte de divertisment ale primăriei capitalei sau *Gran Vìa* cu ale ei teatre şi localuri de noapte, *Puerta del Sol*, unde se află clădirea Municipalităţii oraşului, adică primăria şi unde se salută în fiecare 31 decembrie Noul An cu şampanie şi 12 boabe de struguri. Nu departe se află Piaţa Spania dominată de monumentul dedicat celebrului Don Quijote, lui Sancho Panza şi nu mai puţin celebrei Rosinanta.

Madridul înseamnă, fără îndoială, *gastronomie*, adică atracţia de la toate orele pentru un madrilen gurmand, pentru trecătorul sau turistul curios, pentru oricine trece, vede şi miroase.

Curiozitatea dar şi instinctele noastre ce nu ne înşeală în această privinţă ne trimit parcă fără voie spre aceste locuri din care ieşi satisfăcut pe deplin. Aşa-numitele *tapas* şi *bocadillos*, adică aperitivele cu care eşti tratat imediat ce ai păşit într-un asemenea loc (întrebarea *„Algo para picar, Señor?"*, adică „Ceva să gustaţi, domnule?" este urmată la numai câteva secunde de o farfurie cu de toate sau numai cu ceva delicat pentru cei ce ştiu să comande – măsline negre, verzi, brumării, grăsane sau pitice, cu usturoi, ceapă sau şuncă; jambon *Serrano* sau *belota* adică cele mai cunoscute mărci atât de respectate şi lăudate pe bună dreptate, şorici, jumări, cârnăciori de Sanabria şi enumerarea poate continua), farfurioară acompaniată de un *jerez*, de preferat Tio Pepe dar, mai ales de o bere rece şi gustoasă sau un pahar cu vin dintr-o gamă ameţitoare prin ea însăşi. Spaniolii folosesc, mai ales seara (obicei dubios vizavi de recomandările nutriţioniştilor), două, trei sau patru asemenea localuri numai pentru gustări înainte de a se aşeza la o masă elegant aranjată pentru a... mânca ceva! Iar acest ceva înseamnă o infinitate de posibilităţi din care nu lipsesc fructele de mare.

Mariscos, iată cuvântul magic în cele mai multe restaurante madrilene de profil, adică languste, creveți și multe tipuri de stridii și midii, toate din Galiția, paradisul fructelor de mare; să nu credeți însă că la Madrid sau aiurea în Spania nu poți mânca la orice oră din zi sau noapte cele mai gustoase și reprezentative cotlete de porc, specialități din miel, vițel sau vită cu salate de andive, brocoli sau sparanghel, sau o delicioasă ciorbă de fasole cu cârnați și alte afumături; totul bine udat și savurat de excelentul vin de Rioja în toate cele trei variante – rubiniu, alb și roșu –; dacă dorești să termini franțuzește sau... regește o masă madrilenă care, repet, se încheie cam după miezul nopții, atunci nimic mai recomandabil decât un platou de brânzeturi fără egal în varietate și gusturi pentru paladare elevate.

În ce mă privește, ca diplomat dar și ca simplu cetățean flămând hălăduind uneori pe străzile madrilene am rămas cu două preferințe de localuri: în unul, numit *Salvador,* situat în Plaza del Rey pe strada Barbieri cu San Marco, don Pepe mă aștepta întotdeauna pregătit cu un meniu dinainte stabilit pentru două persoane (invitatul meu și cu mine atunci când aveam întâlniri de lucru informale); era un meniu de 50 de dolari care includea bruschete cu usturoi alături de creveți *(gambas)* la tigaie urmate de o tocăniță din coadă de taur cu măsline iar la desert o tartă madrilenă cu fructe de sezon; *una copa de jerez,* desigur, Tio Pepe și un pahar de Rioja completau o masă, care dacă nu era copioasă în orice caz era variată și îndestulătoare iar ambientarea cu afișe de la cele mai importante corride și cu cei mai mari toreadori inspirau la o plăcută și, vă asigur, de cele mai multe ori, interesantă conversație cu toți cei cu care am împărțit mesele lui don Pepe.

Al doilea restaurant, acolo unde preferam să merg cu soția – nu prea des din motive de buget – a fost *Terasa de Vară* de lângă ambasadă. Mirosurile grătarului încins cu ale lui cotlete de vită sau cu jumătățile de miel la jăratec erau atât de apetisante încât vizitele acolo au fost din motive uşor de ghicit destul de rare. Păstrez însă şi acum în nări parfumul – mai degrabă fumul-acelor seri de vară madrilene.

În afara Madridului, la distanțe cât se poate de accesibile se află mai multe puncte de mare interes şi atracție. Amintesc dintre cele pe care am reuşit să le cunosc şi să le rețin pentru încărcătura lor istorică, culturală şi artistică Toledo, Escorialul, Valle de los Caidos, Guadalajara cu ale ei castele, Alcalà de Henares, Chinchòn şi Aranjuez.

Alcalà de Henares înseamnă Miguel de Cervantes Saavedra, cunoscut şi ca „ciungul de la Lepanto", bătălia în care autorul nemuritorului Don Quijote şi-a pierdut un braț (casa memorială este unul dintre cele mai vizitate obiective turistice din Spania) şi mai înseamnă Universitatea Complutense din secolul XIII, loc unde se desfăşoară cam prea des manifestări studențeşti revendicative; tot aici se află casa în care Isabel Catòlica s-a întâlnit cu Cristofor Columb înainte ca acesta să-şi înceapă drumul spre Lumea Nouă pe care el însuşi a descoperit-o şi a dăruit-o Casei Regale spaniole. Ceremonia de înmânare a Premiilor literare Cervantes are loc aici anual în prezența regilor Spaniei.

Toledo, la numai 50 de kilometri de Madrid este un loc de pelerinaj turistic şi religios de o rară frumusețe şi maiestuozitate. Paştele catolic precedat de Ziua florilor, aici marcată de pelerinaje cu ramuri de palmier, oferă spaniolilor şi nu numai, o mostră elocventă a ceea ce reprezintă catolicismul, credința şi măreția ceremonialului

bisericesc. Cunoscut ca oraş al sfinţilor, al eroilor, al artiştilor şi poeţilor, imperial, înălţat ca şi Roma pe şapte coline a devenit primul oraş sediu al Primatului spaniol în secolul XI. Marea şi impunătoarea catedrală de la Toledo a început să fie construită cam tot pe atunci şi avea să cunoască îmbunătăţiri şi adăugiri de-a lungul a peste două secole păstrându-şi totuşi armonia arhitectonică şi mai ales maiestuozitatea fără egal.

Aranjuezul este palatul fostă reşedinţă a regilor spanioli încă din secolul al XV-lea dar din secolul al XVIII-lea, odată cu venirea în Spania a familiei de Burbon, palatul capătă strălucirea ce l-a făcut celebru. În cursul primăverii, familia regală se retrăgea aici pentru a-şi petrece în linişte, departe de Curtea agitată şi încărcată de intrigi, câteva săptămâni.

Astăzi pot fi vizitate Sala Porţelanurilor, o fantezie de rară frumuseţe, muzeul costumelor de epocă, exemplu impactant al ceremonialului şi protocolului de la Curte; după ce ai vizitat palatul este imperios necesar să te odihneşti în grădinile acestuia, ample zone de verde armonios îmbinat cu pastelurile florilor de sezon în aranjamente ce amintesc de Versailles. Concertul de Aranjuez al lui Joaquìn Rodrigo Vidre, marchiz al grădinilor din Aranjuez, este una dintre bijuteriile muzicii clasice contemporane (compoziţie din 1939) pentru chitară şi orchestră şi poartă în ea tot parfumul florilor şi istoriei acestui relevant punct turistic din Spania.

Chinchòn se află la numai 20 de kilometri de centrul Madridului dar a reuşit să îşi păstreze nealterate principalele sale puncte de atracţie turistică: casele din piatră căptuşite cu lut colorat, case concentrate pe o suprafaţă mică ce îi conferă senzaţia de familiaritate dacă nu de înghesuială iar străduţele la fel de strâmte ce urcă şi coboară pe

colinele din tot perimetrul orăşelului-sătuc dau o personalitate inconfundabilă locului. Ospitalitatea deosebită a oamenilor săi dar şi celebra ţuică de Chinchòn fabricată prin rafinarea unui soi local de vin amestecat cu anisul au făcut celebră şi foarte interesantă această localitate. Industrializarea metodei de fabricaţie a Chinchonului a mai scăzut parcă din interesul pentru această băutură cu care se confunda până nu demult orăşelul.

Valle de los Caidos reprezintă un adevărat simbol pentru spanioli, este simbolul reconcilierii naţionale, locul unde sunt îngropate victimele războiului civil din deceniul al patrulea al secolului XX, unde în vecinătatea mormântului generalisimului Franco se află şi locurile de veci ale republicanilor şi franchiştilor. Cocoţat pe un deal acoperit de pini, monumentul se lasă văzut de la mare distanţă şi a fost şi este punctul de reper al refacerii unei ţări distruse şi divizate de războiul civil dar şi de urmările celui de-al doilea război mondial. Instalarea pe tronul Spaniei a regelui Juan Carlos I imediat după moartea lui Franco (noiembrie 1975) a reprezentat un alt moment de răscruce, de modernizare şi democratizare a unei ţări ce a cunoscut dictatura aproape jumătate de secol.

Nu aş vrea să cad în tentaţia de a prezenta atracţiile turistice ale Spaniei; ar fi greu şi mi-ar fi imposibil iar această carte nu are un asemenea scop. Dar a menţiona că în afara Madridului, Spania are nenumărate puncte de interes este o datorie de onoare.

Eu am străbătut puţine din cauze pe care le-am amintit anterior însă Barcelona, Còrdoba, Sevilla, Palma de Mallorca, Càceres sau Segovia, Valladolid, Palencia, Santiago de Compostela sunt, fără îndoială locuri pe care vizitatorul nu le poate omite din itinerariile sale spaniole.

Fiecare are o încărcătură istorică aparte, fiecare vor-

beşte despre trecutul său, despre prezentul şi viitorul acestui mândru şi harnic popor, despre tradițiile sale cu sfinţenie păstrate şi cultivate ca o datorie firească faţă de predecesori şi faţă de urmaşi.

Aş vrea doar să mai amintesc cât de intensă şi expresivă este arta interpretativă spaniolă mai ales atunci când este vorba despre *muzică şi dans*. Spaniolul este mândru să îşi cânte patria şi locurile natale, florile şi pădurile, corrida şi iubirea, tot ce dă sarea şi piperul vieţii sale, omului în general.

Şi atunci ce alte mijloace de exprimare mai convingătoare decât flamenco sau sevillanele, sau romanţele de dor, ură şi dragoste unice pe care le interpretează regretatele Rocìo Jurado şi Rocìo Dùrcal sau unica Isabel Pantoja sau Rapfael sau Manolo Escobar?

Am plecat din Spania cu o experienţă profesională deosebită, cu învăţăminte diplomatice şi personale dar şi plin de amintiri, imagini şi parfumuri ale epocilor succedate pe acest teritoriu iberic inconfundabil; am plecat cu convingerea că cine are în Spania un prieten nu poate decât să câştige în propriile demersuri pentru progres şi autostimă personală şi naţională.

Pentru mine, revenit în Centrala MAE după doi ani trăiţi la o intensitate maximă la Madrid, aveau să se producă, din nou, schimbări majore, semnificative şi pentru noua turnură a orientărilor din ţară şi minister atât în politica externă cât şi în cea de resurse umane.

România şi America Latină: drumuri paralele

Următorii doi ani aveam să îi dedic aproape în întregime relaţiilor României cu ţările continentului de la Sud de Rìo Grande, adică Americii Centrale, Americii Latine şi ţărilor din Caraibe şi Antile, toate acestea din postura de director adjunct şi apoi director al Direcţiei Politice de specialitate din MAE. După o trecere rapidă de doar câteva luni pe la Direcţia Juridică a Centralei (voi reveni) Theo Meleşcanu, numit ministru de externe în decembrie 1992, m-a întâlnit pe unul din culoarele ministerului situat acum în Aleea Alexandru, şi cu surâsul lui plin de înţelesuri pentru cine îl cunoaşte, mi s-a adresat cu o întrebare plină de semnificaţii: „la Juridică, ha?".

A doua zi eram numit director adjunct la DAL şi la puţin timp, director plin. Se pregăteau vizite la cel mai înalt nivel pe continentul latino-american şi ministrul avea nevoie să distribuie eficient forţele de care dispunea în acel moment: fostul director, Radu Urzică era numit ambasador la Montevideo, un alt latino-americanist, Cristian Lăzărescu, ambasador în Columbia; în Argentina (Stelian Oancea), Brazilia (Marin Iliescu) şi Chile (Constantin Tunşanu), toate ţări ce intrau în itinerariile vizitelor preşedintelui şi primului ministru ai României, şefii misiunilor, profesionişti redutabili, se aflau deja la post de mai multe luni.

Aşadar, am constatat încă o dată ce importanţă are ca un profesionist adevărat să se afle la locul potrivit în mo-

mentul necesar; şi aceasta de sus şi până jos pe scara ierarhică... Din păcate, în anii ce au urmat, improvizaţiile şi lipsa profesionalismului s-au instalat atât la nivelul deciziei cât şi al execuţiei spre dauna directă şi adesea ireparabilă a unor relaţii construite cu grijă şi efort de-a lungul multor ani şi chiar decenii.

În 1993 şi 1994 preşedintele Ion Iliescu şi premierul Nicolae Văcăroiu au efectuat turnee importante pe continentul latinoamerican (Argentina, Chile, Columbia, Barbados, Brazilia, Perù, Paraguay) creând impresia că politica activă, fructuoasă a României faţă de această zonă va continua să fie intensă, variată şi reciproc avantajoasă. Mai mult, în 2003 preşedintele Iliescu s-a aflat din nou pe meridiane latino-americane, efectuând un nou turneu în Panamà, Perù şi Uruguay. În 2000, preşedintele Constantinescu s-a aflat şi el într-o vizită mai degrabă protocolară în Mexic. Rămase fără efecte concrete, aceste vizite s-au înscris în final doar ca semnale de bunăvoinţă ale părţii române. În continuare voi oferi o sinteză a propriilor mele opinii despre raporturile româno-latino-americane în evoluţia sau... involuţia lor din ultimele două decenii.

În mod tradiţional, aşa cum arătam şi într-un capitol anterior, relaţiile româno-latinoamericane au cunoscut evoluţii pozitive pe toate planurile mai ales începând cu anii '70. În plan politic, economic, comercial, financiar, cultural, în cadru bilateral şi multilateral, ţările noastre au găsit în mod constant proiecte şi căi pentru o bună cooperare reciproc avantajoasă. Latinitatea noastră comună dar mai ales provocările similare legate de dezvoltarea economică, dezarmarea (România a fost una dintre ţările care au semnat Tratatul de Tlatelolco privind interzicerea armelor nucleare în America Latină) au făcut ca ţara noastră

să poată fi primită în Grupul celor 77 prin intermediul Subgrupului latino-american.

Începând cu anii '90 s-au produs deplasări fireşti în abordarea acestor raporturi la nivelul ambelor părţi. Dacă în primii ani ai acestei decade, efect al angajamentelor asumate anterior, ca şi al unor „reflexe" politice, au mai avut loc unele schimburi de vizite la nivel înalt şi al altor demnitari (parlamentari, membri ai guvernelor etc.), precum şi în plan economic şi comercial, după 1995 se constată o continuă diminuare a acestora.

Ultimii 10 ani au marcat doar sporadice şi simbolice vizite de nivel, simultan cu o continuă scădere a volumului comerţului pe fondul unei structuri tot mai limitate şi neadecvate a ofertei româneşti pe piaţa latino-americană.

Închiderea unor reprezentanţe diplomatice la Bucureşti şi scăderea nivelului de reprezentare al altora, ca şi ale ţării noastre în America Latină constituie, în aceste condiţii, reflectarea directă a unui interes scăzut al autorităţilor şi operatorilor economici români faţă de o zonă care, la rândul ei, a cunoscut schimbări notabile în plan politic, economic şi social.

Cred că este necesară cunoaşterea şi analizarea fiecăruia dintre **jucătorii** participanţi la această relaţie multiplă din care nu poate lipsi, din motive simplu de înţeles, Uniunea Europeană; pentru că, în actualele condiţii internaţionale, ale globalizării şi intrării noastre în UE, aceasta a devenit volens nolens vehiculul principal ce poate duce la revigorarea atât a relaţiilor sale cu America Latină şi România, cât şi între acestea din urmă.

Am cunoscut îndeaproape fiecare dintre aceşti jucători, am fost ambasador în unele dintre aceste ţări şi am studiat şi analizat împreună cu colegii mei de la Direcţia de spaţiu sau cu cei din corpurile diplomatice de la Bucu-

reşti, Madrid, Santiago de Chile şi Ciudad de Mèxico, evoluţiile lor în context regional şi mondial, economic şi politic, social şi uman; am ajuns la constatarea că România nu a mai oferit acestei regiuni atenția pe care o merita în interesul nostru,în cel reciproc la nivelul potențialului economic al ambelor părţi şi al ponderii în adoptarea de decizii în forurile mondiale şi regionale.

AMERICA DE SUD

MERCOSUR (Brazilia, Argentina, Paraguay şi Uruguay), creată în 1991, reprezintă cel mai dinamic proces de integrare regională cu care Comisia Europeană a încheiat un Acord de cooperare tehnică şi instituțională şi se află într-un stadiu avansat negocierile pentru semnarea unui Acord de asociere politică şi economică.

Potențialul economic şi uman al MERCOSUR, necesitatea combaterii sărăciei şi al altor fenomene sociale grave cu care se confruntă țările membre (violența, lipsa de securitate, traficul de arme şi droguri, poluarea mediului, deşertificarea etc.) sunt tot atâtea elemente stimulatorii pentru investiţii, implicare financiară şi de expertiză a UE.

BRAZILIA este cea mai populată țară din regiune cu un potențial economic impresionant. Politicile de stânga, cu accentuată tentă socială, inițiate la începutul mileniului de preşedintele Lula da Silva, au reuşit doar în mică măsură să atenueze numeroasele focare conflictive din țară.

Cu justificate pretenţii de lider regional şi chiar de mare putere, Brazilia trebuie tratată ca atare atât în planul relațiilor noastre bilaterale, cât şi prin canalele deschise de UE.

ARGENTINA – Eşecul politicilor economice neoliberale, adâncirea fenomenului sărăciei şi instabilitatea eco-

nomico-financiară din anii '90 au condus la o orientare cu inserții evidente de stânga, populiste în orientarea guvernului argentinian în ultimii ani. Țară care formează, alături de Brazilia și Mexic, tripleta-lider pe continent, Argentina merită un tratament special din partea Bucureștiului și a Bruxellesului. Imensitatea resurselor sale naturale, situarea geostrategică și tradițiile europene fac din Argentina o țintă privilegiată pentru strategiile de dezvoltare ale UE atât în plan economic cât și politic și cultural.

CHILE este, poate, țara latino-americană cu cele mai spectaculoase evoluții în plan politic, economic și social în ultimii 20 de ani. Trecerea de la dictatură la democrație a fost benefică pe termen scurt și mediu, iar performanțele sale în plan politic și economic sunt notorii.

Asociată la MERCOSUR și la UE, având un Tratat de liber comerț cu SUA, Chile demonstrează cu argumente ferme că este un partener de încredere pentru aplicarea de planuri substanțiale în cooperarea, exportul și importul echilibrate și avantajoase cu toate regiunile lumii.

AMERICA CENTRALĂ ȘI ZONA CARAIBELOR

Cu potențial economic și uman redus, zona oscilează între „legături sigure" cu SUA și Taiwan-economic vorbind-și alianțele regionale doar teoretic avantajoase. Măcinate de corupție la nivel înalt, de fenomenul sărăciei extreme, cu o democrație fragilă, zona reintră încet dar sigur în aria de influență a stângii (Nicaragua, El Salvador). Tocmai de aceea America Centrală și Caraibele se află între opțiuni simultane cu speranța depășirii condiției de economii și democrații bananiere.

Încheierea unui Acord de Liber Schimb cu SUA (CAFTA-2005), inițierea de negocieri (2006) pentru sem-

narea unui Acord de asociere cu UE, ca şi propriul său sistem de integrare centro-americană (SICA), nu au reuşit până acum decât modeste contribuţii la ieşirea din impas a respectivelor ţări. Ele constituie tocmai de aceea un câmp de atracţie şi de oportunităţi pentru investiţii şi finanţări româneşti şi europene, ca şi pentru acordarea de expertiză în domeniile politic, social şi tehnico-ştiinţific.

MEXIC

A 14-a economie mondială, 106 milioane de locuitori, democraţie nealterată din 1921, Acord de Liber Comerţ cu SUA şi Canada (NAFTA – 1994) şi Acord de Asociere cu UE din 2000, Mexicul are, la rândul său, o pondere importantă pe ambele continente americane. Iniţiator al Planului Puebla-Panama (2000), al altor ample proiecte de cooperare regională în zonele Americii Centrale şi în Caraibe, Mexicul nu poate totuşi ieşi din dependenţa sa comercială faţă de SUA-90% din comerţul său exterior se desfăşoară cu SUA şi Canada, ponderea UE nedepăşind 5-6%.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Cu 27 de membri, UE se vede în faţa unor provocări majore atât în propria sa structură, cât şi la nivelul politicilor de apărare şi securitate, de asistenţă pentru alte zone, al politicii comerciale.

UE trebuie să găsească soluţii rapide atât acestor noi provocări interne, cât şi politicilor menite să asigure continuarea şi perfecţionarea planurilor sale de colaborare cu diferite ţări şi organisme pe toate meridianele lumii. Una dintre aceste priorităţi o constituie America Latină, interfaţă pe care România este obligată să o folosească aruncând în joc toate atuurile sale.

UE trebuie, aşadar, să răspundă rapid şi bine atât necesităţii de asimilare instituţională a noilor membri, cât şi regândirii axei Germania-Franţa şi a conceptului de alianţă strategică cu SUA. Aceasta din urmă, determinantă, inclusiv pentru relaţia UE cu America Latină şi zona Caraibelor.

COMUNITATEA ANDINĂ

În 2006, la Summit-ul de la Viena UE – ALC, s-a hotărât iniţierea negocierilor pentru încheierea unui Acord de asociere UE – Pactul Andin. Acest obiectiv este urmarea firească a dorinţei Comisiei Europene de a asigura un echilibru al relaţiilor sale cu toate sub-regiunile continentului; chiar dacă în sub-regiunea andină există anumite dificultăţi legate de regimuri radicale de stânga (Venezuela, Bolivia, Ecuador), care au creat probleme în colaborarea economică şi comercială cu Europa. Zona este însă deosebit de interesantă şi atrăgătoare pentru resursele ei de gaze şi petrol, de argint şi staniu, ca şi prin potenţialul ei agricol.

ROMÂNIA

În documentul aprobat şi difuzat în 2004 de către MAE „Repere pentru un nou profil strategic al României în următorul deceniu", ca şi în „Priorităţile politicii externe ale României ", afişat pe site-ul MAE, America Latină fie nu figurează, fie este expediată sub o formulă gen "dinamizarea relaţiilor cu parteneri tradiţionali din... şi America Latină"; ceea ce reflectă de altfel situaţia existentă îndeosebi în ultimul deceniu:

– volum modest al schimburilor comerciale bilaterale pe o structură firesc nouă de produse faţă de situaţia din ultimul sfert al secolului trecut;

– dialog politic sporadic şi fără urmări notabile în planul dezvoltării şi diversificării schimburilor de valori materiale şi spirituale;

– restrângerea reciprocă a reprezentării diplomatice – 7 ambasade latino-americane la Bucureşti şi 9 ale României în America Latină, de altfel comparabilă cu situaţia celorlalte ţări din Europa Centrală şi de Est, mai puţin Polonia. Printre cauzele acestei situaţii:

– lipsa de interes şi a voinţei politice la nivelul autorităţilor române;

– lipsa unei strategii coerente, nuanţate, bazată pe o ofensivă economică şi comercială atrăgătoare pentru partenerii latino-americani;

– incapacitatea operatorilor economici români de a pătrunde pe piaţa latino-americană cu oferta noilor produse româneşti, ca şi de a investi în economia ţărilor din zonă;

– tratarea continentului ca pe un tot unitar când, în realitate, abordările şi metodele ar trebui să fie adaptate la condiţiile şi specificul fiecărui stat latino-american în parte.

Recent intrată în UE, dar cu o istorie îndelungată a relaţiilor sale cu America Latină, România poate revigora aceste raporturi aproape abandonate în prezent, dacă:

– va lansa semnale ferme, clare de continuitate în procesele sale de reformă economică şi de consolidare a instituţionalităţii democratice;

– va regândi de o manieră pragmatică relaţia economică şi comercială grefată pe structura exportului şi importului care să răspundă în mod realist necesităţilor economiei sale şi a partenerilor latino-americani;

– va cristaliza, în perioada imediat următoare, un plan coerent de abordare a raporturilor sale de ansamblu

cu America Latină şi zona Caraibelor cu punct important de referinţă şi sprijin în UE;

– va inculca, la nivelul tuturor factorilor de decizie politică şi economică, o nouă mentalitate în abordarea şi înţelegerea specificului regiunii.

Se poate constata însă, **din păcate,** că la nivelul autorităţilor române, ca şi al întreprinzătorilor privaţi **nu există un interes real şi nici o continuitate coerentă în abordare**. Predomină, deocamdată, interesele sporadice, circumstanţiale, incapabile să transmită un mesaj de încredere la nivelul autorităţii şi al întreprinzătorului latino-american.

Turismul politic, parlamentar şi economic mascat sub forma "unui interes de cunoaştere şi documentare" perpetuu se dovedeşte a fi nu numai contraproductiv, dar şi creator al unei imagini deformate faţă de ţara noastră. Se poate spune că în etapa actuală, deficitul de imagine şi mai ales deficitul de cunoaştere atenuate nesemnificativ de acţiunile la nivel iniţiate mai ales de partea română, au contribuit, alături de persistenţa unor probleme structurale, la stagnarea sau chiar regresul relaţiilor României cu ţările din regiune, accentuat de incapacitatea operatorilor economici din România dar şi din America Latină de a identifica şi promova interese reciproc avantajoase.

Alături de UE sau de ţări membre ale acesteia, România va trebui să folosească inteligent trecutul şi afinităţile sale incontestabile cu regiunea pe baze pragmatice, cu o ofertă atrăgătoare de produse şi servicii noi – singurele atuuri cu care ţara noastră se poate reînscrie în rândul jucătorilor interesanţi pentru partenerii latino-americani evoluaţi, exigenţi şi cu multe necesităţi.

Mi-am permis aceste consideraţii ca o chintesenţă a experienţei mele vizavi de America Latină, de încercările

mele, multe şi insistente, de-a lungul anilor în favoarea regândirii politicii noastre faţă de continent şi, de ce nu, ca o modestă contribuţie sper la fundamentarea în continuare a acesteia în interes reciproc avantajos pentru ambele continente prin intermediul Uniunii Europene.

De altfel, aceste elemente de program de acţiune, aceste idei, cu domenii şi ţinte precise au fost susţinute de Direcţia America Latină în mod constant în primii ani ai decadei anilor 90, de ministrul de externe şi de preşedinţia ţării, de guvern şi alte autorităţi române însă la proba practică a schimburilor economice şi comerciale, a unui dialog politic coerent, pragmatic şi realist, partea română a pierdut examenul. S-a vorbit şi se vorbeşte mult dar se face prea puţin şi timpul nu iartă.

Au fost probleme cu care m-am confruntat aproape zece ani în care m-am aflat în fruntea ambasadelor ţării noastre din Chile (1994-1999) şi Mexic (2001-2006), de la Ciudad de Mèxico unde am avut reşedinţa fiind acreditat şi în Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua şi Costa Rica.

Înainte însă de a face din nou un salt spre Anzi, unde vom rămâne ceva mai mult timp, aş dori să împărtăşesc cititorilor câteva impresii despre cei doi ani şi jumătate în care am funcţionat în Centrala MAE, între sosirea din Spania şi plecarea spre Chile; experienţă de tranziţie în plan naţional şi ca atare şi în plan extern, adică şi în MAE şi la misiunile sale diplomatice.

Sosit de la Madrid am preluat imediat, la decizia ministrului, Serviciul drepturile omului din cadrul Direcţiei Juridice; o adevărată odihnă, poate binemeritată după atâtea încercări de foc din ultimii doi ani. De aici am avut pentru prima dată în cariera mea de diplomat, posibilitatea de a beneficia de o bursă a MAE olandez chiar pe tematica drepturilor omului; şi am folosit-o! Au fost trei

săptămâni minunate în care m-am simțit cu adevărat un student la nivel înalt! Adică aveam 50 de ani şi am fost primit cu o deferență excepțională la cele mai înalte niveluri ale MAE olandez, la Înaltul Comisar CSCE pentru minorități, Van der Stoel, fost ministru de externe, am avut întâlniri de lucru şi de schimb de experiență cu înalți demnitari de la Curtea Permanentă de Arbitraj, Curtea Internațională de Justiție, Tribunalul Iran-SUA, Conferința de Drept Internațional Privat, la Universitățile din Leiden, la Comitetul Helsinki din Utrecht. Coordonatorul întregului program a fost TMC ASSER INSTITUUT şi MAE olandez; la acesta din urmă am avut convorbiri de un deosebit interes cu directori şi consilieri specializați în problematica europeană, integrare europeană, drepturile omului, relațiile cu Americile etc.

La revenirea în țară am prezentat ministrului Meleşcanu un amplu Memorandum cu propuneri concrete menite să instituționalizeze relațiile Institutului olandez cu Universitatea Bucureşti şi Institutul Român de Studii Internaționale (IRSI), intensificarea schimburilor şi contactelor la Bucureşti şi Utrecht pe problematica drepturilor omului între Comitetele Helsinki omoloage etc. Cele mai interesante propuneri bazate pe experiențele avute de olandezi în procesul de aderare la CEE (UE) au fost înaintate conducerii MAE român şi au folosit la ulterioarele măsuri de organizare structurală a instituțiilor române cu competențe în materie. În acelaşi timp, am prezentat o detaliată informare despre funcționarea diferitelor structuri juridice ale Cancelariei olandeze, idei transmise cu multă solicitudine de către colegii olandezi şi preluate cu interes de colegii mei din externe.

Cred că în premieră absolută am adus în Centrala MAE o serie de puncte de vedere ale părții olandeze pe o

temă ce se dezbătea chiar în acele luni: instituirea unui tribunal pentru judecarea crimelor împotriva umanității comise pe teritoriile fostei Yugoslavii. Olanda se oferise deja să găzduiască acest Tribunal, legea după care urmau să fie judecați criminalii de război trebuia să fie o îmbinare între dreptul național şi cel internațional, determinarea categoriilor de criminali ce urmau să fie puşi sub acuzare (autorități politice, cei direct legați de acestea, intermediari care dau şi primesc ordine, executanți civili şi militari), regimul persoanelor tinere cu condamnări de 10-15 ani după eliberare/reintegrare în societate.

O altă temă de mare actualitate şi încă în curs de clarificări era succesiunea statelor la tratate; cazurile destrămării URSS, Cehoslovaciei şi mai ales Yugoslaviei ridicau probleme de succesiune în dreptul internațional cu implicații directe şi fundamentale în planul relațiilor bi- şi multilaterale. Tocmai de aceea am inclus în raportul meu idei novatoare pe care olandezii le dezbăteau asiduu la MAE iar Adrian Bos, consilierul juridic al Direcției Juridice din acest minister era expertul de la care am aflat şi am învățat multe lucruri utile; toate le-am adus la cunoştința colegilor din Centrală.

Pe lucrarea respectivă, din câte îmi amintesc de circa 20 de file, ministrul Meleşcanu a pus o rezoluție generoasă: „De acord cu propunerile". Lua sfârşit astfel noua şi scurta mea experiență multilaterală.

Bilateralul mă chema din nou la ordine căci între timp chiar fusesem numit la conducerea Direcției America Latină...

AMBASADOR ÎN CHILE

La sfârşitul lunii septembrie 1994, împreună cu familia, adică soția şi fiul nostru Cristian „cubanezul", ne luam zborul spre Santiago de Chile unde fusesem numit ambasador. Începea o perioadă de aproape cinci ani în care am încercat şi cred că am reuşit într-o oarecare măsură să „duc țara cu mine acolo unde mă aflam; a şti să te faci iubit când reprezinți țara ta, înseamnă a o servi", aşa cum spunea Nicolae Titulescu. Chile este o țară pe care am cunoscut-o în diferite momente ale dezvoltării sale.

Prima cunoştință cu ea am făcut-o în 1971 când m-am aflat acolo pentru cinci zile ca translator al unei delegații parlamentare române. Era perioada Unității Populare, adică a guvernului socialist instaurat odată cu victoria la limită în alegerile prezidențiale a lui Salvador Allende. Despre sfârşitul tragic al acestui regim şi al preşedintelui Allende am scris într-un alt capitol. Au urmat anii dic-

taturii (1973-1989) iar în urma referendumului popular din 5 octombrie 1988 Augusto Pinochet s-a retras din fruntea statului şi democraţia s-a reinstaurat în 1990 prin alegerea preşedintelui Patricio Aylwin, democrat-creştin, fost preşedinte al Senatului chilian în timpul guvernării socialiste însă într-o puternică opoziţie faţă de aceasta.

A doua vizită în Chile a avut loc în 1993 când l-am însoţit pe preşedintele ţării într-un amplu turneu prin America Latină, turneu ce a inclus şi Chile. Numirea ca ambasador în această ţară s-a produs, ca atare, avându-se în vedere aceste precedente, cunoaşterea nu numai a problematicii continentului dar şi, mai ales, a acestei ţări deosebit de interesantă prin istoria ei, prin evoluţiile politice, economice şi sociale din ultimele decenii. Aşadar, Chile! In limba aymara, vechi locuitori ai acestei ţări, *chilli* înseamnă " acolo unde se termină pământul"; o altă explicaţie a denumirii ţării ar proveni de la forma sa de ardei iute iar în spaniolă acesta se traduce cu *chile.*

"Goliciune geologică, selvă dură, întinse livezi, zăpezi şi ultime iceberguri", iată cum vedea Gabriela Mistral, poeta chiliană premiată cu un Nobel pentru Literatură, propria sa ţară.

Întinsă pe o lungime de peste 4.300 de kilometri dar cu lăţimi cuprinse doar între 35 şi 175 de kilometri, Chile cunoaşte toate formele de relief şi toate condiţiile atmosferice: la Nord întinsul şi uscatul deşert Atacama, la Sud Antarctica cu ale ei glaciare şi vânturi permanente, dar şi Ţara de Foc şi o parte a Patagoniei. Ţara este împărţită în 12 regiuni de la nord la sud, capitala Santiago de Chile situându-se la centru între a V-a şi a VI-a, ea formând Regiunea Metropolitană, în prezent cu o populaţie de peste şase milioane de locuitori, adică circa 40 la sută din populaţia ţării.

Această zonă centrală este bogată în văi udate de râuri importante ce îşi au izvoarele în Anzii Cordilieri.

Resursele naturale ale acestei ţări sunt variate şi consistente: cupru în nord, cărbune şi petrol în sud, păduri imense în centru şi sud, agricultura şi zootehnia în centru, culturi pomicole şi viticole în centru, pescuitul în toată zona de coastă. Cu o speranţă de viaţă de circa 72 de ani şi un înalt nivel de alfabetizare (95%), cu o mortalitate infantilă de circa 18%, o populaţie urbană de 84% din totalul locuitorilor săi şi cu Antarctica unde se află 84% din rezerva de apă dulce a planetei, Chile este o ţară de invidiat din multe puncte de vedere; iar chilienii sunt conştienţi de valorile lor şi ştiu să le cultive, să le promoveze şi să le apere.

Constituţia din 1833 a fost în vigoare aproape 100 de ani, apoi au fost adoptate cea din 1925, 1980 şi 1989 care instaurează un regim democratic, republică parlamentară şi asigură o instituţionalitate puternic democratică întreruptă violent de perioada în care la putere s-a aflat Junta militară a generalului Augusto Pinochet (1973-1989). Chile a mai avut de fapt un alt guvern militar în perioada 1925-1931 dar nu atât de drastic ca cel al lui Pinochet.

Parlamentul chilian-Congresul-are două Camere şi îşi are sediul în oraşul Valparaiso la circa 120 de kilometri Nord de capitală.

Ceea ce a atras atenţia întregii lumi a fost maturitatea şi inteligenţa cu care partidele politice, masele de cetăţeni indiferent de convingeri politice, religie, rasă sau alte diferenţe au format înaintea referendumului din octombrie 1988 o mare şi unică coaliţie în favoarea lui NU, adică pentru ca regimul Pinochet să înceteze pe cale democratică, prin alegeri. Aceasta s-a întâmplat la sfârşitul lui 1990 când Patricio Aylwin, candidatul Coaliţiei pentru Demo-

crație a învins detașat în alegerile prezidențiale. Au fost patru ani de tranziție democratică grei dar pașnici, urmați de alți șase în care președinte a fost un alt reprezentant al Coaliției, Eduardo Frei Montalva. În această decadă a funcționat de o manieră exemplară, deși nu fără unele sincope, un proces dureros dar continuu de reconciliere națională între victimele dictaturii și resturile acesteia (armata, foști politicieni, oameni de afaceri, Pinochet însuși, senator pe viață conform constituției). Mai știam că Chile a avut un adevărat boom economic în perioada Pinochet ca urmare a unei politici liberale inteligente bazate pe experiența și conceptele așa numiților **Chicago boys** pe care Pinochet i-a instruit în SUA și i-a numit apoi în posturi cheie din economie și finanțe. Privatizările industriei cuprului, a băncilor, educației au dus la o revigorare extraordinară a economiei chiliene devenită și rămasă deosebit de atractivă pentru investitorii și operatorii comerciali din toate țările lumii. Forța de muncă calificată și disciplinată, resursele naturale bine valorificate (ex. crescătoriile de somon au cunoscut o asemenea dezvoltare încât Chile și-a putut plăti datoriile externe față de SUA, circa 14 miliarde dolari, în numai 5 ani prin vânzarea acestei delicatese...) au transformat această țară în una țintă pentru Uniunea Europeană, Mercosur, APEC, NAFTA și, bineînțeles pentru marile capitaluri din țările dezvoltate ale lumii. România a avut relații înfloritoare cu Chile în anii 70 și 80 iar după revoluție părea că ele vor continua să se dezvolte. Înțelegerile și chiar contractele încheiate cu sectorul public și privat din Chile cu prilejul vizitei prezidențiale din 1993 păreau să conducă la o asemenea perspectivă.

Îmi revenea misiunea de a facilita prin mijloacele specifice diplomației punerea în practică a acordurilor și

înțelegerilor convenite la cel mai înalt nivel dar şi de a prezenta chilienilor procesul democratic din România cu asemănările şi diferențele sale față de cel chilian inițiat cam în acelaşi timp; lărgirea ariei de relații utile ale ambasadei şi convingerea operatorilor economici din această țară, a investitorilor chilieni de a veni în România dar şi a celor români pentru a impulsiona schimburile de valori materiale şi spirituale dintre două națiuni prietene a fost prioritatea acțiunilor mele şi ale colectivului pe care îl aveam la dispoziție. Iar acesta includea personal diplomatic redus ca număr, personal tehnic simbolic, la limita decenței însă dorința noastră de a face treabă a fost mereu entuziastă şi pragmatic calată pe oportunitățile oferite de economia emergentă a Chile, de disciplina şi eficiența factorului uman chilian. Dificultățile au apărut mai ales din partea operatorilor economici români şi a legislației române... în continuă mişcare.

A ne face cunoscuți cu propriile noastre valori şi obiective, a lărgi şi consolida aria relațiilor utile la toate nivelurile şi în toate domeniile, a convinge factorii chilieni de decizie dar şi oamenii de afaceri importanți din sectorul public şi privat asupra viabilității economiei româneşti dar şi pe cei români asupra potențialului şi seriozității partenerilor chilieni, iată numai câteva dintre obiectivele pe care mi le-am fixat ca imediate dar şi pe termen mediu şi lung.

Începând cu vizita inițială de prezentare a scrisorilor de acreditare la preşedintele Eduardo Frei Montalva şi continuând în lunile imediat următoare cu cele la conducerea Ministrului Relațiilor Externe (MRE), la alte ministere de interes pentru noi (Economie, Justiție, Muncă, Apărare etc.), la parlamentul din Valparaiso, localitate situată la circa 120 km. de Santiago de Chile dar cu reprezentanțe ale

celor două Camere şi în capitală, la partidele parlamentare; oameni de afaceri importanţi (Pedro Lizana, preşedintele celui mai mare Grup industrial, Pedro Ibáñez, preşedintele celui mai mare Grup alimentar CORPORA, Pedro Corona, preşedintele AFP-urilor, adică sistemul privat de pensii de un deosebit succes în Chile, Luìs Angel Ovalle, preşedintele industriei termale şi proprietar a două staţiuni termale cu asistenţă medicală în sistem Ana Aslan, Abelardo Mella Quezada, importator de produse casnice din România etc.), universităţi, redacţiile celor mai importante ziare, televiziuni, posturi de radio,oameni de artă şi cultură şi instituţii din domeniu – toate au fost înscrise într-un plan de contacte pe care l-am respectat cu sfinţenie. La diferite întrevederi, în funcţie de specific şi interesele noastre am fost însoţit de unul dintre colegii mei care răspundea de sectorul respectiv; în acest fel puteam urmări operativ desfăşurarea celor convenite iniţial şi puteam, desigur, să informăm instituţiile specializate din ţară. Am instituit o evidenţă drastică a tuturor elementelor de interes apărute din aceste convorbiri şi întrevederi cu autorităţile chiliene dar şi rezultate din comunicările cu instituţiile din ţară, cu Centrala MAE, cu ministerele economice, cu oameni de afaceri, universităţi, ziare, posturi de radio şi TV. Această monitorizare m-a ajutat atât pe mine cât şi pe colegii mei de la comerţ (consilierul economic) şi pe primul...şi singurul meu colaborator să ştim în orice moment în ce stadiu se află o problemă, o propunere sau o iniţiativă indiferent de unde venea aceasta. Monitorizare care ne-a provocat mai degrabă bătăi de cap decât avantaje în condiţiile în care la propunerile noastre nu primeam răspunsuri sau le primeam târziu, răspunsurile erau negative din motive de... legislaţie, alte priorităţi sau imposibilitatea livrărilor de marfă contractată deja.

Am avansat la puţin timp de la sosirea la post propuneri articulate referitoare la implementarea în România a unui sistem privat de pensii inspirat din experienţa de succes a chilienilor. Ei erau un adevărat model pentru mai multe ţări din America Latină dar şi din Asia. Am participat la al II-lea Congres Iberoamerican al AFP-urilor şi am trimis noi şi argumentate propuneri în materie. Propunerile ambasadei au vizat inclusiv invitarea unor delegaţii române pentru cunoaşterea pe teren a acestei experienţe, efectuarea de întâlniri şi convorbiri cu factorii de decizie în materie atât din sectorul privat cât şi din cel public de pensii. Ministrul muncii din România în fruntea unei delegaţii reprezentative şi o altă delegaţie de specialişti români la Seminarul PNUD pe această temă s-au aflat pentru mai multe zile în Chile în acest scop în 1998; despre sistemul românesc privat de pensii se poate vorbi abia din 2006! Târziu dar tot e bine că s-a făcut. În fiecare an au loc consultări româno-chiliene pe această temă, probă a interesului existent şi a disponibilităţii celor două părţi de a aprofunda eficienţa sistemului. Mă simt satisfăcut de faptul că am iniţiat o asemenea colaborare.

Pe timpul mandatului meu chilian am avut importante vizite de personalităţi româneşti la Santiago de Chile. Amintesc pe preşedintele Camerei Deputaţilor Adrian Năstase, ministrul de externe Andrei Pleşu, ministrul muncii Alexandru Athanasiu, secretari de stat la cele două Seminarii economice româno-chiliene, două delegaţii ale Societăţii Române de Radio, patru delegaţii la Târgul Internaţional de la Santiago de Chile, diferiţi oameni de cultură, scriitorul Pop Simion, o delegaţie a tinerilor cercetaşi români etc. Am determinat deplasarea la Bucureşti a mai multor oameni de afaceri chilieni (Pedro Lizana, Pedro Corona), a unui secretar de stat de la MRE la Fo-

rumul pentru democrație, rectorii universităților din Talca, Santiago de Chile şi Punta Arenas etc. Au vizitat România preşedintele Tribunalului Constituțional şi un ministru al Curții Supreme de Justiție. Vizita oficială la Bucureşti a ministrului de externe chilian Josè Miguel Inzulza în iulie 1995 a reprezentat cea mai reprezentativă prezență chiliană în România.

Ca o apreciere generală asupra acestor vizite, în ambele sensuri, pot spune acum că nu au avut ecoul şi eficiența pe care le doream. Oamenii de afaceri români erau în cele mai multe cazuri interesați mai degrabă de afaceri ce nu se puteau regăsi pe piața chiliană; exemplul pe care nu îl pot uita este dat de un om de afaceri român care dorea să vândă în Chile cablu din cupru sau altul care dorea să instaleze sisteme de televiziune, ambii uitând că se aflau într-o țară în care cele două sectoare erau... la ele acasă. Au existat şi unele delegații ce reprezentau diferite Camere de Comerț şi care nu se arătau deloc interesate de negocierile ce le fuseseră perfectate cu eforturi deosebite nefăcând nici măcar efortul să coboare din camerele lor la parter acolo unde se desfăşurau lucrările. Turismul economic era (oare timpul trecut e bine folosit?) la modă.

Oamenii de afaceri chilieni care au ajuns la Bucureşti cu obiective foarte clare au întâmpinat dificultăți de ordin legislativ, birocratic şi de mentalitate în contactele cu omologii lor români şi la instituțiile noastre competente. Reveniți la Santiago de Chile aceştia mă evitau o perioadă de timp din jenă față de mine, eu fiind cel care îi convinsese să facă deplasarea pentru că sunt aşteptați cu interes conform unui program pe care îl perfectasem de comun acord cu cele două părți... Am avut o situație care practic a pus capăt unei colaborări foarte eficiente cu tractoare româneşti pe piața chiliană, afacere desfăşurată mai bine

de două decenii. Un înalt reprezentant al Uzinelor Tractorul din Braşov s-a aflat la Santiago pentru a semna un contract de livrare a 250 de tractoare; termenele de livrare şi calitatea tractoarelor erau exact stipulate în contractul semnat chiar în prezenţa mea. Omul de afaceri chilian urma să livreze la rândul său diferitele loturi de tractoare româneşti mai multor dealeri din diferite regiuni ale ţării. Cum livrarea întârzia şi termenul-limită trecuse am intervenit personal la Braşov pentru a mă informa şi, mai ales, pentru a impulsiona trimiterea mărfii. Cu stupoare am fost informat de către directorul comercial al Uzinei că un prim lot de 60 de tractoare pregătit pentru Chile a fost „deturnat" către un cumpărător turc care se prezentase la poarta uzinei cu o sacoşă cu dolari... şi aşa argumentul bani imediaţi a învins argumentul respectării angajamentului asumat faţă de un cumpărător tradiţional. A fost, de altfel, începutul sfârşitului prezenţei noastre cu tractoare pe piaţa chiliană; ca de altfel şi al producţiei de tractoare... Exemple similare au existat şi există şi aceasta este una dintre cauzele pentru care schimburile economice bilaterale scad în loc să crească. Operatorii economici români, şi nu numai, nu realizează că Chile s-a transformat într-un partener căutat şi dorit pe piaţa mondială şi, ca atare este în situaţia de a-şi selecta partenerii; îl îndreptăţesc la aceasta stabilitatea politică internă, potenţialul economic pus excelent în valoare printr-o politică economică şi financiară realistă şi pragmatică. Desigur, schimbarea drastică a structurii producţiei noastre industriale interne reprezintă o altă cauză majoră a pierderii acestei pieţe de pe continental latino-american; şi nu numai a acesteia.

Aş dori să mă opresc acum la câteva aspecte ale vizitelor mai importante ce au avut loc în Chile pe perioada

mandatului meu: prezenţa preşedintelui Camerei Deputaţilor Adrian Năstase şi a ministrului de externe Andrei Pleşu.

Adrian Năstase s-a aflat în Chile într-o vizită oficială de cinci zile în luna martie 1995 în fruntea unei delegaţii a Camerei Deputaţilor din care au făcut parte deputaţi ai tuturor partidelor parlamentare din acel moment. Programul vizitei, atent întocmit în urma mai multor runde de negocieri cu partea chiliană şi cu acordul, desigur, al părţii române, a inclus primiri la şeful statului, la conducerile celor două Camere ale Congresului chilian, susţinerea unei alocuţiuni ample în Congresul chilian de la Valparaiso, întâlniri cu partidele politice chiliene, acordarea de interviuri la radio şi televiziune, vizite la obiective turistice de interes în apropierea capitalei etc. La ambasadă am oferit, aşa cum se obişnuieşte, un cocteil în onoarea delegaţiei române la care au participat autorităţi chiliene omoloage, şefi ai unor misiuni diplomatice acreditaţi la Santiago, ziarişti şi cea mai mare parte a coloniei române din Chile. Se poate spune că a fost o acţiune reuşită în ansamblul ei, Adrian Năstase demonstrând supleţe, dinamism şi multă disponibilitate atât faţă de interlocutorii chilieni cât şi faţă de noi şi de ceilalţi români pe care i-a cunoscut cu acel prilej. M-a impresionat capacitatea lui Adrian Năstase de a recupera forţele consumate de-a lungul unui turneu obositor dormind pur şi simplu 20-30 de minute în timpul unor deplasări cu autoturismul de exemplu. M-a impresionat şi capacitatea sa de a se cala imediat pe specificul şi atmosfera create spontan de gazde atunci când pe timpul unui dineu informal la un restaurant tipic chilian a dat curs invitaţiei de a urca pe scenă şi a dansa dansuri chiliene îmbrăcat în tipicul poncho chilian şi cu pălăria de paie tipică din zonă.

Dacă aceasta a fost partea agreabilă a vizitei păstrez şi una mai puţin plăcută. Le-am arătat şi le-am prezentat tuturor membrilor delegaţiei sediul ambasadei noastre în care îşi au locuinţele toţi salariaţii şi în care se află şi... reşedinţa ambasadorului. Adică locul de muncă laolaltă cu locuinţele tuturor de-a valma. Construcţia din anii 30, în stil clasic francez de la începutul secolului XX se află, şi astăzi, într-o stare precară dar ocupă un teren de peste 3000 mp într-o zonă rezidenţială de mare atracţie pentru dezvoltatorii chilieni. Cu alte cuvinte, am explicat delegaţiei şi domnului Adrian Năstase că valorificarea clădirii ar putea aduce statului român un venit net de circa 1,4 milioane de dolari, asta după ce am dobândi un nou sediu pentru ambasadă şi, separat, trei-patru apartamente reprezentative pentru membrii ambasadei. Mai mult, am explicat că avem deja un ofertant care ne-ar asigura toate facilităţile de funcţionare pe perioada de trei-patru luni ale tranziţiei de la părăsirea actualei clădiri până la instalarea în noile spaţii. Delegaţia a primit cu interes această propunere şi m-a asigurat că la revenirea în ţară vor face demersurile pertinente pentru ca operaţiunea să se producă cât mai repede posibil. Am să închei acest episod menţionând că nici astăzi nu s-a întâmplat nimic în materie...

Vizita domnului Andrei Pleşu în Chile (noiembrie 1998) s-a înscris, şi ea, într-un cadru mai larg al unui turneu latino-american. Programul vizitei, negociat intens cu factorii de decizie de la MAE chilian dar şi cu alte instituţii şi oameni de afaceri şi de cultură mi-au ocupat, aşa cum este normal, mai multe săptămâni de intensă activitate. Cea mai delicată parte a programului a fost cea referitoare la includerea sau nu a unei conferinţe prezentate de ministrul român la un prestigios Institut de Relaţii In-

ternaţionale din Santiago. Convenirea datei şi a temei conferinţei, a personalităţilor invitate s-au făcut prin coordonarea multor elemente ce se tot schimbau fie din ţară, fie din Chile. Când în sfârşit totul a fost perfectat şi invitaţiile lansate, cu numai două-trei zile înaintea sosirii delegaţiei am primit de la Bucureşti informaţia conform căreia se anulează conferinţa domnului ministru şi ca atare trebuie scoasă din program! Vă puteţi imagina ce a însemnat să explic gazdelor chiliene, riguroase şi sensibile la asemenea situaţii că trebuie să anulăm acţiunea la a cărei definitivare depuseserăm atâtea eforturi: ştire de presă, telefoane date de ambasadă şi de Institutul respectiv persoanelor invitate, explicaţii, jenă etc. Un alt moment al programului vizitei l-a constituit ziua de duminică, ultima din program, în seara aceleiaşi zile delegaţia urmând să părăsească Chile: activităţi sau odihnă totală? Aceasta era întrebarea la care nu am primit un răspuns clar nici măcar la sosirea delegaţiei la Santiago de Chile. Condiţii în care am rămas în *stand by* cu două activităţi care să răspundă cât mai bine acestui alambicat set de preferinţe. În final, vizita a fost un adevărat succes politic şi s-a soldat cu semnarea de documente şi, mai ales cu schimburi de opinii extrem de interesante şi utile ambelor părţi pe teme bilaterale şi internaţionale. Merită să fac aici câteva comentarii poate mai puţin diplomatice dar, oricum, pline de învăţăminte, chiar diplomatice.

La dejunul oficial oferit în onoarea ministrului român de către omologul său chilian cei doi au pronunţat, conform ceremonialului obişnuit, scurte alocuţiuni. Cei doi au vorbit liber, interesant şi cuceritor dar...şi aici începe insolitul, ambii au pronunţat speech-ul în limba... germană! Aşadar, doi miniştri de externe din ţări latine vorbind germană la un dejun oficial era, fără îndoială, expresia

unei deschideri culturale şi a unei anverguri spirituale a celor doi şefi de diplomaţii fără precedent poate, oricum rar întâlnite. Iar cei doi, pentru a rămâne în planul anecdotic, ne-au tradus ulterior, în rezumat, conţinutul celor spuse anterior! Pentru cei ce nu ştiu, să menţionez că Andrei Pleşu are o solidă formaţiune germană iar ministrul chilian de atunci a trăit mai mulţi ani la Berlin atunci când a fost obligat să plece în exil după instalarea dictaturii militare în 1973...

L-am cunoscut cu acel prilej pe Andrei Pleşu care preluase conducerea ministerului de externe cu aproape doi ani în urmă. Bonom, gurmand, extraordinar coseur, stăpân pe problematica în discuţie, manipulând cum dorea limbile germană, franceză şi engleză, cam comod şi deschis (poate prea deschis uneori...) la opiniile colaboratorilor, mai exact a colaboratoarelor. Îmi amintesc că la plecarea spre sediul ambasadei unde ofeream un cocteil în onoarea sa şi la care invitasem toţi şefii misiunilor diplomatice din Santiago, toţi românii şi pregătisem şi câteva surprize (doi distinşi ziarişti din aria culturală erau la ambasadă gata să îl intervieveze), domnul Pleşu mi-a spus că este cam obosit şi că va rămâne cel mult o oră.

La ambasadă am organizat de aşa manieră desfăşurarea acţiunii încât în prima oră ministrul a reuşit să salute peste 40 de ambasadori, cam 20 de români, cel puţin 50 de reprezentanţi ai celor mai importante instituţii chiliene, inclusiv arătoşii generali(trei) în impresionantele lor uniforme albe cu fireturi şi pline de decoraţii din partea celor trei armate clasice. Iar domnul Pleşu a rămas impresionat de aprecierile, chiar aşa scurte cum permit asemenea activităţi protocolare, oaspeţilor la adresa României, a ambasadei şi chiar asupra activităţii sale înainte şi după 1989 (notă: avusesem desigur grijă să distribui mai multe CV-

uri ale ministrului). Au urmat, de data aceasta în poziția șezând comod într-un fotoliu din biroul ambasadorului, cele două interviuri care l-au tonifiat și mai mult. Moment după care Domnia Sa s-a retras... definitiv în grădina ambasadei aranjată de soția mea și de administratorul Dumitrescu – trandafiri, iarbă tunsă a la Versailles, un magnoliu în floare și un cocotier bine îngrijite de colegul Nicolae, foarte mare iubitor de natură. La o masă, ba nu, la două mese, principalii membri ai delegației și cu soția mea au intrat parcă într-o adevărată transă a destinderii. Liderul era desigur domnul Pleșu care se simțea mai viguros ca oricând, tonifiant pentru cei din jur și atrăgător până la acceptarea necondiționată a companiei tuturor celor prezenți. Eu am fost prezent la ușă până când ultimii oaspeți au părăsit ambasada – mulți dintre aceștia au trecut să îl salute pe ministru în paradisul în care se refugiase –pentru a mă alătura apoi grupului care se lărgise considerabil: am prezentat întregul personal al ambasadei, am făcut față chiar și „celei din urmă dorințe" a ministrului și anume, am adus din rezerva proprie o sticlă neîncepută de coniac Napoleon, ceea ce l-a făcut să comenteze că „aici domnul ambasador e supremul". Se făcuseră orele 23.00, adică trecuseră patru ore de când delegația se afla la ambasadă și domnul Pleșu uitase desigur că se temuse că nu va rezista mai mult de o oră „calvarului" unei activități diplomatice de rutină...

Ultima zi, cu pricina, cea de duminică a decurs la fel de neașteptat și relaxant în ciuda confuziei ce a domnit inițial asupra ei: în cursul dimineții delegația a făcut o vizită la atelierul sculptorului chilian Federico Assler, pionier al operelor de artă în beton cu care mă împrietenisem de mai multă vreme iar ulterior, alte cinci ore s-au desfășurat întrun cadru natural de excepție la o mică stațiune de odihnă

pusă la dispoziție în exclusivitate pentru delegație şi însoțitori de către prietenul meu Pedro Corona, preşedintele AFP-urilor chiliene, modelul pensiilor private din regiune.(Ar fi de prisos să mai spun că acestea erau alternativele de program aflate în stand by de mai multe zile).

Nu pot încheia acest episod fără a aminti că la numai şase luni de la vizită, domnul Pleşu m-a rechemat în Centrala MAE pentru a mă ruga să preiau conducerea Direcției Protocol. Începea o nouă şi interesantă etapă din cariera unui diplomat...cuminte.

Dar până atunci cred că Chile merită încă puțină atenție din partea autorului.

Aş dori să redau acum câteva dintre realizările mele în plan diplomatic, mai ales în cel al diplomației culturale. Cum în plan politic lucrurile se înscriau într-un algoritm normal al contactelor şi vizitelor reciproce fără sincope şi diferențe de opinii față de marile probleme bi- şi multilaterale, în plan economic şi comercial păreau să fi ajuns la o plafonare mai mult sau mai puțin justificată, am recurs la arma spirituală pentru a apropia cele două țări, pentru a le face să se înțeleagă mai bine în intimitatea idiosincrasiei lor; era, sunt convins şi acum, şi am aplicat aceeaşi formulă şi în următoarele mele misiuni diplomatice, calea sigură spre deschiderea apetitului reciproc spre cunoaştere şi mai bună înțelegere prin intermediul creațiilor spirituale naționale. Şi nu m-am înşelat! Când la un anumit moment de maturizare a relațiilor mele utile în diferite medii politice, culturale şi în mass-media chiliene am dorit să ridic ştacheta formelor şi eficienței demersului meu diplomatic cultural, reacțiile chilienilor au fost mai mult decât favorabile. Aşa a apărut Institutul Ibero-american de Cultură „Mihai Eminescu"! În decembrie 1997, la sediul ambasadei, în prezența unei delegații a Societății Ro-

mâne de Radio condusă de regretatul ziarist Ştefan Naciu, a coloniei române din Chile, a reprezentanților MRE chilian, ai unor prestigioase instituții culturale printre care Universitatea din Chile, Institutul Profesional de Comunicații şi Limbi Străine, Institutul Cultural „Rubèn Darìo", Societatea Ştiinţifică din Chile, revista Corpul Diplomatic, Radio Chilena, Radio Universidad de Chile etc. avea loc ceremonia solemnă a creării Institutului ce poartă numele poetului nostru naţional. Era un moment de o deosebită semnificaţie atât prin amploarea sa națională în Chile dar şi ibero-americană pentru că printre fondatori au figurat şi spaniolii Santiago de Santiago, strălucit sculptor şi istoricul Juan Pando Despierto, vechiul meu prieten.

Acest Institut avea să constituie în anii următori un adevărat centru de difuzare a spiritualității româneşti, dar şi a informației utile, de interes atât pentru oamenii de cultură chilieni cât şi pentru oamenii de afaceri din această țară deoarece, la sugestia gazdelor, a preşedintelui Institutului, dl. Hermàn Bustos Paredes, în structura sa a fost inclusă şi o secție de turism ca de altfel şi una de presă. Mie mi-a revenit, în calitatea de preşedinte de onoare al Institutului, onoare pe care o am şi în prezent, sarcina plăcută de a iniția ori de câte ori doream, activități prin care lansam sau deschideam noi căi de apropiere între cele două ţări.

Au fost, totodată, marcate aici cele mai importante aniversări sau comemorări ale personalităților culturii, ştiinței şi tehnicii româneşti. Seri culturale, Seri de poezie românească şi chiliană în lectura unor membri ai coloniei române din Chile şi a unor artişti chilieni (cu un asemenea prilej am recitat, în premieră absolută pentru un ambasador acreditat în Chile, celebrul fragment din Scrisoarea a III-a, desigur în limba spaniolă în tălmăcirea de excepție a

românului Valeriu Georgiade), Eminescu şi Gabriela Mistral, Eminescu şi Rubèn Darìo, audiţii muzicale, conferinţe etc. Aici a fost compusă o piesă muzicală pe versurile „Dorinţei" eminesciene, autori fiind Hermàn Bustos şi Leonardo Condonna.

Dacă crearea Institutului a fost culminarea unor acumulări de relaţii şi interes la nivelul opiniei publice şi al autorităţilor chiliene, antecedentele acestui moment au fost, la rândul lor, numeroase şi variate. Ambasada a organizat constant Săptămâni ale Culturii Româneşti în toate oraşele mari din Chile (La Serena, Concepciòn, Valdivia, Talca, Vicuña- locul unde s-a născut Gabriela Mistral), desigur, în Santiago de Chile la cele mai mari Universităţi din oraş ca şi în impunătoarea clădire colonială a Primăriei capitalei (expoziţia „România Latină"), Seri de film, de muzică, conferinţe susţinute de mine de la Porvenir în Ţara de Foc şi Punta Arenas până la Antofagasta şi Copiapò. A fost lansat un volum de poezie eminesciană în traducerea poetului chilian Omar Lara iar Universitatea Magellan din Punta Arenas a editat lucrarea *„Spre Sud"* a lui Emil Racoviţă, tradusă de ambasada noastră. Un sprijin deosebit a primit ambasada de la fiica pictorului Eugen Drăguţescu, distinsa doamnă Doina Drăguţescu care ne-a împrumutat în mai multe rânduri zeci de lucrări ale marelui artist român şi a contribuit la îmbogăţirea exponatelor noastre de artizanat prezentate în galerii de artă prestigioase din Santiago, La Serena şi Concepciòn. Un moment de mare frumuseţe şi mândrie naţională am încercat toţi românii care am vizitat în decembrie 1997 cunoscutul Târg artizanal San Enrìque din apropierea capitalei la care s-au difuzat colinde româneşti puse la dispoziţie de ambasadă.

Un loc important în demersul nostru informaţional cu impact direct asupra opiniei publice din Chile l-a ocu-

pat în mod constant prezența în mass-media chiliană. Ambasadorul, alături de ceilalți colaboratori, Valentin Florea, în prezent ambasador în Chile şi consilierul economic Constantin Teodorescu au asigurat programe radiofonice de 30-60 de minute dedicate României, au acordat interviuri pe diverse teme celor mai importante mijloace de informare scrisă şi audiovizuală din capitală şi provincie. Era în egală măsură impresionant şi insolit ca la ieşirea noastră din Studioul Radioului respectiv mai mulți vecini să ne întâmpine şi să ne felicite pentru programul difuzat cu numai câteva minute în urmă.

Deoarece am amintit puțin mai sus de unul dintre membrii coloniei române, dna. Doina Drăguțescu, îmi este plăcut să mă refer şi la alți români care au acordat sprijinul lor activităților desfăşurate de ambasadă şi care au fost constant prezenți la manifestările auspiciate de aceasta. Colonia română din Chile este concentrată în capitală iar circa 10-12 alți români se află la Copiapò, acolo unde îşi desfăşoară activitatea în domeniul geologic încă de acum patru decenii. Inginerul George Tarnovschi este un adevărat veteran al geologiei româneşti pe teritoriu chilian fiind deosebit de apreciat de patronul unor uriaşe zăcăminte feroase şi neferoase. Îmi amintesc cu multă plăcere de doamna Marina Ignat care nu trecuse pe la ambasadă în ultimele două decenii şi care m-a onorat cu prietenia sa fiind alături la recitaluri de poezie românească ca şi la realizarea unor programe radiofonice complexe. Doamna Cornelia Crivoşi este o expresie vie a românismului în forma lui cea mai pură: la cei peste 90 de ani cu care se mândreşte acum are acasă printre obiectele dragi costume populare româneşti, tot felul de alte amintiri din Galațiul ei natal şi mai ales un suflet de româncă ce nu se sfiieşte să îi îndemne pe români să muncească din greu dacă vor

să trăiască bine, rețetă pe care dânsa a experimentat-o atât în România cât şi în Chile. O altă româncă exemplară prin ținută şi reuşită profesională în condiții nu întotdeauna favorabile este medicul farmacist Valentina Boboiceanu. Sosită în Chile după 1989, această doamnă vioaie la minte şi la trup a învins toate adversitățile şi s-a impus pe piața farmaceutică chiliană extrem de exigentă cu produse din gama Ana Aslan dar şi, mai ales, cu produse create de ea însăşi. Succesul s-a extins şi în afara capitalei şi chiar la vecinii argentinieni. Pentru frumusețea victoriei sale, pentru generozitatea şi amabilitatea cu care a fost alături de noi de-a lungul întregului mandat de cinci ani îi sunt şi astăzi deosebit de recunoscător doamnei Boboiceanu. Cred că se cuvine să amintesc aici despre o prezență românească care s-a impus prin ea însăşi fără a avea nevoie de vreo promovare sau efort. Eram împreună cu doamna farmacistă Boboiceanu la extraordinara Termă de la Huife, localitate aflată în Sud-Estul țării, aproape de granița cu Argentina, în plină Cordilieră, acolo unde urma să fie preluată metodologia şi tratamentul Ana Aslan (procedurile fizioterapeutice specifice şi injectarea cu Gerovital şi Aslavital). Termele de la Huife, de o frumusețe şi dotare cum este greu de explicat, într-un cadru natural de excepție sunt unele dintre cele mai rentabile din Chile tocmai datorită acestor calități dar şi serviciilor de excepție asigurate de o familie de proveniență germană. Acolo, într-o zi de Crăciun mă aflam în scopul menționat când salonul montan decorat cu blănuri şi trofee de urşi, cerbi şi mistreți, cu un şemineu ce degaja nu numai căldură dar şi o bunăstare şi confort fără egal, toate acestea într-o zonă, repet, departe de lume, departe de orice sursă poluantă, peste această seară minunată s-au revărsat acordurile unui nai fermecat ce nu putea fi decât al lui Gheorghe

Zamfir! Pentru noi era clar şi i-am spus aceasta gazdei care nu ştia că Zamfir este român; ce ne-a mărturisit însă nea umplut inima de bucurie: proprietara Termelor de la Huife avea un set complet cu cd-uri ale maestrului român Gheorghe Zamfir şi le asculta împreună cu oaspeţii săi în timpul dejunului şi al cinei. Am făcut aşadar numai joncţiunea dintre muzicianul Zamfir şi România şi am avut imediat impresia că gazda chiliană ne privea cu ochi mai prietenoşi şi plini de respect. Cred că noi cheltuim prea mult în căutarea unui brand de ţară; aceste branduri există dar noi trebuie să „descoperim" şi să le promovăm!

Aminteam mai sus de mass-media şi mai ales de radio. Şi aici, în Chile, ca de altfel peste tot pe unde am fost după 1989 am avut excelente relaţii cu posturile de radio, antecedentele mele radiofonice deschizându-mi adesea drumuri pe care alţi colegi nici nu le bănuiau. Aşa se face că în Chile am facilitat vizita a două delegaţii ale Societăţii Române de Radio care au semnat convenţii de colaborare cu Radio Chilena şi Radio de Chile, iar directorul Radio Chilena, Ernesto Corona a venit la Bucureşti şi a luat un interviu preşedintelui României transmis în direct în Chile. La posturile de Radio Sud America, Radio Universidad de Chile am avut timp de doi ani programe lunare de 30 şi respectiv 60 de minute în cadrul cărora am putut comunica cele mai importante evoluţii de pe scena politică şi socialeconomică românească dar şi comentarii şi analize cu caracter istoric, cultural, muzical etc. Am fost, alături de ambasadorul Ecuadorului la Santiago de Chile, cunoscut proprietar a două posturi de radio în ţara sa, singurul ambasador care a primit Medalia de Argint cu prilejul celei de-a 75-a aniversări a Radiofoniei în Chile. Mulţumiri Radioului român pentru că mi-a oferit o splendidă oportunitate atunci când cel mai mult am avut nevoie.

Cum să nu amintesc de o altă frumoasă realizare atunci când la 30 iulie 1998, preşedintele Societăţii Ştiinţifice din Chile, domnul Rodrigo Miranda Caballero şi Jerònimo Maldonado Gonzàlez, coordonatorul naţional al Societăţii mi-au adresat în scris invitaţia oficială de a face parte din această prestigioasă instituţie! Era hotărârea luată de Consiliul Director al Societăţii ca urmare a celor peste 30 de conferinţe susţinute în Chile pe diverse teme şi la diverse instituţii de cultură, ştiinţă, academice şi politice. La 29 septembrie 1998, în cadrul unei sesiuni solemne a Societăţii Ştiinţifice din Chile susţineam teza cu titlul „România şi America Latină; istorie şi contemporaneitate". Diploma şi medalia corespunzătoare mi-au fost înmânate în prezenţa unor distinse personalităţi membre ale Societăţii ca şi a compatrioţilor mei, a unor colegi din corpul diplomatic şi reprezentanţi ai MRE chilian. Am aflat atunci că această onoare i-a mai revenit, la nivelul ambasadorilor acreditaţi în Chile numai celui polonez, „mai degrabă pentru că era văr cu Papa Ioan Paul al II-lea", cum a comentat, cam hâtru, un membru chilian al Societăţii. Şi dacă tot a venit vorba de distincţii mă mândresc cu Ordinul Centenarul Albastru, „Rubèn Darìo" (mare poet nicaraguan), acordat de Institutul omolog, ca şi cu Premiul „Integrarea Culturală Simòn Bolivar", cu medalia „Integrarea Culturală 14 aprilie Ziua Americilor", Tava de argint a revistei „Corpul Diplomatic" pentru „activitate notabilă ca diplomat şi excelent colaborator" şi, desigur cu Ordinul Meritului în grad de Mare Cruce acordat de preşedintele Eduardo Frei Montalva la încheierea misiunii mele în Chile.

Şi pentru că am ajuns la momentul despărţirii de această minunată ţară, după aproape cinci ani de muncă intensă dar fructuoasă aş dori să relev una dintre cele mai impresionante mostre de prietenie şi apreciere ce mi-a

fost dăruită de prietenii chilieni cu numai câteva zile înainte de plecarea definitivă. La superelegantul restaurant elvețian Montealpino dintr-o distinsă zonă rezidențială, într-o seară rece de aprilie am fost invitat împreună cu soția la un dineu de rămas bun a cărui căldură, distincție şi infinită prietenie manifestate de toți cei prezenți mi-au amintit de spusele lui Titulescu şi am crezut cu sinceritate că m-am făcut iubit servindu-mi țara. Au fost prezenți preşedintele Institutului Iberoamerican „Mihai Eminescu", preşedintele Institutului Cultural „Rubèn Darìo", directorul revistei „Corpul Diplomatic", toți cu soțiile şi, am lăsat pentru sfârşitul listei pe marele scriitor Antonio Scàrmeta, autorul, printre altele, al romanului de mare succes transpus pe marele ecran *„Poştaşul lui Neruda"*. A fost o seară pentru a nu uita nici prietenii, nici Chile, nici cât de frumoasă este diplomația atunci când o faci cu plăcere şi dedicație.

Ca o chintesență a experienței mele chiliene, îmi permit să citez din alocuțiunea pe care am susținut-o la 12 aprilie 1999 atunci când am primit înalta distincție a Ordinului Meritului din partea preşedintelui Republicii Chile: „Din aceeaşi stirpe-latină, animați de dorința de a asigura prosperitate națiunilor noastre, de a cultiva relații de pace şi cooperare, români şi chilieni am început în acelaşi timp o etapă fundamentală în istoria noastră modernă – tranziția democratică; drum deloc uşor şi care nu este scutit de obstacole. Se poate spune, fără teama de a greşi, că ambele popoare scriu pagini în propria lor istorie; pagini pe care învățăm apoi să le citim, să le înțelegem şi să ni le asumăm. Este un proces complex, simultan cu maturizarea fiecărei societăți şi a fiecăruia dintre noi.

Doresc din toată inima ca românii şi chilienii, membri demni ai unei comunități internaționale tot mai

globalizate, mai interdependente, să tratăm cu serenitate şi cu propriile noastre contribuţii provocările acestei planete în zorii unui nou mileniu.

Diplomaţia în serviciul acestor provocări trebuie să continue să fie instrumentul care să se impună ca unică opţiune pentru soluţionarea şi depăşirea problemelor unei lumi pe care toţi o dorim mai dreaptă şi mai bună.

Angajată în consolidarea propriului său drum de integrare în structurile moderne ale dezvoltării şi civilizaţiei, România nu uită niciodată că are în America Latină prieteni şi parteneri istorici cu care împărtăşeşte provocări şi nelinişti; şi că împreună putem păşi cu fermitate spre un viitor de pace şi bunăstare.

Mi-am însuşit mai bine acest mesaj pe timpul misiunii mele în Chile; pentru aceasta, de asemenea, vă mulţumesc!

CHILE – ŢARA CU ATRACŢII UNICAT

Nu e uşor să rememorezi nici locurile şi nici oamenii pe care i-ai cunoscut de-a lungul a cinci ani de viaţă şi activitate cu un anumit statut – cel de diplomat sau, mai mult, de ambasador. Şi nu este uşor pentru că nu este simplu să selecţionezi numai câteva imagini, numai anumite secvenţe din multiplele pe care le-ai trăit la intensitatea cunoaşterii reciproce: mergeam să cunosc dar şi să fiu cunoscut, adică să ofer o imagine despre ţara mea, despre un popor cu a sa civilizaţie şi cultură, cu ale sale probleme din trecut şi prezent, cu perspectiva dezvoltării armonioase cu vecinii şi prietenii de pretutindeni. Un diplomat, mai ales un ambasador, are obligaţia unei ţinute, a unui comportament ireproşabile indiferent unde se află, indiferent dacă este în misiune oficială sau în timpul său liber.

Îmi amintesc, spre a face o scurtă dar elocventă divagaţie că unul dintre colegii mei diplomaţi obişnuia să iasă la plimbare în cartierul rezidenţial în care se află ambasada într-o ţinută cam sumară, cu şort şi un tricou cu aplice colorate şi inscripţionări multiple. Era în timpul său liber şi putea ieşi fără restricţii dar ţinuta sa a fost remarcată de unii vecini, printre ei unii cu care ne întâlneam destul de des chiar la unele activităţi oficiale şi care mi-au semnalat nepotrivirea dintre statutul colegului şi ţinuta sa; nu făceau decât să confirme ceea ce eu îi spusesem în mai multe rânduri.

Aşadar, am călătorit mult în Chile în scopuri oficiale şi am făcut-o şi în scopuri de relaxare, doar o singură dată din păcate, atunci când din Centrală nu mi s-a permis concediul anual de odihnă în ţară. A fost o prohibiţie binevenită!

Capitala, *Santiago de Chile*, cu o populaţie de aproape şase milioane de locuitori – cam 40% din populaţia ţării – este situată chiar la centrul teritoriului şi formează Regiunea Metropolitană, situată între a V-a şi a VI- regiune (Chile este împărţit în 12 regiuni şi capitala, numerotate de la Nord la Sud). Fondat la 12 februarie 1541 de Pedro de Valdivia, oraşul păstrează până astăzi sistemul de sistematizare pe cvartale marcate de două trei mari bulevarde – Santa Marìa, Alameda şi Providencia. Străzile sunt cu sensuri alternative astfel că nu este prea dificil să circuli. În plus, edilii au introdus sisteme inteligente de maxi şi mini taxi care fac legătura între diferite zone ale capitalei, funcţionează un foarte util metrou iar cetăţenii oraşului ştiu să se respecte şi să respecte recomandările primăriei; este incredibil să vezi cum în jurul orelor 10.00 pe principalele bulevarde sensul de circulaţie devine unic spre locurile de muncă din centru iar după orele 17.00 sensul

este invers dar tot unic spre locuințele funcționarilor. Şi aceasta fără prezența agenților de circulație! Oraşul are farmecul lui prin aşezarea printre coline, cele mai cunoscute fiind Santa Lucìa, acolo unde Pedro de Valdivia a marcat sistematizarea şi inaugurarea capitalei dar şi San Cristòbal, ambele locuri de adevărate promenade de relaxare şi ambele dotate cu tot ce este necesar pentru ca chilianul şi nu numai să se simtă bine: restaurante, amenajări culturale, terenuri de sport, toate scăldate în vegetație (specii europene şi locale) şi toate discret dar eficient vegheate de forțele de ordine – carabinierii – astfel încât să te simți bine şi în siguranță.

O vizită de cunoaştere bine organizată trebuie să înceapă însă în Piața Armelor, adică în clasicul centru al oricărei localități gândite şi realizate de spanioli. Aici se află nelipsita Catedrală, în ultima ei formă datând din 1745 şi care are o impozantă fațadă în stil clasic asigurată de cunoscutul arhitect Toesca. Pe celelalte laturi ale Pieței se află clădirea colonială a Primăriei capitalei, palatul fostului Tribunal Regal, în prezent Muzeul de Istorie Națională ca şi alte clădiri din epoca colonială în care funcționează printre altele Radio Chilena, restaurante de lux etc. Piața este dominată de statuia ecvestră a lui Pedro de Valdivia, precum şi de grupul statuar al rasei, o replică locală a Zilei Hispanității.

Santiago de Chile este un oraş modern în care există tot mai multe edificii cu peste 25 de nivele în ciuda deselor cutremure cu care chilianul convietuieşte de când se ştie. Clădirea companiei de telefonie Telefònica are forma unui telefon celular şi domină Piața Italiei şi toată Alameda. A fost inaugurată de regele Spaniei în 1996 şi reprezintă, alături de zgârie norii hotelului Radisson şi al World Trade Center, simbolurile dezvoltării şi insertării

reale a acestei țări în schimburile de valori materiale şi spirituale internaţionale.

Râul Mapocho, tumultuos în sezonul ploios (iunie-octombrie) oferă o frumoasă şi odihnitoare privelişte ce parcă uneşte dealurile din împrejurimi cu oraşul filtrate prin apele sale, nu întotdeauna curate. Bănci, o întinsă peluză verde, sălcii şi arini te îmbie să poposeşti atunci când îți poți permite pentru a savura panorama vie şi colorată a unui oraş care se mişcă în ritmul alert al dezvoltării, al provocărilor mereu prezente; dar şi dominate de oameni harnici şi ordonați, riguroşi şi disciplinați,este adevărat în multe dintre cazuri sub imperiul amenințării cu pierderea locului de muncă într-o societate în care spiritul competitiv şi eforturile de depăşire a stadiului actual de dezvoltare sunt o permanentă amenințare şi... stimulent.

Plimbările noastre prin Santiago au dus adesea sus pe *dealul San Cristòbal,* o adevărată plimbare sportivă căci durează circa 40 de minute, se urcă printre pini; odată ajuns, amplele peluze cu iarbă catifelată şi umbra cocotierilor şi palmierilor te invită la exerciții de gimnastică, la mişcare adică privind spre oraşul care de multe ori este acoperit de o pâclă deasă creată de gazele emanate de cele peste un milion de autoturisme şi rămase acolo în „găleata" formată de cocoaşele montane care împiedică circulația aerului în cursul verii, adică al anotimpului uscat, mai ales.

Un alt punct de atracție majoră îl constituie *La Chascona,* adică casa muzeu a lui Pablo Neruda, poetul comunist care a primit Nobelul pentru Literatură în 1971; casa în care poetul a creat, a trăit şi a murit la nici două săptămâni după lovitura militară de stat din 11 septembrie 1973. Această casă a fost, şi ea, supusă rigorilor dictaturii fiind devastată chiar în prezența poetului. La fel s-a procedat şi cu o altă casă ce aparținea poetului, La

Sebastiana din Valparaiso. A „scăpat" o a treia, cea din Insula Neagră, oază de linişte şi mare inspiraţie pentru poetul chilian care şi-a găsit acolo locul odihnei eterne. Casele-muzeu reflectă în mod elocvent apartenenţa lui Neruda la ideologia marxistă, includ pe lângă lucruri personale şi colecţii impresionante de cărţi şi fotografii, precum şi amintirile sale din perioadele în care a servit în corpul consular şi diplomatic al ţării (consul în China, Spania şi Japonia, ambasador în Franţa).

Nu aş vrea să fac o prezentare prea largă a punctelor de interes istoric, cultural şi turistic din Santiago; doresc doar să menţionez că am petrecut multe momente agreabile, de destindere şi de cunoaştere a unei lumi ce poartă evident amprenta unei civilizaţii ce s-a inspirat şi a crescut pe ramuri solide atât proprii, naţionale, cât şi europene. Spre exemplificare mă refer la *Catedrala Sacramentinilor*, copie aproape fidelă a Sacre Coeur din Montmartre-ul parizian; cea chiliană este, şi ea, situată în cartierul în care străzile se numesc Paris, Londra şi care are case construite la începutul secolului XX în cel mai pur stil neoclasic, gotic sau maur. Sau la *Palatul de Arte Frumose* inspirat din Petit şi Grand Palais din acelaşi Paris. Iar exemplele ar putea continua.

Să ieşim însă din capitală şi să respirăm aerul tare al Sudului antarctic iar apoi să ne înarmăm cu rezistenţa necesară pentru a parcurge cea mai aridă regiune din lume-deşertul Atacama.

PE URMELE LUI RACOVIŢĂ ŞI POPPER

În august 1998, în plină iarnă australă am plecat pe calea aerului spre cel mai sudic oraş din lume, *Punta Arenas*. Aranjasem acolo cu autorităţile locale mai multe manifestări dedicate României printre care dezvelirea bustului în bronz al marelui om de ştiinţă Emil Racoviţă,

explorator pe celebrul vas Belgica în 1898-1899 iar în 1897 călător curios prin Patagonia chiliană. Profesoara Uca Marinescu, cunoscut explorator şi călător versat pe toate meridianele lumii, inclusiv la polii geografici şi la cei magnetici trecuse cu puţine luni înainte prin Antarctica chiliană şi lăsase urme pe care nu puteam să nu le adâncesc! Aşadar, cursa aeriană LAN Chile ne-a dus mai întâi, pe mine şi soţia mea la Puerto Montt, prima escală în Patagonia australă chiliană iar de acolo, pe o ninsoare cum nu mai văzusem nici la noi în România în ultimii ani am decolat spre Punta Arenas. Oraşul aflat la peste 2.300 de kilometri de capitală nu poate fi atins decât pe calea aerului căci miile de fiorduri, lagune şi golfuri din cele mai sudice două regiuni ale ţării elimină orice posibilitate de transport rutier.

Punta Arenas, oraş fondat în octombrie 1848, este capitala celei de-a XII-a regiuni şi a provinciei Magellan. Vântul, frigul şi ninsorile sunt elementele ce definesc cel mai elocvent această aşezare chiliană în care trăiesc foarte mulţi imigranţi croaţi şi germani. În aceeaşi zi, în sălile ample ale Ateneului Cultural local avea loc Seara culturală dedicată României: conferinţă despre istoria şi cultura poporului nostru urmată de o sesiune de întrebări şi răspunsuri măgulitoare pentru interesul manifestat de cei peste 200 de participanţi faţă de ţara noastră; muzica şi poezia alături de imagini prezentate într-o expoziţie de fotografii au întregit tabloul sintetic dar elocvent despre spiritualitatea poporului nostru. Cred că momentul ce a creat un adevărat liant între două popoare ce nu se cunosc prea bine l-a constituit „Balada" lui Ciprian Porumbescu pe care am prezentat-o mai întâi publicului; au urmat acordurile Stradivariusului mângâiat de genialul Ion Voicu ceea ce a creat o atmosferă de duioşie şi farmec în care

noi şi sutele de chilieni prezenți ne-am contopit în simțirea dorului şi dragostei de al tău indiferent unde te-ai afla. Gazdele chiliene ne-au oferit, la rândul lor, dansuri şi cântece populare chiliene tipice din zonă şi multă, foarte multă căldură umană.

Dezvelirea bustului de bronz a lui Emil Racoviță a avut loc pe malul canalului Magellan sub palele unui vânt violent ce m-a obligat să îmi susțin permanent cu o mână pălăria iar gazdele să susțină cu doi oameni postamentul de beton al drapelului nostru ce flutura de parcă vroia să îşi ia zborul peste canal.

A doua zi am vizitat în fugă oraşul, aşezare impresionantă prin simplitatea dar soliditatea clădirilor de două-trei nivele, prin ordine şi curățenie. În parcul central ne-a atras atenția un grup statuar dedicat lui Fernando Magellan la baza căruia se află statuia impresionantă a unui indigen, probabil onaş, despre care legenda spune că dacă îi săruți degetul cel mare de la picior te vei întoarce la Punta Arenas. Noi am părăsit oraşul pentru 24 de ore şi am revenit după o şedere parcă ireală în Țara de Foc chiliană, în oraşul capitală Porvenir; fără a fi nevoie să sărutăm acel deget cam înghețat al indianului cu pricina...

În *Țara de Foc* eram primii români care călcau pe urmele lui Iuliu Popper! Dar până să ajungem acolo, adică să traversăm pe calea aerului strâmtoarea Magellan aveam să cunoaştem 12 minute de aventură extremă aşa cum nu bănuiam vreodată că se va întâmpla. Mai exact, am ajuns la aeroportul oraşului Punta Arenas pe o furtună de gradul trei, adică cu rafale de peste 100 kilometri la oră, iar avionul cu care urma să zburăm peste strâmtoare era un „țânțar" cu un motor, rămas probabil din al II-lea război mondial şi adaptat la curse civile. Două au fost argumentele care m-au determinat să continui programul

stabilit în Sudul Chile: activitățile deja convenite cu autoritățile din Țara de Foc (conferința mea despre Iuliu Popper, întâlnire cu primarul capitalei, Porvenir, vizita la o școală căreia urma să îi donez un set de carte românească și vizitarea muzeului de istorie a orașului în care erau mai multe documente și imagini despre trecerea lui Popper pe acolo) și faptul că pilotul avionetei era un fost pilot al forțelor aeriene chiliene, carte de vizită în care noi credeam deja fără nicio rezervă. Și așa ne-am îmbarcat alături de alți opt pasageri, toți cu sacoșe și coșuri încărcate cu bunătățile cumpărate din Punta Arenas. Au urmat, așa cum spuneam, 12 minute de timp ireal între cer și mare, la o altitudine ce oscila mereu între 500 și 1000 de metri; căci acesta era traiectul pe care vântul îl imprima zborului fragilului nostru aparat. Eu am călătorit mai ales cu ochii închiși și soția mă ținea la curent cu apropierea de uscat; iar când am auzit binecuvântatele cuvinte „pământ" mi-am amintit de fericirea cu care descoperitorii Americii anunțau, la rândul lor, același lucru! Am crezut cu adevărat că am depășit marea încercare numai când am simțit cum rotițele avionetei scârțâiau pe asfaltul pistei de aterizare. Evenimentele au cunoscut evoluții rapide căci numeroasele obligații deja puse de acord s-au derulat conform înțelegerilor și România era cunoscută aici sub o nouă fațetă. Popper al nostru nu are, și nici nu poate avea o imagine foarte favorabilă: el a fost cel care a descoperit în Țara de Foc zăcăminte aurifere și a inițiat exploatarea acestora, a bătut monedă și a tipărit timbre cu efigia sa, a dat denumiri românești unor ape, munți și localități din regiune dar a și sacrificat mai mulți onași, locuitorii Țării de Foc, după unii localnici de ordinul miilor.

Am încercat să explic că noul aduce cu sine sacrificii dar chilienii, ca de altfel toți latino-americanii, știu foarte

bine că *la conquista* spaniolilor şi portughezilor a însemnat civilizaţie prin exterminarea populaţiei şi grava afectare a civilizaţiilor locale. Muzeul din Porvenir îl prezintă în imagini fotografice elocvente pe Iuliu Popper împuşcând onaşi şi făcând ordine cu argumentul puştii. Pe acelaşi panou apar însă şi monedele cu valoarea unui gram de aur numite *paramo* ce au pe una dintre feţe inscripţionarea numelui Popper; sunt reproduse şi exemplare din timbrele tipărite de acelaşi deschizător de drumuri. Autorităţile locale şi elevii în faţa cărora am prezentat aspecte despre istoria şi actualitatea românească au rămas impresionaţi să constate similitudini de limbă şi cultură dar şi politice între cele două ţări.

Aici în Porvenir stăpân pare să fie vântul şi deşertul patagonic dar este numai o primă şi superficială părere; viaţa economică, fără a fi prea variată este densă- creşterea oilor şi pescuitul sunt principalele ocupaţii şi surse de venituri. Aici am mâncat cele mai variate şi savuroase fructe de mare la preţuri infime; şi tot aici am constatat că izolarea face ca omul să fie mai calm, mai înţelegător cu semenii, mai ospitalier cu oaspeţii şi că frigul şi aparenta izolare nu sunt piedici în calea dezvoltării individului. Porvenirul are deputaţi în Congresul chilian de la Valparaiso, Porvenirul are licee şi are mai ales acel orgoliu creator care face din locuitorii săi exemple ale luptei pentru autodepăşire, exemple ce se multiplică în Chile cu fiecare regiune.

La revenirea la Punta Arenas „ţânţarul" nostru nu a mai avut de înfruntat nicio adiere de vânt şi a ajuns la destinaţie fără ca noi, eu mai ales, să credem că în ziua anterioară fusesem la voia palelor de vânt antarctic...

Cu amabilitatea deosebită a doamnei primar Nelda Ramìrez, impresionată de perechea de români care „a

onorat-o cu prezența" am avut la dispoziție propriul său jeep, un exemplar nord-american din anii 80 și un șofer tânăr dispuși, amândoi, să ne conducă cei 250 kilometri până la Puerto Natales, la Nord de Punta Arenas, o mică localitate pierdută într-un golfuleț numit Amiral Montt, la câțiva kilometri de granița cu Argentina. De acolo urma să ne deplasăm la unul dintre cele mai spectaculoase puncte de atracție turistică din lume – *Torres del Paine*, rezervație a biosferei lumii aflat sub auspiciile UNESCO din 1978. Dar până atunci aveam să mai trecem prin câteva încercări demne de a fi povestite. Prima parte a drumului a fost calmă și ne-am bucurat de priveliști minunate oferite generos de Patagonia chiliană în care *coironul*, adică smocuri de iarbă maronie, fac contrast cu deșertul parcă fără sfârșit al regiunii. Am admirat de-a lungul călătoriei turme de oi care au un număr de ovine de ordinul zecilor de mii, dar și lame sau *guanaco* cum sunt ele cunoscute aici, savurând cu nesaț acest unic dar consistent aliment pastoral, coironul, lebedele alb-negru care pot fi întâlnite numai în pereche, rațele sălbatice cu un penaj incredibil de variat și armonios. Însă nu peste mult timp peisajul s-a schimbat și până la Puerto Natales am înfruntat o ninsoare cum personal nu mai văzusem de foarte multă vreme: ningea cu bulgări și nu cu fulgi iar drumul nu mai exista, nu se zărea nicio luminiță, nici măcar cea de la... capătul tunelului! Șoferul nostru cu dioptrii ale cărei dimensiuni m-au înspăimântat când le-am distins mai bine și când îl priveam ca pe salvatorul nostru de pe bancheta din spate stăpânea un monstru de mașină ce părea să se destrame din moment în moment. Cu toate acestea am ajuns... cu bine la destinație, cele șase ore fiind pentru noi toți o probă de rezistență fizică și psihică mai ceva ca în marile raliuri. Când am ajuns la hotel ne așteptau o cameră caldă și

primitoare şi mai mulţi chilieni... înfometaţi care... păzeau cuptorul pe vatră în care se tolănea îmbietor şi cam nerăbdător un berbecuţ pregătit cu tot dichisul asezonărilor secrete ale severilor locuitori din această provincie numită Ultima Speranţă! În jurul mesei pline de bunătăţi, la care am fost invitaţi absolut spontan, am învăţat de la oamenii aceştia aspri, căliţi în luptele cotidiene cu o natură inclementă cât de mult înseamnă comunicarea. Comunicarea directă, nesofisticată, cu oameni care ştiu să aprecieze valorile altora, o glumă bună dar şi o masă bună udată cu un excelent vin chilian în care cele roşii sunt strălucite. Şi am aflat toate acestea în acea seară de basm, poate şi din cauza efectelor adrenalinei ce cursese din plin pe drumul amintit dar şi pentru că relaxarea la o masă bună, în bună companie, cu gândul la patul cald ce te aşteaptă răbdător îţi creează o stare vecină cu euforia. Am constatat atunci că la Puerto Natales, la Porvenir sau Punta Arenas, adică în condiţii climatice severe, oamenii sunt mai buni parcă şi mai răbdători ceea ce nu îi izolează, ci îi apropie de compatrioţii lor din Nord sau din capitală prin unul dintre acele filoane invizibile pe care le-am remarcat atât la chilieni cat şi la alţi latino-americani: mândria de a aparţine unei naţii ca a lor!

Scurta vizită din zorii zilei următoare în port ne-a relevat că orăşelul are nu numai farmec dar şi o puternică personalitate. Portul pescăresc este inima localităţii, de el depind economia şi bunăstarea locuitorilor. Aici, la ore aproape matinale lupii de mare se tolănesc leneşi dar vigilenţi pe stâncile din golf foarte atenţi la intrarea-ieşirea bărcilor sau şalupelor pescăreşti şi nu iartă nicio scăpare a celor ce manipulează năvoadele. Aici sunt şi lebede maiestuoase cu gâtul negru şi penaj strălucitor de alb; totul sub un soare care muşcă cu doar cele zero grade pe care le

arată termometrele. Curat, aer tare şi îmbibat de iodul scoicilor, creveţilor şi al langustelor te invită la masă. Noi luăm un mic dejun frugal şi ne îndreptăm spre Torres del Paine.

A vizita *Torres del Paine* este o datorie de onoare pentru chilieni şi un motiv de respect pentru străinii ce ajung acolo. Respect pentru frumuseţile fără seamăn ale unei naturi generoase cu noi toţi dacă ştim să o respectăm dar şi pentru grija cu care autorităţile chiliene şi mediul privat din această ţară înţeleg să păstreze cu sfinţenie această rezervaţie ce aparţine patrimoniului universal al biosferei. Pe măsură ce ne apropiem de Torres del Paine aflăm de la Rodrigo, şoferul care crescuse miraculos pe scara aprecierilor noastre, o serie de date de interes. Torres del Paine s-ar traduce în albăstriu dacă ne referim la limba indigenilor *tehuelche* din zonă, albastrul glaciarilor ce domină în parc; are o suprafaţă de peste 242.000 de kilometri pătraţi şi este vizitat anual de circa 60.000 de turişti. Turnurile sunt trei şi au altitudini de 2850, 2800 şi respectiv 2500 de metri, permanent acoperite de zăpadă. Acest masiv ca un tricorn măreţ ce domină înălţimile şi este vizibil de la mare distanţă are originea rocilor plutonice ridicate la suprafaţă cu peste un milion de ani în urmă în canionul ce se numeşte Ascencio. În timp ce Rodrigo ne informa cu o spaniolă pronunţată în ritmuri specific chiliene prin înmuierea literei J (*jota*), noi savuram deja priveliştea verde-albastră dominată de cele trei turnuri. După formalităţile cerute de regulamentul Parcului şi plata taxei de intrare am pătruns în ceea ce ni s-a părut a fi în următoarele cinci ore o călătorie în lumea albastră a originilor şi rezervelor biosferei pământului nostru. Aveam să înţelegem mai bine decât orice alte prelegeri despre ecologia Terrei cât de mult datorăm acestui loc, acestor locuri din Sudul Chile în

care se află peste 80% din rezervele de apă potabilă ale pământului nostru...

Imediat ce am intrat în perimetrul Parcului am fost contactați de trei vulpişoare viclene cum le ştim care, dându-se cu binişorul pe lângă Nicoleta, au reuşit să îi epuizeze rapid rezerva de alune cu care se înarmase la sugestia aceluiaşi Rodrigo. În periplul nostru am trecut pe lângă lacuri a căror apă cristalină şi fără niciun tremur oglindeau ca pe o copie la scară de 1/1 masivul Turnurilor, am admirat dar nu ne-am putut apropia prea mult de mici turme de guanaco (o specie de lame) în care se aflau şi pui de o fragilitate doar aparentă, lebedele perechi dar fără pereche de frumoase şi de mândre în costumele lor de gală, rațe multicolore care aterizau într-o costumație de o culoare şi înotau într-una diferită. *Lacul Pehoé* de dimensiuni impresionante este aici singurul care poate concura cu măreția Turnurilor; cel puțin aşa am crezut până am ajuns aproape de glaciare, adică de adevărate dealuri de gheață albăstrie (iată deci de ce Paine...) care au adâncimi de peste 2000-2500 de metri şi care constituie bogăția fără seamăn a omenirii. Puțini ştiu că încălzirea galopantă a pământului contribuie la constanta deplasare a acestor glaciare şi la topirea lor mult mai rapidă decât ar trebui să fie în mod natural şi normal!

Ajungem aproape fără să ne dăm seama la locul numit *Grey* şi unde se află atât ghețarul cu acest nume cât şi o căbănuță la care am găsit ceea ce rar mai poți întâlni, din păcate, în munții noştri: căldură umană dar şi sobe bine încinse, ceai servit imediat după ce ne-am aşezat în fotolii de piele confortabile, linişte şi un peisaj pe care îl admiram de această dată de dincolo de geamuri imense şi foarte curate: pinii verzi, păduri de un verde ireal sub razele unui soare îngăduitor cu noi şi, mai ales, acest glaciar

Grey, impresionant prin culoarea sa verde-albastră cu nuanţe alburii sau roşietice sub ultimele raze ale soarelui ce se pierdeau pe după Turnuri. Am părăsit Parcul Torres del Paine cu o satisfacţie greu de ascuns spre bucuria vădită a lui Rodrigo care ne-a asigurat că doamna Nelda, primăriţa din Punta Arenas va fi fericită să ştie că ne-a plăcut, plăcere la care ei doi au contribuit, nu-i aşa, din plin.

La revenirea la Puerto Natales de unde am plecat spre Santiago de Chile am trecut pentru un minut să-l vizităm pe celebrul Pancho, adică un condor veteran de peste 50 de ani care se lăsa vizitat contra unei sume modice de cinci dolari. Stăpânul său ne-a primit cu braţele deschise mai ales că nu prea era sezon turistic de vârf şi ne-a explicat cât de semeţ şi viteaz este sau mai bine zis a fost Pancho în tinereţea lui. Iar Pancho nu s-a lăsat nici el prea mult invitat şi ne-a onorat cu ieşirea din imensul său adăpost pentru a ne arăta în toată splendoarea ei amplitudinea de peste trei metri a aripilor sale.

I-am dăruit doamnei primar o icoană pe lemn pe care o cumpărasem de la Mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus şi dorim să credem, Nicoleta şi cu mine, că acolo sus unde a plecat în anul 2002 îi poartă de grijă, aşa cum şi ea a avut grijă de noi pe pământul acela numai aparent îngheţat şi rece.

De la frigul antarctic şi căldura oamenilor căliţi de vânturi şi geruri să facem acum o baie de căldură deşertică în Nordul Chile, adică în ***Atacama.***

Pentru prima dată de când mă aflam în Chile-şi trecuseră mai mult de patru ani-se ivise prilejul de a-mi efectua concediul anual de odihnă chiar în ţara de reşedinţă. Motivele erau obiective şi am înţeles decizia Centralei aşa

că nu-mi rămânea decât să organizez vacanța mea şi a soției chiar în Chile. Şi am ales fără ezitare deşertul Atacama despre care ştiam o mulțime de lucruri interesante, văzusem şi câteva filme documentare incitante, ca atare am căutat câteva puncte de sprijin şi am întocmit itinerarul ce avea să ne ofere poate cel mai pasionant şi inedit concediu pe care l-am făcut vreodată.

Să o luăm cu începutul: un ambasador rămâne ambasador chiar şi atunci când este în vacanță aşa că am profitat de itinerar pentru a include şi puncte de interes pentru ambasadă. Din Santiago de Chile am plecat într-o frumoasă dimineață de februarie 1999 în plină vară din emisfera sudică pentru a face o primă escală după 800 de kilometri la Copiapó, acolo unde de mulți ani s-au instalat cu mult succes grupuri de geologi români conduşi de priceputul şi inimosul inginer George Tarnovschi. Am fost găzduiți pentru o noapte într-un apartament ce aparține Companiei pentru care aceştia lucrează iar a doua zi, după o masă în cel mai pur stil maramureşean, am vizitat locul de muncă al acestor români, specialişti de înaltă calificare care au ales depărtarea pentru o viață mai bună şi mai sigură decât cea pe care o avuseseră acasă. Şi am avut ce vedea căci ei erau foarte apreciați atât de patron cât şi de colegii chilieni, nord-americani, finlandezi sau australieni cu care colaborau. Am cunoscut cu acel prilej doi tineri ingineri geologi care sosiseră de curând din țară şi care impresionaseră deja pe toată lumea cu metodele lor de investigare a adâncurilor punând diagnostice precise asupra compoziției subsolului până la adâncimi de peste zece kilometri prin măsurarea computerizată a temperaturilor straturilor respective. Ei vroiau să obțină sumele necesare pentru a ajunge cât mai repede în Australia unde se pare aveau deja un aranjament foarte avantajos pentru

a practica la înalt nivel meseria pentru care se specializase în universități din România...

Următoarea escală a fost în orașul Antofagasta, după ce am parcurs la volan alți 570 de kilometri și am traversat linia imaginară a Tropicului Capricornului. Aici ne aștepta Jorge Chepy cu ajutorul căruia am făcut un tur al orașului situat la Pacific, port important prin care pleacă săptămânal la export mari cantități de nitrat de amoniu, cupru și oțel. Fondat în 1868, Antofagasta este acum unul din marile orașe chiliene, capitală a celei de-a II-a regiuni, așezare urbană modernă și cosmopolită cu o intensă și fructuoasă activitate turistică. Aveam să ne convingem de aceasta la tot pasul: restaurante cu oferte atrăgătoare, case-muzeu ce vorbesc despre primele așezări umane aici în vecinătatea deșertului, plaje cu nisipuri aurii dar cu ape reci și stânci pe care se tolănesc la soarele radios lei și lupi de mare. Masa oferită de reprezentantul firmei miniere COEMIN a fost bogată în ce altceva decât cele mai frumoase și gustoase mostre de fructe de mare culese și aduse la bucătăria restaurantului situat chiar pe malul Oceanului cu câteva ore în urmă; așadar, un cocteil de creveți în sos rusesc pe care i-am savurat din jumătatea apetisantă a unui avocado ce se delecta într-un frumos bol cu fulgi de gheață, o langustă-coada ei, desigur – la dimensiuni liniștitoare înconjurată de felii de portocale, sparanghel și un sos alb cu discret miros de usturoi iar în final o cupă de înghețată care inițial ne-a speriat prin dimensiuni dar care până la urmă a fost savurată în totalitatea ei parfumată. Să nu uit aperitivul tipic chilian, adică pisco și, fără îndoială, vinul chilian alb la gheață, de această dată un Sauvignon Blanc al Casei Torres. Cafeaua guatemaleză, specialitatea casei a pus capăt unui dejun agreabil din toate punctele de vedere, însoțitorul nostru chilian dovedin-

du-se un excelent interlocutor şi, desigur, cunoscător al mediului minier din zonă. Aşa am reuşit ca următorul nostru obiectiv, înainte de a ajunge la cel terminus din deşertul Atacama să fie un altul, cel puţin la fel de impresionant ca mărime, pondere şi modernitate în peisajul economic chilian: Chuquicamata.

Aşadar, am făcut o escală de patru ore la cea mai mare mină de cupru la suprafaţă din lume – Chuquicamata. La 250 de kilometri de Antofagasta, mina de cupru care a făcut şi face cunoscut Chile în întreaga lume, Chuquicamata, îţi apare ca un imens crater ale cărui straturi de minereu de cupru alternând cu sterilul par o operă de artă suprarealistă. Mina are, la suprafaţă o lungime de 4,3 kilometri şi o lăţime de 3 kilometri iar adâncimea la care se ajunsese în acel moment era de 650 de metri (astăzi 800 de metri). Deschis în 1898, gigantul produce anual 29 de milioane de tone de cupru adică 5% din producţia mondială. Chile este unul din marii producători de cupru din lume şi îşi sprijină dezvoltarea sa economică în bună măsură pe aceste sector. La Chuquicamata totul este gigantic: am văzut şi ne-am fotografiat lângă basculante cu o capacitate de 300 de tone ale căror roţi măsoară cinci metri înălţime şi au în fiecare roată un motor sofisticat care permite, cu ajutorul manevrelor de la bord, orice mişcare comparabilă unui automobil de teren. În dotarea minei sunt peste cinci sute de asemenea mijloace de transport. La baza minei, adică pe suprafaţa imensă a fundului acesteia funcţionează dotările instalaţiilor de malaxare a minereului, amestec cu acizi catalizatori ce formează fluvii verzi-roşietice şi apoi rafinarea ce va duce la produsul final cu o puritate de 99%. Înalta calificare a personalului, ordinea şi disciplina ce domnesc în toate compartimentele acestui colosal complex minier ne-au impresionat în cel mai înalt mod. Dejunul la care am fost invitaţi

de gazdele noastre a fost simplu dar variat şi gustos şi ne-am putut autoservi la restaurantul minei, la fel ca ceilalţi muncitori şi ingineri.

Am părăsit Chuquicamata sub impresia gigantismului şi eficienţei a tot ce văzusem şi am continuat ultima parte a călătoriei noastre spre San Pedro de Atacama; adică spre inima deşertului Atacama, acolo unde plouă cam o dată la zece la ani, unde soarele arde ziua iar când se ascunde noaptea temperaturile scad până la zero grade, acolo unde eram aşteptaţi la hotelul Explora, intrat de curând în circuitul turistic de înalt nivel din această ţară a marilor surprize plăcute.

Am ajuns la Explora după ce ne-am desfătat şi am cam pierdut ceva timp cu fotografiile şi imaginile ce ni se perindau de-a lungul şoselei şi care ni se păreau la început monotone cu nesfârşite dune de nisip şi şoseaua pe care o vedeam în faţă cu 15-20 de kilometri de anticipaţie; totul drept, totul nemişcat, totul învăluit de nisipurile nesfârşite ce se jucau în culorile maroniu – roşu în funcţie de unghiul lor sub soarele ce se pregătea să apună.

Valea Lunii, Valea Morţii sunt construcţii magice în nisipuri prin care aveam să rătăcim zilele următoare însoţiţi de ghizi cunoscători ai acestor ascunzişuri milenare în continuă transformare. La hotelul Explora surprizele plăcute aveau să se succeadă rapid, continuu şi aveau să se sfârşească numai atunci când, după trei zile de vis, am părăsit zona.

Maria Teresa de Wedelless ne aştepta şi ne-a pus la curent cu regulile, opţionale totuşi ale hotelului: masa o puteam comanda în funcţie de preferinţă – europeană, chiliană, internaţională, dietă sau nu, cu carne sau vegetariană; înainte de a ne conduce în camera rezervată, în realitate o suite în toată regula, Maria Teresa ne-a sugerat ca la orele

20.oo să fim prezenți în lobby-ul hotelului la o reuniune ce are loc, de fapt, în fiecare seară cu oaspeții hotelului.

Camera avea să fie una dintre marile surprize ale şederii noastre aici, în mijlocul deşertului, nu-i aşa? Aranjată în stil artizanal local cu patul acoperit cu țesături din lână de lama, cu o baie în care coboram câteva trepte şi dispuneam de apă termală, jacuzzi şi o lumină permanentă venită în cursul zilei de la razele solare(acoperişul era dintr-un material transparent antisolar) dar mai ales cu o fereastră ce ocupa întregul perete de vizavi de pat, perete care părea a fi un adevărat tablou – peisaj căci prin el vedeam o parte din grădinile ce înconjurau spațiul hotelier. Zilele următoare mai descopeream două saune aflate lângă tot atâtea piscine în aer liber, grajdurile în care aşteptau docili caii de croazieră prin deşert, garajul încăpător şi cu aer condiționat în care ne fusese parcată maşina şi multe altele.

Dar să revenim la reuniunea din acea seară şi care avea să se repete de încă două ori pe timpul şederii noastre la Explora. Erau prezente cam 20 de persoane, turiştii cazați în acele zile la hotel. Maria Teresa însoțită de şeful ghizilor, Marcelo, ne-a oferit câte un formular şi ne-a rugat să îl completăm cu preferințele noastre de program/ excursii din ziua următoare. Puteam opta între o excursie pe jos în satul San Pedro de Atacama, alta cu bicicleta sau o alta cu calul sau, în sfârşit, cu un modern 4x4. Desigur, obiectivele erau diferite şi la distanțe corespunzătoare în funcție de aceste mijloace de deplasare. Cina, ca de altfel şi toate celelalte mese la Explora au fost minunate prin varietate, prezentare, atmosfera creată de o muzică celestă ce ambienta salonul şi, nu în ultimul rând, de amabilitatea cu care, bucătarul-şef, elvețian, ne întreba dacă ne place şi ce alte dorințe mai avem pentru următoarea masă.

Am vizitat la *San Pedro de Atacama* trei obiective pe care nu le vom uita niciodată: Salarul Aguas Calientes, gheizerul Tatio (la o altitudine de 4200 de metri) şi complexul de colibe indigene de la Tulor. Salarul Aguas Calientes este o imensitate de apă sărată într-un imens spaţiu dominat de sare cristalizată. În Salar (*sal* înseamnă sare în lb. spaniolă) se intră după ce un filtru îţi spală resturile de pe tălpile încălţămintei şi eşti invitat să nu faci zgomote care ar putea deranja... miile de păsări flamingo ce se află peste tot în zonă. Am văzut flamingo atât de multe încât lacul părea roz iar puii zburdau printre picioarele mămicilor în voie căci spaţiu aveau destul! Am văzut flamingo marcaţi pentru a putea fi urmărite traiectele lor prin regiune şi după ce părăsesc zona. Insă momentul de senzaţie l-am încercat atunci când, parcă din senin, deasupra deşertului s-a pornit o ploaie atât de violentă încât din cauza băltoacelor formate instantaneu şi a râurilor ad hoc, jeepul nostru nu a mai putut înainta. Ne-am oprit şi am savurat nu atât ploaia cât mai ales fericirea celor doi însoţitori localnici şi a administratorului parcului care nu mai văzuseră aşa ceva de... 15 ani! Desigur, mai în glumă mai în serios, atât ei cât şi apoi toţi ceilalţi funcţionari chilieni de la hotel au făcut legătura dintre prezenţa noastră acolo şi această binecuvântată ploaie. Am fost invitaţi să venim mai des şi în caz că vom aduce din nou ploaia urma să avem asigurată gratuitatea şederii! Fără nicio glumă însă am constatat noi înşine ce înseamnă apa aici, ce înseamnă ploaia aici pentru psihicul oamenilor dar şi, desigur, pentru culturile lor, modeste dar necesare de fasole şi porumb, pentru animale şi, în general pentru mediu. Plantele ce se ascund cu înţelepciune în adâncurile deşertice aşteaptă aceste semne secrete parcă pentru a-şi scoate capetele la vedere şi a oferi aşa-

numitul deşert înflorit, fenomen ce se petrece, vă puteți imagina, cam tot la 10-15 ani o dată. Iar seara aceea de după ploaie – căci ploaia a durat doar 30 de minute – a fost feerică, magică şi de neuitat: cerul era parcă un joc de artificii multicolore, sau poate o uriaşă pictură suprarealistă imortalizată pe bolta unui cer senzațional de aproape de noi; eram invitați să completăm noi înşine cu un penel magic magicul tablou.

Atunci când am ales excursia cu un 4x4 nu am ştiut că vom urca până la ceruri cu el! Am ajuns însă la cota 4200 spre Cordiliera Andină a Boliviei, la gheizerul Tatio. Robustețea Land Roverului şi siguranța pe care ne-a insuflat-o chiar Marcelo, ghidul nostru din acea zi, au mai diminuat din preocuparea inevitabilă a trecerilor noastre peste şi printre stânci şi prin cărărui de munte ce păreau virgine. Am ajuns la destinație şi în față ni s-a oferit cu generozitate o vale săpată în munte dominată de un verde agresiv de tare şi de cascade succesive din a căror apă ieşeau aburi îmbietori pentru o baie confortabilă. Şi nu am întârziat să intrăm cu precauţie mai întâi şi cu desfătare îndrăzneață mai apoi în cele trei sau patru căzi naturale cu apă de 38-40 de grade C ce se umpleau mereu sub căderea altor şi altor şuvoaie de apă la fel de caldă şi binecuvântată. Mai eram cu o familie şi am revenit cam în acelaşi timp la locul de plecare suind de această dată mai multe scări naturale săpate de vânturi şi ape în cine ştie câte mii sau milioane de ani. Iar acolo, la locul unde se aflau cei doi însoțitori am avut una dintre cele mai mari revelații şi surprize din excursia noastră: am fost primiţi cu halate pufoase din bumbac de un alb imaculat, operație asigurată de unul dintre ghizi iar celălalt ne-a oferit câte o cupă ademenitoare de cristal cu un *tinto* (vin roşu) chilian de rezervă, dacă îmi amintesc bine un Cabernet

Sauvignon 1989, Casa Lapostolle alături de brânzeturi franţuzeşti, biscuiţi fără sare şi pâine de graham prăjită. A te afla la 4200 de metri în plină şi măreaţă sălbăticie andină, proaspăt ieşit din gheizerul reconfortant aflat într-o mare de verde virgin şi o linişte de catedrală servind o cupă de vin chilian de rezervă alături de fine brânzeturi creează – era să spun dependență – un punct de referință în mersul unei ființe prin această viață destul de glodu-roasă de altfel, nu-i aşa?

În sfârşit, într-o altă zi, între două saune şi tot atâtea piscine am plecat la circa 20 de kilometri de hotel la o aşezare care se numeşte Tulor, transformată într-un parc arheologic. Aici, pe o suprafață fără sfârşit de nisipuri maronii-roşietice am intrat în căsuțe din cărămizi de nisip solidificat şi cu acoperişuri din acelaşi material, forma lor amintindu-ne de igluurile arctice; uşa fiecăreia dintre locuințe e o săpătură în acei pereţi fragili acoperită cu o împletitură de nuiele cu greu găsite prin apropiere. În aceste aşezări umane au trăit strămoşii atacamenilor de astăzi în perioada anilor 800 î.e.n. şi 500 e.n. Se poate spune că acestea erau mai degrabă adăposturi ocazionale şi temporare pentru cei ce tranzitau regiunea între actualele Peru, Bolivia şi Chile.

Nu puteam, desigur, înainte de a ne despărţi de deşert şi de minunile lui să nu vizităm şi satul acesta izolat pe harta Chile dar atât de surprinzător de deschis prin oferta lui turistică datorită unor oameni întreprinzători. Aceasta a însemnat o plimbare de mai mulți kilometri căci muzeul de arheologie de aici, ca şi catedrala, dar mai ales multele pensiuni fiecare cu specificul său ne-au luat timp şi spaţiu. Nu am regretat căci am întâlnit oameni – atacameni- adică din Atacama care, ca şi cei din Patagonia australă chiliană nu se tem de izolare şi nu sunt deloc ur-

suzi, ba dimpotrivă! Ei cresc oi şi cai,cultivă porumb, fasole şi legume, țes frumoase ponchouri din lână de lama, sculptează în piatră vulcanică şi, desigur, plămădesc ceramică din nisipul ce-i înconjoară.

Atacama deşertică pe care am cunoscut-o sub o ploaie rară, dorită şi binecuvântată, cu Salarul ei plin de păsări flamingo, cu colibele Tulor,cu un hotel de excepție dar şi cu mina de la Chuquicamata şi un turism ce înfloreşte şi mai ales cu oamenii săi amabili, pricepuți şi iubitori a tot ce au de la Cel de Sus şi, îndeosebi de la ei înşişi, ne-au lăsat pentru totdeauna amintiri reconfortante ori de câte ori dorim să ne sprijinim pe valoare şi adevăr despre oameni şi natura în care le-a fost dat să trăiască.

PROTOCOL – PROBĂ DE CIVILITATE

Revenirea la Bucureşti s-a produs în condiţii absolut normale, aceasta şi pentru că ştiam exact ce mă aşteaptă: fusesem informat că ministrul Pleşu dorea să preiau conducerea unei Direcţii mereu conflictivă, mereu solicitată ca indispensabilă pentru funcţionarea celorlalte compartimente, a conducerii ministerului şi, vrând-nevrând, solicitată să consilieze şi să pună umărul direct ori de câte ori era necesar la activităţile oficiale ale preşedinţiei şi guvernului: Direcţia Protocolului!

Primirea la ministrul Andrei Pleşu imediat ce am sosit la Bucureşti, instalarea în funcţie la 3 mai 1999 în prezenţa secretarului de stat Mihai-Răzvan Ungureanu şi participarea la o şedinţă de urgenţă la Cotroceni pentru pregătirea vizitei Papei Ioan Paul al II-lea la Bucureşti s-au produs cu o repeziciune şi naturaleţe ce nu mi-au permis niciun comentariu, ci doar concentrarea pe reuşita acestei deosebite acţiuni de politică externă, de relaţii între Biserica Ortodoxă Română şi Vatican, prima vizită a Papei într-o ţară ortodoxă!

Ceea ce credeam că este o excepţie în agenda unui director de protocol din Externe s-a dovedit a fi ulterior ritmul normal al activităţilor la care urma să particip direct sau indirect, împreună cu colegii mei din Direcţie; activităţi, aşa cum spuneam, legate direct de specificul muncii Centralei MAE dar şi de cele ce aveau loc la guvern, la preşedinţie, la parlament şi, mai ales, la cele ce

presupuneau eforturi coordonate ale mai multor instituții române pentru organizarea de multiple manifestări internaționale, regionale şi subregionale ce au avut loc într-un ritm sufocant pe alocuri. Şi, din nou, pe fundalul unor îndoielnice politici de personal la nivelul ministerului, unele dintre ele afectând direct colectivul pe care îl conduceam, colectiv care a devenit la un moment dat un adevărat detaşament Maiakovski, adică de pedepsire sau un fel de anticameră a ieşirii definitive din diplomație a unora dintre colegi...

Primele măsuri luate de mine la Direcția la care fusesem instalat ca director au fost legate de ordonarea mişcărilor unui colectiv care ştia în linii generale CE să facă dar nu întotdeauna şi CUM s-o facă. În acelaşi timp, eram relativ puțini şi adesea ne loveam de o lipsă acută de forțe. Iar cele pe care le aveam trebuia să le distribui simultan la aeroport, la guvern, la Cotroceni sau prin oraş la comenzi de carnete şi legitimații de tot felul, cărți de vizită, ecusoane, achiziționarea de tot felul de produse de protocol (băuturi, cadouri etc), perfectarea de mese oficiale, pentru a nu mai vorbi de solicitările permanente ale membrilor conducerii ministerului. Totodată, serviciul de imunități şi privilegii din cadrul Direcției era hărțuit fără încetare de diverse şi uneori stranii cereri ale corpului diplomatic acreditat la Bucureşti.

Toate acestea impuneau ordine, rigoare şi disciplină în primul rând printre colegii mei. Şi am stabilit clar după circa două săptămâni de la instalare o serie de măsuri care au fost treptat asimilate de **toți**; mai exact nu chiar de toți căci situația unora dintre ei s-a rezolvat mult mai repede decât o credeam şi de o manieră pe care eu eram ultimul care ar fi dorit-o. Trei dintre colegii mei de generație aflați deja sau repartizați ulterior la Direcția Protocol au fost

scoşi din minister cu voie sau fără voie, fiind pensionați fără vreun drept de replică-era vorba de trei miniştri consilieri, adică trei experiențe diplomatice, trei competențe care ar fi putut fi de mare folos; şi asta nu neapărat la Direcția Protocol... Începea însă un proces pe care nu l-am intuit atunci în reala lui amploare şi semnificație dar căruia aveam să îi cad şi eu victimă peste câțiva ani: pensionarea cu orice preț care dădea bine la presă, la imaginea de întinerire a personalului, preț ce cred că este plătit destul de scump în ultimii ani de această instituție.

Ceea ce am introdus însă în practica noastră urma să producă efecte benefice la nivelul întregului sistem instituțional care se întâlnea inevitabil într-o formă sau alta cu normele de protocol şi ceremonial. Mă refer la: formarea unei baze de date privind situația restituirii TVA către misiunile diplomatice de la Bucureşti, bază de date privind legitimațiile eliberate de Direcție aceluiaşi personal diplomatic şi tehnico-administrativ de la Bucureşti, a permiselor de acces în aeroport, o alta referitoare la ordinea de precădere (voi reveni cu unele detalii) ca şi crearea la Secretariatul Direcției a unui dosar cu toate normele de organizare şi funcționare a MAE, precum şi cele privind direct aspecte de ceremonial (de exemplu Legea asupra arborării drapelului şi intonarea imnului național, folosirea sigiliului cu stema României etc). Am atras, totodată, atenția colegilor mei asupra necesității ca noi să fim exemple de conduită diplomatică, să acționăm cu demnitate în orice situație, să evităm relațiile interpretabile cu trimişii ambasadelor care vin în contact cu noi pentru interese de serviciu. Un alt set important de măsuri se referea la introducerea unei ordini similare în relațiile ambasadelor acreditate la Bucureşti cu MAE. Acestea aveau atitudini revendicative, de frondă şi chiar de superioritate

atunci când se adresau secretarelor sau când solicitau ceva Centralei; rezultat, desigur, şi al încurajărilor pe care le primiseră sub diferite forme şi la diferite niveluri în acest sens. Am trimis Note Verbale circulare prin care le informam despre orarul la care puteau lăsa şi, respectiv, lua documente de interes de la MAE; am rugat ca la Notele Verbale să se anexeze şi o copie în limba română a acestora şi, în sfârşit, ca Notele Verbale să fie trimise pe cât posibil la Direcţiile sau compartimentele specializate din MAE în funcţie de obiectul respectivei Note şi numai o copie informativă la Protocol. Am mai stabilit un regim clar pentru circulaţia şi evidenţa hârtiilor în cadrul Direcţiei, liste cu serviciile şi orele suplimentare şi, ceea ce nu se făcuse până atunci-redactarea Fişelor de post pentru fiecare dintre membrii Direcţiei. Am folosit diferite prilejuri pentru a-i face pe colegi să cunoască ei înşişi regulile de protocol şi ceremonial pentru a putea astfel să fie exemple pentru ceilalţi colegi din minister şi, desigur, etaloane pentru membrii CD de la Bucureşti cu care veneau destul de des în contact: îmbrăcăminte în funcţie de eveniment şi momentul la care participau, cum beau şi mănâncă, dar şi cum se aranjează o masă, cum se desfăşoară serviciul la nivel înalt conform etichetei diplomatice. Am acordat, totodată, încredere deplină referenţilor la redactarea de memo-uri obişnuite pe teme curente de serviciu şi am făcut ca aceştia să se simtă pe picior de egalitate, din acest punct de vedere, cu cei patru diplomaţi din schemă. Am reuşit, cred, în scurt timp ca Direcţia să poată răspunde prompt şi calificat solicitărilor multiple şi complexe ce au urmat. Căci România a fost preşedinte în exerciţiu la OSCE, la SEECP, a găzduit Conferinţa mondială asupra mediului şi Dunării şi nu îmi mai amintesc câte alte asemenea evenimente. Prezenţele la Bucureşti ale

comisarilor UE erau curente, la fel ca şi ale miniştrilor de externe din toată lumea. Îmi amintesc că într-o singură zi au sosit şi au plecat la/de la Bucureşti secretarul de stat al SUA, ministrul de externe al Germaniei şi comisarul pentru probleme externe al UE; toate acestea într-o zi de iulie în care pista aeroportului Otopeni marca 72 de grade C! Iar alte situaţii care ne-au pus la încercare adesea capacitatea de organizare şi profesionalismul erau cele legate de prezentarea succesivă a scrisorilor de acreditare de către patru-cinci ambasadori. În aceste cazuri erau angrenaţi simultan directorul şi adjunctul său, precum şi trei-patru diplomaţi şi 1-2 referenţi plus, desigur, şoferul Direcţiei; iar traseele şi încadrarea perfectă în orarul primirilor trebuiau să fie şi au fost perfecte!

Nu întotdeauna însă eforturile noastre erau recunoscute şi nici măcar cunoscute sau, mai rău, neluate în seamă. Aş da aici câteva **exemple de ceea ce nu ar trebui să se întâmple** la întâlnirile oficiale, la mesele şi recepţiile la care sunt prezenţi demnitari, la ceremonii cu caracter de înaltă reprezentativitate. Am fost martor la diferite asemenea situaţii jenante prin ridicolul lor dar şi semnificative pentru un anumit nivel de dezvoltare, de cultură şi civilizaţie în general. Mie îmi place să cred-şi am spus-o adesea în diferite medii nu numai diplomatice-că normele de protocol şi ceremonial diplomatic sunt, în realitate, norme de bună creştere, reguli de conduită cotidiană; adică valabile pentru toţi oamenii civilizaţi, pentru oameni de afaceri şi pentru universitari, pentru noi toţi în relaţiile de serviciu sau stradale sau familiale. Pentru că ele ne înalţă în ochii celorlalţi şi în ai noştri, pentru că ele asigură demnitatea şi respectul faţă de parteneri, pentru că ele asigură un tratament egal sau oricum, demn celor de lângă noi.

Am avut prilejul să răspund de aceste aspecte sub trei miniştri de externe şi doi preşedinţi iar ambasador am fost sub şase miniştri şi trei preşedinţi, aşa că am văzut şi am auzit destule. Am reţinut pentru acest cadru public càteva mai semnificative.

La sosirea pe aeroportul Otopeni a şefului statului dintr-o vizită oficială în străinătate demnitari români îl salută pe acesta chiar pe pista aeroportului. Printre demnitari se aflau, la una dintre primele situaţii de acest fel la care trebuia să fiu prezent, într-o zi de duminică, mai mulţi consilieri prezidenţiali dar şi miniştri, senatori, deputaţi şi alte oficialităţi care s-au înghesuit claie peste grămadă să îl salute pe şeful statului. La sugestia secretarului de stat de la externe prezent şi el acolo am invitat reverenţios pe cei prezenţi la o aliniere în funcţie de ordinea de precădere şi, mai ales, la o anumită distanţă de locul în care urma să staţioneze aeronava pentru a evita orice neplăcere, inclusiv palele puternice de curent provocate de aceasta. Dacă într-o primă fază toţi s-au arătat supuşi dar şi surprinşi să constate care le era locul, repet, în funcţie de ordinea de precădere, la sosirea aeronavei prezidenţiale toţi cei aliniaţi de mine au rupt rândurile ca la un ordin dat de plutonier în armată şi s-au repezit la scara avionului pentru a fi primii în a-i strânge mâna preşedintelui...Unul dintre consilierii prezidenţiali, cred că tocmai şeful acestora, mi-a aruncat şi un zeflemitor „aici noi facem regulile!"

Aşa cum am promis, câteva cuvinte despre ordinea de precădere. Aş îndrăzni să spun că este vorba despre una dintre normele fără de care diplomaţia, mai ales, nu ar putea funcţiona normal. Acest principiu sau normă a devenit demult cutumă adică s-a instaurat ca firească în raporturile oficiale dintre state şi demnitarii acestora. Încă

la Congresul de la Viena din 1815, Talleyrand, marele diplomat francez şi şef al diplomaţiei Franţei napoleoniene, a reuşit să insinueze această normă într-un moment extrem de dificil pentru Franța cea învinsă; marile puteri se pregăteau să o reducă la nivelul unui stat de rând dar Talleyrand a reuşit pe parcursul câtorva luni să convingă marile puteri ale Europei că locul Franței este la masă cu ele şi nu în salonul de serviciu; el a oferit numeroase recepţii şi dineuri, concerte şi cocteiluri la care a invitat pe toți participanţii sau numai o parte dintre ei dar de fiecare dată avea grijă ca situarea invitaților sau ordinea în care erau primiți şi anunțați să țină seama de vechimea în funcție, de mărimea țării pe care o reprezentau şi de gradul diplomatic pe care îl aveau aceştia; Franța şi reprezentanţii săi aveau astfel alături, ca gazdă, reprezentanții la Congres ai Rusiei, Prusiei, Austriei şi Angliei. Din ciocnirile diplomatice frecvente între Talleyrand, reprezentantul unei țări învinse şi Metternich, reprezentantul inteligent al unei Austrii antirevoluționare au rezultat de la Congres nu numai noi alianțe (Franța şi Prusia pe de-o parte, Rusia, Austria şi Anglia pe de alta), ci şi noi concepte şi norme diplomatice de-a dreptul revoluționare: noțiunea de mică şi mare putere, norme de ceremonial şi protocol, sistemul ordinii de precădere după vechime, sistemul alfabetic la conferințele internaționale etc. Astfel a reuşit Talleyrand să conştientizeze participanţii la Congres că Franța ocupă un loc de onoare printre celelalte puteri europene în funcție de vechime, şi nu de regim politic sau de putere învinsă sau victorioasă. Iată o scurtă istorie a apariției şi instalării pentru totdeauna în relațiile oficiale dintre state şi demnitari a principiului ordinii de precădere; intenția este evitarea situațiilor neplăcute prin situarea după criterii clare a acestora atunci când se întâlnesc în

cadru bi- sau multilateral. Ceea ce nu ştia, desigur, acel consilier prezidenţial...

Un alt exemplu, oarecum similar cu cel de pe aeroport s-a petrecut şi atunci când la sediul MAE, ministrul de externe (nu dau nume deoarece cu o singură excepţie, reacţiile celorlalţi au fost similare) a primit şefii misiunilor diplomatice acreditaţi la Bucureşti cu prilejul Anului Nou şi a oferit o cupă de şampanie. I-am prezentat cu multe zile înainte o schemă clară cu situarea în Sala Gafencu a şefilor de misiune în funcţie de ordinea de precădere şi în continuare, pe baza aceluiaşi principiu, a demnitarilor şi funcţionarilor români participanţi la eveniment. Ministrul a fost impresionat de schemă şi aranjament dar când a văzut că primul demnitar român, după acest criteriu, este un anume X, ambasador cu vechi stagii în diplomaţie mi-a spus: nu, mai bine îi lăsăm pe fiecare să ocupe un loc cum doresc ei! Şi aşa a fost însă despre busculada produsă atunci când toţi şefii de misiuni au venit să îl salute pe ministru este greu şi penibil să vorbim; ceea ce a stârnit nemulţumirea exprimată chiar oficial de către decanul corpului diplomatic.

Capitolul cum mâncăm ar merita un spaţiu larg dar mă limitez, din nou, numai la câteva exemple elocvente: la salonul Titulescu de la Pavilionul Expoziţional ROMEXPO se oferea o recepţie cu prilejul deschiderii unei ediţii a Târgului Internaţional. Aveam invitaţie şi am ajuns direct de la minister după ce participasem la o altă activitate, aşa că am ajuns cam cu 15-20 de minute după ora precizată pe invitaţie (notă: la asemenea activităţi cum sunt recepţiile, cocteilurile, expoziţiile, sosirea invitaţilor cu 15-30 de minute după ora menţionată pe invitaţie se înscrie în limitele admise); până să ajung în salonul propriu-zis am trecut printr-un coridor de circa 20 de metri şi

nu auzeam nicio vorbă, niciun zgomot crezând că românii sau întârzie pentru că sunt latini sau ştiu şi ei regula enunţată mai sus. De fapt aveam să constat cu stupoare că salonul de recepţie era plin şi că invitaţii erau atât de ocupaţi să termine ceea ce îşi puseseră în farfurii încât nu mai aveau timp de conversaţie! Incredibil dar adevărat! Ceea ce urma să se întâmple în continuare mi-a depăşit prima reacţie şi m-a făcut să părăsesc rapid incinta! La două grătare se pregăteau mititeii noştri dâmboviţeni şi agitaţia era în toi, iar mai toţi cei care se aflau deja la cozi impresionante se adresau cu invective celor care intenţionau să intre peste rând aşa cum noi suntem cam obişnuiţi să facem. Oare şi la asemenea prilejuri? Se pare că da şi aveam să mă conving în mai multe rânduri că, spre deosebire de lumea diplomatică selectă, la noi, în împrejurări similare oamenii uită de bunele maniere, desigur, atunci când se presupune că le şi cunosc.

Încă un exemplu şi gata! La un dineu pe care ambasadorul chinez la Bucureşti l-a oferit, ca de obicei, cu generozitate şi multă ospitalitate la reşedinţa sa din Şoseaua Nordului am participat alături de senatori, deputaţi, miniştri, un scriitor cunoscut şi preşedinţi de organizaţii neguvernamentale, în total 16 persoane. La mijlocul mesei se afla la loc de cinste măsuţa giratorie chinezească plină cu specialităţile casei. Alături, fiecare invitat avea în faţa farfuriei de serviciu câte un bol cu apă călduţă asortată cu felii de lămâie şi flori de magnolie. Ne aşteptau, prin urmare, fructele de mare atât de delicios pregătite de bucătarii chinezi. Nu mică mi-a fost mirarea când unul dintre oaspeţi a ridicat bol-ul şi a probat gustul apei destinate pentru spălarea mâinilor după servirea langustei ce urma în meniu. Să nu credeţi însă că gestul a fost remarcat sau comentat de cineva; doar eu şi secretarul de stat pe care îl

însoțeam am schimbat priviri semnificative. Invitatul cu pricina era român...pentru a nu da naştere vreunei alte interpretări...

Şi parcă sunt tentat să mai dau un exemplu. La Bucureşti se afla în vizită oficială vicepreşedintele Uruguayului, țară mică dar prietenă şi care a trimis iată un înalt demnitar la noi acasă. Acesta urma să fie primit, printre alți demnitari români, şi de primul ministru. Ne-am prezentat la cabinetul acestuia cu cinci minute înainte de ora indicată şi am aşteptat ca oaspetele să fie invitat la primul ministru, al cărui şef de cabinet fusese informat despre sosirea uruguyanului. Aşteptarea s-a prelungit dincolo de orice normă acceptabilă cu mai bine de 30 de minute fără ca cineva să explice ce se întâmplă; noi am aflat că primul ministru nu sosise încă la birou! Iar când primirea s-a produs, gazda română nu a prezentat nicio explicație sau scuză! De altfel, acelaşi prim-ministru a făcut ca întreg corpul diplomatic, adică şefii de misiune, să îl aştepte cam tot o jumătate de oră într-un frig de 8 grade sub zero la o ceremonie de depunere de coroane de flori în Parcul Carol cu prilejul Zilei noastre Naționale. Comentariile sunt de prisos – sau poate nu...

Am mai constatat pe timpul mandatului meu câtă improvizație exista la toate instituțiile importante atunci când era vorba de tratamentul corpului diplomatic la Bucureşti. Iată numai câteva: trimiterea invitațiilor la activități oficiale se face cu o anticipație de două săptămâni cu excepția situațiilor neprevăzute când se transmit scuzele de rigoare, dar noi, cu excepția MAE, le trimitem cu una, două sau trei zile de anticipație; măsurile de securitate la accesul acestora în incinta sau sala respectivă ar trebui să se facă cu o anumită reverențiozitate şi în prezența unui reprezentant al protocolului care îi cunoaşte şi recunoaşte

pe cei ce intră, evitându-se astfel situațiile dezagreabile și protestele ulterioare pentru exagerarea măsurilor de control; însoțirea șefilor de misiune la locurile destinate lor în marile săli de spectacol sau conferințe este de asemenea o obligație elementară.

În sfârșit, mai vreau să amintesc o experiență avută cu personalul tehnico-administrativ care se pregătea să plece la post la diferite ambasade sau se aflau în concediu de odihnă la București. Vorbesc de contabili, secretare, administratori, șoferi, muncitori calificați, portari, îngrijitoare. Aranjasem cu unul dintre directorii adjuncți de la Resurse Umane să facem această sesiune de informare și formare plecând de la înnoirea masivă ce se petrecuse în minister și la misiuni inclusiv la nivelul acestor categorii de personal. Le-am vorbit despre fișa de post a fiecărei funcții, necesitatea de a intra în rolul destinat prin această fișă, adică prin încadrarea în respectiva schemă, i-am pus concret în diferite situații practice și le-am oferit soluții de ieșire din ele, le-am vorbit despre necesitatea cunoașterii și respectării riguroase a legislației românești specifice muncii în exterior și a celei din țara de reședință. Întrebările lor puneau în evidență interes dar și o ignoranță preocupantă. Le-am dat un test cu rugămintea să mi-l prezinte completat pentru a-l nota și a aviza astfel plecarea lor la post. Mare, ba nu, nu mi-a fost prea mare mirarea când a doua zi am primit aceste teste completate identic de marea majoritate a candidaților care se inspiraseră din spusele unui coleg ce nu cunoștea, la rândul lui, decât după ureche, unele dintre regulile și soluțiile respective! Oare așa suntem noi cu adevărat? Trișăm și atunci când aceasta ar putea să ne lezeze direct interesele noastre și pe ale altora? Cu atâtea experiențe și învățăminte mi-am completat tolba pe care o purtam deja de mulți ani cu mine ori-

unde m-am aflat. Era timpul să las şi pe alţii să se bucure de frumuseţea ceremonialului şi protocolului practicat la noi în Europa bucureşteană...

Până atunci însă, mai am de relatat ceva ce mă leagă definitiv de existenţa unuia dintre miniştrii de externe. Şi pentru că acesta este ceea ce mai bun mi s-a întâmplat în cei patruzeci de ani de activitate nu pot să nu o fac cu acest prilej; şi o mai fac pentru a-i contrazice una dintre temerile sale atunci când constata că „singurele mulţumiri publice garantate în România sunt cele post-mortem. Contez pe ele! „Ei bine, domnule Pleşu, vă rog să contaţi pe recunoştinţa mea pentru multe dintre momentele de fineţe intelectuală pe care le-aţi dăruit adesea, cel puţin în prezenţa mea, atât în cadru oficial cât şi neoficial precum şi unele manifestări de omenie şi deferenţă faţă de mine.

În octombrie 1999 ministrul Pleşu scria pe un Memorandum referitor la propunerea de participare a sa la ceremonia sfinţirii Bisericii Ortodoxe de lemn din Caracas: „Ar putea merge dl. Vasile Dan, fost ambasador în America Latină şi şef al Protocolului MAE". Şi aşa a fost, am participat alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist şi alţi înalţi demnitari români la o minunată ceremonie desfăşurată în capitala Venezuelei în prezenţa unor înalţi prelaţi, a autorităţilor locale şi, mai ales, a unei numeroase colonii de români încântaţi de sfânta bijuterie de lemn plămădită în Maramureşul românesc de oameni pricepuţi şi cu inima mare sub îndrumarea cunoscutului etnograf Mihai Dăncuş şi dăruită pentru eternitate lor. Iar pentru a termina aceste rânduri dedicate aceluiaşi ministru, am să mă refer la momentul în care, cu o oră înaintea plecării din funcţie, a avut totuşi timpul şi disponibilitatea de a semna ordinul prin care câţiva dintre consilierii MAE au fost promovaţi la gradul de miniştri consilieri; mă

aflam printre aceştia... Să menţionez totuşi că am fost eu cel care i-a amintit de existenţa acelei mape! Ca manager, domnul ministru nu era întotdeauna la înălţimea intelectualului de excepţie. Sunt mulţi colegii mei ce nu au nimic împotriva acestei constatări...

La unul dintre numeroasele peripluri la aeroportul Otopeni pentru a-l conduce pe un alt ministru de externe, al treilea de când eram director la Protocol (apropo, unul dintre colegii mei de la Direcţie mi-a spus la plecare că fusesem la aeroport cam de 350 de ori şi că participasem într-o formă sau alta la peste 250 de activităţi protocolare organizate de Direcţie în marea lor majoritate) i-am atras atenţia asupra unui şiret de la pantof cam rebel şi la comentariul său despre eficienţa mea am profitat şi i-am spus că ar fi poate timpul ca după doi ani şi jumătate la această frumoasă Direcţie să mai fac şi altceva la fel de eficient! Îndrăzneală ce nu a rămas fără ecou căci la puţin timp după aceea am fost chemat în cabinetul său şi informat că a propus numirea mea în calitate de ambasador în Mexic! Vă rog să vă amintiţi că în 1979 urma să plec în această ţară, la ambasada României din Ciudad de Mèxico dar în ultimul moment fusesem deturnat. Iată, peste ani, o a doua oportunitate şi încă la ce nivel. Nu aveam să o mai pierd!

MEXIC – ULTIMA ESCALĂ

În 2001 când am fost numit ambasador în Mexic dar şi în Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua şi Costa Rica eram conştient că acesta va fi ultimul meu post, cel puţin în afara ţării. Şi i-am acordat o atenţie absolut specială din toate punctele de vedere: Mexicul ca ţintă a politicii noastre externe, ca partener în organisme şi organizaţii internaţionale, ca partener comercial şi economic, ţară cu un potenţial uman, economic şi cultural excepţional ce trebuia racordat la interesele noastre regionale şi globale.

Misiune deloc uşoară în condiţiile în care la Bucureşti îmi dădusem seama că priorităţile noastre erau departe de

a viza America Latină, America Centrală şi Mexicul. Şi totuşi merita să încerc, merita să găsesc acele portițe, acele nişe care să catalizeze interese comune şi să activizeze o relație ce putea să declanşeze o reacție în lanț cel puțin la nivelul statelor din America Centrală, strâns legate de economia mexicană, chiar de evoluțiile şi influențele puternicului vecin de la Nord. Eram înarmat, cred, cu toate instrumentele profesionale necesare pentru a face ca lucrurile să se mişte din loc, să înregistreze un salt calitativ şi cantitativ în toate domeniile de interes reciproc.

Ajungeam în Mexic pentru a treia oară după experiențele anterioare din 1979 cu o delegație parlamentară (ca interpret) şi 1983 cu o delegație de ziarişti (ca ziarist).

Având în vedere aceste antecedente doresc ca acest capitol dedicat Mexicului dar şi Americii Centrale să se constituie într-un tablou complex şi sugestiv al unei subregiuni importante a continentului, subregiune cu ramificații fundamentale în Nordul dar şi în Sudul Americilor. Şi apoi să nu uităm că Mexicul este o țară fabuloasă din punctul de vedere al resurselor, al dimensiunilor, un stat cu o istorie şi un prezent impresionante dar şi cu provocări serioase în plan politic, economic, social şi educațional. Să nu uităm, în acelaşi timp, că multe dintre aspectele pe care le voi evoca se regăsesc în situații similare existente în România şi că adesea comparațiile sau trimiterile unor politicieni sau ziarişti români la țările bananiere (latino-americane) ar putea foarte bine să fie interpretate şi invers cu trimitere la specificul dâmbovițean, nu întotdeauna gratificant. Unele comparații între țările noastre vor fi inevitabile, iar constatările şi concluziile rămân la latitudinea cititorului.

Să începem prin a situa Mexicul şi America Centrală în ansamblul problematicii continentale, îndeosebi la in-

terferența lor cu marele vecin de la Nord – SUA. Voi analiza, desigur, câteva aspecte ale situației interne din Mexic în context latino-american; toate, rezultatul propriilor observații dar şi al numeroaselor convorbiri avute de-a lungul a aproape cinci ani în acest post, cu demnitari mexicani, diplomați acreditați la Ciudad de Mèxico şi, desigur, cu autorități din țările centro-americane în care am fost acreditat având reşedința în Mexic. Aşadar, vă propun un Mexic şi o subregiune cu ambele fațete: una impactantă prin provocări şi dificultăți aproape insurmontabile, alta prin fabulosul culturii pre şi postcolumbiene, prin impactul impresionant al eforturilor şi succeselor vizibile, deşi nu chiar la tot pasul.

STATELE UNITE MEXICANE – PREZENTARE GENERALĂ

Mexicul reprezintă o entitate geografică, social-politică, economică şi umană impresionantă prin dimensiuni: o suprafață de aproape două milioane de kilometri pătrați şi o populație de circa 106 milioane locuitori (circa 22 milioane locuiesc sau muncesc zilnic în capitală - Districtul Federal-DF- şi perimetrul adiacent), 32 de state care alcătuiesc Federația şi o economie ce ocupă locul 14 printre cele mai puternice din lume. Cu o frontieră cu SUA (la Nord) de peste 3.500 km şi o alta (la Sud) de 1.200 km cu America Centrală (prin Guatemala şi Belize), circa 7.000 km la Oceanul Pacific şi alți 3.000 km la Golful Mexic, Statele Unite Mexicane apar mai degrabă fragile şi supuse presiunilor şi fenomenelor nocive ce decurg din tranzitarea teritoriului său din toate direcțiile: valurile emigranților centro-americani, caraibieni şi latino-americani printr-o frontieră (cea din Sud) apreciată ca extrem de penetrabilă, „frontiera schweizer", acțiunile ban-

delor de traficanți de droguri şi de arme, promotori ai pornografiei infantile şi prostituției, contrabanda cu produse falsificate sau care eludează normele vamale şi fiscale şi care provin în principal din R.P. Chineză şi Taiwan.

Toate aceste fenomene găsesc un teritoriu favorabil şi înfloresc cu complicitatea cunoscută şi recunoscută a autorităților vamale, fiscale şi poliției mexicane. Aceste fenomene-acceptate tacit şi chiar încurajate prin absența unor măsuri ferme de combatere – facilitează –, pe de-o parte, existența unei forțe de muncă informale (vânzători ambulanți, apreciați la nivel de sute de mii în D.F.) iar pe de alta încurajează infracționalitatea, lipsa de securitate a cetățeanului şi, desigur, afectează grav sectoare economice productive proprii (textile, încălțăminte, mobilă, jucării etc.).

Între sărăcia extremă (13 milioane locuitori), sărăcia în general (40 milioane locuitori) şi aceste fenomene antieconomice, antisociale există o directă şi strânsă interacțiune cu efecte dureroase pentru ansamblul societății mexicane. Acțiunea guvernului de implementare a unor programe de contracarare a acestor fenomene se vede limitată şi chiar anihilată de lipsa de eficiență şi chiar de complicitatea unor organe ale statului chemate să facă ordine şi să aplice legea. Aici se întâlnesc elemente de anarhie instituțională şi incapacitatea guvernului de a da coerență şi autoritate actului de conducere a societății mexicane măcinate de contradicții şi paradoxuri. Odată instalat în fruntea statului după victoria la prezidențialele din iulie 2006, Felipe Calderòn Hinojosa a adoptat un plan deosebit de drastic în lupta cu organizațiile mafiote, cu contrabandiştii de ființe umane, de droguri şi a implicat chiar şi forțele armate în această bătălie ce părea inegală, adică în favoarea elementelor antisociale. La frontiera cu SUA au continuat însă atacurile armate, confruntările sol-

date cu sute şi mii de morţi. Este bătălia unui stat pentru apărarea valorilor sale democratice dar şi pentru apărarea securităţii cetăţenilor unei ţări ce se află pe o treaptă inferioară la aceste capitole.

Iată câteva dintre exemplele ce evidenţiază existenţa unor atitudini şi chiar deprinderi la nivel instituţional care pun sub semnul întrebării eficienţa şi credibilitatea instituţiilor statului. Exemplele s-au petrecut la începutul anilor 2000 dar ele au perpetuat şi chiar s-au agravat, aşa cum rezultă clar din relatările presei mexicane.

În statul Morelos, coordonatorul poliţiei ministeriale a fost arestat pentru relaţiile sale cu bande de traficanţi de droguri iar cei 500 poliţişti din stat au fost demişi (100 au fost reangajaţi). În ciuda unor probe şi prezumţii de vinovăţie aduse împotriva guvernatorului acestui stat ancheta nu l-a inclus şi pe acesta.

În statul Chihuahua, la frontiera cu SUA, au fost asasinate în ultimii şase ani peste 500 de femei fără ca autorităţile locale şi cele federale să găsească făptaşii sau mobilurile exacte ale crimelor.

Poliţia mexicană este federală, statală şi municipală iar în planul competenţelor materiale se divide în şapte categorii (securitatea bancară şi industrială, securitatea cetăţeanului, circulaţie, granadieri – contra manifestaţiilor, agenţi federali de cercetări, antitero şi preventivă). Competenţele sunt atât de diverse încât se interferează adesea în ambele planuri (geografic şi material) îngreunând atât faza de urmărire, cercetare cât şi, ulterior de supunere a infractorului unei curţi/instanţe de judecată (la rândul lor extrem de diverse după aceleaşi două criterii menţionate mai sus).

Se adaugă la aceste structuri paralele, paralizante adesea pentru actul justiţional, corupţia cvasigeneralizată a poli-

ției. Este de notorietate publică faptul că cetățeanul trebuie să se ferească în primul rând de polițiști! Şi pe bună dreptate, căci dintre aceştia apar cu regularitate şefii unor bande mafiote, colaboratori cu traficanții de droguri, sechestratorii de persoane şi autorii actelor antisociale. După 2-5 ani de exercitare a profesiei, mulți polițişti trec de partea cealaltă a societății, întărind în mod calificat rândurile răufăcătorilor. La vamă, la frontieră, la bănci şi reşedințe, pe stradă şi în casele cetățenilor, polițistul este un virtual suspect de acte îndreptate împotriva statului şi cetățeanului. Încercarea guvernului D.F. de a aplica în capitala țării măsuri pentru o „toleranță zero" la infracționalitate a dispărut înainte de materializare în fața amenințărilor venite din diferite sectoare.

Există aici cartiere sau zone cunoscute ca inaccesibile pentru poliție – Tepito de exemplu – unde contrabandiştii şi traficanții de droguri, arme şi carne vie sunt singurii stăpâni; orice „încercare" (multe îndoielnice) a poliției de curățire a zonei s-a soldat cu eşecuri ruşinoase transmise în direct la TV...

Iată în continuare câteva exemple semnificative, de ceea ce (nu) înseamnă legea sau actele normative, în general, în societatea mexicană de azi.

Parlamentul Capitalei (D.F.) a votat la un moment dat două legi cu aplicabilitate imediată: contra pirateriei cu c.d.- uri, cărți, video etc. şi contra risipei de apă (îndeosebi cu prilejul „sâmbetei de glorie" în preajma Paştelui catolic); ambele prevedeau pedepse penale extrem de severe dar populația şi mai ales cei ce dintotdeauna produc, multiplică, vând, clonează casete audio şi video nu au acordat nici o atenție noilor legi. Timidele reacții ale poliției au fost primite cu violență de cei ce continuă să se situeże „la vedere" în afara legii. Cât despre risipa cu apa nici nu mai vorbim...

Existența unei legi în materie ca şi a unui minister al mediului nu are nici un efect asupra existenței şi creşterii permanente a nivelului de contaminare a râurilor şi lacurilor mexicane. În convorbiri avute cu guvernatori, primari şi parlamentari din D.F., statele Tlaxcala, Nuevo León şi Guanajuato am constatat impotența recunoscută de aceştia în fața firmelor naționale şi internaționale-surse ale contaminării şi „nederanjate" de autorități din varii motive; corupția este unul dintre acestea. Cunoscutul scriitor mexican Carlos Fuentes arăta cu un prilej, cam mucalit dar realist că, în Mexic, corupția lubrifiază sistemul, îl fluidizează...

Într-un oraş cu peste 20 de milioane de locuitori şi nenumărate surse de pericole, incendiile sunt curente. Cu toate acestea corpurile de pompieri sunt constituite din civili voluntari care nu au un statut juridic reglementat de lege, care nu au un salariu minim garantat dar de care depind zilnic sănătatea şi integritatea capitalei.

Se poate constata, pe acest fundal, existența unei rupturi, a unui adevărat divorț între societatea civilă şi guvern. Această ruptură provoacă slăbirea instituțiilor şi proliferarea mişcărilor sociale autoritare şi reacționare care consideră violența ca o formă firească de presiune (în capitală, nu există săptămână fără asemenea manifestări iar uneori circulația se blochează în zone-cheie paralizând orice mişcare într-o metropolă în care zeci de milioane de locuitori îşi asigură existența). Mişcări „celebre" ca cele ale locuitorilor dintr-o localitate apropiată de D.F. care au anihilat prin violență aplicarea planului aprobat de către guvernul Fox de construire a unui nou aeroport sau a armatei Zapatiste de Eliberare Nationala (EZLN) care face legea în unele localități din statul Chiàpas sau Mişcarea „Cele 400 de comune" care ocupă prin câteva zeci de băr-

baţi şi femei, goi puşcă, în fiecare an pentru circa o lună, intersecţia marilor bulevarde Insurgentes şi Reforma sunt doar o mică parte a acestei „societăţi necivice" care se dezvoltă în Mexic.

Dacă **Mexicul reprezintă azi o forţă economică mondială**, explicaţia trebuie căutată în doi factori-resurse materiale şi umane, în plan intern, includerea lui în proiectele de dezvoltare regionale de către SUA, Canada, U.E., în plan extern – condiţie pentru asigurarea unei relative şi necesare stabilităţi în regiune şi în lume.

Mexicul ocupă o poziţie aparte în ansamblul ţărilor din regiune deoarece:

- face parte din NAFTA, organism de liber comerţ cu SUA şi Canada, cele mai puternice economii din regiune, componente ale Grupului celor 8; Mexicul primeşte asistenţa necesară pentru dezvoltarea capacităţilor sale de producţie, pentru exploatarea resurselor de care dispune şi poate ocupa o bună parte a forţei sale de muncă în activităţi încurajate de respectivul organism comercial;
- reprezintă a 14-a economie mondială(PIB/locuitor este de 6300 dolari, primeşte 47% din investiţiile străine productive din America Latină, prezenţa SUA este masivă în investiţii, comerţ exterior-este al doilea partener al SUA);
- are un acord de liber comerţ şi parteneriat strategic cu UE, ceea ce îi permite o oarecare alternativă la masiva influenţă nord-americană în economia sa;
- raporturile sale economice şi financiare cu ţările APEC ca şi cu cele latino-americane, centro-americane şi caraibiene îi conferă o stabilitate şi fiabilitate de invidiat în actualele împrejurări internaţionale;
- locul opt în lume la producţia şi locul nouă la exportul

de petrol asigură Mexicului un loc privilegiat printre producătorii de petrol cu atât mai mult cu cât nu face parte din OPEC şi are o anumită libertate de mişcare.

Fără a putea spune că efectele crizei actuale nu îl afectează, Mexicul se vede totuşi în situaţia de fi dorit ca partener de Nordul bogat, de Sudul de care în mod tradiţional a fost legat, ca şi, mai nou, de o Europă în expansiune şi de un APEC care vede în Mexic culoarul de legătură trans-Pacific.

Mexicul are o situaţie geostrategică şi un potenţial economic şi uman care îi permit să joace rolul de placă turnantă între nordul şi sudul continentului, ca şi între Europa şi Pacific; el are, pe bună dreptate, veleităţi de lider regional datorită, fără îndoială, prezenţei sale în NAFTA. Mexicul nu poate fi, în aceste condiţii, în afara proceselor de integrare continentală; mai mult, el se constituie într-o placă turnantă a modalităţilor de acţiune pentru abordarea integrată a problemelor regionale şi subregionale.

Astfel:

- ţările din America Centrală, regiunea Caraibilor şi America de Sud văd în Mexic, în virtutea afinităţilor multiple, culoarul unei posibile accedări spre structurile şi resursele generoase ale Nordului bogat;
- ţările Uniunii Europene, cu care Mexicul are un Acord de liber schimb şi de parteneriat politic şi strategic, văd în Mexic calea sigură de acces spre economiile din Sudul acestuia;
- APEC-ul, la rândul său, vede în Mexic calea directă a unui culoar trans-Pacific capabil să lege economiile dezvoltate şi emergente din cele două regiuni;

De pe această poziţie, Mexicul a lansat cunoscutul Plan Puebla-Panama (PPP) care include 9 state din sud-estul Mexicului şi 7 state centro-americane. Planul este

parte a unui proiect integral ce combină intervenţionismul politic, economic şi militar într-un ambalaj de plan pacificator, de dezvoltare şi creare de locuri de muncă; el asigură participarea marelui capital financiar nord-american într-o zonă cu resurse naturale excepţionale şi 64 milioane de locuitori. PPP răspunde mai degrabă intereselor de securitate naţională ale SUA în subzonă, adică acolo unde apar evidente nemulţumiri faţă de evoluţiile societăţilor democratice respective.

Ţările din America Latină oscilează între modelele NAFTA şi MERCOSUR, „trag cu ochiul spre Uniunea Europeană", iar SUA folosesc poziţia şi influenţa Mexicului în regiune, ca şi viitoarea configuraţie a ALCA pentru a contrabalansa influenţa tot mai evidentă a Europei într-o zonă ce „i-a aparţinut" în mod tradiţional. Mexicul joacă, în condiţiile date, cartea echidistanţei şi a parteneriatului (istoric, pragmatic) cu Sudul şi Nordul, cu Asia şi Europa, dar se confruntă cu serioase probleme interne şi de frontieră care îi afectează serios credibilitatea.

Terorismul, narcotraficul şi crima organizată în America Latină sunt fenomene endemice, parte integrantă a celor cu care se confruntă întreaga lume. După 11 septembrie, configurarea unor structuri eficiente, inteligente şi coordonate de luptă împotriva acestora a devenit una dintre priorităţile statelor din regiune. Este însă clar că severitatea, coerenţa şi gândirea acestor structuri sunt iniţiate şi prind contur la iniţiativa şi sub presiunea Washingtonului; frontiera strategică a SUA cu Mexicul, ca şi labilitatea frontierei de Sud a Mexicului fac din această ţară, aşa cum spuneam, un punct de extremă importanţă pentru asigurarea securităţii naţionale a SUA.

America Latină, Centrală şi zona Caraibelor ar trebui să fie regiuni importante pentru globalizarea sau mondia-

lizarea raporturilor interstatale actuale. Evoluțiile economice şi sociale din țările acestor regiuni infirmă deocamdată beneficiile globalizării. Inexistența unor proiecte punctuale coerente şi grefate pe exigențele realiste ale dezvoltării subregiunii, regiunii şi fiecărui stat, corupția la nivelul structurilor instituționale şi imaturitatea factorilor politici conducători pun sub semnul întrebării globalizarea.

Mexicul consideră globalizarea ca un instrument ce întăreşte dezvoltarea fiind conştient, în acelaşi timp, că progresul depinde de fiecare țară în parte. Mexicul însuşi cunoaşte în mod inegal efectele globalizării: un PIB/locuitor de 6.300 $, cu o medie însă de numai 2.300 $ în state ca Chiapas, Tabasco, Chihuahua, dar cu 16.000 $/locuitor în Capitală.

Se poate spune că asistăm la un proces de conturare a unui nou context internațional, dar nu şi a unei noi ordini internaționale; în termeni economici, globalizarea oferă oportunități multiple, dar accesul la tehnologii şi servicii moderne continuă să fie apanajul celor dezvoltați, latino-americanii văzându-şi limitate posibilitățile de acces la acestea.

Pentru a cunoaşte şi mai bine cauzele acestor stări de lucruri într-o țară cu potențial deosebit de resurse umane şi materiale dar cu un grad de sărăcie preocupant, pentru a înțelege mai exact locul societății mexicane pe continentul american, aflată la confluența influențelor majore nord-americane este, cred, necesară o **introspecție în chimia raporturilor şi paradoxurilor mexicano-nord-americane.**

Pentru mulți mexicani, SUA continuă să fie mai degrabă o fantomă a trecutului decât o realitate a prezentului şi o şansă pentru viitor. Există, fără îndoială, o serie de fapte istorice care alimentează susceptibilitățile mexicanu-

lui: războiul din 1846-1848 în urma căruia Mexicul a fost obligat să cedeze jumătate din teritoriu (circa 2 milioane kilometri pătrați), conspirația ambasadorului nord-american Wilson împotriva preşedintelui Francisco I. Madero care a facilitat lovitura de stat din 1913, invazia de la Veracruz din 1914, expediția de pedepsire împotriva liderului Pancho Villa în 1917. După al doilea război mondial s-au acumulat multe alte motive de "răceală" între mexicani şi vecinul din Nord: revoluția cubaneză, ciclul de lovituri militare de stat care încep în Guatemala în 1954 şi ajung în Chile în 1973, războaiele centro-americane din anii '80, invaziile nord-americane în Granada şi Panama în anii '90.

Elementul paradoxal al acestei relații rezidă evident în faptul că SUA a constituit şi constituie în realitate o şansă pentru Mexic: includerea în 1994 în Tratatul de Liber Comerț (NAFTA) alături de SUA şi Canada s-a dovedit a fi proverbială pentru un Mexic măcinat de lupte sociale şi ineficiență economică iar în 1995, sub amenințarea devastatoare a unei crize financiare fără ieşire („tequilazo"), preşedintele Clinton a acordat Mexicului clemență financiară care a evitat colapsul economiei mexicane.

Un al treilea element *sine qua non* care defineşte această relație paradoxală în inevitabilitatea sa o constituie cei aproape 21 milioane mexicani (născuți în SUA – *chicanos*; emigranți cu documente legale şi alți 4 milioane de ilegali-*indocumentados*) care trimit anual în Mexic familiilor lor circa 24 de miliarde dolari- a treia sursă de venituri după petrol şi turism.

Sondajele de opinie reliefează, la rândul lor, această relație de dragoste-ură a mexicanilor față de vecinul din Nord – şi invers: de la 68% în 1999 simpatia mexicanilor a scăzut la numai 58% în 2006; nu este mai puțin relevant

nici faptul că, la rândul lor, nord-americanii cunosc prea puţin sau sunt prea puţin interesaţi să cunoască în profunzime vecinul din Sud şi se limitează să se apropie şi să aprecieze Mexicul prin locurile de turism şi divertisment pe care acesta le oferă de-a lungul întregului an.

Mexicanii se tem astăzi mai mult ca oricând că vecinul din Nord este mai mult interesat de petrolul, apa şi mâna de lucru ieftină mexicane decât de o relaţie de parteneriat strategic. Revine în actualitate o frază la modă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după războiul mexicano-nord- american: „Sărmanul Mexic: atât de departe de Dumnezeu şi atât de aproape de SUA!".

Între 1848, prima mare lovitură primită de Mexic din partea vecinului de la Nord şi 2003, opoziţia Mexicului faţă de intervenţia militară a SUA în Irak, se întinde o perioadă istorică în care s-au acumulat fapte, simpatii şi antipatii, colaborări şi dispute între un Mexic măcinat de lupte interne şi de căutări ale propriei identităţi politice şi social-economice şi o SUA dezvoltată, prepotentă şi conştientă că de ea depinde în bună măsură destinul vecinului de la Sud de Río Bravo.

De-a lungul istoriei, cele două ţări s-au atacat şi ocupat reciproc – cu rezultate net favorabile pentru SUA, au luptat împreună în al doilea război mondial; în plan economic s-a trecut de la izolaţionism la deplina integrare economică.

Nord-americanii sau *gringos* – în limbaj latino-american despectativ- „coboară" zilnic în Mexic cu două scopuri bine definite dar ei nu rămân în medie mai mult de 72 ore... Scopurile: afaceri şi turism. Fiind prezent în mai multe rânduri la Monterrey, oraş cu pondere economică şi financiară importantă în Mexic, am putut constata personal cum oameni de afaceri din SUA soseau diminea-

ța acolo, luau micul dejun cu omologul sau omologii mexicani şi semnau contracte sau alte documente de colaborare chiar pe masa din restaurant sau din lobby-ul unui hotel pentru a decola spre casă după numai câteva ore... Iar cunoscuta stațiune Cancùn, aflată în partea cea mai sud-estică a țării s-a transformat de mai mulți ani într-o adevărată oază nord-americană de distracții.

Opiniile mexicanului mediu – cu telefon – despre gringos sunt împărțite:

- 44% au încredere în ei iar 53% nu;
- 17% îi admiră, 10% consideră că nord-americanii doresc cu adevărat să îi ajute;
- 27% spun lucruri pozitive despre ei, iar 40% negative;
- 38% mexicani spun că au relații de prietenie cu un nord-american iar 67% recunosc că au rude care trăiesc în SUA.

Ambiguitatea sentimentelor şi aprecierilor se bazează nu numai pe elemente contradictorii din istoria comună ci şi pe nivelul redus al cunoştințelor reciproce despre cealaltă țară. Majoritatea mexicanilor cred că SUA nu au o moştenire culturală reală, că este un stat imperialist, rasist în care mexicanii sunt tratați prost şi sunt considerați o amenințare; o altă parte, importantă, a mexicanilor consideră SUA ca o țară democratică, un model de urmat, în care se poate munci şi prospera. Am cunoscut în diferite deplasări prin Mexic, persoane care îşi împart viața şi activitatea în două planuri: şase luni din an muncesc, cei mai mulți ilegal, în SUA, iar alte şase luni au o mică afacere în localitatea din care provin; nu am întâlnit însă şi mexicani fericiți cu această alternanță din viața lor; ei trăiesc permanent la limită-cea a lipsei de securitate în Nord şi cea a sărăciei la ei acasă...

Ultimii cincisprezece ani-de când Mexicul se află în zona de liber comerț cu SUA şi Canada-schimburile comerciale

şi migrarea mexicanilor spre nord au cunoscut o explozie fără precedent. Totodată, alternanţa la putere în Mexic din 2000, după 71 ani de hegemonie a unui singur partid – PRI – a adus unele modificări în opiniile şi percepţiile reciproce cu mutaţii negative, totuşi, după 11 septembrie 2001.

Un rol important în aceste percepţii l-au jucat relaţiile personale între preşedinţii celor două ţări. În timpul guvernului Carlos Salinas de Gortari, SUA au acceptat intrarea Mexicului în NAFTA, Clinton a acordat un sprijin financiar decisiv lui Ernesto Zedillo în 1995 pentru evitarea unei catastrofe economice şi sociale. Bush, fiind în excelente relaţii cu Fox a fost de acord într-o istorică întâlnire de la începutul lui septembrie 2001 cu o agendă bilaterală ce a ridicat cota de popularitate a preşedintelui mexican la nivele neaşteptate. 11 septembrie a bulversat aceste planuri iar poziţia Mexicului în Consiliul de Securitate în problema Irakului a redus serios nivelul speranţelor mexicanilor în bunele intenţii ale vecinului de la Nord- problema situaţiei mexicanilor din SUA, regimul frontierei, livrarea de apă agriculturilor din Texas etc. Actualul preşedinte, Felipe Calderòn Hinojosa a iniţiat demersul deloc facil al construcţiei unei relaţii bune, eficiente cu noul preşedinte nord-american Barack Obama.

Aşadar... **nimic idilic în relaţia Mexic-SUA**. Frontiera dintre cele două ţări (3.150 km) este cea mai mare existentă între o ţară bogată şi alta în curs de dezvoltare. Au loc schimburi inegale şi, adesea, nedrepte. O relaţie atât de complexă presupune conflicte în multe privinţe. Mexicanul nu reuşeşte să uite – aşa cum au făcut-o germanii, japonezii; (chiar dacă memoria nu şterge cele petrecute în al doilea război mondial, Germania şi Japonia văd în SUA aliatul actual inevitabil şi doar trăsăturile de orgoliu şi unele interese proprii mai fac uneori diferenţa).

Spre deosebire de Mexic, alte țări latino-americane şi caraibiene au cunoscut intervenții nord-americane dureroase în ultimele 5-6 decenii dar au în prezent conştiința necesității unei apropiate şi benefice relații cu Washingtonul. Cu Mexicul, alchimia anti-americanismului a suferit modificări de compoziție şi de obiective: după războiul catastrofal din 1846-1848, mexicanii s-au unit, au „strâns rândurile" în fața unui pericol ce părea continuu şi iminent dar care nu s-a mai materializat la nivelul anterior; el a servit însă multor guverne care au încercat şi au reuşit în multe rânduri să distragă atenția opiniei publice nemulțumite în plan economic şi social. Vecinul din Nord era vinovat de orice nerealizare în plan național. Fenomen evident după 1970 când mai multe guverne ale PRI şi-au dovedit incompetența şi au aruncat vina pe SUA pentru criza economică a țării, pentru înapoierea şi inegalitățile din țară. Cu alte cuvinte, anti-americanismul ocupa un loc important în ideologia priistă, în naționalismul său revoluționar! Oarecum paradoxal, între această orientare revoluționar instituțională şi cea de stânga – intelectualii – s-a produs o uniune bazată pe sentimente anti-americane din rațiuni completamente diferite; consens ant-american care s-a fracturat în anii '90.

Sunt mulți analişti politici mexicani care consideră, astăzi, că, anti-americanismul „practicat" în a doua jumătate a secolului XX a constituit în realitate o ipocrizie națională care „caracterizează de fapt întreaga noastră istorie națională". Sunt exemple elocvente în acest sens: în timp ce autoritățile şi mexicanul de rând se indignează în fața tratamentului la care sunt supuşi conaționalii lor în Nord, nimeni nu protestează față de felul inuman în care sunt tratați imigranții centro-americani în Mexic; sau față de maniera arbitrară în care în anii '30 statul Sonora i-a ex-

pulzat pe chinezi şi le-a confiscat proprietăţile. Aversiunea faţă de SUA a fost „activată" atunci când interesele ţării au reclamat-o. Mexicul va putea avea o relaţie onestă şi corectă cu SUA numai atunci când mexicanii vor fi capabili să-şi înţeleagă cu adevărat şi să-şi asume propria istorie.

Reacţia întârziată a Mexicului la atacul terorist împotriva SUA din 11 septembrie a fost, cred, grefat pe acelaşi sentiment de aversiune dar, mai ales, pe neînţelegerea imediată a gravităţii celor petrecute nu numai pentru SUA, ci şi pentru Mexic, pentru întreaga omenire.

Un colos şi un pitic? Să fie oare aceasta adevărata relaţie între SUA şi Mexic?

Să enumerăm câteva argumente pro şi contra (la nivelul anului 2006):

- PIB în Mexic atinge cota a circa 380 miliarde dolari adică aproximativ egal cu al statului Pennsylvania...;
- economia mexicană reprezintă circa 4,15% din cea nord-americană;
- PIB /locuitor la Nord de Rìo Bravo este de 33.850 dolari în timp ce la Sudul aceluiaşi râu de numai 6.200 dolari;
- nivelul învăţământului atinge în SUA 15,5 ani / locuitor iar în Mexic numai 7,7;
- în scopuri culturale, SUA consumă 143 kg hârtie/persoană iar Mexicul doar 11.

In faţa acestei statistici zdrobitoare, ultimul deceniu a adus la nivelul mexicanului mediu şi a elitelor o schimbare de optică esenţială: SUA nu mai reprezintă pentru mulţi imperiul a cărui superioritate este acceptată cu resemnare ci locul unde pleacă zilnic mii de mexicani care muncesc, învaţă, acumulează nu numai bani ci şi o altă

mentalitate şi revin pentru a prospera în propria ţară. Aici rezidă poate quintesenţa unei relaţii inevitabile, asumată şi folosită benefic de ambele părţi. Nord-americanul şi economia SUA au nevoie de mâna de lucru ieftină şi bine calificată a mexicanului iar acesta îşi găseşte „lângă casă" oportunităţi care îl ajută şi ajută Mexicul în plan mental, eficienţă, spirit întreprinzător. Să nu uităm că, în alt plan, cel etnic şi, implicit, politic, mexicanii (după unele surse circa 25 milioane trăiesc în SUA) constituie în cadrul elementului latin din SUA o forţă electorală pe care şi-o dispută, în egală măsură, SUA şi Mexicul.

Aşa s-a creat, treptat, la nivelul elitei economice mexicane, înaintea celei politice, deprinderea de a-şi trimite progeniturile şi colaboratorii de încredere la înalta şcoală a pragmatismului economic şi financiar nord-american.

Aşa au învăţat mexicanii ce înseamnă spiritul de competiţie; aşa au devenit mexicanii de neînlocuit în Manhattan sau fermele texane: „am văzut aici italieni, indieni şi ruşi; cei mai buni însă sunt, fără îndoială, mexicanii" declara presei proprietarul unei mari reţele de magazine newyorkeze.

MEXAMERICA

La graniţa dintre Mexic şi SUA există deşertul Arizona considerat în secolul XIX drept o zonă neospitalieră menită să asigure separarea sau distanţa de siguranţă între cele două ţări. După războiul din 1846-1848, în respectiva regiune au apărut, treptat, atât nord-americani cât şi mexicani într-o interferenţă culturală şi economică atât de accentuată încât teritoriul este cunoscut astăzi sub numele de **Mexamerica** şi adăposteşte peste 24 milioane locuitori. De o parte şi de alta a frontierei a înflorit în ulti-

mul secol o structură comună atât în plan cultural – educațional cât şi economic şi uman. Oraşe ca Tijuana, San Diego, Austin, Brownsville, Tecate, Mexicali, Nogales, Douglas, McAllen sau Reynosa au un statut aparte în peisajul vecinătății cu guvernatori şi autorități mixte, cu şcoli frecventate de copii care traversează zilnic o frontieră ce apare mai degrabă ca imaginară.

Apropierea are avantaje dar creează şi numeroase probleme. Iată câteva:

- Douglas şi Agua Prieta sunt două mari scene pentru traficul ilegal de persoane. În anii '90 populația lor a crescut cu 67%.
- Laredo şi Noul Laredo sunt punctul de trecere comercială cel mai tranzitat: 3 milioane de camioane trec pe acolo în fiecare an; în ultimul deceniu populația lor a crescut cu 38%.
- San Diego şi Tijuana constituie punctele de frontieră cele mai tranzitate şi populația-circa 4 milioane locuitori-a crescut cu 26% în ultimul deceniu.

Dar „frontiera" este în orice parte când vorbim de *hispanos* şi *mexicanos* în SUA; căci în Los Angeles, de exemplu, los hispanos reprezintă 47% din populație, în Dallas 36%, 27% în New York etc. Mexicanii, la rândul lor, reprezintă aproape 60% dintre hispanicii ce trăiesc în SUA.

Nu este lipsit de interes să amintim că un sondaj în rândul nord-americanilor a dezvăluit că aceştia consideră Mexicul țara cu un impact superior Canadei în plan politic, economic şi cultural în SUA; 78% dintre nord-americani sunt dispuşi să-şi învețe copiii limba spaniolă.

Aşadar, fenomenul „mexamerican" se răspândeşte la Nord şi la Sud şi, în ciuda aversiunilor reciproce, mai mult sau mai puțin justificate, compenetrarea reciprocă se

produce; cine beneficiază sau cine beneficiază mai mult? Întrebări la care istoria contemporană în circumstanțe subregionale, regionale şi internaționale specifice oferă răspunsuri zilnic.

Fenomenul americanizării Mexicului îşi are sorgintea la jumătatea secolului XIX când trupele nord-americane şi apoi diplomația forței au pecetluit diferența între sistemele şi capacitatea celor doi vecini de a se autoapăra într-un cadru național coerent şi eficient.

Americanizarea Mexicului include:

- imitarea mai mult sau mai puțin forțată a nord-americanului;
- renunțarea la tradiții care au stat la originea națiunii;
- renunțarea la valori profunde ce țin de familie şi religie, înlocuite cu materialismul consumului;
- confundarea modernizării cu americanizarea şi preluarea fără discernământ a „tot ce vine din Nord".

De altfel, ca şi alte țări, Mexicul este supus inevitabil americanizării până la punctul de a se constitui în parte integrantă a identității naționale, *take it or leave it*.

Este elocvent să constați, în acest sens, cum „lideri de opinie" (politicieni, ziarişti, oameni de cultură) vorbesc ca şi cum ar traduce din engleză discursuri deja pronunțate – sintaxa spaniolă este uitată şi mesajul devine confuz şi îndoielnic. Totodată, am constatat cum se plagiază „atmosfera", noțiunile de eleganță, lux, frumusețe, modernism şi post-modernism fiind preluate după modelele nord-americane şi transformate în motive de mândrie la nivelul claselor medii şi avute din Mexic. Pe bulevarde, străzi, magazine somptuoase, vile şochează încercările, adesea eşuate în kitsch-uri, de a reproduce ceea ce se poate întâlni în Manhattan, Fifth Avenue sau Beverly Hills.

În sfârşit, mexicanul a inclus în limbajul său zilnic

nord-americanisme care amenință direct şi grav acuratețea limbii spaniole pe care, şi aşa, o vorbesc cu multe contribuții locale; câteva exemple: *marketa* pentru piață, *run pa cá, run pa allá* (fugi pe ici-colo) iar expresii similare nelipsitului americanism *fuck off* abundă într-un Mexic tot mai dependent de Nordul... dezvoltat (ex. chingada, cabrón etc.).

De fapt, Mexicul trebuie să se întrebe încotro merge, care îi este locul şi care îi sunt mijloacele cu care urmează să se „fixeze" într-o lume globalizată, bulversată de schimbările din anii '90 şi, mai ales să găsească cu mijloace noi, moderne, de drept şi etică internaționale modalitățile de apropiere, în circumstanțe excepționale, de vecinul din Nord fără de care... nu poate progresa; şi aceasta simultan cu insertarea în lumea tot mai globalizată, alternativă obligatorie pentru evoluțiile evident sinuoase şi imprevizibile ale lumii contemporane.

Aici este cheia evoluțiilor mexicane în următoarele decenii şi totul se pare că pleacă de la „politica schimbării" inițiate de o Administrație care a „detronat" un partid ce a condus Mexicul 71 de ani. Schimbarea inițiată de preşedintele Fox în 2000 este continuată de colegul său de partid, Felipe Calderòn Hinojosa instalat la Los Pinos (reşedința oficială a preşedinților mexicani) în decembrie 2006. Schimbarea în politica externă vizează schimbarea poziției Mexicului față de o lume în evidentă schimbare în care bipolarismul în lume a încetat odată cu multiplicarea actorilor, lumea s-a diversificat, a devenit mai complexă, legăturile sunt nu numai multiple dar şi imprevizibile.

Mexicul a fost nevoit să reacționeze pozitiv şi rapid şi a făcut paşi importanți în acest sens prin:

- asocierea economico-comercială cu SUA şi Canada în cadrul NAFTA (90% din comerțul său exterior se rea-

lizează cu SUA, 67% din investițiile străine directe provin din SUA iar 70% din turiştii străini ce intră în Mexic sunt din țara vecină de la Nord);

- proclamarea şi apărarea cu consecvență a drepturilor omului şi democrației pe continent şi în lume;
- asumarea rolului de lider în emisferă iar în Consiliul de Securitate (2003-2004) a manifestat autonomie chiar dacă aceasta a dăunat agendei bilaterale cu SUA.

Prin multiplele şi inevitabilele legături cu SUA, generate de poziția sa geostrategică, Mexicul nu îşi poate permite echilibrarea politicii sale externe prin intermediul altui efort bilateral în favoarea altui stat sau a altei regiuni; consecințele ar fi nefaste în condițiile asimetriilor din relația Mexic – SUA ca şi poziției hegemonice a Washingtonului în viața internațională. Unica formă de echilibrare a agendei sale externe o constituie pentru Mexic o prezență mai activă în sistemul multilateral. Să nu uităm însă că în acest caz este extrem de uşor să se situeze pe poziții disconforme cu cele ale SUA iar efectul asupra bilateralului este prompt şi dăunator (poziția față de Irak a dus la o amânare *sine die* a acordului migratoriu; problema datoriei de apă pentru texani şi dificultățile apărute la tranzitarea camioanelor mexicane pe teritoriul SUA, măsurile de închidere a frontierei etc).

În balanță apar, însă, şi avantajele frontierei comune, apropierii: comerțul, investițiile, turismul şi supapa pentru emigranții mexicani.

De aceea, diplomația mexicană consideră că relația strategică cu SUA trebuie aprofundată şi construită pe trei elemente:

- includerea de teme noi pe agenda bilaterală: migrarea, energia, securitatea emisferei americane.
- incorporarea de noi interlocutori politici nord-

americani: Congresul, sindicatele, mijloacele de comunicare, statele federaţiei, grupuri ale oamenilor de afaceri.

stabilirea unui nou cadru general pentru o relație pe termen lung şi nu numai conjunctural: se are în vedere constituirea de noi instituții şi structuri cu cele două state nord – americane care să asigure pe termen lung circulația liberă a capitalului, a persoanelor, serviciilor şi bunurilor.

Cu alte cuvinte, noua politică externă a Mexicului la a cărei fundamentare am fost martor la începutul anilor 2000 vizează, simultan, o activizare a prezenței acestei țări în organismele şi organizațiile multilaterale precum şi o diversificare şi aprofundare a relațiilor cu SUA şi Canada. Din păcate şi aici viața a demonstrat că, după 11 septembrie, Mexicul riscă să intre în contradicție cu cei doi mari din Nord atunci când încearcă o anumită autonomie în structurile internaționale, aşa cum arătam mai sus.

Mexicul conştientizează tot mai mult că o colaborare necondiționată cu SUA în lupta contra terorismului internațional (îmbunătățirea controlului frontierelor, schimbul de informații şi stabilirea de criterii şi proceduri comune în materie vamală şi de frontieră) constituie punctul în care relația mexicano-nord-americană se poate consolida cu efecte benefice pentru ansamblul relațiilor bilaterale.

Dacă Mexicul va înțelege şi va fi şi capabil să adopte măsurile pertinente pentru crearea unui perimetru comun de securitate cu SUA şi Canada (constituirea unui „spațiu Schengen" nord-american), atunci relația sa cu SUA poate prospera iar asperitățile şi aversiunile vor trece în plan secundar.

Mexicul se împiedică încă de puternica rezistență a unei opoziții ancorată în conceptele tradiționaliste – pen-

tru a nu le numi vetuste ale neintervenției, nefolosirii forței, egalității juridice a statelor etc.; or, realitățile lumii contemporane post „căderea zidului Berlinului" sunt totalmente diferite de cele din deceniile '50-'80; și mai dificilă este calea „schimbării" preconizate de partidul de guvernământ PAN dacă ne gândim la o constituție mexicană – adoptată în 1917 – ce include prevederi raportate la acea perioadă; constituție ce nu poate fi ușor amendată sau schimbată în condițiile în care parlamentarii PAN nu pot asigura cele două treimi necesare pentru aceasta; dar acestea sunt paradoxuri și contradicții interne – cu efecte negative, fără îndoială, la nivelul raporturilor țării cu exteriorul.

SUA reprezintă, așadar, pentru Mexic cel mai important partener, un partener inevitabil, necesar și perpetuu; iar Mexicul reprezintă pentru SUA, după afirmațiile fostului președinte Bush, „țara cu care avem relația cea mai însemnată".

Cele 25 milioane de mexicani care trăiesc permanent sau temporar în SUA se constituie într-un bloc politic și economic de referință-care poate influența direct rezultatul unor alegeri locale – și nu numai – și cu contribuții notabile la PIB-ul Statelor Unite.

Apartenența la NAFTA face ca Mexicul să depindă-sub aspectele sale pozitive dar și negative-de evoluțiile economice ale celor doi parteneri din Nord.

Depinde de Mexic să-și controleze mișcările, să-și domine reacțiile latine impulsive și să înțeleagă că fără SUA nu are viitor nici în planul relațiilor bilaterale și nici în structurile multilaterale.

Depinde de SUA să înțeleagă și să demonstreze cu mai multă inteligență și înțelegere diplomatică că Mexicul, aflat la granițele sale de Sud, cu peste 100 milioane

locuitori şi cu alte 25 chiar pe teritoriul său este în mod obiectiv un vecin cu care relaţia trebuie să fie apropiată şi constant cultivată.

Doi vecini, doi parteneri, doi protagonişti ai vieţii internaţionale în „plasa" cărora se află sau doresc să se afle alte state din aceeaşi emisferă sau din alte zone ale lumii. Ambele trebuie să demonstreze că pot fi la înălţimea preceptelor şi exigenţelor unei lumi globalizate, în continuă schimbare.

Acestea au fost câteva considerente cristalizate de-a lungul a cinci ani de experienţe mexicane trăite direct şi la temperatura evoluţiilor adesea agitate, contradictorii şi chiar violente. Cu atât mai interesante şi pline de învăţăminte şi asupra cărora am avut desigur prilejul să informez cu regularitate Centrala MAE. Obligaţie care face parte din cele trei principale linii directoare ale unui ambasador, alături de reprezentare şi negociere.

MEXICUL VĂZUT DE APROAPE

Sosisem în Mexic după o perioadă nu prea fastă la nivelul reprezentării diplomatice căci, în bunul stil dâmboviţean, atunci când vrei să scapi de cineva din ierarhiile politice îl trimiţi în diplomaţie, dacă se poate, chiar ambasador! Ceea ce s-a întâmplat şi cu predecesorul meu. Fără a fi un handicap pentru mine, am trecut rapid la treabă şi am reuşit după nu prea mult timp o integrare fructuoasă atât la nivelul autorităţilor locale cât şi al corpului diplomatic; românii din Mexic şi America Centrală pe care i-am cunoscut destul de bine s-au constituit şi ei într-un punct de sprijin important pentru misiunea mea la pregătirea a numeroase prezenţe mexicane în România şi româneşti în Mexic. Ceea ce cred că ar putea prezenta interes pentru

un public cât mai larg este relatarea unor experiențe proprii, cu oarecare titlu de învățăminte ce ar putea servi și mai tinerilor diplomați dar... nu numai.

Voi începe prin a spune că și în Mexic instaurarea unui climat de disciplină și ordine, de muncă la nivelul profesionalismului pe care l-au avut majoritatea colegilor cu care am colaborat a constituit cheia desfășurării unei activități laborioase, extrem de variate și complexe, aproape fără răgaz. Au fost premize ale unei activități solicitante prin varietate, densitate și dificultatea demersului diplomatic în condițiile unui interes minor abia disimulat la nivelul factorilor de decizie de la București. Erau anii în care eforturile noastre, ale diplomației și factorilor politici vizau cu prioritate Europa și structurile euroatlantice; din păcate, în detrimentul altor deschideri spre regiuni și problematici ce fuseseră până nu demult ținte ale politicii noastre externe. În aceste condiții, semnalele pe care le-am primit de la Centrala MAE dar și de la alte instituții și, mai ales, de la numeroasele delegații române ce au venit în Mexic erau departe de a ne încuraja demersurile pe lângă autoritățile mexicane și partenerii noștri potențiali de afaceri din Mexic și țările centro-americane. Iată unul dintre paradoxurile relațiilor bilaterale: schimburi de delegații parlamentare, economice, participări la congrese, conferințe internaționale, dar cu eficiență minimă sau pur reprezentativă. Așa-zisele vizite de documentare, de cunoaștere și prospectare s-au repetat și în Mexic ca și în Chile și Spania, de altfel, fără rezultate notabile, fără o continuare relevantă după efectuarea acestor vizite. Am avut și în Mexic mai multe prilejuri să constat că românii sosiți cu un anumit mandat din țară, indiferent că era vorba de unul în plan parlamentar, politic, economic, comercial sau cultural aveau un comportament similar:

formali în abordări, interes minor față de substanța convorbirilor şi major pentru cunoaşterea obiectivelor turistice mexicane; nimic rău în aceasta iar ambasada a avut grijă întotdeauna ca, fie cu forțe proprii, fie cu implicarea gazdelor, să includă în programe şi asemenea obiective. Din păcate însă, încă de la aeroport la sosire rezulta clar că interesul era orientat mai ales spre asemenea obiective cu recunoaşterea adesea deschisă a faptului că nu se poate face mare lucru în respectivul domeniu datorită a... *n* motive! O delegație a unei Camere județene de comerț formată din 16 persoane s-a aflat în Mexic pentru două săptămâni din care într-o singură zi a avut o rundă de tratative la sediul Camerei de Comerț din Ciudad de Mèxico; restul... obiective turistice! O altă delegație română, de această dată una parlamentară formată, coincidență, tot din 16 persoane între senatori, deputați şi funcționari, participantă la Reuniunea Uniunii Interparlamentare, a lipsit *in corpore* mai multe zile de la lucrări pentru a putea astfel ajunge la Acapulco şi la alte obiective turistice din afara capitalei; aceasta după ce ambasada, eu personal m-am ocupat ca în timpul lor liber să le asigurăm vizitarea cât mai multor asemenea obiective în capitală, desigur.

Nu cred că este relevant faptul că am reuşit, cu implicarea calificată a Biroului Consilierului Economic al ambasadei, să ridicăm volumul schimburilor economice româno-mexicane de la 22 de milioane de dolari în 2000 la 130 de milioane în 2006 căci acestea sunt acum de numai 30 de milioane. Potențialul celor două economii, complementaritatea economiilor noastre, amploarea contactelor şi a prezențelor agenților economici şi comerciali români şi mexicani în misiuni de studiu pe piețele celor două țări ar obliga la volume mult superioare. Am arătat mai sus câteva dintre cauzele acestei situații, cu deficiențe şi ob-

stacole în rândul ambilor parteneri. În privința prezenței noastre pe piețele din America Centrală „am reuşit performanța" de a le pierde aproape în întregime! Cauze: lipsa fondurilor de marfă, alte priorități geografice, structură complet diferită a exporturilor şi importurilor noastre cu aceşti parteneri, dezinteresul operatorilor economici români față de țări ca Nicaragua, Costa Rica, Honduras, Guatemala, El Salvador. În aceste condiții eforturile noastre au vizat constant promovarea noii situații economice şi politice de la Bucureşti, insistența cu care am prezentat oferta de oportunități de cooperare economică, rămase din păcate, fără rezultate notabile şi pregătirea unor programe de lucru variate şi dense pentru delegațiile române aflate în Mexic. Îmi amintesc că atât la nivelul partenerilor din sectorul public cât şi din cel privat aveam împreună cu consilierul economic al ambasadei excelente relații care ne permiteau confecționarea unor dense programe de lucru pentru delegații români ce soseau în Mexic dar oferta acestora, chiar interesul lor erau minore. Promisiunile şi deschiderile ce se produceau în Mexic nu se regăseau ulterior într-un *follow up* pragmatic şi eficient. Iar mexicanii, la rândul lor, aveau şi au alte priorități şi preferințe decât cele europene şi... româneşti. Iată un cerc vicios din care nu se poate ieşi decât dacă ambele părți, alături de Uniunea Europeană, vor depista proiecte interesante pentru toți partenerii, UE urmând să le finanțeze.

Aş vrea să amintesc că printre prezențele notabile în Mexic în perioada mandatului meu au fost: participarea preşedintelui Iliescu în fruntea unei reprezentative delegații la Conferința mondială pentru finanțarea dezvoltării (Monterrey, martie 2002), trei delegații parlamentare participante la reuniuni ale Comisiei de relații externe a Consiliului Europei, a alteia la Adunarea Uniunii Interparlamen-

tare (aprilie 2004), participarea ministrului justiției la Conferința ONU pentru semnarea Convenției asupra corupției (Mèrida, decembrie 2003), a unui consilier prezidențial şi a unui membru al guvernului la Forumul Mondial pentru reinventarea guvernelor (noiembrie 2003) etc. În domeniul economic au avut loc două sesiuni ale Comisiei mixte de cooperare economică, trei delegații ale unor Camere de comerț din România au vizitat Mexicul, ministrul român al comerțului a vizitat Mexicul, diferiți operatori economici români au fost prezenți pe piața mexicană etc.

Dacă este să rețin cu adevărat ceva consistent, permanent şi cu ecou pe termen mediu şi lung în Mexic, atunci mă voi referi la activitatea culturală intensă şi la scară națională în această țară cu o vastă cultură şi cu un adevărat cult față de valorile şi creațiile spirituale. Aş aminti aici turneele de răsunet ale ansamblului de dansuri şi cântece folclorice „Mărțişorul" din Cluj-Napoca în frunte cu taragotistul fără de pereche Dumitru Fărcaş şi cu un conducător de largă şi eficientă viziune numit Silviu Corpodean; Teatrul „Bulandra" în frunte cu inegalabilii Victor Rebengiuc, Mariana Mihuț, Horațiu Mălăiele şi alții într-o minunată versiune a „Livezii cu vişini" ce a făcut furori la Festivalul Internațional Cervantino de la Guanajuato în octombrie 2003; corul unor minunați copii numit „Allegretto", grupul de jazz „Rădăcini" ansamblul „Taraful Haiducilor" şi altele. Din aceste prezențe culturale româneşti ce au lăsat urme benefice pentru țara noastră nu pot fi omise cele aproape 40 de Seri şi Săptămâni culturale româneşti, aproape 40 de conferințe ale mele la universități, centre culturale sau primării mexicane, expoziții de artizanat şi fotografii, editarea unui volum de versuri eminesciene, traducerea şi editarea în două state mexicane a unui Ghid de protocol, înfrățirea oraşelor Băile Herculane şi Tlaxcala,

activități desfășurate în 21 de state din cele 32 pe care le are Mexicul.

Un loc important în activitatea mea l-a ocupat constant apropierea și cultivarea celor mai bune relații cu membrii coloniei române din Mexic. Circa 400 de români, dintre care o bună parte au dobândit și cetățenia mexicană se află răspândiți în diferite orașe mexicane, desigur, în principal în capitală dar și în Monterrey și Guadalajara. Colonia română este formată în principal din intelectuali și oameni de afaceri, foști sportivi și actuali antrenori de loturi naționale. Păstrez vii și permanente amintiri plăcute despre familia Magdalenei Ionescu, fost medic personal al doamnei Ana Aslan, care, aflată în Mexic din 1982 a reușit curând să se impună prin valoare și inventivitate, prin calități umane ce au făcut-o indispensabilă pentru mari personalități mexicane din lumea politică și boemă; tratamentele sale geriatrice, dominarea interdisciplinară a metodelor de abordare a problemelor pacienților o situează printre cei mai apreciați străini integrați cu mare succes în societatea mexicană. Doamna doctor Ionescu nu a uitat și nu uită de țara în care s-a născut și s-a format; Domnia Sa a fost prezentă cu consistente și imediate ajutoare după decembrie 1989, a finanțat monumentul funerar dedicat Anei Aslan din Cimitirul Bellu; a ajutat constant ambasada în diverse moduri la organizarea și desfășurarea unor acțiuni de succes și a fost mereu prezentă la cele inițiate de noi pentru promovarea valorilor românești în Mexic. Doctorul Gabriel Cherebețiu și soția sa, fostul mare handbalist Gheorghe Gruia, fostul campion mondial și olimpic la canotaj-canoe, Gheorghe Simionov, Agy și Ismail Grinberg și mulți alții fac cinste României acolo departe în Mexic fiind printre protagoniștii străini ai eforturilor autorităților de dezvoltare și depășire a problemelor cu care se confruntă societatea mexicană.

Familia Lilly şi Alejandro Saltiel, ambii de origine română reprezintă pentru colonia noastră din Mexic un adevărat stindard prin amploarea demersului lor umanitar: au o Fundaţie ce le poartă numele cu ajutorul căreia susţin material circa 300 de evrei ce trăiesc în Cuba; actele lor de caritate sunt recunoscute în Mexic iar calitatea umană de excepţie a acestei familii de români aflate de peste 60 de ani în Mexic m-a însoţit şi ajutat în demersurile de promovare a României.

Un loc deosebit în activitatea mea l-au avut totodată, consulii onorifici, instituţie căreia nu i se acordă încă la noi atenţia cuvenită. Cei doi consuli onorifici din Monterrey şi Guadalajara, ca şi cei din Guatemala, El Salvador şi Costa Rica au avut contribuţii relevante la promovarea intereselor româneşti în respectivele ţări; păcat că de la Bucureşti ei nu se bucură de prea mare ajutor iar ambasada noastră din Ciudad de Mèxico ca de altfel şi celelalte din regiune nu au mijloace concrete de sprijinire a acestora (materiale de promovare, importul de produse româneşti de către aceştia din categoria cerută pe respectivele pieţe: autoturisme, îngrăşăminte chimice, uree, ciment etc.).

Eforturile mele şi ale colectivului pe care l-am condus cinci ani au primit recunoştinţa unor instituţii mexicane exprimate şi prin acordarea titlului de Doctor Honoris Causa şi membru de onoare al Academiei Mexicane de Drept Internaţional, membru de onoare al Institutului Iberoamerican de Relaţii Publice, posesor al Medaliei de Onoare pentru Pace, Cultură şi Drept ca şi, desigur, al celei mai înalte distincţii acordate de preşedintele Mexicului la încheierea misiunii mele în această ţară – Ordinul Vulturul Aztec în grad de Bandă. Am fost proclamat cetăţean de onoare al oraşelor Tlaxcala, Huamantla,Villahermosa, Contla, San Miguel de Allende şi Coyuca de Benìtez.

Tot ce a însemnat misiunea mea în Mexic şi în celelalte cinci ţări din America Centrală s-a constituit într-o încununare a întregii mele activităţi în slujba scopului nobil şi de mare răspundere de a face cunoscută ţara mea peste hotare, de a o reprezenta, de a-i facilita legăturile de prietenie şi colaborare cu o regiune de mare potenţial economic şi uman de care ne leagă afinităţi incontestabile de spiritualitate şi idiosincrasie. Mărturisesc că după mai mulţi ani de la revenirea definitivă în ţară şi ieşirea la pensie păstrez cu aceeaşi prospeţime şi interes legătura telefonică şi prin internet cu mulţi dintre cei cu care am colaborat şi am avut plăcerea să îi cunosc în Mexic (apreciere în egală măsură valabilă şi pentru Chile). Un caz demn de amintit îl reprezintă actualul guvernator al statului Tlaxcala, domnul Hèctor Ortìz Ortìz! Fost primar al oraşului cu nume omolog, dl. Ortìz a venit în România în septembrie 2003 şi a semnat cu omologul său român Protocolul de înfrăţire dintre Tlaxcala şi Băile Herculane. Atunci când i-am propus această acţiune, dl. Ortìz a îmbrăţişat-o imediat, a trecut-o prin Consiliul local şi a venit în România. El l-a primit pe primarul Băilor Herculane doi ani mai târziu iar în continuare am cu Domnia Sa schimburi de impresii şi idei, ne trimitem felicitări cu diferite prilejuri naţionale sau personale. Domnul Ortìz a fost şi a rămas un mare prieten al României şi ar trebui cultivat şi folosit mai eficient de către ambasada noastră din Mexic.

MEXICUL FABULOS ŞI FASCINANT

Mexicul este considerat de mulţi autori şi analişti politici drept o adevărată placă turnantă între două lumi: America Centrală şi de Sud şi America de Nord; iar dacă ne amintim de legăturile şi interesul manifestate de ţările

asiatice membre în APEC şi de cele europene faţă de Mexic ne convingem că şi la Est şi la Vest această ţară are interferenţe de substanţă politică şi economică. Întâlnim în Mexic de o manieră contrastantă şi vie paradoxurile şi diferenţele dintre două civilizaţii, mentalităţi şi nivele de dezvoltare ce explică atât tarele cât şi virtuţile unei mari naţiuni.

In continuare doresc să scot în evidenţă, în completarea datelor deja prezentate, câteva dintre valorile intrinseci ale unui *Mexic fascinant* prin valorile sale, incitant prin oferta culturală, cuceritor prin culoare, muzică şi dans, profund prin tradiţii şi, fără îndoială, primitor şi ospitalier, cu oameni deschişi chiar dacă sunt preocupaţi, la fel ca noi toţi, de ziua de mâine şi se confruntă cu provocări grave şi complexe.

MEXICUL ÎNAINTE ŞI DUPĂ CONQUISTA

În perioada anilor 2000 înainte de Cristos şi 1521 anul cuceririi de către Fernando Cortès, Mexicul a cunoscut culturi succesive pe amplul său teritoriu ce includea pe lângă cel de astăzi o suprafaţă similară în Sudul SUA de azi. Mexicul aparţine civilizaţiei mezoamericane, unică şi cu multiple faţete care include şi toată America Centrală.

Pe acest imens teritoriu au înflorit de-a lungul secolelor culturile olmecă, teotihuacană, toltecă, aztecă, mayaşă, totonacă, huaztecă, zapotecă şi mixtecă. Relevante prin contribuţii majore la dezvoltarea populaţiei de pe aceste teritorii au fost însă în principal câteva.

Olmecă – prezentă în statele Chiàpas, Oaxaca, coasta Pacificului şi Guatemala.

Principalele sale caracteristici şi contribuţii constau în iniţierea agriculturii ca ocupaţie principală, început al sis-

tematizării aşezărilor umane, sculpturi cu capete gigant şi altare monolit, preferinţe pentru asocierea omului de un animal, cu predilecție jaguar dar şi pentru figuri patologice (cocoşaţi, pitici etc.).

Teotihuacană – se dezvoltă pe ruinele culturii olmece în anii 100-800 e.n. Cea mai cunoscută creaţie a acestei epoci o reprezintă oraşul Teotihuacàn aflat la circa 70 de kilometri de capitala de azi a Mexicului; avea circa 20 de km. pătraţi şi 50.000 de locuitori şi a ajuns prin anii 600 e.n. la 120.000 de locuitori, numai Constantinopolul depăşindu-l din acest punct de vedere. Teotihuacàn, cunoscut şi ca oraş al zeilor, cu celebrele sale piramide ale Soarelui şi Lunii, cu templul lui Quetzalcòatl (şarpele cu pene – principala zeitate) ce formează o piaţă inegalabil de frumos sistematizată pentru acea epocă reprezintă un triumf al arhitecturii de ritual mezoamerican.

Toltecă – rezultatul amestecului dintre teotihuacani şi alte triburi de cuceritori ce veneau din Nord. Aceştia zeifică Teotihuacanul şi îl transformă în adevărat mit la care venea, după cum se relatează în cronici, chiar marele Moctezuma, regele aztec. Astăzi, la Tula, localitate din statul Hidalgo, la circa 180 de km de capitală pot fi admirate statuile imense – Atlanţii (războinicii) rămaşi din civilizaţia toltecă, la fel ca şi terenul pe care toltecii îşi disputau în jocul de pelota onoarea de a fi jertfiţi zeului Tlaloc (al ploii).

Aztecă (mexica) – Aztecii au venit din Nord şi s-au stabilit pe actualul teritoriu al capitalei mexicane deoarece conform legendei ei urmau să îşi ridice reşedinţa acolo unde întâlneau un vultur pe un cactus devorând un şarpe; astăzi, în centrul oraşului se află un impresionant grup statuar care înfăţişează exact aceste simboluri. Aşa a luat fiinţă în anul 1325 capitala Tenochititlàn a ceea ce

urma să fie puternicul Imperiu aztec. Templul Mayor, Piatra Soarelui sau Calendarul Aztec, supunerea față de zeul suprem numit Quetzalcòatl dar şi conceptul de organizare a unui oraş cu lucrări de canalizare şi întreținere curentă a apei potabile, obținerea de noi terenuri prin acoperirea cu pământ a acestei lagune imense care era şi încă este Ciudad de Mèxico, prelucrarea aurului şi arta războiului sunt numai câteva dintre elementele definitorii ale statului şi civilizației aztece. Începând din sec. XV aici se dezvoltă o puternică mişcare comercială în aer liber cu ramificații până în America Centrală de azi şi care are încă ecouri contemporane prin cunoscutele târguri sau bazare, *tianguis*.

Mayaşă – a înflorit în secolele I î.e.n.-IX e.n. în America Centrală de azi şi în partea de sud-est a Mexicului. Calendarul solar de 365 de zile, contabilizarea a 23 de miliarde de zile ale existenței lor, templul inscripțiilor hieroglifice de la Palenque,Chitzen – Itzà, progresele realizate în studiul matematicii inclusiv prin descoperirea cifrei zero, medicina naturală sunt numai câteva dintre marile realizări ale acestor extrem de întreprinzători înaintaşi ai mexicanilor de azi.

Lui Fernando Cortès i-au trebuit numai doi ani pentru a străbate lungul drum de la Veracruz unde a debarcat venind din Cuba pentru a ajunge la Tenochititlàn şi a cuceri Imperiul Aztec al lui Moctezuma ! Pare greu de imaginat dar Cortès a reuşit să scrie această pagină de referință majoră în istoria Mexicului şi a Regalității Spaniole cu numai 500 de soldați, 26 de cai şi praf de puşcă. Să nu uităm însă un fapt semnalat mai puțin de unii analişti ai acestui dezastru pentru aztecii ce se credeau stăpânii unui Imperiu inexpugnabil. Este vorba de credința lor oarbă în zeul Quetzalcòatl pe care l-au identificat în persoana cu-

ceritorului spaniol! Eroare fatală! Cu puşca sa care scotea foc, pe un cal ce necheza şi făcea salturi impresionante, bărbos şi îmbrăcat în armură argintie ce reflecta orbitor razele soarelui, Cortès trebuie să le fi inspirat aztecilor, marelui Moctezuma personal, teamă şi veneraţie în egală măsură. I-au deschis larg porţile palatului, l-au adăpostit şi adulat iar când şi-au dat seama de adevăratele intenţii ale lui şi soldaţilor săi era prea târziu.

Moctezuma este capturat şi izolat într-o aripă a propriului său palat, Cuitlahuac, fiul său moare datorită viruelei contractate de la spanioli iar ultimul mare şef *hueylahtoyani,* Cuauhtèmoc rezistă numai două zile atacului furibund al armatei lui Cortès întărită cu multe mii de duşmani ai aztecilor, printre care cei din Tlaxcala. Când Cuauhtèmoc este capturat, la 13 august 1521, ia sfârşit existenţa unuia dintre cele mai puternice şi avansate Imperii precolumbiene din Lumea Nouă. Începe cucerirea teritorială, economică şi nu după mult timp cea spirituală: franciscani, dominicani şi iezuiţi vor converti la catolicism, cu forţa sau prin convingere, pe azteci şi celelalte populaţii de pe teritoriul ce se va numi până în 1810 Noua Spanie.

Aşadar, cu arme de foc, cai, prin folosirea inamicilor lui Moctezuma, cu viruela şi tifosul, spaniolii vor reuşi ca în numai 50 de ani, mai exact până în 1550 să reducă cu peste 10% populaţia indigenă. Cucerirea spirituală, religioasă, culturală şi occidentalizarea se vor impune puternic şi inexorabil. Despre o populaţie mexicană se poate vorbi abia din secolul XVII. Cu titlu de legendă şi adevăr să menţionăm rolul deosebit jucat de o femeie indigenă pe nume ei Malinche sau Malintzin sau Marina cum au botezat-o spaniolii care i-a servit lui Cortès de interpret în limba náhuatl (vorbită de azteci) dar şi de ghid, ea domi-

nând şi mayaşa pe care o cunoştea şi spaniolul Geronimo de Aguilar, sosit cu o expediție anterioară pe coasta de Nord-Est a actualului Mexic. În acest fel spaniolul Cortès s-a putut înțelege cu mayaşii şi cu aztecii de-a lungul întregului său periplu... mexican. Această Malinche, o femeie frumoasă şi inteligentă a plămădit, împreună cu Fernando Cortès primul metis, primul vlăstar al noii populații a acestui imens teritoriu, Martìn Cortès; acesta avea să se instruiască în Spania şi să revină în Mexic pentru a conduce cu pricepere o fermă pe care i-a dăruit-o tatăl său. Malinche este considerată pe nedrept de unii mexicani drept o trădătoare uitând însă că în momentul în care ea se alătură, fără voia ei de fapt, lui Cortès, nu exista niciun fel de popor mexican şi nici pe departe conceptul de națiune sau de conştiință națională. Astăzi, în Mexic există o adevărată stare de spirit numită *malinchism* şi care exprimă o atitudine nefericită care a pus stăpânire cu o forță neobişnuită pe conştiința colectivă a mexicanilor: nu le place ceea ce este al lor. Am constatat şi noi acest lucru dar nu ne-a atras atenția prea mult deoarece şi noi suntem cam la fel, nu-i aşa?

Cronicarii spanioli Bernal Dìaz del Castillo şi Bartolomè de las Casas au lăsat pagini excepționale despre primii ani ai conquistei şi despre indigenii şi civilizațiile întâlnite la sosirea lor în Mexicul de azi.

În 1810 începe lupta de eliberare şi în 1821 este proclamată independența. Până în 1917 au loc războaie de secesiune, intervenții străine, pierderea a jumătate din teritoriu în favoarea SUA, prezența Franței şi crearea unui Imperiu condus de Maximilian iar din 1867 până în 1917 au loc noi războaie interne, revoluția neterminată în care apar eroi populari ca Francisco „Pancho" Villa, Emiliano Zapata şi alții. Este adoptată o nouă constituție (prima era din 1857)

în 1917 – valabilă şi astăzi – iar din 1929 până în 2000 Mexicul a fost guvernat de un singur partid, Partidul Revoluţionar Instituţional (PRI) după care au urmat două mandate consecutive asigurate de un partid de dreapta, Partidul Acţiunea Naţională (PAN) – 2000-2006 şi 2006-2012.

MEXICUL DE AZI

Astăzi, Mexicul este cunoscut în lume nu numai prin potenţialul său uman şi economic dar şi prin valori incontestabile naţionale şi, multe dintre ele, de interes şi importanţă universale, incluse în patrimoniul UNESCO. Am să încerc să fac scurte referiri la unele dintre acestea, mai exact la cele pe care le-am cunoscut direct, pe care am avut posibilitatea să le savurez la faţa locului şi care mi-au rămas pentru totdeauna în bagajul personal de amintiri dragi. Cine nu a auzit sau nu s-a desfătat cu muzica şi dansurile mexicane, sau cu picturile murale ale unor giganţi ca Diego Rivera, David Alfaro Siqueiros sau Josè Clemente Orozco, cine nu cunoaşte ceva măcar din viaţa şi creaţia artistică impresionante ale pictorului şi omului Frida Kahlo ? Nu poţi vorbi de Mexic fără să te referi la gastronomia acestei ţări sau la *mariachi*, la tequila, la muzica *ranchera* sau la *fiestas charra*, la Cancùn şi Acapulco, la marii Octavio Paz, premiu Nobel pentru Literatură, scriitorii Carlos Fuentes şi Carlos Monsivàis, la universalii Agustìn Lara, Maria Felix, Vicente Fernàndez, Pedro Armendàriz, Pedro Infante, Javier Solìs. Cum să vorbeşti despre Mexic fără să te referi la cele 64 de idiomuri ce se vorbesc încă în această ţară, la gigantul uman care se numeşte Ciudad de Mexico sau Distrito Federal, al 32-lea stat în Federaţia care se numeşte Statele Unite Mexicane, la muzeele minunate din capitală (circa 60) din Tlaxcala, Monterrey, Tuxla Gutièrrez,

Guadalajara, la piramidele de la Palenque, Chichèn Itzà (cultura mayaşă), Teotihuacàn sau Monte Albàn (cultura zapotecă), la atlanţii de la Tula etc. Încerc scurte comentarii şi impresii personale despre unele dintre aceste elemente definitorii ale personalităţii şi idiosincrasiei mexicane.

Mexicanul este mândru că este mexican! În ciuda tuturor aparenţelor, aceasta este prima constatare pe care o poate face orice străin ce ajunge în această ţară; cu atât mai mult unul care convieţuieşte cu ei câţiva ani. Imnul naţional este intonat la aproape toate activităţile oficiale şi textul este cunoscut de toţi cei prezenţi, steagul mexican flutură pe toate clădirile oficiale dar şi în balcoanele caselor inclusiv în afara zilelor oficiale, stegulețe tricolore(verde, alb, roşu) întâlneşti pe cărucioarele vânzătorilor ambulanţi şi pe postamentul lustragiilor de pe stradă; cântecele de succes ale mexicanilor au texte prin care îşi declară dragostea faţă de ţară, de locurile natale (Guadalajara, *Mèxico lindo y querido* etc.). Mexicanii, oriunde se întâlnesc prin lume sunt fericiţi să se salute şi să împărtăşească bucuria revederii... Îmi amintesc cum la Londra pe timpul schimbării Gărzii Regale în faţa Palatului Buckingham, mai mulţi mexicani s-au recunoscut (nu e nicio dificultate pentru aceasta) în mulţimea curioşilor din toată lumea, s-au salutat cu obişnuitul lor „Ce faci cumetre" (*¿Que tal, compadre*?), s-au îmbrăţişat şi şi-au lovit reciproc spatele într-o sinceră şi mândră parcă reîntâlnire pe alte meridiane. Poate că aici, aşa cum comentam şi într-un alt capitol, rezidă una dintre explicaţiile capacităţii lor de a depăşi momentele de impas pe care istoria le-a oferit din plin şi mexicanilor.

Folclorul este poate cea mai elocventă expresie a personalităţii şi identităţii acestui popor vesel şi plin de fantezie. În statele mexicane găseşti o varietate impresionan-

tă de culoare şi forme atunci când este vorba de olărit, ţesături, obiecte de utilitate casnică din lemn, metal, lut, piele, lână, paie, hârtie. Ceramica de Talavera, localitate situată în statul Puebla, ţesăturile din lână de Tlaxcala, rochiile şi, în general, costumele feminine din statele Veracruz, Oaxaca şi Chiàpas sunt atrăgătoare şi ieftine, utile şi apreciate de mexicani dar şi de turişti.

Dansurile mexicane sunt, la rândul lor, pline de energie, expresive pentru temperamentul năvalnic al acestui popor. Este demn de menţionat că în marea majoritate a statelor mexicane au loc anual Festivaluri folclorice cu participare internaţională, excelente prilejuri de cultivare, stimulare şi conservare a tradiţiilor specifice dar şi de confruntare cu reprezentanţi ai altor culturi. Prezenţele noastre la unele dintre aceste Festivaluri s-au soldat de fiecare dată cu succese incontestabile. Iar dacă hora noastră sau geamparalele ne sunt tipice, pentru mexicani, *el jarabe tapatío*, un dans extrem de vioi din statul Jalisco a cărui capitală, Guadalajara, a devenit de mult celebră, este la fel de apreciat şi cunoscut.

Muzica mexicană este o componentă indestructibilă şi un simbol inconfundabil al idiosincrasiei şi valorilor perene ale Mexicului. Aici cred că greu putem găsi, cel puţin pe continentul latino-american, un competitor cu şanse de a depăşi Mexicul. Genurile muzicale de mare popularitate cum sunt muzica ranchera (de *la rancho*, adică ferma ţărănească, populară în sensul muzicii noastre), cea *norteña*, adică din Nord, la confluenţa cu SUA, *grupera*, adică compusă şi interpretată de grupuri vocale şi instrumentale, bolerourile şi baladele, toate sunt promovate şi apreciate pe teritoriul ţării. Interpreţi celebri, consideraţi adevăraţi exponenţi ai sufletului acestui mare popor au devenit alături de compozitori nu mai puţin cunoscuţi şi apreciaţi,

adevăraţi idoli, unii chiar sunt numiţi regi sau prinţi sau luceferi ai cântecului popular. Amintim printre celebrităţi pe compozitorii Agustin Lara (Granada, Noche de ronda, Maria Bonita, Solamente una vez etc), Juan Gabriel (peste 600 de compoziţii) cunoscut cantautor, Josè Alfredo Jimènez (Si nos dejan, El Rey, La Media Vuelta), Consuelo Velàzquez (Bèsame mucho, Cachito, Yo no fui); printre marii interpreţi ai muzicii mexicane în genurile ranchera, bolero sau balade amintim pe „regele" Vicente Fernàndez, pe „prinţul" Josè Josè, pe Lucero (Luceafărul), doamna cântecului Lola Beltràn, inconfundabilul Javier Solìs, Luìs Miguel şi mulţi alţii. Dintre grupările de succes ce interpretează o muzică, am numi-o fusion, pentru amestecul de mexican cu cel nord-american merită a fi menţionată Los Tucanes din Tijuana.

Un loc special la acest capitol trebuie să aibă *mariachi*. Este incontestabil că în întreaga lume Mexicul se identifică cu acest grup de muzicieni care interpretează în cea mai expresivă formă muzica mexicană, muzică ce face trimitere la sentimente profunde de dragoste, pasiune, prietenie şi trăiri zbuciumate. Mariachi îşi au obârşia la sfârşitul secolului XIX într-o regiune din statul Jalisco numită Cocula în care locuiau indienii numiţi cocas a căror principală ocupaţie era chiar muzica. Din anii treizeci formaţiile de mariachi sunt compuse din 13 instrumentişti (viori, trompete, chitare, un instrument tipic de corzi numit vihuela, o chitară bas şi harpa din Jalisco). Odată cu intrarea în arenă ca interpreţi a unor mari figuri ai muzicii mexicane, Jorge Negrete, Pedro Infante, Lola Beltràn sau Vicente Fernàndez costumele instrumentiştilor, la fel ca cele ale soliştilor au cunoscut transformări radicale: acestea sunt în mod obligatoriu cele de *charro* (purtate de călăreţi la serbările de cai, tauri şi viţei), cu nasturi şi fireturi

din fire metalizate, ghete înalte din piele cu desene şi incrustaţii de o eleganţă impresionantă; rar, cum este cazul „regelui" Vicente Fernàndez, se permite chiar şi portul pistolului în toc; desigur, fără cartuşe! Astăzi, în Mexic există mii de formații de mariachi dar nimeni nu-l poate uita pe primul mare creator al grupului Mariachi de Tecatitlàn, Silvestre Vargas.

La Ciudad de Mèxico există o piațetă numită Garibaldi în care mariachi îşi oferă serviciile; ei ies în stradă şi te invită să îi angajezi pentru 1-2 cântece sau pentru o oră sau o jumătate de oră, pe loc sau acolo unde clientul doreşte. Diferitele grupuri au şi diferite modele de costume, iar formațiile pot avea numai 4-10 componenți. În piațeta Garibaldi unde agitația sporeşte odată cu înserarea şi în sfârşiturile de săptămână, poți admira statuile închinate monştrilor sacri ai cântecului popular mexican, mulți dintre aceştia fiind deja menționați mai sus. Pe lacul Xochimilco, loc de promenadă lacustră mai ales duminicală, aceleaşi formații de mariachi pot fi angajate pe loc din multele bărci (*trajineras*) ce alunecă pe oglinda lacului; o tortilla sau un porumb fiert ce pot fi cumpărate din alte bărci vecine, o tequila şi umbra oferită de vegetația luxuriantă a lacului nu pot face o casă mai bună decât acompaniate de melodii interpretate cu foc de aceste grupuri de mariachi.

Arhitectura mexicană o găsim şi o admirăm mai ales atunci când ne referim la cea colonială adică apărută după cucerirea Mexicului. Nu voi intra prea mult în acest domeniu vast dar voi menționa de exemplu catedrala din capitală situată în Zòcalo sau Piața Constituției. Alături, palatul prezidențial, fost sediu al viceregelui spaniol în Mexic, ambele ridicate din pietrele imense şi bine finisate ale Templelor aztece din vecinătate. Stilul acestor două edificii majore

şi reprezentative pentru trecerea de la civilizaţia aztecă la cea occidentală este o armonioasă îmbinare între baroc şi renascentist, aşa-numitul stil *churigueresco* după numele arhitectului spaniol Churriguero. Catedrala Metropolitană a cărei construcţie a început la jumătatea secolului XVI a cunoscut noi adăugiri de-a lungul a aproape trei secole şi astăzi oferă o imagine impresionantă cu un altar uriaş în centru şi alte 12 pe părţile laterale iar stilurile sunt o îmbinare armonioasă între barocul mexican, gotic, renascentist şi neoclasic. Palatul de Bellas Artes ridicat la sfârşitul secolului XIX şi început de secol XX este o bijuterie arhitectonică în stil art nouveau şi art deco. El adăposteşte picturi murale gigantice pe toţi pereţii de la primul nivel, semnatari fiind toţi cei patru mari muralişti mexicani: Diego Rivera, Clemente Orozco, David Siqueiros şi RufiñoTamayo. Alte stiluri, moderne şi curajoase pentru o capitală aflată sub ameninţarea permanentă a plăcilor tectonice active, pot fi admirate la zgârie-norii mexicani Turnul Americii şi, mai ales, la recentul Turn Principal (*Torre Mayor*) din bulevardul Reforma (55 de nivele, 250 de metri înălţime). Fără îndoială că cel mai impresionant punct de atracţie pentru evoluţia stilurilor arhitectonice în Mexic este Plaza de las Tres Culturas, situată în Tlatelolco; acolo am admirat bijuteriile unui templu aztec, o catedrală spaniolă din secolul XVI şi o clădire modernă, fostă până nu demult sediul Ministerului de Externe mexican; un adevărat dialog la distanţă peste secole şi civilizaţii care reflectă tocmai continuitatea şi armonia omului cu el însuşi şi cu propria lui istorie. Alte două puncte de atracţie sunt, fără îndoială, Monumentul Revoluţiei şi Monumentul închinat Mamei. Primul, măreţ şi impresionant în îndrăzneala stilului art deco prin care domină întreaga Piaţă a Republicii, adăposteşte la parter Muzeul Revoluţiei. Patru coloane sculptate ce reprezintă

Independența, Reformele, Legile muncitoreşti şi Legile Agrare adăpostesc sarcofagele a cinci preşedinţi mexicani (Francisco I. Madero, Francisco Villa, Làzaro Càrdenas, Venustiano Caranza şi Plutarco Elìas Calle). Cupola, cu reflexiile sale maron-argintii,străluceşte impozant sub razele soarelui puternic, mai aproape aici de pământ cu 2230 de metri, altitudine la care se află capitala mexicană.

Al doilea monument m-a impresionat profund de la prima mea vizită la Ciudad de Mèxico datorită nu numai dimensiunilor sale (circa 50 de metri înălţime) şi unui stil art deco considerat aici ca inițiator al celui național mexican; impresionată este inscripţia de la baza monumentului: „Celei ce ne-a iubit înainte de a ne cunoaşte". Este aceasta poate una dintre explicațiile dragostei necondiționate a mamei care aici în Mexic se manifestă de o manieră unică şi aproape posesivă. Dacă adăugăm că cele două monumente se află în apropierea Grădinii de Artă unde în fiecare sfârşit de săptămână sute de artişti îşi oferă operele, vom înțelege mai bine de ce această zonă din apropierea Bulevardului Reforma este una dintre cele mai aglomerate şi apreciate de mexicani şi de turiştii străini.

Tequila este un alt brand de țară probat şi apreciat de o bună parte a populației globului. Este vorba despre o băutură alcoolică ce îşi are, şi ea, o întreagă istorie. Iat-o, pe scurt. Tequila sau coniacul mexican se produce, la origini, în statul Jalisco, mai exact lângă Guadalajara, în mica localitate Tequila. Am vizitat această mică aşezare umană cu numai câteva mii de locuitori dar care dispune de sute de mii de hectare cu agave albastre, un soi special de cactus care creşte numai în această zonă (tequila se produce şi în alte state din Mexic atestate de Asociaţia producătorilor de tequila dar soiurile adevărate provin din Jalisco). Acest soi de cactus – agavă – se maturează cam la zece ani iar anu-

mite specii, pentru tequila specială, chiar la 15 ani. Aşadar, recoltarea se face în momentul în care *el jimador,* adică specialistul, constată că fructul e matur şi poate fi tăiat. Ceea ce serveşte este tulpina circulară, un bulb cu un diametru de 1-1,5 metri care se introduce la copt, apoi la macerat iar zeama tulbure trece printr-un lent şi atent proces de distilare similar cu cel la care e supusă şi palinca noastră. Sucul fermentat din agave se numeşte *pulque* şi continuă să fie o băutură apreciată mai ales în zonele rurale din Mexic; spaniolii nu apreciau această băutură cam dubioasă pentru ei iar cu timpul cineva a avut ideea de a distila sucul albicios. Alambicele sunt de dimensiuni şi o curăţenie impresionante iar valorosul lichid este introdus în butoaie de 50-100 litri confecţionate din lemn de tei sau stejar; acolo rămâne, în funcţie de soiul şi tăria, de gradul de alcool ce se doreşte a se obţine dar şi de culoare şi parfum, de... preţul pe care îl va avea, între şase luni şi 12 ani. Când, după două vizite în Mexic în care nu am probat nicio picătură de tequila, în această vizită la ferma cea mai reprezentativă din Tequila, am fost invitat să degust un păhărel din acelea foarte înalte şi subţiri în care mi s-a turnat puţin din soiul Selecciòn Especial care arăta cam de culoarea coniacului Napoleon, această abstinenţă a încetat. Cam sceptic, însă conştient că ambasadorul nu putea refuza gazdele atât de amabile, mi-am înmuiat buzele şi... nu mi le-am mai luat de pe pahar până l-am terminat! A fost începutul unei apropieri faţă de care am avut şi am respect ori de câte ori mi se oferă prilejul; un păhărel de tequila de bună calitate deschide apetitul la masă şi pregăteşte psihicul să se bucure de viaţă! Să menţionez că această licoare cu parfumul sălbatic al cactusului albastru poate fi savurată inclusiv în cocteiluri rafinate cum sunt margarita sau Bloody Mary. Legenda spune că prima care a probat gustul acestei băuturi a fost o femeie

pe nume Mayahuetl iar când marele Moctezuma a gustat şi el lichidul albicios, adică *pulque,* a fost atât de încântat încât a chemat-o la el pe femeie şi a recompensat-o împărăteşte... Şi pentru că suntem la capitolul băuturi, cred că Mexicul merită a fi amintit şi ca un redutabil producător de vinuri excelente; mai puțin cunoscute pe plan internațional datorită concurenței acerbe cu cele din Chile şi Argentina, din Spania, Italia şi Franța, vinurile roşii mexicane de proveniență din nord-vestul țării, în statele Baja California şi Baja California Sud oferă o gamă dacă nu mare de soiuri, în orice caz de bună calitate. Cum aducerea din țară a vinurilor noastre nu era posibilă având în vedere distanțele, dar şi lipsa unei administrări inteligente a fondurilor pentru toate reprezentanțele noastre în afara granițelor, iar cele argentiniene şi chiliene erau destul de scumpe, am probat vinurile locale; şi nu am regretat! La recepțiile şi mesele oferite de-a lungul celor cinci ani cât a durat misiunea mea în această țară am savurat împreună cu miile de oaspeți ce ne-au însoțit pe mine şi pe soția mea, pe colaboratorii mei, soiuri de neuitat cum sunt Vino de Piedra din podgoria Ensenada, Passion din podgoria San Rafael, Chateau Domecq, toate roşii cu buchete parfumate şi încărcate de soarele dogorâtor de la ocean şi pământurile nisipoase ale Californiei mexicane.

Gastronomia mexicană este fascinantă prin varietate, culoare şi arome dar mai ales prin simplitatea cu care se prepară zecile de feluri de specialități ce caracterizează fiecare regiune şi în cadrul acestora, fiecare aşezare umană. În acelaşi timp, mexicanii sunt mândri cu mâncărurile lor tradiționale şi au încercat chiar, deocamdată fără succes, să înscrie gastronomia lor printre bunurile de patrimoniu ale umanității. Cu sau fără UNESCO, în Mexic se mănâncă mult, mereu şi bine! Să nu uităm că de aici sunt

originare roşia, ardeiul iute (există în circa 90 de varietăţi), fasolea şi porumbul pentru a ne limita doar la legume aşa că nu ne mirăm dacă aflăm că numai din porumb se pot prepara circa 40 de feluri de mâncare, mai puţin... mămăliga. Nu voi intra în detalii deşi tentaţia există şi am probat în numeroase rânduri peste tot pe unde am călătorit în Mexic multe, variate şi delicioase specialităţi locale.

Am să amintesc cu titlu de exotic şi de insolit faptul că nu m-am sfiit să gust şi să mă delectez cu viermi prăjiţi (*gusanos*), culeşi din agave când acestea nu sunt încă mature; aceşti viermi de mărimea unei omizi mari se amestecă cu o pastă numită *guacamole* (avocado, ardei iute şi ceapă albă tocate mărunt, lămâie, *cilantro* şi sare) şi se înfăşoară în nelipsita *tortilla*, adică o lipie din mălai de boabe de porumb alb, atent selecţionate, care se fierbe în apă cu var; odată transformată în aluat, masa respectivă capătă forma lipiei făcute de mână şi se coace pe plită. Ei bine, asemenea lipii, adică tortillas se vând şi la marile magazine dar cele de mână sunt apreciate de mexicanii „adevăraţi". Tortilla nu lipseşte de la nicio masă, de la niciun banchet sau masă câmpenească! Desigur, în ea pot intra, în funcţie de preferinţe carne de pui, costiţă sau piept de porc, fructe de mare, carne de vită – *ranchera* –, caşcaval şi ceapă pregătită pe grătar sau pe plită, practic fiecare îşi aranjează după dorinţă şi gust *tacos* sau *arachera* sau *alambres* sau *botanas* sau *antojitos*. Bucăţelele de carne de diferite provenienţe (pui, porc, vită, ied sau miel) pe grătar sau pe plită pot fi servite şi pe frunze imense de cactus numite *nopal*, la rândul lor coapte pe grătar sau plită. Mai trebuie menţionat că pe stradă, în parcuri, în pieţe mici, mari şi mijlocii, mexicanul şi nu numai el poate găsi la orice oră din zi sau din noapte aceste specialităţi îmbietoare ca aspect şi ca mirosuri deşi igienic vorbind ar tre-

bui să fii mai degrabă prudent şi să preferi a le savura acasă sau la restaurantele respectabile.

Nu poţi evita când eşti invitat de un mexican să refuzi ceea ce pentru ei este sarmaua noastră! Se numeşte *chile en nogada* (în traducere *mot a mot* ardei în sos de nuci) şi... este aproape de nemâncat pentru noi, cel puţin. Este vorba de o specialitate naţională cu simbol şi istorie naţionale! Se spune că la 28 august 1822, Agustin de Iturbide, împărat în perioada 1822-1823, a vizitat oraşul Puebla iar locuitorii s-au gândit să îi pregătească un fel de mâncare în culorile steagului naţional (alb, roşu, verde) şi au reunit ardeiul verde gras copt care se umple cu o pastă ce include carne tocată fiartă, migdale, nuci,stafide iar în farfurie se toarnă un sos din cremă de caşcaval şi fructe diverse mai ales granata (roşie). Combinaţia aceasta între carne, ardei gras copt şi dulciurile menţionate este savurată de mexicani, şi nu numai, acasă dar şi la restaurantele sau bodegile din toată ţara, mai ales din centrul şi sud-estul ţării. *Mole*, iată cuvântul cheie pentru bucătăria mexicană, adică nu lipseşte de la nicio masă începând cu micul dejun care este de fapt un mare mic dejun şi continuând cu dejunul şi cina pentru a nu mai vorbi de mesele intermediare frecvente în această ţară. Mole înseamnă un sos atotputernic care conţine cam 14 ingrediente şi anume carne de vită cu os, costiţă de porc, ardei iute de trei feluri în funcţie de regiune, ceapă, porumb fiert, dovlecei, alune, migdale, ciocolată, roşii, ierburi diverse de asemenea în funcţie de regiune; acestea se fierb în oale de lut ars şi se transformă într-o pastă neagră-maronie universal folosibilă! Acest sos celebru este cunoscut mai ales sub două forme majore de expresie – cel *oaxaqueño* (adică din statul Oaxaca) şi *poblano* (adică din statul Puebla). Se exportă, aşa că şi dv. îl puteţi savura fără mari eforturi; numai cel de suportabilitate stomacală. Nu

vreau să fiu malițios în niciun caz dar nu m-am putut acomoda cu mole în niciun moment. Am probat şi m-am delectat în schimb cu alte specialităţi ce par stranii pentru noi dar care sunt realmente gustoase dacă treci peste originile respectivului aliment. Amintesc *escamoles*, adică ouă de furnici, iguane, lăcuste prăjite şi amintiţii viermi de agavă. De la mesele mexicane nu lipsesc nici specialităţile din floare de dovleac, nici specialitatea numită *huitlacoche* adică o pastă din neghina sau ciuma de porumb sau fungus considerată de noi dăunătoare; iar ea este realmente gustoasă şi chiar cu calităţi curative. Să mai adaug că pe mesele restaurantelor cu mâncare tradiţională mexicană vei găsi mereu o salată cu tricolorul naţional asigurat de ceapa albă, ardeiul iute verde şi roşiile; cele mai sofisticate restaurante asigură pregătirea acestei salate sau sos de ardei iute chiar în faţa clientului într-un recipient de piatră şi pisat cu un ciocănel din acelaşi material. Rezumând, cele mai variate şi solicitate şi apreciate specialităţi culinare tradiţionale provin din statele Oaxaca, Michoacàn şi Puebla, dar nu se poate spune că celelalte nu au cu ce se lăuda! Nu vreau să mă extind cu gastronomia mexicană dar nici nu pot să nu adaug că, exact ca şi la noi, mexicanul are un apetit impresionant şi aceasta se vede la tot pasul: obezii sau cei ce depăşesc gabaritul omului sănătos reprezintă cam jumătate din populaţia ţării ceea ce creează, desigur, probleme sociale grave ce afectează familia, eficienţa la locul de muncă şi, bineînţeles, bugetul local sau naţional sau familial. Iată şi două proverbe foarte agreate de gurmanzii mexicani: *„Barriga llena, corazón contento"* (burtă plină, inimă mulţumită) şi *„Mujer que guisa, se casa aprisa"* (femeia care găteşte se căsătoreşte repede); nimic mai fals, nu-i aşa? Sau...

Diego Rivera şi Frida Kahlo, doi monştri sacri ai picturii şi muralismului mexican şi universal, un simbol uriaş al

creativității poporului mexican, un exemplu al dragostei paradoxale și indestructibile! Iată motive pentru care am să dedic câteva gânduri celor doi pe urmele cărora am fost în multe locuri și în multe momente din trecerea mea prin Mexic.

Diego Rivera este cel care a pus bazele muralismului mexican și universal atunci când a revenit în țară în 1922, după mai mulți ani de pelerinaj și formare în Europa începutului de secol XX. În Franța, Spania și Italia, în contact cu lumea artistică dar și cu cea politică, inclusiv cu burghezii ruși, „albii" alungați de Revoluția din octombrie. A constatat imediat stadiul de înapoiere și subcultură al mexicanilor din clasele sărace și a decis să le prezinte propria lor istorie, pildele acesteia și chiar viitorul lor prin ample picturi murale. A obținut mai întâi cu oarecare ușurință dar apoi din ce în ce mai dificil kilometri pătrați de pereți (să îmi fie iertată maniera cantitativă de exprimare dar este riguros reală) și a purces la ceea ce urma să fie cartea de istorie la vedere pentru toți cei ce doreau să afle ceva despre ei înșiși, fără a merge la școală sau a citi cărți de istorie. Dacă scopul educativ poate fi încă discutabil, nu încape nicio îndoială asupra valorii artistice extraordinare a imaginilor lăsate de artist pentru eternitate la Palatul prezidențial, Ministerul Educației, Palatul de Bellas Artes, Colegiul Iezuit San Idelfonso din Ciudad de Mèxico, la Palatul lui Cortès și Casa lui Santiago Reachi din Cuernavaca sau Capela de la Școala de Agricultură din Chapingo, considerată de unii o a doua Capelă Sixtină. De la originile precolumbiene și până la viitorul marxist pe care îl prevedea Rivera mexicanilor, frescele prezintă expresiv, în culori vii și cu simboluri dar și cu personaje din viața reală evoluția vieții economice, politice, sociale și culturale din Mexic. El a făcut, totodată, pro-

zeliți de cel puțin aceeaşi anvergură căci Siqueiros, Orozco şi Tamayo au preluat sau au perfecționat această artă, Mexicul fiind cred, din acest punct de vedere un adevărat muzeu de pictură în aer liber sau cu expuneri pe sute de metri pătrați în locuri publice frecventate de mii şi mii de persoane zilnic. O istorie aparte are una dintre frescele celebre ale lui Rivera. În 1983 când m-am aflat la Ciudad de Mèxico ca ziarist am fost cazați la hotelul Del Prado. La parter, unul dintre pereții restaurantului era acoperit practic de o frescă cu dimensiuni de 15 x 4.80 metri intitulat „Visul unei după-amiezi de duminică în Alameda Centrală", impresionant prin mărime, prin culoare, prin multitudinea de personaje şi prin simbolistica acestora. La cutremurul din septembrie 1985 hotelul s-a prăbuşit în întregime dar ca prin miracol fresca lui Rivera a scăpat fără daune majore. Astăzi, „Visul unei după-amiezi..." se bucură de spațiul exclusiv al unui muzeu situat peste drum de fostul hotel fiind recuperat, restaurat şi pus în valoare aşa cum o merită. Doresc să amintesc faptul că la dezvelirea frescei în 1948, catolicii bigoți – şi erau şi sunt încă destui – au remarcat mai întâi şi au protestat apoi împotriva unei adevărate „erezii" pe care ar fi săvârşit-o Rivera atunci când deasupra unui personaj din fresca sa fixase o bucată de hârtie în mâna lui Ignacio Ramìrez situat chiar deasupra lui Benito Juàrez şi pe care scrisese „Dumnezeu nu există" (în realitate, Ignacio Ramìrez fusese unul dintre reformiştii care, alături de preşedintele reformist Juàrez, contribuise la separarea bisericii de stat, una dintre prioritățile reformei post-maximiliane). Participanții au dorit ştergerea imediată a acestei inscripționări, distrugerea frescei şi arestarea artistului; au urmat devastarea casei şi atelierului acestuia din cartierul San Angel şi amenințări cu moartea. Patronul

hotelului a decis acoperirea frescei cu o pânză imensă şi a aşteptat ca spiritele să se liniştească; oricum, acea bucată de hârtie a fost ştearsă din frescă...

Rivera a mai avut asemenea conflicte şi la New York atunci când, la Radio City, magnatul John Rockefeller l-a angajat să realizeze o frescă dedicată activităţii creatoare a omului. Numai că Rivera, comunist şi exhibiţionist, cu un spirit liber până la libertinism s-a încăpăţânat să includă în această istorie şi figura lui Lenin. Fresca a fost distrusă la cererea unanimă şi violentă a anticomuniştilor nord-americani care îl acuzau pe magnat că finanţează propaganda comunistă. Rivera a reuşit însă să facă fotografii detaliate cu tot ce realizase până atunci şi să le prezinte ulterior în Mexic drept mostră a curajului său. Comunist cam non conformist, paradoxal în reacţii şi oricum cu o morală şi comportament social departe de etica comunistă, Rivera a fost exclus din PC Mexican, a fost reprimit de două ori, a fost expulzat din URSS unde fusese chemat să lucreze la o pictură murală la ministerul sovietic de război (reuşise anterior să finalizeze un portret festivist al lui Stalin pe care l-a adulat iniţial şi l-a blamat ulterior când l-a primit în Mexic pe Troţki) şi alte asemenea expresii mai puţin artistice erau tipice pentru acest monstru mexican al creaţiei artistice; căci pictura sa, pe lângă frescele de care vorbim sunt la fel de valoroase şi apreciate în multe dintre muzeele lumii. Acest mare artist o va întâlni, sau se va lăsa atras de o imberbă şcolăriţă numită Frida Kahlo ce avea să îi devină soţie (de două ori...) şi, mai ales, parteneră în creaţia artistică de excepţie lăsată Mexicului şi patrimoniului mondial de valori. Frida, cu 21 de ani mai tânără va fi marea iubire a lui Rivera, artistă genială crescută iniţial în umbra maestrului dar strălucind rapid cu propriile creaţii ce au avut o bună cotă pe piaţa artistică

iar astăzi sunt la nivelul celor ale mentorului său. Viața în doi a acestor mari artişti poate fi studiată şi urmărită, aşa cum am procedat şi eu prin vizitarea a trei puncte de mare interes aflate în capitala Mexicului: casa şi studioul Rivera din San Angel, Casa Albastră din Coyoacàn în care s-a născut, a creat şi a murit Frida Kahlo şi piramida din Pedregal acolo unde Rivera a construit un adevărat monument al artei mexicane în forma unei piramide „în stil tradițional aztec, mayaş şi Rivera". În Guanajuato, unde în fiecare an are loc unul dintre cele mai cunoscute Festivaluri Internaționale de Artă din cele două continente americane, poate fi vizitată, de asemenea, casa muzeu Diego Rivera, acolo unde artistul a văzut lumina zilei în 1886. El s-a stins în casa sa din Ciudad de Mexico în 1957, la numai 3 ani de la dispariția Fridei, în brațele celei de-a cincea soții, Ema Hurtado. Am condus multe delegații şi delegați români care s-au aflat în Mexic pe drumurile celor doi artişti mexicani şi de fiecare dată am constatat că descopeream noi şi noi valențe ale creației şi vieții lui Diego şi Fridei. Se pot scrie multe despre dragostea lor zbuciumată, divorțul şi recăsătorirea lor, despre desele călătorii în SUA şi Franța, căutările lor amoroase în afara matrimoniului, suferințele şi cele 14 operații la care a fost supusă Frida ca urmare a unui accident pe vremea când avea numai 18 ani; dar şi despre legăturile lor politice şi chiar intime ale Fridei cu Troțki, găzduit pentru o vreme în casa din Coyoacàn, în sfârşit, despre obiectele personale ce le-au aparținut şi care s-au transformat în muzeu, patul de suferință al Fridei care avea să fie şi cel al morții ei, urna cu cenuşa ei aşezată deasupra patului străjuit de portretele lui Marx, Stalin, Lenin şi Mao. Toate acestea creează o atmosferă de sacru şi omenesc, de actualitate şi istorie, de apropiat şi respectabil, de atracție şi admirație

fără seamăn; este vorba despre două mari caractere şi personalităţi definitorii pentru forţa şi măreţia unui popor creator, inventiv şi complex, afirmat cu propriile sale mari contribuţii la progresul întregii umanităţi.

CIUDAD DE MEXICO SAU DISTRICTUL FEDERAL

Capitala Mexicului merită o atenţie specială din numeroase puncte de vedere. Chiar dacă am mai făcut unele referiri pe parcursul acestei prezentări, ea constituie o concentrare umană atât de complexă, paradoxală şi incitantă încât doresc să vă invit a o cunoaşte pe dinăuntru, aşa cum am reuşit, cred, să o fac şi eu în perioada în care m-am aflat acolo printre oamenii ei, în contact cu problemele cu care se confruntă şi se va confrunta. Acestea sunt grave, reale şi serioase şi au nevoie de abordări multiinstituţionale, de participarea locuitorilor ei, de fonduri şi pricepere, de sacrificii şi dedicaţie pentru a o ordona, disciplina şi a face locuibilă în următoarele decenii.

Aşadar, vorbim de un megaoraş în care locuiesc, cu acte în regulă, circa 9 milioane de locuitori dar zilnic acolo trăiesc, muncesc şi supravieţuiesc mai mult de 20 de milioane de oameni. Şeful guvernului capitalei ne oferea la o întâlnire cu corpul diplomatic câteva date elocvente despre Ciudad de Mèxico (unele date modificate în mod firesc între timp nu schimbă aprecierile şi tendinţele dezvoltării acestui oraş): capitala asigură 21% din PIB-ul naţional, aici circulă zilnic 2 milioane de autoturisme, 50.000 autobuze şi microbuze, 55.000 de taxiuri, 4 milioane de vizitatori se află zilnic în oraş, dintre aceştia 2 milioane numai în centrul istoric (zona adiacentă marii Pieţe a Constituţiei sau Zòcalo), 64 de metri cubi de apă se consumă pe secundă, mai exact se extrag doi litri pe secundă

din apele freatice şi se poate astupa numai spaţiul lăsat de un litru ceea ce face ca oraşul să se scufunde anual cu circa 6 centimetri. Capitala are 73.000 de poliţişti, 300.000 de vânzători ambulanţi cu mărfuri de contrabandă pentru care nu plătesc niciun impozit, fură apă şi curent electric şi creează perturbări pe arterele respective, îndeosebi în zona Palatului prezidenţial; 170.000 de indigeni care cerşesc zilnic, atacuri violente şi sechestrări de persoane sunt principalele acte antisociale de aici; zgomotul şi poluarea sunt preocupante în egală măsură. Acestor cifre şi fapte sumar prezentate de cel mai important edil al capitalei mexicane le adăugăm câteva aprecieri mai mult decât relevante ale cunoscutului scriitor mexican Carlos Monsivàis, autor al unui studiu semnificativ intitulat „Ritualurile haosului". Autorul este obsedat de psihologia mulţimilor, de aglomerările excesive din capitală. Şi pe bună dreptate căci, iată, mulţimile din metro(8 milioane zilnic), cele de pe stadionul Azteca (80.000 spectatori), economia subterană la vedere, pelerinajele la Bazilica Guadalupe cu prilejul Zilei Sfintei Guadalupe la 12 decembrie când 4-5 milioane de mexicani din toată ţara ajung şi rămân acolo pentru 2-3 nopţi, Zòcalo cu forfota, mirosurile, vânzătorii şi dansatorii săi azteci, şamanii care asigură contra cost„curăţirea" sufletelor, şomerii, turiştii şi gură-cască, credincioşii şi necredincioşii care intră în Catedrala Metropolitană, toţi într-o efervescenţă buimacă şi bulversantă; manifestaţiile aproape zilnice ce blochează circulaţia pe principalele artere ale oraşului şi aşa supra-aglomerat, ţărani ce dăruiesc ananaşi în semn de protest faţă de lipsa subvenţiilor statului, studenţi repetenţi sau neadmişi la UNAM, profesori şi învăţători nemulţumiţi de condiţiile de muncă strigă, cer şi se agită în faţa Preşedinţiei la Los Pinos, la Camera Deputaţilor sau la Senat pe

care le şi ocupă din când în când, la Ministerul de Interne sau declară, condamnă, se bucură cu diferite prilejuri şi lasă gunoaie cu tonele la monumentul Independenţei din bd. Insurgentes. Aş mai adăuga câteva Zile festive care constituie pentru mexicanii din capitală prilejuri de paradă, adunări şi alte raţiuni de supraaglomerare pe străzi, în magazine şi,desigur, în mijloacele de transport: Ziua Morţilor, Paştele catolic marcat timp de o săptămână inclusiv prin reeditarea Drumului Crucii cu actori şi tot alaiul la care sunt prezenţi anual peste un milion de participanţi. Toate acestea l-au îndreptăţit pe scriitorul Carlos Monsivàis să exclame cu disperare: „Mulţimea, acest simbol al izolării! Un haos general în care se regăsesc în părţi egale contaminarea, comerţul ambulant şi mărfurile de contrabandă, aglomeraţia, lipsa legii sau a aplicării ei, corupţia poliţistului şi a politicienilor, cartelurile traficanţilor de droguri (internaţionali şi naţionali), mândria mexicană bazată pe false valori sau valori revolute, neglijenţă iresponsabilă cu efecte grave(apa, aerul, construcţiile),campanii electorale interminabile(preşedinţi, senatori, deputaţi federali şi municipali, guvernatori) şi pe deasupra tuturor o liberalizare totală a comerţului(ofertă ofensivă şi ofensatoare) şi a presei, mai ales a TV, mai ales TELEVISA care dau tonul în politică dar şi într-o anchetă penală oarecare. Să nu uităm un instrument de tembelizare (adormire a spiritului) a societăţii mexicane exploatat cu succes în mai toată lumea: telenovelele!”.

Se mai poate spune oare ceva în apărarea acestui gigant urban atât de hulit şi problematic? Eu cred că da! In primul rând că nu este singurul în care se regăsesc asemenea tare; personal nu credeam, de exemplu, că Bucureştiul nostru iubit are deja câte ceva din mai toate aceste trăsături, desigur la nivelul mărimii sale, de zece

ori mai mic decât Ciudad de Mèxico. Dar le are, din păcate. În al doilea rând, capitala mexicană poate oferi totuşi în ciuda acestei caracterizări acide a lui Monsivàis, multe locuri şi momente de satisfacție, de reverie şi admirație față de ceea ce constituie în ansamblul lor componentele pozitive şi atrăgătoare ale acestui megaoraş.

Vă invit la o plimbare duminicală prin oraş când spiritele se mai îndulcesc şi agitația urbană diminuează sensibil. Începem circuitul nostru de circa cinci-şase ore cu Muzeul Național de Antropologie aflat pe bulevardul Reforma, una din cele două artere principale ale capitalei pe care o străbate de la Est la Vest; cealaltă este bd. Insurgentes, care are în linie dreaptă cam 30 de kilometri şi care continuă cam la fel până în capitalele statelor vecine, Cuernavaca (Morelos) şi Pachuca (Hidalgo) adică 120 de kilometri. Muzeul, creat în 1964, include o istorie ştiințific reconstituită consacrată apariției omului, evoluției acestuia pe teritoriul Mexicului de azi, civilizațiile precolumbiene şi colonizarea, aspecte ale Mexicului modern de azi. Cu exponate în mărime naturală şi reproduceri la scara 1/1 a caselor şi habitatului indienilor, aztecilor, olmecilor, toltecilor şi celorlalte civilizații ce au înflorit în anii 1000 î.e.n. şi până la revoluția din 1910 vizitatorul îşi poate face o imagine clară asupra unei țări în toată splendoarea devenirii sale în contextul local, regional şi al vicisitudinilor istoriei. Aici se află expusă celebra Piatră a Soarelui sau Calendarul Aztec cum mai este cunoscută această mostră impresionantă a nivelului ştiințific la care ajunseseră aztecii în calcularea şi divizarea timpului şi a anului astronomic. La ieşirea din Muzeu te poți delecta cu un spectacol impresionant oferit de zburătorii din Papantla, ritual al eliberării omului şi al dominării naturii; se poate intra în cel mai mare şi popular parc din oraş, parcul Chapultepec (în náhuatl ar însemna locul lă-

custelor). Aici ocolim mai întâi un lac mare şi nu prea curat, ne facem drum printre biciclişti, cărucioare cu copii veniţi cu părinţii din toate cartierele capitalei, ajungem la grădina zoologică destul de bine amenajată, continuăm la zona de verdeaţă densă asigurată de pini şi de arborele spectaculos de mov numit *jacarandà*. Mirosurile tot mai intense ne avertizează că ne apropiem de locurile în care la sfârşit de săptămână au loc adevărate banchete populare improvizate cu acele specialităţi tradiţionale mexicane servite la botul calului cum spunem noi, adică pe grătare sau plite improvizate de pe care nu lipsesc, desigur, nopalul şi tortilla, bucăţi nedefinite de cărnuri, ceapă, roşii, caşcaval, sosuri cu mirosuri şi culori puternice pe fundalul unei veselii sincere şi cuceritoare din care doreşti să pleci cât mai curând. Următorul popas îl facem în celebra piaţă centrală a oraşului, Zòcalo, de circa 5.000 m^2, considerată a treia ca mărime din lume după Tiananmen şi Piaţa Roşie. Aici respirăm încă aerul proaspăt al dimineţii uimiţi de steagul naţional care domină piaţa cu dimensiunile lui de 36 x 12 m. Ceremonia ridicării şi coborârii steagului, în prezenţa unui pluton de soldaţi şi a multor gură-cască este impresionantă chiar dacă nu are fineţea şi distincţia celei de la Buckingham. Intrăm în Catedrala metropolitană unde se pot celebra simultan mai multe mise şi, pentru a câta oară, admirăm altarul central de 38 de metri cu adevărate dantelării aurite sculptate în lemn de nuc. Spuneam anterior că aici spaniolii au vrut să îngroape vechile credinţe ale aztecilor şi să ridice un templu de venerare a catolicismului: au reuşit construind o bijuterie monumentală chiar cu blocurile de piatră culese din templele aztece din zonă. Intrăm imediat în Palatul prezidenţial şi ne uităm din nou la balconul din lemn care dă în piaţa centrală, balcon de la care, în fiecare noapte de 15/16 septembrie, preşedintele ţării

amintește de Strigătul de la Dolores, adică inițierea în 1810 a luptei de eliberare în localitatea cu acel nume sub conducerea preotului Miguel Hidalgo y Costilla. Palatul este, la rândul lui, monumental: adăpostește Muzeul Benito Juàrez, liderul insurgenților ridicați împotriva lui Maximilian și devenit președinte în 1867 și o multitudine de birouri; curtea interioară, adică *patio* are, la rândul ei proporțiile măreției Coroanei spaniole; ceea ce este însă extraordinar la palat se găsește pe pereții de la nivelul I, adică pe o lungime de circa 80 de metri și o înălțime de cinci metri: frescele lui Diego Rivera! Artistul a lucrat aici cu intermitențe timp de șase ani în perioada 1929-1954 și a reușit o frescă istorică și socială de mare valoare artistică dar și o adevărată mărturie a formării și modernizării Mexicului. Ne apropiem de limita de timp propusă și optăm pentru cele două case-muzeu Frida Kahlo și Diego Rivera aflate la distanțe relativ mici în acest oraș uriaș. Casa Albastră cum este cunoscută locuința în care artista mexicană s-a născut în 1907, în familia unei intelectuale mexicane și a unui fotograf ungur de origine evreiască. Aici, la umbra unei vegetații exotice din care nu lipsesc jacaranda, pătrunzi în intimitatea creatoarei Frida, a matrimoniului Rivera-Kahlo, a coabitării lor cu familia revoluționarului fugar Lev Troțki și a atmosferei aproape palpabile a existenței lor încă acolo. Zidul exterior al casei este de un albastru violent iar pereții interiori sunt galben limón, asociere de altfel tipică caselor populare mexicane; o grădină în care mai poate fi admirată piramida construită de Rivera pentru Frida și un patio plin de flori exotice. În interior atrag atenția obiectele personale ale artistei, patul suferinței ei de aproape 30 de ani, un pat clasic din metal sprijinit pe patru coloane și cu o perdea ce se putea trage ca la teatru, acum cu corsetul metalic cu ghips pe care artista l-a purtat mulți

ani dar şi patul dragostei împărtăşite nu numai cu Diego, fotografii de epocă realizate de tatăl artistei, picturi ale Fridei dintre care atrag atenția imediat „Cele două Fride", „Diego şi cu mine" şi multe altele. Urna cu cenuşa Fridei stă de veghe parcă deasupra patului ei fără ca altceva să se mai întâmple în viața de dincolo a acestei geniale dar atât de greu încercate artiste.

Casa studio a lui Diego Rivera din San Angel, concepută de talentatul arhitect mexican Juan O`Gorman ne întâmpină cu o oarecare răceală cu cactuşii ei pe post de gard inaccesibil. De aici, de lângă cactuşi, studenți, politicieni şi mai ales catolici exacerbați au spart geamurile studioului artistului în 1948 în semn de protest pentru erezia din fresca monumentală „Visul unei după-amiezi de duminică...". Ceea ce ne face să medităm de fiecare dată când pătrundem în casa muzeu este pasarela ce leagă casa-atelier a artistului de o altă construcție adiacentă ce a aparținut Fridei: o singură căsnicie dar două personalități, adesea prea puternice,doi artişti de geniu ce aveau nevoie de spațiu propriu pentru a crea şi a gândi şi a primi oaspeți. Frida folosea pasarela pentru a-i aduce lui Diego micul dejun şi dejunul; erau delicioase specialități tradiționale mexicane pe care Frida le pregătea personal după rețete proprii şi le purta în coşuri de nuiele acoperite cu ştergare artizanale pentru a le oferi „Broscoiului", adică marea sa iubire, Diego. În jumătatea de casă a lui Rivera, la etaj, cu o uşă ce deschide drumul spre pasarela buclucaşă, se află modestul dormitor al lui Diego Rivera în care artistul s-a stins, în brațele ultimei sale soții, a cincea, în dimineața zilei de 24 noiembrie 1957.

În drum spre casă nu rezistăm tentației de a arunca încă o privire în parcul Alameda Centrală acelei opere monumentale„Visul unei după-amiezi de duminică": un

perete acoperit cu o frescă impresionantă cu peste o sută de personaje, inclusiv Dieguito, adică artistul-copil în pantaloni scurţi alături de Frida, o altă soţie cu cele două fete ale sale şi... moartea. În faţa peretelui, un panou electronic ne indică exact numele şi semnificaţia fiecărui personaj din frescă; am ajuns cu timpul să ştim cine era sus în stânga sau jos în dreapta, de ce erau grupate anumite personaje şi ce culori aveau umbreluţele de soare ale doamnelor aflate la promenadă în acea duminică surprinsă pentru eternitate de marele Diego. Această Alameda Central sau Parcul Central fusese teatrul unor momente istorice ca de exemplu intrarea şi camparea trupelor nord-americane în 1848 sau camparea efectuată de ţăranul revoluţionar Emiliano Zapata în timpul revoluţiei din 1910.

Întrebarea următoare pe care ne-o punem este unde mâncăm ceva căci suntem deja pe drumuri de mai bine de şase ore; obosiţi dar satisfăcuţi de acest tur de forţă prin capitala „monstruoasă" dar atât de încărcată de istorie, artă şi culoare, de mirosuri şi mişcare, de forfotă şi gânguritul într-o limbă spaniolă din care am învăţat cu timpul expresii mexicane neaoşe (exemple mai ales pentru cei ce ştiu limba spaniolă: *bueno*? pentru alo; *que padre* pentru grozav şi *que madre* pentru teribil; *àndale* şi *òrale* pentru haide, dă-i; *la neta es* adică adevărul e că...; *mucho muy* adică un superlativ folosit eronat în loc de *muchísimo* sau, oricum *muy mucho* etc.). Putem servi masa la unul dintre cele 3.000 de restaurante sau bodegi ce funcţionează aici fără întrerupere. Dintre acestea numai 800 sunt la nivel de „faţă de masă albă", criteriu după care se acordă stele unuia sau altuia dintre ele. Dintre cele 800, cam 150 sunt de cinci stele şi serviciul, ambianţa, specialităţile naţionale şi internaţionale sunt ireproşabile. Pentru a nu mai pierde timpul şi a forţa rezistenţa propriilor noastre stomacuri ne

oprim la un restaurant aflat în centrul istoric numit " Cardinalul ". O clădire veche în stil colonial cu vitralii ce reproduc scene biblice dincolo de care găseşti o oază de linişte, confort şi bun gust. Muzica ne mângâie auzul cu melodii cunoscute – bolero, romanţe mexicane şi latino-americane – şi ne ajută să ne revenim după periplul nostru. Ospătarul apare fără să ne dăm seama de unde şi ne prezintă oferta casei. Este irezistibilă: avem în faţa noastră la numai douăzeci de minute de la intrarea în restaurant aperitive apetisante şi irezistibile ca aspect, adică câteva specialităţi tradiţionale mexicane la nivel înalt: *tortilla* în coşuri ce le păstrează căldura şi frăgezimea, făcute de mână din pastă de porumb alb fără zeamă de var, creveţi la tigaie cu urme de usturoi şi nelipsitul guacamole care ne unge stomacul ce avea să primească noi surprize la felul doi. Un grătar minuscul cu cărbuni arzând incitant ne este oferit la fel de discret fiecăruia dintre noi; pe el se lăfăie o reprezentativă bucată de carne de vită argentiniană, adică cea hrănită cu melasă şi nutreţuri ecologice în pampă; alături, nelipsitele tortilla, sosurile picante sau dulci, la alegere; cuţitele noastre, bine ascuţite alunecă rapid pe bucăţile de carne mărunţindu-le pentru a le face tocmai bune să încapă în lipiile mexicane pe care le-am uns deja cu... *guacamole.* Un deliciu! Iar berea Corona în pahare înalte şi aburite de răceala lichidului cunoscut şi apreciat satisfac apetitul nostru duminical. Tarta de fructe sau ciocolata mousse ni se par prea mult şi ne mulţumim cu o cafea care nu este nici turcească, nici americană ci numai o cafea bună care ne trimite acasă la odihna binemeritată. Alte itinerarii la fel de interesante există, dacă ştii să cauţi şi să găseşti în Ciudad de Mexico. Coyoacàn, cartierul vegetaţiei exotice, al vilelor boeme şi reşedinţa primă a lui Cortès, Oraşul Universitar cu cea mai mare

universitate mexicană, UNAM (Universitatea Națională Autonomă din Mexic) şi stadionul Azteca, catedralele San Agustìn şi Basilica de Guadalupe, lacul şi zona ecologică Xochimilco, cartierele Condesa şi Roma, Parcul Scufundat (10-12 metri sub nivelul bulevardului Insurgentes), iar dintre cele 60 de muzee poți alege pe cel al *charreriei* (serbări tipice campesine), al pantofului, al groazei, al poliției, cel din Tepotzotlàn, sau al medicinei, al copilului, Rufino Tamayo sau Poliforumul lui David Siqueiros etc.

Un lucru este cert: în Ciudad de Mèxico nu te poți plictisi niciodată: oferta e imensă, variată şi atrăgătoare iar zgomotele sunt omniprezente! Gluma e doar pe jumătate căci aici „se vorbeşte", se comunică inclusiv cu ajutorul claxoanelor de la autoturisme, indiferent de oră, zi sau loc. Mexicanul e vesel, mexicanul e preocupat să câştige din orice ceva, el are necesități imperioase pentru familia sa şi ca atare este inventiv, activ şi nu se opreşte nici la uşa legii şi nici a preceptelor bisericeşti pentru a-şi atinge scopul. Înainte de a pleca la treabă, indiferent despre ce treabă este vorba, mexicanul se închină la altarul pe care cei mai mulți îl au în propria casă iar mama, sora sau soția îl binecuvântează cu semnul crucii pe frunte. Este oare blamabil? Convingeți-vă singuri de veridicitatea celor de mai sus vizitându-i la ei acasă.

MEXICUL – CĂLĂTORIND PRIN ȚARĂ

Dacă părăseşti capitala Mexicului te vei întâlni cu o mare varietate de peisaje, climă, chiar fuse orare diferite; pentru că Mexicul cu a lui suprafață acoperă mai multe meridiane şi paralele iar formele de relief îți oferă posibilitatea de a trece de la deşert la văi mănoase, de la ocean la mare, de la munți de peste 5.000 de metri altitudine la râuri

cu un debit impresionant sau în curs de dispariție, de la lacuri şi păduri ce formează parte importantă din biosfera pământului la zone ce au fost devastate de ploi, furtuni sau iresponsabilitatea omului. Mai poţi întâlni oameni care trăiesc încă într-o lume revolută, parcă uitaţi de modernitate şi de guverne, de semenii lor, resturi ale vechilor populații precolumbiene ce poartă numele de tarahumara (statul Chihuahua), totonaci (Veracruz), zapoteci şi chinanteci (Oaxaca), nahua şi huasteci (Puebla), purépecha (Michoacan), huichol (Jalisco şi Nayarit), tzotzili (Chiàpas), mayaşi (Yucatàn) şi mulţi alţii; sunt cam 12 milioane de indigeni care vorbesc 62 de idiomuri şi suportă privațiuni şi discriminări incredibile. Scriitorul mexican Carlos Fuentes aprecia într-un studiu recent că „Mexicul este o ţară corcită, rasistă, complexată de culoarea pielii – chiar dacă nimeni nu recunoaşte acest lucru; avem o ţară cu prea multe nemulţumiri îngropate în timp, secole îndelungate de sărăcie, nedreptate şi vise înăbuşite".

Personal, în multiplele deplasări în interiorul ţării am constatat existenţa unor asemenea fenomene şi cred că eforturile pe care le-au făcut şi le fac guvernele mexicane, locale şi federal, pentru a depăşi asemenea stări de lucruri sunt limitate datorită, în egală măsură, problemelor financiare ca şi mentalităților adânc înrădăcinate în comportamentul şi conştiinţa unei bune părţi a indigenilor. Voi reveni pe parcursul acestui capitol cu câteva exemple elocvente.

Tlaxcala este prima escală pe care o propun pentru călătoria noastră în interiorul Mexicului. O fac pentru că este aproape de capitală, pentru că am avut prilejul să vizitez acest stat în multe rânduri şi pentru că între oraşul Tlaxcala, capitala statului omolog şi Băile Herculane există un Protocol care le proclamă înfrăţirea.

Statul este cel mai mic ca suprafață și populație din întreaga federație mexicană dar are un important potențial economic (agricultură, industria artizanală) și ape termale care îl pot lansa într-o industrie turistică și așa destul de dezvoltată. Au fost câteva dintre considerentele ce m-au determinat să inițiez această înfrățire cu Băile Herculane cu speranța că prin investiții reciproce și prin schimburi de mărfuri (artizanat, băuturi, piei, confecții) cele două orașe se vor putea ajuta reciproc în eforturile de modernizare și dezvoltare. Nu a fost să fie așa din cauze pe care nu le voi analiza aici; cert este că în România cei ce cunosc evoluțiile din ultimii 7-8 ani de la Băile Herculane vor înțelege fără alte explicații adevăratele cauze ale cvasieșuării acestui experiment.

La sosirea spaniolilor în actualul stat Tlaxcala, acesta era împărțit în patru regate, toate atacate permanent de triburile mexica-aztece cărora erau obligate să le plătească consistente biruri. Tocmai de aceea aceste regate s-au alăturat destul de repede lui Cortès atunci când au crezut că acesta le va salva de puternicul Imperiu Aztec. Războinici temuți, cu o agricultură dezvoltată și o adevărată industrie a prelucrării fierului și lutului, tlaxcaltecii și predecesorii lor de la Cacaxtla (un bastion impresionant al culturii olmece-xicalanca) au lăsat urme ale civilizației lor reunite în muzeele locale: o colecție de cranii cu deformări, ace din os, vârfuri de lance, cuțite și brice din obsidiană ceea ce denotă inclusiv practicarea unor operații pe craniu.

În actualul sediu al guvernatorului există pe peretele de la intrare un imens mural ce prezintă istoria zbuciumată a tlaxcaltecilor așa cum a văzut-o istoricul și pictorul Desiderio Hernàndez Xochitiotzìn, un adevărat cronicar al orașului. Faptul că Tlaxcala l-a ajutat pe Cortès să cucerească Imperiul Aztec nu a rămas fără recompensa Co-

roanei Spaniole care a numit acolo un guvernator puternic ce a iniţiat şi a realizat adevărate bijuterii arhitectonice locale: catedrale, palate, case coloniale ce au supravieţuit intemperiilor şi a introdus ritualuri religioase şi laice ce se păstrează şi astăzi cu sfinţenie (carnavaluri, pelerinaje, târguri). Artizanatul tlaxcaltec este unul extrem de variat şi bogat, localnicii folosind materiale diverse pentru a confecţiona obiecte utile personale şi pentru casă. Sunt celebre şi bine cotate pe piaţă şalurile,carpetele,păturile şi goblenurile de Contla, vasele de lut tip *talavera* din San Pablo del Monte, finele obiecte gravate din argint din Tlaxco, obiecte de artă din carton, piei de vită sau bumbac etc. Nu poate lipsi contribuţia locală la gastronomia mexicană; aici în Tlaxcala porumbul a avut dintotdeauna o vocaţie divină! Această legumă a avut un tratament aparte în epoca prehispanică şi poate de aceea şi numele de Tlaxcala căci tortilla din náhuatl se traducea ca tlaxcalli. O a doua componentă locală a specialităţilor tlaxcaltece o constituie *maguey*-ul din care se obţinea băutura de care am mai vorbit şi anume *pulque* ca şi mierea; tot aici îşi au originea acei viermi din agave ce se culeg la scara întregului stat şi se valorifică la preţuri ridicate în restaurantele de lux din capitală dar şi locale. Aşadar, bucătăria locală se bazează pe o moştenire milenară prehispanică îmbogăţită cu ingrediente spaniole care dau culoare şi o infinitate de gusturi felurilor de mâncare de aici. Câteva specialităţi renumite: crema de huitlacoche, supă de năut cu nopal, carne de vită în pulque, berbecuţ *a la barbacoa* în groapă acoperită cu frunze de nopal şi nelipsitul mole, aici având în plus vanilie pe lângă celelalte 14 ingrediente clasice.

În acest leagăn al naţiunii mexicane sau inimă a Mexicului cum le place tlaxcaltecilor să li se spună, am avut revelaţia eforturilor unor aşezări umane dedicate prospe-

rității într-un maraton al eforturilor generalizate de conștientizare a valorilor și limitelor locale. Primarul devenit ulterior guvernator al acestui stat, dl. Hèctor Ortìz Ortìz, un om foarte instruit, jurist, cadru universitar, cunoscător al mai multor limbi străine mi-a mărturisit adesea că se vede încorsetat în demersurile lui de deschizător de drumuri, de mentalități vetuste dar și de lupte politice meschine la nivel local și național. Proiectul lui de dezvoltare a acestui stat mexican s-a văzut la un moment dat amenințat chiar de colegii de partid care l-au îndepărtat de la candidatura pentru postul de guvernator ceea ce l-a determinat să formeze o alianță și să treacă la un alt partid cu care a câștigat și poate să își aplice planurile de progres pentru populația pe care o cunoaște foarte bine. În perioada preelectorală i-am sugerat d-lui Ortìz să se angajeze în jurul unui proiect numit „Tlaxcala curată", cu conotațiile duble ale expresiei, adică lupta împotriva poluării morale și a mediului înconjurător; și astăzi guvernatorul de Tlaxcala își amintește cu plăcere că acest slogan l-a ajutat să câștige dar că îi este greu să obțină deocamdată rezultatele dorite în cele două planuri.

Plecarea mea definitivă din Mexic s-a transformat pentru Tlaxcala într-un moment de care îmi voi aminti mereu cu plăcere. Guvernatorul și primarul, alte autorități locale, familiile acestora, formații artistice, artizani au ținut să-l omagieze pe ambasadorul României. În diploma ce mi-a fost înmânată într-un cadru cu totul special (reședința guvernatorului, grupuri de mariachi și dansatori, presa locală căreia i-am acordat mai multe interviuri) se menționează „Niciodată un ambasador nu a fost atât de prieten al orașului Tlaxcala precum ambasadorul prieteniei Vasile DAN, fidel reprezentant al răbdătorului și marelui popor român care înnobilează sângele nostru la-

tin...". Alături de mine şi soţie s-a aflat şi decanul corpului diplomatic din Mexic, la rândul lui impresionat de căldura cu care statul Tlaxcala, prin cei mai înalţi reprezentanţi ai săi, l-au înconjurat pe ambasadorul României.

Cuernavaca este capitala statului Morelos şi se află la circa 100 de kilometri de Ciudad de Mèxico. O şosea rapidă te conduce acolo în mai puţin de o oră imediat ce ai ieşit din D.F. Fostă reşedinţă a lui Cortès, fost loc de odihnă pentru împăratul aztec Moctezuma, Cuernavaca a devenit cu timpul localitatea elegantă şi sofisticată a protipendadei mexicane care îşi petrece aici o parte din vacanţe şi mai ales sfârşiturile de săptămână. Considerată drept oraşul primăverii veşnice, Cuernavaca îşi confirmă reputaţia pe deplin. Aşezare în plină zonă de munte şi dealuri cu verdeaţă de un exotism armonios şi relaxant (arborele numit *tabachin* oferă imaginea unui foc intens cu culori de un roş-portocaliu impactant şi odihnitor). Fiecare casă, de fapt vilă, cu piscină proprie şi grădină al cărui gazon englezesc şi arbori ce nu-şi pierd niciodată frunzele, fiecare stradă şi străduţă ce urcă sau coboară şerpuind printre coline dau oraşului un farmec aparte şi oferă condiţii splendide de relaxare. Oraşul are însă şi o viaţă culturală şi de noapte atrăgătoare. Muzeul de artă de aici adăposteşte opere inestimabile semnate Diego Rivera, Frida Kahlo, Juan Soriano, palatul lui Cortès cu muralul lui Rivera, Grădinile palatului Borda şi multe altele. În statul Morelos există multe puncte de atracţie turistică într-un cadru natural generos; tot aici poţi parcurge drumul lui Emiliano Zapata, ţăranul care a participat decisiv la revoluţia din 1910. La Cuernavaca am organizat în două rânduri Săptămâni ale României cu ajutorul Universităţii locale şi al Municipalităţii şi i-am înmânat Ordinul Steaua României în grad de ofiţer senatorului Rodolfo Becerril

Straffon, ordin conferit de preşedintele României. Am avut permanent în oficialităţile locale un ajutor major în organizarea de activităţi dedicate României atât la Cuernavaca cât şi la sediul din Ciudad de Mèxico al Reprezentanţei statului Morelos.

Taxco este o mică localitate de munte situată la 75 de kilometri de Cuernavaca deci la circa 175 de km. de capitală. Loc de adevărat pelerinaj cu dublu scop: unul religios căci Biserica Santa Prisca şi San Sebastian (1751-1759) este o adevărată bijuterie de artă barocă şi mexicană în care se oficiază mise impresionante prin grandoare într-un cadru natural de excepţie; al doilea este determinat de aşa-numitele *tianguis plateros*, adică târguri de argintărie. Nu cred că mai există vreun loc în lume unde oferta de obiecte din argint cu o puritate de 99% să fie atât de bogată, desăvârşită în finisare şi... ieftină ca aici!

Ceea ce conferă orăşelului situat printre coline şi munţi o atracţie suplimentară este însăşi această situare: altitudine de circa 1000-1200 metri, străzi atât de strâmte încât nu pot permite circulaţia a două autoturisme simultan, magazine şi locuri în care se poate cumpăra orice obiect din argint doreşti la preţuri ce oscilează pe o scară de la 1 la 20, în funcţie de... nivelul la care se află vânzătorul: cei de la bază ocupă locuri în aer liber şi au obiecte mai ieftine, cei ce au magazine de lux se află sus în zona bisericii şi preţurile dar şi frumuseţea şi valoarea lucrăturii sunt corespunzătoare.

La începutul secolului XVIII, mai exact în 1716, aventurierul francez Josè de Borda deschide aici o mină de argint şi acela a fost momentul de iniţiere a dezvoltării şi înfloririi localităţii. Astăzi, turiştii dublează numărul locuitorilor (circa 80.000 pe o suprafaţă de doar câteva mii de hectare) iar localitatea prosperă cu argintul şi restaurante-

le (mici dar atrăgătoare cu oferte variate şi într-un cadru original determinat de criza spaţiului – suspendarea podelei, folosirea balcoanelor locuinţelor, intrări cu aparenţa unor grote). Mai poţi cumpăra aici şi frumoase măşti confecţionate din materiale ce se găsesc din belşug în minele de argint şi anume obsidiană, agată, cuarţ şi jabonillo. Ne-am oprit după ce am urcat şi am coborât pe străzile liliputane, sus, lângă biserica Santa Prisca, pentru a admira cele trei altare filigranate din lemn de nuc dar şi pentru a imortaliza exteriorul acesteia de un roz impactant datorat pietrei de carieră din localitate. Peste drum, la distanţă, o statuie gigant a lui Cristos, din aceeaşi piatră, domină înălţimile şi poate fi admirată şi fotografiată în voie. De pe balconul suspendat al unei cafenele admirăm panorama orăşelului dar şi muntele accidentat sub care se află încă multe tone de argint; materie primă ce asigură mijloace de existenţă localnicilor dar şi multor altor comercianţi mexicani şi nu numai care le achiziţionează direct de la sursă, adică de aici din Taxco.

Între Taxco şi Cuernavaca se află o mică localitate despre care citisem într-un ghid turistic că ar avea mai multe puncte de interes şi nu am vrut să pierdem prilejul fără a vedea şi noi despre ce este vorba. Localitatea se numeşte *Ticuman*. Ghidul vorbea de ecoturism, de Grota Cocoşului (picturi rupestre), de o fostă fermă (*hacienda*) care l-a inspirat pe autorul primului roman mexican, Ignacio Manuel Altamirano, în a doua jumătate a secolului XIX.

Ne-am amintit însă repede de proverbul cu pomul lăudat; de ce? Am ajuns într-o mică localitate rurală cu un parc frumos în care nu era nimeni la acea oră de prânz. Ne-am interesat cum am putea ajunge la ferma respectivă dar nimeni nu a putut să ne îndrume; am continuat drumul spre necunoscut şi am trecut printr-o stranie cultură

de papaya sau *fruta-bomba* cum i se mai spune acestui fruct de mărimea unui pepene galben cu un miez al cărui parfum dar şi culoare senzuală face deliciul paladarului; numai că la acea perioadă fructele erau necoapte şi atârnau pe crengile unor arbori pitici sprijiniți de araci pentru a susţine acele adevărate mini-bombe verzi suspendate, o imagine impactantă prin irealul ei pentru un european, desigur! Cu dorința de a servi masa la unul dintre restaurantele campestre anunțate pe un indicator am pătruns în ceea ce se numeşte un *cañaveral*, adică o plantație imensă de trestie de zahăr. Nu vă puteți imagina ce senzaţie de dispărut în necunoscut sau în infinit poți avea căci trestia măsura cam trei metri înălțime, era aproape de maturitate adică cu tulpina groasă şi gata să plesnească de atâta suc alb din care urma să iasă prețiosul aliment. Numai că noi simțeam că ne scufundăm în necunoscut şi dispăream parcă înghițiți de această mare verde. Şi atunci, pierduți şi dezorientați ne întâlnim cu Roberto Carteño Valero, un biet țăran mexican care conducea vesel o căruță mai mult decât precară trasă de un măgăruş la fel de reprezentativ. Roberto, extrem de comunicativ ne spune totul despre el în câteva minute – are soție, doi copii minori şi aşteaptă cu nerăbdare luna februarie (eram în ianuarie) pentru a fi angajat de proprietarul culturii de trestie pentru tăierea şi transportul la fabrică; până atunci se mulțumea să ducă acasă câteva fire mai debile pentru a stoarce din ele puțină sevă dulce şi din resturi să toace pentru animalele din gospodărie ceva alimente. Roberto se interesează şi el ce căutăm în zonă şi se oferă imediat să ne conducă personal la Grota Cocoşului deşi nu a mai fost acolo din copilărie şi nu prea ştie pe unde este! Îi mulțumim şi ne continuăm drumul exact acolo unde zărim o casă mare într-un spațiu verde impresionant. Era chiar fosta cunoscută fermă din

poveste şi din Ghidul turistic numai că destinaţia ei era una foarte pământeană: loc de îngrăşare a taurilor. Gazda, amabilă, ne-a invitat să ne arate casa dar ne-am mulţumit să vedem doar zona dedicată vitelor de circa 600 de kilograme fiecare şi am aflat cu oarecare mirare că nutreţul cu care se hrăneau aceştia era pe bază de anabolice; livrarea cărnii se făcea şi ea de o manieră destul de dubioasă şi nu am insistat; am renunţat să mai căutăm şi restaurantul lăudat din aceeaşi regiune... nu era exclus ca acolo să găsim carne din ferma vecină.

Chiàpas este un stat situat în Sud-Estul Mexicului care se învecinează cu Guatemala, Oceanul Pacific şi statele mexicane Oaxaca, Tabasco şi Veracruz. Este unul dintre cele mai slab dezvoltate din punct de vedere economic şi are printre provocări şi pe cea legată de populaţia indigenă. De asemenea, în zonă se află şi grupuri ale Armatei Zapatiste de Eliberare Naţională (EZLN) care chiar dacă nu mai sunt atât de active creează o permanentă stare de nesiguranţă şi tensiune în regiune. Şi, în sfârşit, frontiera de circa 600 de kilometri cu Guatemala reprezintă o altă problemă serioasă pentru Chiàpas şi Mexic.

Am vizitat Chiàpas împreună cu şefii de misiune ai statelor membre ale UE şi am avut posibilitatea să cunoaştem pe viu dimensiunea dificultăţilor cu care se confruntă autorităţile locale dar şi cele federale pentru a depăşi o stare de lucruri care pare, pe alocuri, ruptă din filmele de ficţiune. Doresc să precizez că toate aprecierile şi datele pe care le voi prezenta în continuare îşi au ca sursă autorităţile locale, extrem de amabile şi deschise în a ne înfăţişa cât mai corect problematica indigenilor din stat ca şi celelalte aspecte cu care se confruntă.

Mexicul ocupă locul opt în lume din punctul de vedere al numărului indigenilor – 12,5 milioane; dintre aceş-

tia circa 1,5 milioane trăiesc în statul Chiàpas, adică 30% din populația locală. În Mexic există cam 60 de grupuri etnice care vorbesc aproape o sută de idiomuri. În Chiàpas există indigeni tsotsil, tzeltal, jacalteco, mochò, lacandòn, zoque, ch`ol, chuj, răspândiți în peste 20.000 de comunități, majoritatea cu circa o sută de locuitori, multe dintre ele fără curent electric, apă potabilă, cu o ridicată rată a analfabetismului, fără acces la vreun mijloc de informare în masă. Populația acestui stat vorbeşte 13 idiomuri şi spaniola; dintre indigeni cam 35% nu vorbesc însă limba oficială a Mexicului; paradoxul este că şi idiomurile menționate sunt recunoscute ca limbi oficiale însă nu există ziare, nici învățământ în acestea cu foarte mici excepții şi numai la nivele foarte scăzute.

Între Uniunea Europeană şi statul Chiàpas există o convenție de asistență generală prin care UE finanțează cu circa 30 de milioane de euro programe de dezvoltare socială în aceste comunități. Exact aceste aspecte au fost abordate pe timpul prezenței noastre în zonă şi ne-am convins că asistența la menționatul nivel financiar se loveşte de obstacole multiple şi pe termen lung. Nivelul cultural scăzut, natalitatea ridicată în medii subdezvoltate, dispersarea populației indigene pe mari suprafețe şi în condiții geografice şi climatice adverse, problemele religioase, etnice, agrare ca şi alcoolismul, violența familială şi alimentația nesănătoasă şi la întâmplare fac din indigeni victime sigure ale bisericii, partidelor politice şi grupurilor Armatei Zapatiste de Eliberare Națională; acestea din urmă acționează organizat în regiune din 1994 şi au deja circa 40 de municipii pe care le conduc cu guverne autonome, independente de autoritățile naționale şi statale.

Este dificil să crezi chiar când vezi cum pot trăi aceste ființe umane ce nu înțeleg şi nu vorbesc spaniola şi nu se

înțeleg nici cu alte comunități de indigeni; cum nu există niciun fel de sistem de înregistrare a naşterilor şi nici a morților; ei se cunosc numai după prenume, fără nume de familie. În comunitatea „*Las Abejas*" (Albinele) din localitatea San Juan Cancuc am intrat în locuința unei bătrâne pe nume Rosa care credea că are vreo 80 de ani, locuia împreună cu o nepoată, Ofelia, de vreo 12 ani. Ambele desculțe, cu îmbrăcăminte tipică țesută din frunze de palmier, fără pat în unica încăpere din locuință, cu vatra focului direct pe podeaua din lut păreau atemporale, fără nicio informație despre restul lumii şi am avut nevoie de un interpret de tsotsil pentru a schimba câteva cuvinte. Rosa are un lot de 400 m^2 pe care cultivă cafea, unica ei sursă de existență; era nemulțumită că prețul cu care îi era cumpărată cafeaua boabe scădea mereu, fiind, era clar, la cheremul speculanților intermediari. În mijlocul unicei camere ce forma casa sa, Rosa îşi ocupa o bună parte din timp făcând focul pentru a pregăti micul dejun, masa de prânz şi cea de seară; totul cu lemne, desigur. Încălzirea pe timpul nopții şi mai ales în anotimpul rece se face tot cu lemne aşa că dacă veți înmulți numărul familiilor de indigeni care efectuează aceste operațiuni zilnic de-a lungul anilor vom înțelege mai exact dimensiunea catastrofală a deforestărilor ce se fac tot mai evidente şi la vedere pretutindeni. De altfel, în zona de la granița statului Chiàpas cu Guatemala, acolo unde locuieşte populația lacandonă, venită în mare măsură din această țară în timpul războaielor de guerilă din anii cincizeci, şaizeci sau optzeci, în numai 12 ani a dispărut 40% din zona de pădure ce formează rezerva biosferei... protejată de UNESCO. Ce se va întâmpla peste încă 12-15 ani? În perimetrul casei în care locuieşte bătrâna, la fel ca şi în alte 24 de locuințe din această localitate se află toalete de tipul celor

ţărăneşti de la noi dar cu evacuare şi depozitare într-un recipient mare aflat la depărtare de case (erau realizate din fondurile şi cu asistenţa directă a UE); Rosa şi Ofelia, ca de altfel şi ceilalţi vecini nu folosiseră niciodată aceste instalaţii care funcţionau de circa şase luni. Situaţie identică şi cu o mică clinică construită de Crucea Roşie mexicană în colaborare cu cea germană: de şase luni de când exista, era să zic funcţiona, pe acolo nu trecuse nimeni căci în comunitate şamanul este singurul care decide starea de sănătate a membrilor şi tratamentul pe care îl poate urma; singura seringă de unică folosinţă aflată în dotarea clinicii era intactă iar asistenţa era asigurată de un tânăr care se deosebea de ceilalţi probabil numai pentru că... absolvise patru clase elementare.

Adaptarea indigenilor la normele unei convieţuiri decente, normale din punctul nostru de vedere întâmpină dificultăţi adesea insurmontabile: unele comunităţi au fost strămutate în alte zone dotate cu case sociale ce oferă un confort minim de civilizaţie dar cei mai mulţi revin la fostele lor comunităţi, adică la condiţiile precare de locuit. Guvernatorul ne-a vorbit despre un caz tragic petrecut nu cu mult timp în urmă soldat cu decesul unei familii de indigeni formată din nouă membri care într-una din casele sociale dotate cu sobe au lăsat focul aprins peste noapte şi s-au intoxicat cu bioxid de carbon ei nefiind obişnuiţi cu minime măsuri de precauţie. Un adevărat motiv de respingere a acestor gesturi de bunăvoinţă din partea guvernului, speculat de minune de către şamanul sau şamanii din regiune.

Într-o altă localitate, San Juan Chamula, am fost martorii unui ritual religios în care ceea ce atrăgea atenţia de o manieră frapantă era existenţa pe întreaga podea a unei biserici imense a atâtor ramuri de palmieri încât cred că

fuseseră goliți cel puțin o sută și acest ritual se repeta zilnic pentru ca Cel de Sus să aibă verdeață proaspătă mereu de-a lungul ceremoniei ce dura șapte zile. Simultan, în toate colțurile bisericii erau depuse sticle de pepsi cola de diferite mărimi, donații ale credincioșilor, în funcție de veniturile și puterea credinței lor... În alte comunități cea cinstită era coca cola... Foarte rentabil pentru producătorii respectivelor băuturi, dăunător pentru localnici. Iar pe o pancartă imensă aflată la intrarea în localitate vizitatorii sunt avizați că nu este permisă filmarea sau fotografierea ceremoniilor religioase: anunț făcut sub patronaj pepsi cola!

Am aflat că aici există un puternic și ireconciliabil conflict între drepturile colective și cele individuale: nesupunerea la ritualurile și conservatorismul comunității atrage după sine expulzarea, inclusiv religioasă a ereticului. Așa se explică cum în ultimii ani crește de o manieră preocupantă numărul evangheliștilor, mai permisivi, scade cel al catolicılor, apar secte ca Biserica Luminii Lumii, Biserica Creștină care resping serviciul militar, donațiile de sânge, tratamentul medical și multe altele. În aceste condiții nu este greu de înțeles cum populația indigenă cade victimă sigură atât partidelor politice care își dispută voturile lor, bisericii catolice și sectelor precum și zapatiștilor care divizează și tensionează comunitățile în care s-au instalat. Chiar în zilele în care noi ne aflam în vizită în regiune, un grup de zapatiști sechestraseră un deputat local care sfătuise localnicii, printre care un mare număr de indigeni, să fie de acord cu construirea unui drum de utilitate publică; ceea ce nu avantaja interesele de securitate ale zapatiștilor. Guvernul federal mexican a inițiat un proiect de integrare economică, comercială și socială a regiunii cunoscut sub numele de Planul Puebla-

Panama (PPP; include nouă state mexicane din Sud-Estul țării şi şapte state centro-americane). Până în prezent realizările sunt minime din lipsa fondurilor iar aprecierile analiştilor converg spre opinia că PPP este mai degrabă o expresie a intervenționismului politic al Washingtonului care sub ambalajul unui plan pacificator, de dezvoltare şi de creare a unor noi locuri de muncă vizează participarea marelui capital financiar nord-american într-o regiune cu 64 milioane de locuitori (18 milioane de indigeni) şi cu importante resurse naturale.

O altă problemă serioasă cu care se confruntă acest stat sudic al Mexicului, problemă de fapt în egală măsură federală şi chiar nord-americană o constituie frontiera de sud cu Guatemala. Pe o lungime de 600 km, Chiàpas asigură o adevărată interfață a nordului continentului cu America Centrală şi America de Sud. Aceasta pentru că pe aici intră zilnic, ilegal, în Mexic sute de persoane: centro-americani, asiatici şi europeni, de la guatemalezi care îşi aduc şi vând mărfurile în zona adiacentă frontierei şi se întorc la casele lor după 10-12 ore, la emigranți ce încearcă să îşi găsească un loc de muncă în Mexic, cu slabe speranțe, şi cei care străbat peste trei mii de kilometri până la frontiera Mexicului cu SUA, cu speranța de a-şi vedea îndeplinit visul american. Mulți dintre aceştia din urmă îşi vor pierde viața sau libertatea sau vor îngroşa rândurile celor ce se transformă în adevărați sclavi pe latifundiile proprietarilor din California sau Arizona. La această frontieră se petrec lucruri ce nu au nicio legătură cu normele şi regimul civilizat al unei frontiere: pe rául Suchiate trec zilnic sute de „ambarcațiuni" ale localnicilor mexicani care cu o scândură sau două fixate pe un pneu umflat (de obicei este unul mare de camion sau tractor) percep un dolar de persoană traversată în unul sau altul dintre sensuri. Vameşii şi paznicii

de la frontiera mexicană se fac că nu văd nimic şi la sfârşitul zilei îşi încasează şi ei tainul calculat exact în funcţie de numărul traversărilor asigurate de fiecare „întreprinzător" mexican.

Mă refer însă şi la un aspect care merită toată aprecierea şi stima vizitatorului ce ajunge în al doilea oraş ca mărime din Chiàpas şi anume la San Cristòbal de las Casas. Am ajuns acolo după circa şase ore de mers cu autobuzul din capitala statului, Tuxla Gutièrrez, trecând prin munţi de până la 3000 de metri altitudine, o vegetaţie de junglă, râuri şi pâraie, localităţi minuscule, unele cu pancarte la intrarea în ele care făceau cunoscut că se află sub control EZLN; prezenţa armatei mexicane era semnalată şi ea.Oraşul, în pur stil colonial spaniol conservat şi dezvoltat în acelaşi stil, este impresionant prin culoarea caselor, vivacitatea locuitorilor, mulţi indigeni şi punctele de atracţie istorică, culturală şi comercială. La tot pasul, în plină stradă, indigene tsotsil tricotează la vedere, ţes şi vopsesc rochii tipice în culori vegetale vii şi atrăgătoare, cu copiii prinşi în spate cu o bretea lată multicoloră ele vând diverse obiecte confecţionate din frunză de palmier sau hârtie, din lână sau piei de vită. Chihlimbarul este definitoriu pentru San Cristòbal de las Casas iar muzeul chihlimbarului deschis aici în anul 2000 reflectă istoria dar şi adoraţia pe care locuitorii o acordă uneia dintre sursele lor de existenţă. Aici, în diferite locuri se găseşte această comoară de frumos şi binefacere. Muzeul prezintă chihlimbarul de-a lungul evoluţiei naturii, iar cele circa 300 de piese expuse, de diferite forme şi culori stau mărturie valorii incontestabile pe care o are chihlimbarul de Chiàpas, marcă de altfel înregistrată şi recunoscută în plan internaţional. Aici există credinţa că acest mineral are nu numai un rol estetic ci şi unul curativ, el insuflând puterea revitalizării organismului în

general şi a locului unde se poartă, în principal. Părăsim Chiàpas cu puternice impresii şi cu convingerea că Mexicul va trebui să facă multe şi îndelungi eforturi financiare, educaţionale şi sociale pentru a putea integra în societate această categorie profund defavorizată de persoane care se numesc indigeni.

Tabasco şi a lui capitală Villahermosa sunt următoarea noastră escală mexicană.

Am fost în acest stat din Estul mexican în mai multe rânduri şi de fiecare dată am fost impresionat de ospitalitatea oamenilor, de culoare şi trecutul olmec şi mayaş al zonei. În vizită cu ceilalţi ambasadori europeni din ţările UE, organizator al unei Săptămâni culturale româneşti sau participant la Congresul Internaţional de Protocol m-am simţit mereu ca acasă, mai puţin desigur clima tropicală, umedă şi cu 25-30 de grade indiferent de anotimp, de ziuă sau noapte. Manuel, guvernatorul de atunci al statului, un simpatic şi rotofei mexican, hâtru şi deschis la orice provocare a contribuit desigur, consistent, la această opinie.

La reşedinţa guvernatorului, la sediul guvernului local, la activităţile oficiale de la universităţi sau municipalitate, Manuel era prezent cu bonomia şi râsul lui reconfortante, de multe ori, împreună cu soţia sa asemănătoare în multe dintre calităţile menţionate pentru soţ.

În statul Tabasco a apărut cultura de cacao şi ardeiul iute de Tabasco, sosul picant deTabasco; stat cu important potenţial agricol dar şi cu portul Dos Bocas pe unde ies anual milioane de tone de petrol din zonă, Tabasco are un prezent în care se pun bazele dezvoltării moderne, integrarea într-un Mexic al viitorului dezvoltat în toate domeniile. Şi aici însă se văd semnele sărăciei, preocuparea pentru îmbunătăţirea nivelului de educaţie a locuitorilor,

eforturile pentru limitarea sărăciei extreme şi a analfabetismului; dar Tabasco cunoaşte, este clar, evoluţii îmbucurătoare pentru bunăstarea locuitorilor săi. În Tabasco se află piramidele de la Palenque, monument de civilizaţie mayaşă dar şi urmele olmecilor, o civilizaţie care a dat tonul realizărilor de excepţie ale populaţiilor ce au trăit pe teritoriul de astăzi al Mexicului.

La Palenque am ajuns ca ziarist dar şi ca diplomat, pe calea aerului (elicopter) dar şi pe şosea cu autobuzul; impresia despre acest monument de artă şi civilizaţie mayaşă este copleşitor în ambele situaţii. Palenque este un complex de piramide în care mayaşii efectuau ceremonii religioase cu sacrificii umane pentru a implora zeii. Această lucrare ce ocupă o suprafaţă imensă, fără a fi încă descoperită în întregime, atrage atenţia din aer asupra simetriei ei incredibile şi situării într-o zonă de junglă ce îi asigura fără îndoială, o discreţie deplină. Templul inscripţiilor pe care l-am vizitat imediat ce am ajuns acolo reprezintă cea mai întinsă inscripţie maya găsită până în prezent-620 de hieroglife-şi este aşezat pe o piramidă la baza căreia se află cripta cu mormântul celui mai important demnitar mayaş din acea vreme, regele Pakal. O lasă să se înţeleagă bijuteriile de jad şi lespedea de piatră ornată cu reliefuri a mormântului său. Până să ajungem la mormânt am coborât cam 130 de trepte, fiecare de o jumătate de metru înălţime pe o căldură sufocantă; a meritat efortul!

În oraş, la Villahermosa, am vizitat La Venta, un parc inundat de vegetaţie şi de... ţânţari (la intrare ţi se oferă, gratuit, o loţiune care se presupune că te apără de nesuferitele insecte dar aceasta nu este pe de-a întregul adevărat, aşa cum aveam să ne convingem). Aici, ceea ce se poate vedea şi admira sunt capetele gigant sculptate în pietre imense de olmeci. Inscripţiile şi alte reproduceri ce redau

uniunea dintre om şi animale (omul-jaguar de exemplu) impresionează prin gigantism, trăinicie şi varietate. Am întâlnit la Villahermosa, capitala statului, oameni tineri şi în vârstă, intelectuali şi muncitori, autorităţi şi particulari interesaţi să afle cât mai multe despre noi românii despre care ştiau şi ne identificau mai ales prin Nadia şi Hagi. Manifestările culturale consacrate ţării noastre aici (expoziţii de fotografii şi de artizanat, audiţii muzicale, festival gastronomic, conferinţe despre tranziţia democratică în România sau despre oferta noastră comercială şi economică şi folclorul românesc, multele interviuri acordate presei locale) au fost de natură să aducă unele contribuţii la depăşirea minimului cunoscut de cei din Tabasco despre noi. Guvernatorul şi primarul, colaboratorii lor din Tabasco dar şi reprezentanţa statului în Ciudad de Mèxico au fost mereu alături de demersul nostru de a face cunoscute valorile noastre naţionale, provocările şi realizările românilor în diferite planuri. Sunt convins că şi astăzi, acolo, mulţi dintre *tabasqueños* îşi amintesc despre aspecte şi concepte prezentate de mine ca de altfel, cred, şi de alţi ambasadori români, cu prilejuri similare. De altfel, la încheierea misiunii, guvernatorul a ţinut să îmi trimită o măgulitoare scrisoare de mulţumire pentru tot ce am făcut pentru o mai bună cunoaştere şi apropiere dintre cele două popoare.

Guadalajara este locul în care poposim pentru a cunoaşte unele elemente mai puţin ştiute despre această celebră localitate, capitală a statului mexican Jalisco.

Melodia cu acest nume a făcut celebru oraşul iar pentru noi Guadalajara mai înseamnă şi participarea cu destul succes a naţionalei de fotbal a României la campionatul mondial din 1970.

Pentru mine, Guadalajara a însemnat de fiecare dată când m-am aflat acolo, participarea la activităţi oficiale

dedicate țării noastre. Ceea ce nu m-a împiedicat, ba chiar dimpotrivă, m-a ajutat să cunosc câte ceva din valorile şi locurile de interes ale acestei frumoase capitale a statului Jalisco. La numai câteva luni de la sosirea la post am avut posibilitatea de a mă deplasa la Guadalajara pentru a inaugura Consulatul Onorific al României, condus de distinsul şi întreprinzătorul domn Francisco Borrego Estrada de al cărui sprijin m-am bucurat pe durata întregii mele misiuni şi cu care am şi astăzi o corespondență interesantă şi continuă.

Guadalajara este considerată perla Occidentului mexican prin aşezare, climă, grădinile şi arborii săi seculari, frumoaselor sale femei cu ochi focoşi; să nu uităm celebrul cântec interpretat în zeci de variante „Guadalajara" dar nici multele şi apreciatele sale universități, stadioane, imense şi multifuncționale centre de conferințe internaționale. Să ne reamintim că aici îşi au originile mariachi, apreciatele serbări cunoscute aici sub numele de *charrería* (varianta mexicană a rodeo-ului nord-american), ca şi celebra tequila şi dansul numit *jarabe tapatìo*. Am vizitat în mai multe rânduri catedrala, adevărat simbol al oraşului, catedrală construită în perioada 1506-1603, bijuterie filigranată în piatră, lemn de nuc şi aur; la Universitatea din Guadalajara, cupola aulei centrale este cunoscută în toată lumea datorită frescelor pictate de mexicanul Josè Clemente Orozco şi considerată o adevărată Capelă Sixtină a Mexicului; această frescă, impresionantă prin dimensiuni atrage atenția mai ales prin expresiile de o forță extraordinară a personajelor şi prin dificultatea cu care artistul a trebuit să picteze pe suprafețe ovale şi orizontale la înălțimi de peste 50 de metri; toate acestea având în vedere şi avansatul stadiu de invaliditate al pictorului. Cupola pictată de la Universitate rivalizează cu frescele gigant şi de

o expresivitate incendiară ce aparţin aceluiaşi artist aflate la Institutul Cabañas; caii şi călăreţii, câmpurile în flăcări şi confruntarea dintre om şi natură reprezintă aici, pe zeci de metri pătraţi expresia unei arte fără egal, a sacrificiului artistului pe altarul artei sale.

Am străbătut statul Jalisco a cărui capitală este Guadalajara şi am rămas impresionat de suprafeţele fără sfârşit ale plantaţiilor cu agave, acele agave albăstrii fără egal din care rezultă tequila dar şi de periile dense ale câmpurilor de trestie de zahăr, arbori seculari dintre care cei de piper, mangotierii şi avocado sunt predominanţi şi absolut impactanţi prin maiestuozitate, dimensiuni şi verdele lor puternic pentru a nu mai vorbi de fructele sau legumele, în cazul avocadoului, pe care le poartă cu adevărată mândrie. Tot aici sunt evidente prin multitudine, dar mai ales prin stilul lor colonial păstrat intact, *las haciendas*, adică fermele latifundiarilor în jurul cărora s-au dezvoltat de-a lungul secolelor diferite culturi şi, desigur, aşezări omeneşti stabile şi specializate în cultivarea şi prelucrarea materiilor prime pe care le asigură (*agavele* – tequila, trestia de zahăr, creşterea cailor, creşterea vitelor etc.). Astăzi, o bună parte dintre aceste ferme, haciendas, sunt reprofilate pe agroturism; am vizitat câteva dintre aceste locuri şi am constatat asemănări dar şi unele diferenţe faţă de preocupările similare de la noi. Dacă aceste ferme sunt dotate cu toate utilităţile moderne într-un cadru interior tipic colonial spaniol iar gastronomia este, desigur, mexicană, nu este mai puţin adevărat că lipsesc acele activităţi tipic ţărăneşti prezente în multe din pensiunile noastre agroturistice (mulsul vitelor sau oilor, cositul, pregătitul pâinii pe vatră etc.). Lipsesc şi peisajul nostru cald cu dealurile dulci ale Bucovinei şi Transilvaniei sau mănăstirile şi alte lăcaşuri bisericeşti atât de multe şi

primitoare de la noi, aşa cum la noi întâlnim tot mai rar parfumul unei case ţărăneşti autentice cu amenajări corespunzătoare pentru oaspeţi sau servicii opţionale.

Revenind la Guadalajara voi aminti că oraşul ca şi întregul stat Jalisco au un potenţial economic, atât agricol cât şi industrial, care le fac competitive pe pieţele internaţionale; din păcate, în ciuda eforturilor noastre de a iniţia, inclusiv cu ajutorul Consulatului Onorific, acţiuni de cooperare sau comerciale, nu am reuşit să convingem operatorii români de avantajele prezenţei lor acolo. Erau şi cred că mai sunt aşteptate în Jalisco maşinile-unelte româneşti, rulmenţii, produsele siderurgice, sticlăria, porţelanurile, vinurile şi galle-urile noastre iar oamenii de afaceri locali sunt interesaţi în acţiuni de cooperare în domeniile turismului, electrotehnic, industria textilă şi a pielăriei, a zahărului şi tutunului. Cu peste trei milioane de locuitori, Guadalajara constituie un potenţial partener important pentru oricine şi tocmai de aceea am propus, fără succes însă, o înfrăţire a sa cu un oraş oarecum similar din România cum ar fi Braşovul sau Aradul; dacă guvernatorul statului Jalisco şi primarul Guadalajarei au fost de acord cu această idee, autorităţile române nu s-au lăsat impresionate de idee.

M-am aflat adesea în redacţiile ziarelor din Guadalajara şi am fost impresionat de dotările tehnice de ultimă generaţie dar mai ales de înaltul nivel profesional al ziariştilor. Nu întâmplător, actuala soţie a prinţului Felipe al Spaniei, Letizia a efectuat un stagiu de pregătire chiar la Guadalajara, la redacţia ziarului Milenio. În întâlnirile cu redactorii acestui mare cotidian mexican am remarcat interesul dar şi cunoştinţele ample şi aprecierile corecte ale acestora despre procesele politice, economice şi sociale de la noi; a fost o plăcere să am schimburi de opinii cu ei pe teme cum ar fi statul

de drept şi psihologia maselor, renovarea guvernelor, rolul elitelor în mersul istoriei; am acordat mai multe interviuri acestor cotidiene iar la conferinţele susţinute la universităţi, primării şi şcoli prezenţa jurnaliştilor a ajutat la o mai bună cunoaştere a ideilor şi poziţiilor României faţă de probleme importante interne şi internaţionale.

Aşa cum spuneam, consulul nostru onorific la Guadalajara, domnul Francisco Estrada Borrego s-a implicat permanent în activităţi comerciale şi culturale care să promoveze prezenţele reciproce de valori mexicane şi româneşti în ţările noastre. Domnia Sa a vizitat România în mai multe rânduri cu dorinţa de a construi parcuri industriale lângă Bucureşti sau Timişoara, utilitatea lor fiind multiplă(depozite, mici fabrici, hoteluri, parcări şi centre comerciale); din păcate, legislaţia noastră fluidă în materie ca şi birocratizarea excesivă l-au îndepărtat cu timpul pe acest onest om de afaceri mexican de planurile generoase pe care le-a discutat cu mine şi cu consilierul comercial al ambasadei, pe care le-a promovat pe lângă autorităţile române competente; fără succes însă...

În Guadalajara sunt cel puţin alte două puncte de atracţie majoră: ferma „regelui" muzicii ranchera mexicane, Vicente Fernàndez şi restaurantele. Cine este,de fapt, *Vicente Fernandez* ?

Don Chente, adică Vicente Fernàndez este o parte însemnată şi simbolică a sufletului mexican: pasiune, dragoste necondiţionată, spirit întreprinzător, regele muzicii născute şi trăite la focul pasiunilor de o zi sau de o noapte sau *de toda una vida* (ale unei vieţi întregi)! Vicente Fernàndez este ceea ce astăzi se numeşte brand de ţară; şi pe bună dreptate, căci el a devenit de vreo cinci decenii idol nedetronat şi nedetronabil al muzicii *ranchera* şi al romanţei şi boleroului; nimeni nu simte şi nu interpretea-

ză ca el aceste melodii scrise, multe dintre ele chiar pentru el de cei mai mari compozitori mexicani şi nu numai. Cine nu cunoaşte, nu a ascultat cu auzul şi cu inima vocea pasională, profundă şi încărcată de patosul chemării dragostei sau al iubirii de locurile natale, sau al evocării unor prieteni, iubite, profesii, bodegi, cai şi tauri ce au devenit celebri o dată ce au fost evocaţi de vocea fără egal a regelui Vicente Fernàndez?

Am fost oaspete la *rancho*-ul *„Los Tres Potrillos"* (Cei trei mânji) ce îi aparţine într-o frumoasă localitate de lângă Guadalajara. Cei trei mânji sunt cei trei fii ai cântăreţului Fernando, interpret de mare succes al muzicii pop dar şi populare mexicane, Vicente jr., fost cântăreţ al aceluiaşi gen de muzică şi Gerardo, administrator al fermei. Vicente jr. a fost sechestrat cu ani în urmă şi eliberat după mai multe luni cu două degete tăiate de sechestratori şi cu mai multe milioane de dolari daţi de Vicente senior pentru răscumpărare; de atunci tata Vicente i-a interzis juniorului să mai cânte în public şi, în general, să apară în locuri periculoase. La cei 70 de ani ai săi, Vicente Fernàndez este un om împlinit pe toate planurile: a înregistrat peste 600 de piese muzicale, a vândut mai multe zeci de milioane de discuri, a jucat în peste 20 de filme şi telenovele, este un om de afaceri de succes cu o avere estimată la câteva sute de milioane de dolari; în perimetrul rancho-ului său a construit în 2005 o arenă modernă pentru *charrería* – serbările de cai şi tauri specifice mexicane – în care a investit 4 milioane de dolari; succesul a fost şi este atât de mare încât chiar înainte de inaugurarea arenei se vânduseră toate lojile la preţul de 30.000 de dolari fiecare iar încasările de la primele manifestări găzduite de arenă au făcut ca recuperarea investiţiei să se facă deja în proporţie de peste 50%. În rancho-ul lui Vicente senior există herghelii de cai pur sânge, de ponei şi

cai pitici care valorează o adevărată avere, un lac artificial, o capelă şi 30 de hectare cultivate cu porumb. Cum artistul este mare amator de cai iar rancho-ul şi casele din interiorul acestuia sunt adevărate bijuterii arhitectonice în cel mai pur stil mexican, aici au loc filmările şi înregistrările hiturilor ce poartă amprenta inconfundabilă a regelui Vicente Fernàndez. Am avut privilegiul ca la dejunul de la restaurantul din rancho să fim însoţiţi de Vicente jr. care împreună cu grupul de mariachi al starului ne-au oferit un recital de zile mari la care soţia mea a participat activ şi a fost, la rândul ei, aplaudată de artiştii mexicani. În încheierea acestei scurte prezentări aş dori numai să reamintesc cunoscătorilor titlurile câtorva dintre melodiile celebre interpretate de-a lungul anilor de regele Fernàndez: *„A mi manera"*, *„El Rey"*, *„Volver, volver"*, *„Guadalajara"*, *„Sin ti"*, *„Mujeres divinas"*, *„El amor de mi vida"* şi multe altele.

Ca aproape peste tot în Mexic, a mânca reprezintă un ritual zilnic, simplu sau sofisticat, la colţul străzii sau la restaurante de lux, cu tacâm sau cu propriile degete – curate sau nu -; la fel s-a întâmplat şi în Guadalajara. Numai două exemple voi desprinde din peisajul *ofertelor gastronomice* din acest frumos oraş mexican. Primul este restaurantul *„Destillerìa"*, adică chiar distileria deschis pe locul unei foste distilerii de tequila, desigur! Nimic deosebit chiar dacă interiorul aminteşte de specificul unei asemenea ocupaţii, la o privire mai atentă remarcăm că la intrarea în restaurant, perechea sau perechile de clienţi sunt conduse la mese ale căror scaune sunt ocupate de două manechine în mărime naturală ce îi reprezintă pe Clinton şi Fidel Castro. Nu ştim dacă cei doi percep o cotă-parte din încasări dar am remarcat că succesul ideii este total!

Un alt restaurant numit *„Santo Coyote"* (Coiotul Sfânt) te lasă cu gura căscată de uimire încă de la intrare

iar stomacul se nelinişteşte în aşteptarea bucatelor care îşi transmit ca pe adevăraţi ambasadori în misiune specială miresmele îmbietoare. Aici am văzut ce înseamnă să mănânci cu ochii: ambianța este extraordinară mai ales seara sub reflectoarele multicolore care scot în evidență cascada, plasele de pescari atârnate asimetric pe palmieri şi cocotieri, păpuşile imense ce reprezintă în imagistica populară personaje reale sau ireale aducătoare de noroc. Iar la mesele impecabil aranjate ospătarii te atenționează imediat ce ai luat loc şi pregătesc celebrul sos mexican mai iute sau mai puțin iute, mai colorat sau mai puțin colorat după cum accepți propunerile competente ale acestora. Specificul casei constă în ied *al pastor,* adică rețetă ciobănească, file de porc a la Moctezuma sau creveți a la Maria în sos de tamarindo. Este, desigur una dintre variante căci varietatea te pune cu uşurință în dificultate la momentul alegerii. Masa decurge în acordurile unei muzici discrete care se schimbă la o anumită oră într-un adevărat concert improvizat al unui trio la chitare ce au în repertoriu tot ce e mai cunoscut şi apreciat în muzica mexicană, latinoamericană şi spaniolă.

Monterrey este unul dintre cele trei mari oraşe mexicane în care viața economică şi financiară a țării pulsează la înalte cote de intensitate. Situat în Nord-Estul țării, aproape de granița de Sud-Est a SUA la Golful Mexic, acest oraş cu peste patru milioane de locuitori joacă un rol important în eforturile de dezvoltare ale mexicanilor. În oraş îşi au sediile importante grupuri industriale şi financiare, dintre care: FEMSA, CEMEX, Grupul Alfa, Industrias Monterrey, Televisa Monterrey, Azteca Noreste şi Grupo Multimedios, toate efectuând operațiuni de anvergură internațională. De asemenea, este sediul Grupului Reforma, o importantă corporație de medii de comunicație, prezentă în mai multe

oraşe ale ţării. Împreună cu México D.F. acest oraş are cel mai mare PIB pe cap de locuitor din America Latină, adică peste 6.000 de dolari. Fost fief al oţelului, centru siderurgic cu pondere importantă în regiune până în anii şaizeci, Monterrey a trecut la o economie bazată pe servicii. Oraşul acordă o mare atenţie dezvoltării sectorului biotehnologic şi creşterii cooperării dintre instituţiile universitare şi firme. Turismul este promovat cu ajutorul investiţiilor asociate cu organizarea unor mari evenimente de afaceri. Aici vin aproape zilnic oameni de afaceri din SUA pentru a semna contracte de zeci şi sute de milioane de dolari, aici au loc întreceri sportive de anvergură la nivelul formulei automobilistice 3 de exemplu sau conferinţe şi întâlniri internaţionale la cel mai înalt nivel. Aici a avut loc în martie 2002 Conferinţa mondială a şefilor de stat şi guvern consacrată finanţării dezvoltării la care a fost prezent şi preşedintele României. Delegaţia română a fost impresionată de aspectul modern al unui oraş cu multiple valenţe, înscris puternic în circuitul naţional, regional şi internaţional de valori materiale şi spirituale. Acolo, departe de ţară, preşedintele României a avut o participare de fond la dezbateri, a susţinut o dizertaţie pe tema surselor de finanţare a dezvoltării şi a prezidat una dintre secţiunile Conferinţei. Întrevederile cu preşedintele Mexicului, cu alţi şefi de stat şi guvern, cu înalţi demnitari ai unor organisme internaţionale specializate ale ONU şi FMI, interviurile şi conferinţele de presă ale şefului statului român s-au constituit în tot atâtea elemente ale unei prezenţe româneşti cu rezonanţă pe termen scurt şi mediu şi cu efecte benefice pentru ansamblul raporturilor bilaterale ale ţării noastre cu Mexicul şi nu numai...

Tot aici, cunoscutul ansamblu folcloric „Mărţişorul" din Cluj-Napoca condus de maestrul Dumitru Fărcaş a participat cu mare succes la Festivalul de Folclor desfăşu-

rat în octombrie 2003. Acest moment îmi este încă viu în memorie mai ales printr-un episod din afara participării oficiale a ansamblului român la Festival. Eram cazat la unul dintre marile şi tradiţionalele hoteluri din Monterrey, alături de hotelul la care erau cazaţi artiştii români. Parcursesem aproape o mie de kilometri din capitală pentru a fi prezent la festivitatea deschiderii menţionatului Festival. Duminica dinaintea acestei ceremonii, la hotel se organiza, la fel ca în oricare altă duminică, tradiționalul dejun american sau suedez, adică cu autoservire la un preţ accesibil pentru toţi oaspeţii hotelului dar şi pentru locuitorii oraşului cu un anumit venit lunar... Ei bine, la acest dejun la care au participat circa 200 de persoane printre care nord-americani, polonezi, unguri, cehi, mexicani şi mai mulţi latino-americani am avut ideea de a perfecta cu gazdele şi cu maestrul Fărcaş un mini-concert oferit de grupul instrumentiştilor români ce însoțeau ansamblul. Gazdele au fost încântate pentru că era o premieră absolută iar Dumitru Fărcaş, generos şi gata să colaboreze a considerat că este o bună idee de promovare a ansamblului în... avanpremiera Festivalului. Mi s-a oferit posibilitatea de a prezenta artiştii români, mai ales pe maestrul fără de pereche al taragotului, timp de două minute la stația audio a hotelului şi a urmat ceea ce numai marii artişti, numai marii români şi marii patrioți în cel mai direct şi larg sens al cuvântului sunt capabili să facă. Timp de 20 de minute taragotistul de aur şi ai săi colegi au învăluit imensa sală în acordurile Suitelor de melodii maramureşene, bihorene şi someşene, ale horelor şi învârtitelor de pe meleagurile dulci şi fără de egal ale Transilvaniei. Consulul nostru onorific la Monterrey, Jorge Manuel Pintado Cervera şi soția, soția mea şi cu mine am avut aproape non stop ochii în lacrimi iar participanții au

amânat cu 20 de minute servirea bunătăţilor de pe imensele mese pentru a savura muzica divină şi taragotul despre care puţini ştiau că există; aplauzele ce au urmat neau dat încă şi încă o dată măsura adevăratei valori şi a impactului pe care o asemenea prezenţă românească o poate transforma în etalon de ridicat nivel pentru imaginea ţării în orice colţ al universului. Să mai spunem că acesta poate fi un alt... brand de ţară?

Ambasada, eu personal am folosit, de altfel, asemenea deschideri pentru a reveni în mai multe rânduri la Monterrey pentru a prezenta şi alte faţete ale României şi mai ales pentru a convinge oamenii de afaceri, artiştii, oamenii politici din aceste stat – Nuevo Leòn – că România poate fi un partener interesant şi eficient în raporturile bilaterale. La cele mai prestigioase universităţi din oraş, la primăria oraşului am susţinut conferinţe, am avut repetate întrevederi cu guvernatorii statului, l-am atras pe consulul onorific în activităţi de promovare, am avut o bună colaborare cu puţinii dar sufletiştii membri ai coloniei române din Monterrey; expoziţiile de artizanat românesc, fotografii şi gravură vernisate la Monterrey însoţite de fiecare dată de mici mostre de gastronomie românească au contribuit şi ele la întregirea unei imagini capabile să convingă de seriozitatea şi valabilitatea unui partener est-european recent trecut la o viaţă economică bazată pe piaţa liberă şi ancorată puternic în edificarea unui stat de drept modern şi ireversibil conectat la deschideri internaţionale regionale şi internaţionale. Să mai spun că deşi Monterrey este înfrăţit cu Iaşul, schimburile dintre aceste două mari oraşe nu au prosperat; dezinteresul sau lipsa fondurilor, căderea liberă a industriei noastre ca şi pragmatismul oamenilor de afaceri mexicani cuceriţi cu argu-

mente forte de vecinii de la Nord, comoditatea partenerilor români sau toate la un loc au făcut ca Monterrey şi Iaşi, la fel ca şi Băile Herculane şi Tlaxcala şi, ca atare, ansamblul relaţiilor economice şi comerciale româno-mexicane să fie mai mult decât modest. Să facem însă o scurtă incursiune pe străzile acestei metropole aflate evident sub influenţa modernismului nord-american. Nu ştiu dacă li se potriveşte mexicanilor din acest stat, cunoscuţi sub numele de *regiomontanos* dar am văzut aici muzee şi săli de expoziţii ce pot rivaliza cu cele de la Sao Paolo sau Buenos Aires. Aşadar, ce putem vizita, ce putem vedea la Monterrey sau mai exact ce am putut vedea eu în cele patru sau cinci deplasări acolo. Pe lângă vocaţia sa industrială, comercială şi financiară, Monterrey dezvoltă o vocaţie turistică legată de atracţii naturale, parcuri de distracţii şi muzee. Iată câteva dintre acestea:

Muzeul Regional al Istoriei în *Palatul Obispado*, cunoscut şi ca Muzeul Obispado. Se află în fosta reşedinţă a episcopului Fray Rafael José Verger, în Loma de Chepevera, cunoscută şi ca „Dealul Obispado", unde a avut loc o luptă importantă între Mexic şi Statele Unite în timpul războiului mexicano-american din 1846-1848. În vârf s-a dezvoltat centrul civic cu drapelul monumental şi punctul din care se pot admira panorame de neuitat ale oraşului şi muntelui înconjurător. Imaginaţi-vă că exact aici în săptămâna 10-15 aprilie 2006 a fost inaugurată o reprezentativă expoziţie de artizanat românesc formată din aproape 200 de piese tipic româneşti din judeţele Argeş, Dolj, Olt şi Sibiu donate de statul român Muzeului Culturilor din Mexic în anii şaizeci; aceste piese completate cu costume, ii, cămăşi şi rochii ţărăneşti din colecţia personală a soţiei mele au fost admirate de lumea bună a oraşului la vernisaj iar ulterior de grupuri de elevi şi stu-

denți care au primit informații competente de la artista română Luminița Albişor, stabilită în Mexic. *Macroplaza* este una dintre cele mai mari piețe din lume, rivalizând cu Zòcalo din capitala mexicană; ea constituie centrul administrativ şi muzeistic al oraşului. Impresionantă prin dimensiuni dar şi prin conceptul său arhitectonic şi prin design-ul său futurist, Piața este în egală măsură un punct de atracție cât şi un punct obligatoriu de trecere prin centrul oraşului. Dominantă este aici clădirea ce adăposteşte sediul Guvernatorului statului Nuevo Leon şi care ocupă una dintre laturile Pieței. În fața acestei clădiri monumentale în stil colonial spaniol se află o fântână arteziană ale cărei jocuri de lumini multicolore în jurul unui grup statuar de o inestimabilă valoare artistică o transformă într-un spectacol deosebit de apreciat. La numai câțiva paşi de centrul pieței se află Muzeul de Artă Modernă construit într-un stil modern în sticlă şi beton; pentru a ajunge la el treci printr-un parc ale cărui bănci şi umbră deasă asigurată de arbori seculari te îmbie să te opreşti o clipă pentru a respira aerul îmbibat de stropii trimişi de fântână. Aici clima este aproape tropicală, apropierea Golfului Mexic se face simțită iar umiditatea te obligă la moderarea mişcărilor. În această Piață a avut loc ceremonia de deschidere a Festivalului Internațional de Folclor la care a fost prezent şi „Mărțişorul" nostru clujean şi acolo miile de spectatori au răsplătit cu aplauze evoluția dansatorilor studenți şi a formației de instrumentişti conduse de Dumitru Fărcaş.

Acapulco şi Cancùn sunt, fără îndoială, două puncte turistice atractive atât pentru mexicani cât şi pentru vizitatorii străini. Am fost la Acapulco în mai multe rânduri, fie cu scopuri oficiale fie personale la un sfârşit de săptămână sau cu prilejul unei sărbători ce a presupus câteva zile libere. De fiecare dată am avut de înfruntat mai multe

inconveniente: umiditatea de aproape sută la sută pe un fundal de temperaturi de peste 30 de grade Celsius, aglomerație deranjantă la plajele populare şi restricții la cele private ale unuia sau altuia dintre hoteluri, agresiuni verbale şi fonice ale vânzătorilor de tot feluri de mărfuri şi servicii prezenți pe plaje şi pe trotuarele din oraş, aglomerație şi claxoane insuportabile în oraş şi, în sfârşit, în ultima perioadă prezența deranjantă şi preocupantă a forțelor de ordine şi securitate înarmate până în dinți; acestea din urmă, bine intenționate de altfel, se află într-un adevărat război declarat cu bandele de contrabandişti, traficanți de droguri, persoane şi arme care îşi dispută la lumina zilei zonele de influență şi şefii după măsurile drastice luate de guvern împotriva lor şi a decapitării multora dintre aceste grupări infracționale. Nu este deloc agreabil şi nici sigur să vezi cum pe lângă tine trec tineri soldați cu arme sofisticate în căutarea celor certați cu legea şi nici să asişti la schimburi de focuri în plină stradă sau plajă între autorități şi infractori. Altfel, Acapulco a devenit o concentrare urbană aproape imposibil de locuit datorită şi supra-aglomerării – mai bine de un milion şi jumătate de locuitori care adăugați altui milion de vizitatori pe durata a mai bine de opt luni din an dau măsura unui cazan încins la propriu şi la figurat. Să recunoaştem, pe de altă parte că, Acapulco cel din anii şaizeci – şaptezeci cunoscut de noi din filmele cu Elvis Presley mai există numai prin unele vile somptuoase, impresionante prin arhitectura lor îndrăzneață şi luxul pe care îl afişează în partea exterioară şi a grădinilor şi piscinelor fără apă; asta pentru că multe dintre ele sunt aproape abandonate, stăpânii cum ar fi Placido Domingo, Silvester Stalone şi alte vedete de la Hollywood nu se mai simt atrase de acest Acapulco căzut în derizoriu şi lipsit de securitate.

Am fost la Acapulco cu treabă şi am avut posibilitatea să constat că lumea bună a Mexicului face din prezența acolo mai degrabă un act de afirmare a condiției sale sociale decât de satisfacere a necesității organismului de relaxare. Pe de altă parte sunt acolo destui mexicani care vin la vilele, casele şi apartamentele lor doar pentru că le au şi pentru că plătesc mulți bani pe întreținerea şi păstrarea lor. Este aşadar un joc al puterii şi mai ales pentru păstrarea imaginii acestei puteri decât pur şi simplu urmărirea relaxării şi petrecerii unor zile de odihnă. Cred că mexicanii nu prea mai ştiu să se destindă cu adevărat, ca de altfel şi noi, şi o fac rapid şi pe apucate fără a atinge punctul adevărat al relaxării.

În ce ne priveşte, ambasada a participat la Acapulco într-un sufocant noiembrie 2005 la un Festival Internațional de Gastronomie găzduit de unul dintre cele mai elegante hoteluri. Cu participarea a peste 200 de meseni dintre clienții hotelului dar şi invitați ai autorităților locale, membri ai corpului diplomatic acreditat la Ciudad de Mexico, artişti, membri ai coloniei române. Din cinci feluri de meniuri propuse de ambasadă, organizatorii s-au oprit la ciulamaua noastră transilvană din pui de curte cu ciuperci şi mămăliguță! Nu ştiu dacă vă puteți imagina cu exactitate ce eforturi am făcut, mai exact au făcut administratorul Dumitrescu şi soția mea acolo în bucătăria hotelului pregătind practic această sofisticată mâncare românească şi mestecând în tuciuri mămăligile aferente! Dacă ne gândim că s-au pregătit cantități pentru cel puțin 50 de persoane vă puteți face o oarecare opinie despre realizarea de excepție a... României, nu-i aşa, la această confruntare internațională. Turişti din SUA, Polonia, Grecia, Argentina, Canada, mexicani şi români, ambasadorii Israelului şi Spaniei, alți membri ai corpului diplomatic s-au în-

fruptat din ciulamaua şi mămăliga româneşti şi au aplaudat la sfârşit calităţile lor incontestabile. Diploma primită de la organizatori a încununat efortul nostru. Acapulco şi ciulamaua românească sunt o asociere ce nu poate fi întâlnită chiar în fiecare zi, nu-i aşa? Mama mea ce se odihneşte în Ceruri poate fi fericită căci reţeta ciulamalei ardeleneşti de succes probată şi la Acapulco îi aparţine şi i-a împărtăşit-o cu drag şi soţiei...

Cancunul, aflat la mare distanţă de Ciudad de Mexico nu este simplu de a fi vizitat şi cum ocazii oficiale nu au existat recunosc că nu am ajuns să îl cunosc la faţa locului. Dar cine nu ştie câte ceva despre această staţiune la Marea Caraibelor transformată în ultimii ani într-un loc de pelerinaj turistic nord-american? Există acolo hoteluri, baruri, discoteci şi multe alte locuri de distracţii exclusiviste pentru tinerii din SUA care vin cu miile în vacanţele de primăvară şi de vară şi pun stăpânire practic pe zecile de hoteluri moderne şi dotate cu de toate pentru gusturile nu prea elevate dar stridente şi ciudate ale acestor turişti ce aduc milioane de dolari în buzunarele agenţiilor de turism şi proprietarilor de localuri şi hoteluri. Îmi amintesc că atunci când în octombrie 2005 uraganul Wilma a făcut ravagii în statul Quintana Roo în care se află Cancùn dar şi Cozumel, Isla Mujeres şi Chetumal, alte locuri de mare atracţie turistică, s-a calculat că în Cancùn s-au produs pierderi zilnice de circa 15 milioane de dolari prin absenţa activităţii turistice. Iată care este miza acestei staţiuni şi iată de ce acolo este permis aproape orice; şi acolo sunt depistate şi deţinute aproape zilnic persoane ce provin din Mexic dar şi din Europa sau America Centrală şi de Sud care introduc cantităţi mai mari sau mai mici de droguri mai periculoase sau mai puţin periculoase. Câţiva români au făcut-o şi au fost condamnaţi la ani buni de

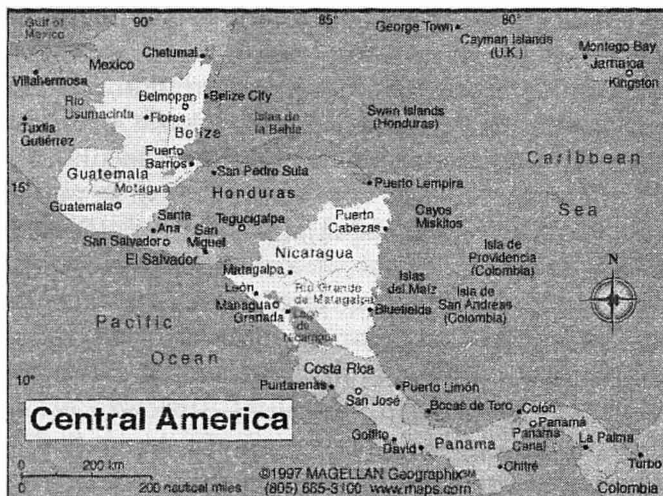
puşcărie chiar în carcerele din Cancùn. Faţetele urbei-staţiuni-loc de pierzanie sunt diverse şi cu efecte nu întotdeauna relaxante.

Aflat în apropiere, la *Mèrida* în statul Yucatàn unde în decembrie 2003 a avut loc semnarea Convenţiei ONU contra corupţiei, am vizitat împreună cu delegaţia română participantă la reuniune, portul *Progreso*, unul dintre cele mai mari şi moderne la Golful Mexic ca şi *ruinele de la Ek Balam*, expresie elocventă a înaltului grad de civilizaţie al mayaşilor. În limba maya numele cetăţii înseamnă Jaguarul Negru; complexul datează din secolul III î.e.n. şi a fost găsit în bune condiţii de cuceritorii spanioli în secolul al XVI-lea. El este format din palatul oval, două piramide gemene şi un teren de pelota. Ceea ce atrage atenţia în mod deosebit este pictura murală care îşi păstrează în bună măsură culorile originale caracterizate de o plasticitate şi delicateţe impresionante; figurile de animale, personaje mitice şi zeităţile ilustrate în acest stil elevat face ca Ek Balam să se înscrie printre cele mai avansate exponente ale culturii mayaşe.

Portul Progreso pe care l-am vizitat cu acceptul generos al administraţiei este unul comercial prin excelenţă dar aici ancorează săptămânal şi vase de croazieră de lux care trimit mii de turişti la Ek Balam, la Chitzen-Itzà sau la Mèrida, contribuind substanţial la încasările din turism într-o zonă ce are ce arăta.

Delegaţia noastră, la nivel de ministru al justiţiei, s-a bucurat în final de opţiune şi a uitat Cancunul care ar fi însemnat o deplasare de 400 de kilometri cu unica posibilitate de a face un tur printre hoteluri şi pe o faleză ce nu are nimic special faţă de altele similare.

ROMÂNIA ŞI AMERICA CENTRALĂ

America Centrală reprezintă o entitate geografică unitară în istmul dintre Sudul Americii de Nord – Rio Bravo, unde începe Mexicul – şi câmpiile Pacificului columbian unde se termină Panama. Include Belize, Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua, Costa Rica şi Panama.

Continentul centro-american, fără Mexic pe care l-am tratat separat, are o suprafaţă de circa 523.000 km² şi o populaţie de circa 44 milioane de locuitori. Am zburat în mai multe rânduri peste această zonă dintre cele două Americi – de Nord şi de Sud – şi ceea ce mi-a atras atenţia au fost numeroasele puncte vulcanice active sau

semiactive mai ales în El Salvador, Guatemala şi Costa Rica. Gurile vulcanilor mai mereu fumegânde dau senzaţia unor coşuri industriale gigant care însă atunci când se înfurie pun în pericol viaţa locuitorilor, natura înconjurătoare şi infrastructura existentă până la mii de kilometri; aşa cum s-a întâmplat în 1931 şi 1972 la Managua în Nicaragua când, practic, capitala a suferit daune majore şi s-au înregistrat zeci de mii de morţi, erupţiile vulcanice conjugându-se cu puternice cutremure. Placa Caraibelor pe care se află din punct de vedere geologic America Centrală produce adesea asemenea neplăceri locuitorilor din regiune. Vulcani la fel de activi şi periculoşi se mai găsesc şi în Guatemala (Fuego, Agua), în Costa Rica (Poàs, Irazù, Arenal) şi El Salvador (Izalco). Zonele din apropierea vulcanilor sunt însă deosebit de fertile şi favorabile culturilor agricole tropicale şi subtropicale, ţările din regiune fiind cunoscute producătoare şi exportatoare de cafea, banane, ananaşi, mango şi citrice; de altfel, structura economiei acestor ţări este eminamente agrară, ele depinzând în mare măsură de preţurile internaţionale la aceste produse. Este adevărat că în ultimul deceniu au luat oarecare avânt şi industriile electronică, farmaceutică, textilă precum şi cea de asamblare a autovehiculelor; serviciile sunt destul de dezvoltate iar turismul, ecoturismul şi turismul de aventură aduc tot mai multe venituri mai ales pentru Guatemala şi Costa Rica. Panama este excepţia de la aceste aprecieri globale ea situându-se la parametri net superiori din punct de vedere economic datorită mai ales Canalului Panama şi legăturilor sale speciale cu SUA.

Celelalte cinci ţări centro-americane, mai puţin Belize care are un statut special (membru al Commonwealth-ului, are drept şef al statului pe regina Marii Britanii), se înfruntă în ultimii ani cu limitele propriilor economii, co-

rupția generalizată și tendințele tot mai clar conturate ale unei piețe centro-americane simultan cu semnarea unui tratat de liber comerț cu SUA – CAFTA. Ambele, în acțiune, produc deja rezultate încurajatoare pentru ieşirea acestor state din zona de țări bananiere, din zonele periferice ale clasamentelor corupției şi, în plan politic revigorează orientările de centru-stânga sau chiar de stânga(Nicaragua, El Salvador) frustrate de eşecul politicilor neoliberale inițiate în anii nouăzeci. Țările centro-americane, cu datorii externe minime şi cu un PIB modest par a fi în afara efectelor negative ale globalizării însă economiile şi instituționalitatea lor democratică le fac vulnerabile. Ele oscilează de altfel între ajutoarele şi cooperarea necondiționată cu Mexicul (amintesc Planul Puebla-Panama) şi asistența puternicei economii nord-americane. Ceea ce nu le împiedică să aibă excelente relații economice cu Taiwanul cu care de altfel au relații diplomatice şi nu cu RP Chineză. Multe dintre aceste state contează încă pe ajutoarele nerambursabile şi aici excelează... Taiwanul.

M-am aflat în mai multe rânduri în aceste țări şi mereu am avut impresia că le lipseşte ceva, ceva ce ar putea să le transforme în adevărați parteneri serioşi şi valabili politic şi economic. Au resurse naturale ce nu pot fi neglijate, au populații cu o densitatea medie pe km. pătrat, situarea lor geografică este atrăgătoare pentru turiştii din alte continente şi totuşi ceva nu merge. O nonşalanță latină grefată pe clima tropicală şi instabilitate politică, pe conflicte adesea distrugătoare şi bulversante cum au fost cele din anii cincizeci, şaizeci sau optzeci din Guatemala, Nicaragua sau războaiele dintre Honduras şi El Salvador („războiul fotbalului"), dintre Belize şi Guatemala; aceste conflicte au lăsat urme dureroase şi efecte economice dez-

astruoase în unele dintre aceste state, au dus la valuri de refugiați în alte state şi regiuni, la dezrădăcinarea multora dintre locuitorii regiunii iar populația indigenă, maya şi amerindiană în general, este cea mai afectată.

Din numeroasele mele contacte cu oameni politici din zonă, cu diplomați străini acreditați în aceste state ca şi cu români ce locuiesc acolo am desprins dorința centro-americanilor sau mai bine zis speranța lor de dezvoltare şi de ieşire din stadiul în care se află ca urmare a efectelor atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001 din SUA; Washingtonul consideră, pe bună dreptate că frontiera sa de securitate națională nu mai este cea cu Mexicul ci cea a Americii Centrale cu America de Sud! Cu alte cuvinte, dezvoltarea economică din această subregiune a continentului, creşterea numărului de locuri de muncă în plan local pot fi soluții de fond pentru oprirea fenomenului migratoriu spre SUA – amintesc că frontiera dintre America Centrală (Guatemala) şi Mexic este cunoscută şi ca „frontieră schweizer", adică una prin care numai cei ce nu doresc nu trec.

Până una alta, statele din America Centrală se confruntă cu fenomenul endemic al corupției la nivel înalt ceea ce le diminuează credibilitatea, investițiile străine şi capacitatea de a ieşi ele însele din criza politică şi morală care le macină. În numai doi-trei ani, pe vremea când eram acreditat în aceste țări au avut loc încercări majore de sancționare a unor şefi de stat, miniştri şi parlamentari care au fost implicați în fapte grave de corupție, trafic de influență şi luare de mită dar rezultatele acțiunilor judiciare nu s-au ridicat la nivelul aşteptărilor opiniei publice naționale şi chiar internaționale (SUA au refuzat vize de intrare fostului preşedinte nicaraguan Arnoldo Aleman şi familiei sale). Acesta nu este singurul caz de corupție la

cel mai înalt nivel, în situații similare găsindu-se și alți doi foști președinți costaricani (Rafael Angel Calderòn și Josè Marìa Figueres) și cel guatemalez, Alfonso Portillo Cabrera (2000-2004) fugit în Mexic de unde i s-a cerut, fără succes, extrădarea.

Am fost acolo și am văzut, am înțeles și am comentat chiar cu politicieni locali despre incapacitatea, deocamdată, a acestor societăți de a eradica sau cel puțin de a limita aceste fenomene profund nocive nu numai pentru finanțele publice dar mai ales pentru mentalitatea oamenilor simpli care își pierd încrederea în oportunitatea și eficiența statului de drept; ori, de aici și până la revenirea la o stângă radicală sau la dictatură nu mai sunt prea mulți pași; iar experiențele unora dintre statele de la Sud de America Centrală stau mărturie în acest sens.

Mă voi referi în continuare la experiențele diplomatice pe care le presupune momentul prezentării scrisorilor de acreditare de către un ambasador nerezident, adică cu reședința în altă țară. Pentru a nu repeta această ceremonie dar și pentru a aborda teme de interes din două țări cu personalitate bine determinată și cu un potențial economic ridicat în comparație cu alte state din zonă mă voi referi la Guatemala și Costa Rica, țări în care am avut posiblitatea să mă aflu în două sau chiar trei rânduri; dar care au la rândul lor similitudini și diferențe din multe puncte de vedere atât față de teme naționale cât și internaționale. Țări cu care România a avut bune relații în plan politic și economic dar cu care, la fel ca și cu celelalte, aceste raporturi au cunoscut o constantă diminuare.

Am sosit la *Ciudad de Guatemala,* capitala **Republicii Guatemala** într-o după amiază de duminică având planificată prezentarea scrisorilor de acreditare pentru marți 3 decembrie 2002. Am avut la dispoziție trei zile pentru

această ceremonie, pentru întrevederi cu ministrul de externe, Gabriel Orellana Rojas, cu directorul Direcției de Relații Internaționale Bilaterale, Josè Arturo Rodrìguez şi al Direcției Protocol şi Ceremonial, Juan Alfredo Rondòn Maldonado din MAE guatemalez, cu oameni de afaceri şi politicieni, acestea din urmă facilitate de energicul şi eficientul nostru consul onorific în Guatemala, Enrìque Lowenthal.

Ceremonia prezentării scrisorilor de acreditare a fost una cu un fast deosebit, diferită de ceremonialul mai simplu practicat în celelalte țări din regiune. Cu jachetă (sacou mai lung cu coadă de rândunică dar cu faldurile rotunjite), pantaloni reiați, vestă gri, cămaşă albă, cravată gri, guler drept, ciorapi negri, cei 12 ambasadori ce urmam să depunem scrisorile de acreditare în aceeaşi zi am dat iama în cel mai elegant magazin care închiria pentru 24 de ore acest costum de mare ceremonie, cam desuet într-o țară care de altfel nu prea dă impresia de rigoare şi înaltă ținută în viața de toate zilele.

După ce limuzina prezidențială m-a luat de la hotelul la care eram cazat, însoțit de directorul protocolului şi ceremonialului din MAE şi de consulul nostru onorific, am depus o coroană de flori la monumentul eroului național al Guatemalei şi apoi ne-am îndreptat spre palatul prezidențial aflat în centrul istoric al capitalei; o construcție colonială spaniolă din secolul al XVI-lea impresionantă prin dimensiuni şi patina vremii ca şi prin crenelurile în piatră, adevărate dantelării presărate cu figuri de zeități ale *mayaşilor* şi *quiches*, vechii locuitori ai Guatemalei precolumbiene. În curtea palatului unde erau arborate drapelele României şi Guatemalei, o fanfară militară a intonat imnul național al Guatemalei şi imediat am urcat circa douăzeci de scări până în marele coridor prin care am pă-

truns însoţit de aceleaşi două personalităţi, în salonul oficial unde aşteptau preşedintele ţării, Alfonso Portillo Cabrera, vicepreşedintele Juan Francisco Reyes Lòpez şi ministrul de externe Gabriel Orellana Rojas. Presa a avut oportunităţi de imagine după care am luat loc pe un fotoliu încadrat de cei doi înalţi demnitari. Convorbirea ce a urmat şi care a durat circa 15 minute, cu cinci mai mult decât în mod normal, s-a axat pe relaţiile economice dintre ţările noastre. Desigur, în primul rând am transmis un mesaj de salut din partea preşedintelui României, conform mandatului primit din ţară, şi am exprimat dorinţa acestuia, a guvernului român de a continua să dezvolte relaţiile de prietenie şi colaborare dintre ţările noastre. Preşedintele guatemalez a mulţumit pentru mesaj şi pentru aprecieri şi m-a rugat, la rândul său să transmit omologului său român urări de succes pe drumul democraţiei şi prosperităţii poporului român. Apoi vicepreşedintele guatemalez a intervenit şi a exprimat direct şi clar interesul imediat al ţării sale de a relua comerţul activ cu România îndeosebi prin importul de fertilizanţi „ieftini", tractoare şi maşini agricole româneşti apreciate şi dorite de agricultorii guatemalezi. Demnitarul guatemalez a adăugat că guvernul are ca prioritate absolută în această etapă sectorul agrar iar românii au exportat în Guatemala asemenea produse de bună calitate şi la preţuri convenabile. Dacă partea română doreşte poate trimite în prima parte a lunii martie a anului următor o delegaţie în Guatemala pentru a negocia detaliile unor contracte punctuale pe această temă urmând ca „eu personal să coordonez programul de întrevederi şi negocieri ale celor două părţi" a încheiat vicepreşedintele Reyes Lòpez. Preşedintele Alfonso Portillo a adăugat că ţara sa este interesată de asemenea în crearea unei linii de montaj tractoare româ-

neşti dacă partea română are această posibilitate. Era clar pentru mine că cei doi demnitari, la fel de altfel ca şi ministrul de externe într-o întrevedere anterioară sunt, public, interesaţi de această temă sensibilă pentru ţăranii şi indigenii guatemalezi, principalii susţinători ai preşedintelui Portillo. La încheierea convorbirii m-am îndreptat spre ieşirea din salon şi înainte de a-l părăsi m-am întors împreună cu cei doi însoţitori de la venire şi am făcut, toţi, o reverenţă spre preşedinte şi însoţitorii săi rămaşi pe locuri. Ajunşi în curtea palatului am ascultat imnul de stat al ţării noastre interpretat de aceeaşi fanfară militară, făcând o nouă reverenţă în faţa drapelelor de stat ale celor două ţări. În interviurile acordate imediat după ceremonie atât posturilor de televiziune cât şi presei scrise (Diario de Centroamèrica, Periòdico, Canal 7 TV) constanta întrebărilor a fost importul din România al produselor agricole menţionate. Desigur, la revenirea la Ciudad de Mèxico unde îmi aveam reşedinţa permanentă am informat imediat preşedinţia, ministerele de externe şi de comerţ exterior, camerele de comerţ despre conţinutul acestor convorbiri cu demnitarii dar şi cu oameni de afaceri guatemalezi, inclusiv cu Enrìque Lowenthal, consulul nostru onorific. Erau interese şi dorinţe exprimate fără rezerve la cel mai înalt nivel dar şi la nivelul pragmatic al oamenilor de afaceri. Să închei această temă menţionând că în ciuda revenirilor mele şi ale consilierului economic al ambasadei nu am primit niciun răspuns clar la solicitările noastre iar o delegaţie română mixtă (sector public şi privat) pregătită pentru piaţa centro-americană nu şi-a făcut apariţia în zonă. Pierdeam teren, pierdeam pieţe tradiţionale şi pierdeam, ceea ce era cel mai grav, încrederea partenerilor noştri din regiune. Eu nu am pierdut însă prilejul de a susţine o conferinţă la Universitatea „Gregorio Marañòn"

din capitala acestei țări. În fața a circa o sută de studenți de la facultăţile de drept şi ştiințe politice ale Universităţi am vorbit despre procesul democratic din România şi am făcut câteva comparații între cele două țări tocmai în domeniul instituţionalității statului de drept. Întrebările şi comentariile ce au urmat mi-au întărit convingerea că tinerii de pretutindeni, inclusiv din Guatemala sunt deschişi la nou şi la abordări îndrăznețe în ciuda, sau poate tocmai datorită limitelor impuse de regimurile proprii, de gerontopolicieni şi preşedinți dependenți de marele capital în dauna constituției şi a intereselor naţionale. Am ascultat opinii ce vizează o societate edificată pe principii solide şi mentalități care nu au nimic de a face cu conceptele vetuste şi nocive ale unui neoliberalism feroce, cu sacrificarea individului pe altarul intereselor supreme ale naţiei, sintagmă care este adesea golită de conținut în demersul politicienilor veroşi. O altă conferință am susţinut, de data aceasta cu circa zece ziarişti guatemalezi care m-au bombardat cu întrebări legate de conținutul convorbirilor cu cei mai înalți demnitari ai țării la ceremonia prezentării scrisorilor de acreditare şi despre interesele României în această parte a lumii. Sunt şi acum dator acestor jurnalişti pentru promisiunea neîmplinită ca o delegație comercială română să efectueze o vizită de lucru pentru contracte şi alte oportunități de afaceri cu parteneri guatemalezi!

Aş vrea să mă refer la câteva aspecte relevante cred despre această țară, despre clasa ei politică, despre atmosfera ce domneşte aici şi pentru a ne face o impresie cât mai realistă despre evoluțiile şi mai ales şansele ei de a deveni un partener fiabil în plan politic şi economic. Opiniile consulului nostru onorific coroborate cu ale altor interlocutori din sfera politicului dar şi a economicului şi

culturalului, a mass-media cu care am avut întâlniri atât cu prilejul prezentării scrisorilor de acreditare cât şi la instalarea următorului preşedinte Oscar Berger Perdomo (ianuarie 2004) sunt elocvente.

Alfonso Portillo Cabrera, fostul preşedinte şi-a încheiat mandatul de patru ani (2000-2004) acuzat de corupţie şi de nereuşite grave în plan economic, social şi comercial. El a cerut azil politic în Mexic iar noile autorităţi au cerut extrădarea sa, fără succes însă. Noul preşedinte Oscar Berger (2004-2008) şi-a format un guvern pe criterii politicianiste(ministrul de externe era un fost comerciant care renunţase însă la candidatura sa şi s-a alăturat cu partidul său cu tot celui ce avea să câştige înalta funcţie în stat; ministru al educaţiei a fost desemnată o fostă directoare de şcoală medie etc.). Promisiunile noului preşedinte aveau şi ele să se topească în neant fără ca el şi guvernul său (în Guatemala ca de altfel în marea majoritate a ţărilor latino-americane, preşedintele ţării este şi şeful guvernului) să reuşească reducerea sărăciei, creşterea economică sau limitarea delincvenţei şi sporirea securităţii cetăţeanului. Un preşedinte fost luptător de guerrilă şi cu convingeri de stânga ajunge la putere în fruntea unui guvern de coaliţie de dreapta, practică cu succes populismul printre indigeni şi populaţia săracă care se vede frustrată însă în aşteptările ei, ia parte la acte de corupţie şi încurajează funcţionarii corupţi din anturajul său (l-am numit pe Alfonso Portillo Cabrera), altul, om de afaceri de succes promovează interesele marelui capital financiar intern şi internaţional deşi promite populaţiei diminuarea drastică a sărăciei şi pace socială prin instituirea unui sistem de pensii şi salarii echitabil, investiţii în agricultură etc.

Am mai constatat, de exemplu, că spiritul centro-american nu este chiar aşa cum s-ar crede, cel puţin în Gua-

temala. Guveranții, şi nu numai, au rezerve în legătură cu aspecte ale pieței centro-americane, cu liberalizarea vamală în general la frontierele cu vecinii; aici şi în toată America Centrală, poate mai puțin în Panama, se aşteaptă ajutoare nerambursabile, ajutoare directe sau indirecte prin prețuri preferențiale la exportul produselor lor (cafea, banane, citrice) şi la importul din țările dezvoltate inclusiv din Mexic. Față de teme internaționale importante (războiul din Irak, Afganistan) există de asemenea poziții diferite la cancelariile țărilor din regiune; în timp ce unele au participat cu trupe la aceste acțiuni internaționale, altele le-au condamnat. Ca atare este important să se ştie că nici America Latină, nici America Centrală nu pot fi tratate de noi, fie în plan politic fie în cel economic şi comercial ca entități globalizate; ele sunt compuse din entități naționale cu specific şi orgolii proprii, cu istorie şi prezent şi desigur cu viitor diferite, cu nuanțe determinate de condiții proprii de dezvoltare, de resurse şi forțe politice şi sociale mai mult sau mai puțin evoluate. Partenerii lor din alte părți ale lumii trebuie să țină seama de aceste diferențe, să le cunoască şi să le respecte iar apoi să se adapteze şi să-şi modeleze politicile față de ele în mod nuanțat şi respectuos; numai aşa se poate vorbi de o impulsionare a raporturilor bi- şi multilaterale cu aceste state şi să nu se uite că pe continent există 33 de subiecte de drept internațional, adică 33 de voturi în organizații şi organisme internaționale, extrem de importante la ora adoptării de decizii sau la avansarea şi sprijinirea rezoluțiilor ONU etc.

Am vizitat în Guatemala unele dintre atracțiile ei istorice, culturale şi turistice; sunt multe şi atrag anual un număr impresionant de turişti. Doresc să mă refer pe scurt la unul din aceste puncte de mare atracție şi anume la Vechea Guatemală (*Antigua Guatemala*), adică la vechea

capitală a țării. Acest orăşel de nici 40.000 de locuitori este o adevărată perlă colonială spaniolă prin arhitectura caselor (un baroc solid şi pur), multitudinea bisericilor, catedralelor şi mănăstirilor, a muzeelor coloniale şi a şcolilor sale de limbă spaniolă şi maya pentru străini, de gastronomie, dansuri şi cântece tradiționale, cunoaşterea instrumentului național care se numeşte *marimba*, declarat ca atare prin lege(un instrument ce pare o combinație delicată între țambal şi xilofon).Case colorate, cu balcoane din grilaje metalice, din piatră vulcanică, străzi înguste pietruite cu dale mari şi solide din acelaşi material vulcanic, o forfotă poliglotă şi informală care se revarsă permanent în muzee, catedrale, baruri cu terase ascunse în frunzele imense de banani şi cocotieri sau prìntre ruinele Mănăstirii Santo Domingo, loc de pelerinaj neîngrădit de nicio regulă – toate dau impresia că te afli într-o perpetuă vacanță. Lumea este vie şi dispusă să afle cât mai multe despre această fostă capitală a țării: aflăm şi noi de la Enrìque dar şi de la diferiți ghizi că Vechea Guatemală a fost capitală în perioada 1543-1776; mutarea capitalei pe actualul său loc s-a produs ca urmare a două cutremure devastatoare din 1717 şi 1773. Este impresionant să vezi de la nivelul podişului pe care se află Vechea Guatemală doi uriaşi ce domină împrejurimile şi care inspiră populației respect şi teamă; este vorba de vulcanii activi al Apei şi al Focului cu înălțimi de peste 3700 de metri; apusul de soare aici îți dă senzația topirii în ceruri a oraşului printr-o imensă poartă auriu-roşietică formată de cei doi vulcani.

În Vechea Guatemală am vizitat un parc aflat chiar în incinta mănăstirii Santo Domingo construită de dominicanii spanioli în 1538, acolo unde se aflau într-o dezordine cuceritoare papagali cu dimensiuni şi culori cum numai tropicele pot oferi, adică giganți, grupuri de doi-trei in-

strumentişti cu marimba lor nepreţuită interpretând melodii locale dar şi clasicele *romances* sau *boleros latinos*. Şi tot acolo am servit masa într-un restaurant tipic guatemalez adică parcă ascuns în vegetaţie, cu mese şi scaune din trestie de bambus, cu serviciu excelent şi mâncare... tipic mexicană.

Am părăsit Guatemala cu convingerea că această ţară, la fel ca şi celelalte din subregiunea centro-americană are potenţial pentru o viaţă mai bună; are resurse umane şi naturale suficiente pentru a-şi asigura un mai bun viitor dacă oamenii săi, mai ales clasa politică, oamenii de afaceri şi marele capital vor găsi cât mai repede calea spre interesul naţional şi nu numai personal, vor putea, împreună cu legislativul şi justiţia să adopte şi să aplice legi care să apere cetăţeanul corect, să sancţioneze drastic corupţia, violenţa şi încălcarea drepturilor elementare ale omului la educaţie, sănătate şi libertatea de expresie. Precepte şi concepte cu valabilitate generală dar a căror încălcare se produce frecvent şi cu urmări nefaste în plan naţional aici unde subdezvoltarea persistă încă la niveluri îngrijorătoare.

Costa Rica reprezintă un exemplu din multe puncte de vedere pentru un stat centro-american aflat pe drumul dezvoltării în context geostrategic nu tocmai favorabil. Această ţară reprezintă un adevărat exemplu de prosperitate cu forţe proprii şi cu folosirea inteligentă a intereselor marilor companii străine, mai ales nord-americane, în economia sa.

Cu o suprafaţă de 51.000 km. pătraţi şi o populaţie de doar 4.7 milioane de locuitori, având ca vecini Nicaragua(la Nord) şi Panama (la Sud), Oceanul Pacific (în Vest) şi Marea Caraibelor (în Est), Costa Rica se situează pe locul 1 în America Latină la câţiva indicatori foarte semnifi-

cativi pentru orientarea sa tradițională pro natură şi pro individ: activitățile de protejare a mediului ambiant, libertatea presei, gradul de democratizare a societății, competitivitatea turistică (locul 3 chiar în lume) şi indicele nivelului de trai; să mai amintim că ocupă locul 38 în lume la importantul indicator al prosperității locuitorilor săi.

Costa Rica este o țară în care armata a fost interzisă prin lege încă din 1948 iar forțele de poliție şi jandarmerie sunt simbolice. Mi s-a părut stranie şi de neînțeles la prima vedere maniera de a acționa a poliției rutiere atunci când a localizat un autoturism parcat în zonă interzisă: cu o şurubelniță, unul dintre polițişti a demontat plăcuțele de înmatriculare şi a plecat; am aflat că proprietarul acelui autoturism trebuie să se prezinte la comisariatul de poliție în cel mult 12 ore pentru a-şi prelua plăcuțele contra plății, pe loc, a unei amenzi ce nu este deloc simbolică. Am mai văzut cum un canal de televiziune nu transmite altceva de-a lungul celor 24 de ore decât circulația în anumite puncte conflictive ale oraşului; oricine poate vedea şi informa rapid dacă se produce vreun incident iar poliția ia notă şi îşi trimite un reprezentant în zona cu pricina.

Producătoare de bunuri agricole prin excelență (cafea, banane, zahăr, cacao, ananas) şi cu servicii de nivel competitiv bine dotate tehnologic, Costa Rica poate asigura un nivel decent de trai populației sale în ciuda fluctuațiilor de pe piețele externe. Eu am fost de trei ori în această țară în epoci diferite (1979, 2003 şi 2006) şi am putut constata că această societate funcționează articulat deoarece între politic şi economic, între politicieni şi oamenii de afaceri, între aceştia şi cetățenii țării există o comunicare şi cooperare pe elementele fundamentale ale dezvoltării unei societăți moderne şi profund democratice. Am mai constatat cu o oarecare invidie cum cetățenii acestei țări îşi cunosc, apără şi

promovează propriile lor drepturi şi libertăţi. Când mi-am prezentat scrisorile de acreditare în martie 2003 clasa politică costaricană era inflamată de poziţia ţării faţă de războiul din Irak. Cam 55% din populaţie era împotriva războiului dar guvernul hotărâse să trimită trupe în cadrul coaliţiei. Preşedintele ţării, Abel Pacheco de la Espriella mi-a împărtăşit cu prilejul prezentării scrisorilor de acreditare, preocuparea sa faţă de faptul că politicienii nu au ştiut să explice cetăţenilor decizia adoptată de guvern. El mi-a spus că de fapt 100% din populaţie este împotriva războiului dar Costa Rica este prezentă pe câmpul de luptă din Irak pentru că "nu doreşte ca dictatura lui Saddam să debiliteze pacea şi securitatea din regiune şi chiar din întreaga lume". De altfel, chiar în acea zi, Adunarea Legislativă (parlamentul) a luat în dezbatere această temă şi în cadrul unei sesiuni extrem de agitate s-a clarificat tocmai această nuanţă. Ceea ce nu l-a împiedicat pe succesorul lui Abel Pacheco şi anume pe preşedintele ce s-a instalat la 8 mai 2006, Oscar Arias Sànchez, deţinător al premiului Nobel pentru Pace, să purceadă destul de rapid după instalare la retragerea trupelor costaricane din Irak. De altfel, preşedintele Oscar Arias – la a cărui instalare am fost prezent – a adoptat o serie de măsuri în plan extern cu repercusiuni majore pentru statutul internaţional al ţării: a restabilit relaţiile diplomatice cu Havana, a rupt relaţiile cu Taiwan şi le-a restabilit cu R.P. Chineză (unicat printre ţările centro-americane), a stabilit relaţii diplomatice cu alte ţări arabe în afara Libanului, cu ţări africane, cu Kosovo şi a mutat sediul ambasadei Costa Rica de la Ierusalim la Tel Aviv, premiere ce s-au bucurat de sprijinul majorităţii populaţiei şi al clasei politice costaricane.

Printre dificultăţile pe care le înfruntă guvernele acestei ţări în plan intern ar fi sărăcia (20% din populaţie

dintre care 5% extremă), problemele sociale create de numărul mare de imigranţi nicaraguani iar în plan extern conflictul de frontieră, istoric de acum, cu Nicaragua pentru drepturile de navigaţie pe Rio San Juan precum şi respingerea constantă de a adera la Parlamentul centro-american, fiind singura ţară, alături de Belice care nu este membră a acestui organism subregional.

Depunerea scrisorilor de acreditare s-a desfăşurat în linii generale conform unui ceremonial obişnuit, fără fastul cam desuet al celui guatemalez – la care s-a şi renunţat între timp... Şi totuşi, iată două-trei elemente de culoare care dau unicitate acestui moment, prin el însuşi unic şi impresionant. La prezentarea scrisorilor de acreditare, în ceremonialul costarican nu este prevăzut ca ambasadorul să rostească vreun cuvânt atunci când le înmânează preşedintelui; în convorbirea avută anterior cu directorul general al protocolului şi ceremonialului de stat, dna. Marta Nùñez Madriz de Lòpez Trigo i-am propus ca în acel moment să spun preşedintelui: „Îmi este deosebit de plăcut să vă înmânez scrisorile prin care Excelenţa Sa preşedintele României mă acreditează în calitate de ambasador extraordinar şi plenipotenţiar în Republica Costa Rica", frază ce a fost însuşită şi apoi primită cu vădită plăcere de şeful statului costarican. Înainte de a iniţia convorbirea cu preşedintele şi ministrul de externe am fost servit cu o ceaşcă de cafea costaricană îndulcită cu zahăr costarican, aşa cum cu nedisimulată mândrie mi s-a explicat: „sunt două dintre valorile noastre naţionale". Mi s-a oferit, totodată, un cadou miniatural sub forma unui ulcior pe care era pictată o broscuţă, simbol naţional în Costa Rica. Nu mică mi-a fost mirarea când, la încheierea convorbirii ce a durat cam 20 de minute, preşedintele şi ministrul de externe m-au însoţit până în curtea interioară a palatului

prezidențial unde era arborat steagul României și au ascultat alături de mine imnul de stat al țării noastre. Surprizele nu s-au oprit aici căci la plecare am fost însoțit de președinte până la limuzina oficială, un Hyundai negru, cu care venisem la palat. Una dintre explicațiile acestui gest de deosebită curtoazie ar putea fi prezența presei care m-a luat în primire imediat ce președintele s-a retras. Era o activitate de politică externă cu o țară europeană care marca deschiderea guvernului spre lume.

În Costa Rica am avut multiple întâlniri de lucru: la Ministerul de Externe cu Marco Vinicio Vargas,adjunct al ministrului căruia i-am înmânat copiile scrisorilor de acreditare, cu directoarea generală a ceremonialului și protocolului menționată deja, cu Josè de Jesùs Conejo Amador, director general al Serviciului Exterior (Resurse Umane, Consulare și Juridică); cu oamenii de afaceri Fernando Cruz Alfaro, președintele trustului Automotores Europeos de Centroamèrica, Carlos Alvarado Moya, președintele Băncii ELCA și Gerardo Cruz Rodrìguez, importatori tradiționali ai autoturismelor Dacia. În 2003, interlocutorii mei din domeniul afacerilor erau încă încrezători în continuarea importurilor de autoturisme Dacia(circa 200 de exemplare așteptau să fie îmbarcate la Anvers cu destinația Costa Rica), doreau să participe la lucrările Comisiei mixte româno-mexicane ce urma să aibă loc la Ciudad de Mèxico în iunie 2003 și mi-au înmânat o listă cu preferințele lor de importuri din România (tractoare, vinuri, anvelope, galleuri); informarea instituțiilor noastre despre toate aceste aspecte imediat ce am revenit în Mexic nu a avut însă un ecou la nivelul interesului părții costaricane, așa că încă o relație a țării noastre pe continent a diminuat sensibil. La MRE costarican am antamat în 2003 posibilitatea desemnării unui consul onorific al României în această țară și după

câțiva ani de demersuri la Bucureşti şi San Josè am reuşit deschiderea acestui consulat cu prilejul participării mele la ceremonia instalării noului preşedinte costarican, Oscar Arias Sànchez în mai 2006.

Acesta a fost un moment relevant pentru experiența mea diplomatică de câteva decenii pentru că am constatat cât de diferite pot fi momentele supreme ale unei nații, aşa cum este, nu-i aşa, venirea la putere a unui nou şef de stat cu tot cortegiul de activități protocolare dar şi de preluare a puterii şi formare a noilor autorități; toate purtând amprenta şi culoarea unei subregiuni cu caracteristicile ei aşa cum este cea centro-americană.

Aşadar, iată câteva momente ce nu cred că se regăsesc prea des în practica altor state cu asemenea prilejuri. Preşedintele al cărui mandat se încheia,Abel Pacheco de la Espriella, apare în direct la canalul oficial TV; timp de circa 5 minute el îşi prezintă succint realizările şi neîmplinirile mandatului său de patru ani în timp ce îşi împachetează câteva obiecte personale din cabinetul prezidențial (o fotografie de familie, un coupe-papier de argint, o carte, o statuetă, o scrumieră, biblia), înghesuite toate într-o cutie de carton. Afară ploua cu găleata, aşa cum avea să se întâmple în toate cele trei zile care au precedat şi urmat ceremoniei de instalare a noului preşedinte. Zilele de 6-9 mai 2006 s-au remarcat prin ploi constante, apăsătoare dar cu nimic deosebite de perioade similare ale altor ani; aici în Costa Rica plouă la ore fixe în anotimpuri cunoscute aşa că *los ticos* (aşa mai sunt alintați locuitorii) ştiu şi iau măsuri corespunzătoare. Ceea ce nu au ştiut se pare însoțitorii doamnei Laura Bush care l-a reprezentat pe preşedintele nord-american la aceste ceremonii: ea nu a venit îmbrăcată corespunzător iar umbrelele gărzilor de corp au trădat-o în mai multe rânduri ceea ce a obligat-o să în-

târzie câteva minute la activitățile oficiale – coafura primei doamne trebuia recondiționată...

La ceremonia instalării lui Oscar Arias Sànchez au fost prezente 96 de delegații dar numai 16 conduse de şefi de stat, printre aceştia cel al Mexicului şi al Taiwanului, toți centro-americanii, Columbia, Ecuador, Felipe, prințul moştenitor al Spaniei etc. A fost un bun prilej pentru ca noul preşedinte să găzduiască un summit ad hoc al Centroamericii în pregătirea Reuniunii la nivel înalt de la Viena, UE-America Centrală, ce urma să aibă loc în câteva luni. Îmi amintesc că în mod public era regretată absența preşedintelui Venezuelei, Hugo Chàvez cu care partea costaricană dorea să abordeze delicata problemă a prețului benzinei venezuelene pe piața din Costa Rica. Discursul oficial pronunțat de noul preşedinte a fost axat pe lupta contra sărăciei (25% din populația țării) şi pe promovarea dialogului cu toate forțele politice, sociale şi economice ale țării. Excepțională mi s-a părut desfăşurarea la numai câteva ore de la instalare a primei şedințe a noului guvern (în Costa Rica preşedintele țării este şi şeful guvernului); şi nu a fost o şedință formală ci una de lucru şi foarte pragmatică căci la ea s-au adoptat câteva decizii importante: noul cod etic al funcționarilor publici, instituirea unor ajutoare pentru familiile sărace (decret contra sărăciei prin care erau alocate 50.000 de euro pentru circa 13.000 de familii) precum şi interzicerea creşterii taxelor sau impozitelor de către vreo instituție publică pe orice categorie de servicii. Acest început *ex abrupto* se impunea în condițiile în care masa alegătorilor pro Arias conta tocmai pe asemenea măsuri sociale; iar preşedintele ales nu i-a deziluzionat; cel puțin nu la începutul mandatului său de patru ani.

Prilejul de a mă afla din nou în Costa Rica nu putea fi mai prielnic pentru a inaugura, în sfârşit, Consulatul

Onorific al României în această ţară. Reuşisem ca după multe demersuri şi insistenţe să obţin aprobările pentru deschiderea acestei importante instituţii într-o ţară în care nu mai aveam nicio altă reprezentare diplomatică sau economică şi, mai ales să desemnăm persoana celui ce va prelua funcţia-era avocatul Arturo Teràn Parìs. Cu sprijinul acestuia am organizat ceremonia inaugurării Consulatului Onorific şi înmânarea carnetului eliberat de MAE român simultan cu prezentarea unei colecţii de cărţi şi reviste româneşti, o conferinţă a mea pe tema evoluţiilor politice din ţară la care au fost invitaţi ziarişti, oameni de afaceri şi membri ai coloniei române din San Josè, cam zece persoane. Acest act complex şi cu semnificaţii aparte în relaţiile bilaterale s-a bucurat de participarea unui număr important de cadre didactice ale Universităţii Naţionale din Costa Rica, acolo unde a avut el loc. A fost un excelent prilej să mă întâlnesc şi să cunosc români stabiliţi în Costa Rica şi care se simt bine, au locuri de muncă ce le plac şi mai ales au planuri pentru ei şi familiile lor, planuri pe care „nu ni le putem permite în România". Le-am spus românilor care au fost prezenţi că preşedintele Costa Ricăi este foarte mulţumit de maniera în care s-au integrat în societatea costaricană, pe unii dintre aceştia cunoscându-i personal deoarece sunt interpreţi guvernamentali; alţii sunt medici, profesori sau ingineri petrolieri şi forestieri, toţi mulţumiţi de viaţa lor acolo dar cu un perpetuu dor de casă, de ai lor, de prietenii şi rudele lor pe care nu îşi pot permite să îi revadă decât la patru-cinci ani o dată. Printre românii prezenţi la ceremonia inaugurării Consulatului Onorific mi-a atras atenţia familia Iordan şi Elena Neagu veniţi cu patru ani în urmă la San Josè împreună cu fiica lor, acum studentă eminentă şi cu gânduri de doctorat la o universitate prestigioasă din Franţa sau SUA.

Cei doi, cu vârste între 35-40 de ani lucrează la unul dintre marile cazinouri din capitala costaricană, au acumulat suficienți bani pentru a-și cumpăra o fermă în apropiere de oraș și se simt ca acasă printre acești „oameni calzi și primitori, pașnici și veseli" cum îmi spunea Iordan. Păstrez o frumoasă amintire acestei familii și celorlalți români din Costa Rica pe care i-am cunoscut cu acel prilej și care au avut gentilețea de a-mi înmâna o plachetă din marmură verde pe care au inscripționat „ambasadorului României, Vasile Dan în semn de înaltă prețuire pentru efortul și dedicația sa în calitate de ambasador – 9 mai 2006, San Josè, Costa Rica".

Am constatat personal calitățile și o parte dintre atracțiile costaricane inclusiv cu prilejul unor deplasări în afara capitalei. Am fost în unele zone rurale în care cultivatul pământului este aproape sacru, am vizitat și m-am bucurat de soarele mângâietor al unei după amiezi de aprilie pe o plajă la Pacific cu nisip gri perlat de o finețe rar întâlnită; am fost uimit să stau pe marginea craterului gigant al vulcanului activ Poas într-o zi de martie cu o ceață atât de deasă încât nu vedeam, din păcate sau poate din fericire fundul craterului și nici cealaltă parte a acestuia. Aici te scufunzi parcă în liane și vegetație de diverse tipuri de la verdele crud al palmierilor la maroniul roșietic al pinilor mediteraneeni, de la bambuși la flamboiani și de la flori silvestre la buruieni fără nume, toate într-o ambianță sălbatică și atrăgătoare, în egală măsură. Nu știu de ce apetitul nostru a crescut într-atâta încât însoțit de unul dintre oamenii de afaceri costaricani ce a avut amabilitatea să mă acompanieze în acest periplu în interiorul țării am intrat în primul restaurant ce ne-a ieșit în cale. A fost un adevărat festin într-o, de fapt, mică bodegă rurală în care singura ofertă era carnea de vită la grătar pregătită la

vedere cu tot parfumul şi mai ales fumul de rigoare; un deliciu scăldat în sosuri picante şi atrăgător colorate alături de salate din avocado scăldat în suc de lămâi culese chiar de noi din pomul de lângă masa noastră. Privind spre craterul uriaş şi spre pădurile virgine din apropiere am avut senzaţia că mă aflu într-o lume nedefinită ca aşezare şi norme; erau momente de uitare şi de meditaţie la mizeriile lumii cotidiene din care ştim tot mai puţin să evadăm pentru a ne încărca cu adevărat bateriile şi plămânii; adică fără zgomote şi fumat, fără muzică stridentă şi/sau de prost gust, cu singura companie a trilurilor păsărilor şi cu aerul curat al pădurilor... nepoluate. Costa Rica ştie să îşi conserve bogăţiile naturale, ştie să atragă turişti din toată lumea şi ştie să îi păstreze mereu oferindu-le exact ceea ce noi nu mai ştim sau nu putem sau nu vrem să arătăm şi să oferim; iar în curând nici nu vom avea ce să arătăm în ritmul distructiv în care merg lucrurile pe frumoasele noastre meleaguri.

Fără a mai intra în detalii legate de celelalte ţări centro-americane, poate cu un alt prilej voi dedica o lucrare specială acestei zone la fel de speciale, am să mă refer totuşi la câteva aspecte anecdotice, semnificative pentru ceea ce se întâmplă încă pe acele meleaguri politice, căci despre asta este vorba. Voi începe cu **Honduras** unde am stat câteva zile cu prilejul depunerii scrisorilor de acreditare în iulie 2002. Am sosit la Tegucigalpa, capitala acestui stat, chiar în ziua în care se declanşase o criză politică ce părea fără precedent şi menită să provoace o adevărată criză guvernamentală: zece deputaţi ai Partidului Naţional, de guvernământ, căruia îi aparţinea preşedintele ţării, Ricardo Maduro Joest, l-au „somat" pe acesta să demită miniştrii sănătăţii, al educaţiei şi al fondului de dezvoltare, nemulţumiţi de prestaţiile acestora; preşedintele a res-

pins însă cu „fermitate" amestecul colegilor de partid în treburile guvernului ceea ce a dat un semnal pozitiv către ţară. Numai că dl. Fuad Elias Canahuati, consulul nostru onorific mi-a „tradus" imediat subînțelesurile acestor poziţii: cei zece rebeli urmau să fie îmblânziți prin desemnarea lor în tot atâtea funcții de subsecretari de stat care chiar au fost create la numai câteva zile după ce am părăsit Honduras (să menționez că dl. Fuad Elias era el însuşi membru al aceluiaşi Partid Naţional şi cunoştea, nu-i aşa, comportamentul colegilor săi). În convorbirea avută cu preşedintele Maduro acesta mi-a mărturisit că democraţia honduriană – într-o țară care a cunoscut între 1821-1981, 160 de guverne, 260 de revolte populare şi 20 de războaie cu vecinii-se maturizează cu dificultate. Şi încă un „indicator hondurian" cu semnificaţiile şi conotaţiile sale mai mult decât elocvente: din cei 128 de deputaţi membri ai Congresului Naţional, numai 25 sunt cunoscuți şi recunoscuți drept buni profesionişti şi cu o morală intactă, restul sunt şi ei cunoscuţi şi recunoscuţi drept carierişti, oportunişti şi corupţi, clienţi obişnuiți ai guvernelor ce se succed la conducerea unei ţări cu multe probleme.

În **El Salvador** am întâlnit o țară dependentă în plan intern de acțiunile agresive ale Frontului Mişcării de Eliberare Națională(FMLN) care cu cei 31 de deputaţi ai săi şi cu primarul capitalei îşi aroga toate realizările economice şi de politică externă ale țării, este adevărat nu prea multe. În plan extern, dependența El Salvadorului de Washington era atât de clară încât ai nevoie de numai câteva ore să o percepi: moneda care circulă acolo este dolarul nord-american, ministrul salvadorian de finanțe reprezintă Banca Interamericană de Dezvoltare şi Banca Mondială iar El Salvador, din spusele preşedintelui țării căruia i-am prezentat scrisorile de acreditare la 17 octom-

brie 2002 „nu poate avea decât alternativa agreării unei intervenții armate a SUA în Irak dacă aceasta se va produce"; şi într-adevăr, El Salvador şi-a trimis trupe în Irak imediat ce s-a declanşat războiul pe acest front. Din păcate, această dependență presupunea şi distrugerea, practic, a sectorului agricol salvadorian pe altarul importului masiv de produse agricole şi textile din SUA, Japonia, Koreea şi Germania.

În **Nicaragua** m-am aflat în luna mai 2002 pentru prezentarea scrisorilor de acreditare. Preşedintele Enrìque Bolaños Geyer câştigase alegerile cu numai câteva luni în urmă şi era creditat cu un uluitor 92% al încrederii concetățenilor săi; hotărârea de a lupta până la capăt contra coruptiei şi a sărăciei extreme erau cauza acestui impactant procent de încredere a populației. Şi preşedintele nu şi-a defraudat concetățenii; el a reuşit trimiterea în justiție a precedentului preşedinte, Arnoldo Alemàn dar nu înainte de a depăşi amenințările conservatorilor uniți cu deputații lui Daniel Ortega (Frontul Sandinist de Eliberare Națională) de a-l destitui. A fost necesară inclusiv recurgerea la sprijin internațional pentru ca aceasta să nu se întâmple şi preşedintele Bolaños să îşi încheie cu bine mandatul de patru ani.

Dincolo de cortina de pluş a serviciului exterior românesc

Din dragoste pentru instituţia în care m-am născut din punct de vedere profesional, ca şi din dorinţa sinceră de a exprima opinii obiective dar în cunoştinţă de cauză, cer îngăduinţa cititorului... şi nu numai, să prezint opinii şi poate sugestii ce ar putea eventual să contribuie la cristalizarea unei imagini corecte asupra MAE şi a serviciului exterior românesc.

Nu este nici simplu şi nici lipsit de riscuri să afirmi chiar cu argumente, ce şi cum ar trebui să se facă ceva; este mult mai important şi mai dificil să acţionezi din postura celui ce poate şi trebuie să o facă cu condiţia ca acesta să ştie ce să facă şi să fie lăsat să o facă...

În ultimii ani, transparenţa actului de conducere şi presiunea adesea exercitată de mass-media au produs efecte neaşteptate pentru a nu spune nedorite inclusiv asupra manierei de construire şi apoi de aplicare a preceptelor politicii externe a României. Efecte ce nu puteau să nu influenţeze activitatea MAE şi a celor ajunşi printr-o formă sau alta în fruntea acestei importante, sensibile şi elevate instituţii. Aceste ultime atribute riscă să se risipească în derizoriu dacă autorităţile statului cu competenţe în materie nu vor dispune măsuri radicale şi ferme, coerente şi pertinente pentru a opri o anumită degringoladă percepută ca atare de opinia publică vizavi de MAE. De la succedarea fără precedent în practica noastră dar şi a altor

diplomaţii europene a miniştrilor de externe (12 în ultimii 20 de ani până la ora editării acestui volum).

Iată, în continuare, câteva puncte sensibile şi problematice în activitatea mai puţin vizibilă şi cunoscută a Centralei MAE dar şi a activităţii misiunilor diplomatice din străinătate.

SELECTAREA PERSONALULUI LA INTRAREA ÎN MAE

Momentul în care un candidat la diplomaţie ia cunoştinţă cu instituţia îl constituie înscrierea şi participarea la concursul de admitere la cursurile Institutului de Studii Diplomatice (pentru a ne referi la calea normală de angajare în această instituţie). Tinerii provin din medii diferite şi au pregătiri diferite, profesii diferite şi, mai ales, caractere diferite. Cine poate stabili şi cum dacă un candidat este apt pentru serviciul exterior al ţării? Desigur, comisia de la concurs; dacă aceasta va fi fermă şi exigentă în a aplica unităţi de măsură egale tuturor, fără vreun rabat la calitate şi perspectivele pe care le oferă candidatul; şi dacă va dispune de suficiente date referitoare la antecedentele profesionale şi comportamentale ale candidatului.

Interviul joacă un rol extraordinar pentru că permite ca, pe lângă calităţile demonstrate în scris la testele respective, candidatul să arate şi să i se vadă aptitudini, cum ar fi: capacitatea de a purta un dialog liber pe teme spontan alese, reacţii la unele întrebări incomode, capacitatea de a sintetiza o idee, înfăţişarea şi ţinuta, starea sa fizică fiind importantă în această profesie de reprezentare. Cred că se acordă o atenţie minoră acestor aspecte şi nu sunt limitate intrările în MAE ale unor tineri care în mod evident sunt prea voluntari, prea moderni într-un sens neadecvat pentru o ţinută decentă, discretă care să impună prin eleganţă şi armonie, şi nu prin excentricism şi exhibiţionism.

Un al doilea moment important se produce odată cu angajarea noului venit, a tânărului diplomat care primeşte gradul de ataşat sau secretar III. Acesta este o materie primă neşlefuită încă dar plin de bunăvoinţă şi ambiţii – vorbesc de situaţiile normale. Cine se ocupă de orientarea lui şi de înarmarea lui cu acele cunoştinţe generale specifice instituţiei şi muncii diplomatice? Directorul şi colegii? Uneori da, alteori mai puţin. Nu există din câte cunosc o normă care să stabilească că aceşti tineri repartizaţi iniţial la un compartiment din Centrală au obligaţia ca timp de una-două luni să facă un adevărat tur de cunoaştere pe la Direcţii cum ar fi cele Juridică, Organizaţii Internaţionale, Protocol, Culturală, Presă, Consulară şi altele pentru a se familiariza cu specificul dar şi cu organizarea şi funcţionarea instituţiei în ansamblul ei; abia apoi acest tânăr diplomat poate rămâne timp de 1-2 ani, şi nu mai puţin, la o Direcţie în funcţie de interesele şi necesităţile MAE, de pregătirea şi, de ce nu, de preferinţele sale. Aici, MAE se confruntă însă cu problema absenţei celor ce ar putea orienta şi sfătui competent şi din propria experienţă pe cei mai tineri: pur şi simplu această categorie este pe cale de dispariţie... din instituţie. Când tânărul nou-intrat ar merge la o altă Direcţie pentru orientare şi studiu va găsi un altul sau alţi tineri la fel de neformaţi sau formaţi după ureche; rezultatul – improvizaţia.

Nerespectarea acestor două condiţii iniţiale duce inevitabil la existenţa unor tineri care, fără să cunoască prea multe despre instituţie şi diplomaţie, încep să emită pretenţii de plecare la posturi în străinătate fără acel bagaj minim de informaţie chiar despre Centrala MAE căreia urmează să îi trimită raportări şi informaţii şi care, la rândul ei, îi transmite instrucţiuni pertinente ce nu vor putea fi înţelese şi nici aplicate întocmai. Este şi mai grav atunci

când unii dintre cei nou- intrați în MAE aspiră de fapt la formarea unui CV bogat în specializări şi burse ale MAE asigurate generos de organisme şi organizații internaționale după care părăsesc Centrala şi diplomația în interes privat. Libertatea opțiunii, nu-i aşa, dar cum rămâne cu procesul de selectare şi de cunoaştere a celui ce a fost nu cu mult timp în urmă un candidat, cu aferenta investiție de bani şi timp în acesta?

PLECAREA LA POST ÎN STRĂINĂTATE

Moment extrem de important pentru cei tineri şi recent intrați în MAE dar şi pentru cei care repetă această experiență sau pentru cei care vin în MAE numai pentru a se pregăti în vederea plecării la post pe diferite funcții, inclusiv pe cea de ambasador.

Ceea ce se întâmplă de cele mai multe ori în asemenea situații lasă mult de dorit. Pregătirea celor ce doar trec prin minister înainte de a pleca la post se face aproape în întregime într-un regim de bun plac, la voia întâmplării sau... conform unei sugestii telefonice de la cineva; în ciuda existenței obligatorii a unui Plan de pregătire destul de bine detaliat – pe hârtie. Şi astfel pleacă la post, ca regulă, oameni ce nu cunosc decât salariul pe care îl vor primi şi, eventual, cine le sunt colaboratorii. Nu este posibil ca un viitor şef de misiune (ambasador, însărcinat cu afaceri a.i., consul sau consul general) să nu fi trecut prin furcile caudine ale unui proces de pregătire sever şi complex în Centrala MAE, sub atenta îndrumare şi control ale Direcției competente şi cu o verificare serioasă a cunoştințelor acumulate înainte de a părăsi țara şi a prelua conducerea unei ambasade, a unui colectiv, a unor diplomați şi personal tehnico-administrativ şi de serviciu care aşteaptă compe-

tențe, orientare clară și conduită exemplare din partea noului venit, mai ales când acesta este noul șef. Cunoștințe serioase de corespondență diplomatică, importanța muncii de informare, a celei de reprezentare și de negociere în numele președintelui și al țării, cunoașterea Convențiilor de la Viena privind relațiile diplomatice și consulare, normele fundamentale de ceremonial și protocol inclusiv cele specifice din țara de reședință sunt numai câteva dintre componentele bagajului minimal cu care cei proaspăt intrați în minister, ca și cei mai vechi, ca și cei mai... diplomați sau mai puțin diplomați trebuie să le ia cu ei; în afara câinelui personal sau a altor mascote pe care în ultima vreme membri ai personalului misiunilor diplomatice au grijă să le includă printre însoțitorii lor la post.

Plecarea la post se face pentru patru-cinci ani în mod normal și ca atare familia are un rol important aici și ea trebuie tratată cu atenție și de către cei care pleacă și de instituția ce îi trimite. O convorbire de fond pe problemele specifice țării de reședință (climă, starea de securitate, stare de război, diferențe de fus orar, tradiții și norme specifice cu caracter religios, prohibiții și limite de tot felul, nivelul învățământului și diferențe față de cel românesc etc.) cu membrii familiei la Direcția de Resurse Umane mi se pare strict necesară și utilă. S-ar evita astfel o multitudine de probleme care costă ulterior statul român nu numai bani dar și imagine.

ROLUL SOȚIEI ȘI AL FAMILIEI

La misiunile diplomatice și consulare ale României ca și la Misiunile Permanente se deplasează de regulă soți, indiferent dacă unul dintre ei nu este încadrat pe vreun post și, atunci când este cazul, împreună cu copiii. Dacă

ambii soți lucrează răspunderea familiei crește căci obligațiile sunt duble – serviciu și acasă; în cazul unei familii de diplomați în care ambii soți au post, indiferent de funcție, nu este ușor să se acopere în bune condiții atât sarcinile de serviciu cât și cele de acasă, mai ales când există și copii de vârstă școlară. Tocmai de aceea guvernul acordă o serie de facilități inclusiv de ordin financiar (indemnizații, transport internațional, locuință, auto) familiilor de diplomați dar și ale personalului tehnico-administrativ. Nu întotdeauna însă acest personal răspunde cu prestații la înălțimea misiunii încredințate. Se cunosc destule cazuri de încălcări ale conduitei specifice, a normelor MAE, a celorlalte reglementări naționale și internaționale al căror obiect este tocmai aceste tip de personal: de la certuri și violențe în familie și în colectivele ambasadelor la derogări de la morala și etica comportamentală. Nici unele încercări de sustragere din banul public, din bunurile aflate la misiuni nu fac excepție de la asemenea atitudini. Cred cu tărie că:

- decizia trimiterii la post a tuturor categoriilor de personal, fie prin MAE, fie prin alte instituții ale statului trebuie să fie riguroasă, bazată pe îndeplinirea anumitor criterii ferme aplicabile tuturor indiferent despre cine este vorba;
- verificarea riguroasă a comportamentului și anumitor practici ce s-au manifestat cu prilejuri anterioare la nivelul respectivului sau respectivilor salariați ai MAE și altor instituții ce își trimit salariați în exterior.
- modificarea sistemului de sancțiuni cu accent pe cele pecuniare și pe rechemarea de la post inclusiv încetarea contractului de muncă pentru situații grave și atitudini recalcitrante; să nu se uite că orice asemenea atitudine în exterior poate produce daune interne dar

şi externe prin crearea unei imagini pătate asupra serviciului exterior român, ca şi a ţării în general.

Soţia şefului de misiune şi soţiile celorlalţi membri ai ambasadelor pot şi trebuie să joace un rol de deosebită relevanţă în economia de personal şi multitudinea de sarcini cu care se confruntă aceste instituţii de un specific deosebit în afara ţării. Soţiile diplomaţilor participă la activităţi protocolare la care sunt invitate împreună cu soţii (recepţii, cocteiluri, dejunuri şi dineuri) sau fără soţi (reuniunile Asociaţiilor de soţii ale diplomaţilor, ceaiuri, prezentări de modă, vizite la obiective culturale şi turistice, mese rotunde pe teme literare, opere de binefacere). Aceleaşi doamne participă activ şi creator la pregătirea meselor şi a recepţiilor cu prilejuri deosebite organizate de ambasadă: de la înfăşuratul sarmalelor la aranjatul saloanelor, de la instruirea personalului de serviciu la întâmpinarea şi întreţinerea oaspeţilor; ele trebuie să fie active la întâlnirile diplomatice, să facă faţă conversaţiilor pe care le susţin cu interlocutori de diferite orizonturi culturale, religioase, politice şi continentale; trebuie să prezinte cu decenţă aspecte ale vieţii sociale, culturale şi artistice din ţara noastră, fără a fi tendenţioase, agresive sau, dimpotrivă, pasive şi nepăsătoare la unele afirmaţii ale interlocutorilor. Orice informaţie culeasă de soţii cu asemenea prilejuri poate fi interesantă pentru diplomatul soţ atunci când se pune problema coroborării acestora. Toate acestea presupun, desigur, dedicaţie, efort, cunoaşterea limbii ţării de reşedinţă sau a uneia de circulaţie internaţională şi multă, multă modestie şi demnitate. Indemnizaţia primită de soţiile fără post în schemă este de natură să stimuleze şi să răsplătească tocmai asemenea mod de implicare şi efort în activităţile specifice muncii diplomatice.

CE FACE UN DIPLOMAT LA POST ÎN STRĂINĂTATE?

Multe s-au spus, se spun şi se vor mai spune despre specificul muncii diplomatice, despre faptul că un diplomat nu are altceva de făcut decât să participe la recepţii şi să se plimbe prin ţara de reşedinţă. Nimic mai departe de adevăr!

Dacă din cele citite de dv. până în acest punct al cărţii de faţă nu aţi depistat încă şi alte preocupări şi probleme cu care se confruntă corpul diplomatic şi consular al României, ca de altfel al oricărei alte ţări (cu fireşti nuanţe...), atunci vă mai ofer câteva elemente ajutătoare:

- călătorii cu avionul sau autoturismul pe distanţe şi cu durate ce adesea sunt istovitoare; şi aceasta nu numai la plecarea la post şi la efectuarea concediilor de odihnă în ţară, ci şi în interiorul ţărilor de reşedinţă;
- adaptarea la condiţii de climă, altitudine şi la fuse orare ce adesea sunt atât de diferite de ale noastre încât trece timp pentru acomodare şi afectează organismul până se produce;
- respectarea reglementărilor specifice ţării de reşedinţă (circulaţie, raporturi cu poliţia, alte organe de ordine şi pază, regim vamal etc.), a celor impuse de Convenţiile de la Viena constituie o limitare a mişcărilor zilnice cu care eşti obişnuit în ţara ta, în afara statutului de diplomat;
- programul zilnic este unul în continuă formare şi mişcare şi depinde doar parţial de propria voinţă: vizite de lucru la autorităţile locale, printre acestea MAE local fiind o relaţie curentă, pregătirea vizitelor delegaţilor şi delegaţiilor române indiferent că sunt politice, parlamentare, economice sau culturale cu atenţie şi efort sporite la nivelurile înalte, deplasări în provincie

la activități oficiale (o deplasare chiar în oraş dacă vorbim de exemplu de Ciudad de Mexico, Paris sau Madrid înseamnă adesea trei ore din care numai una a fost dedicată întrevederii sau altei activități utile), participarea la acțiuni protocolare (mese, recepții, cocteiluri, întâlniri ale diferitelor grupuri regionale sau subregionale – UE, SEECP, OSCE etc.);

- redactarea de informări zilnice pentru Centrala MAE şi alte instituții ale statului (preşedinție, guvern, ministere, camere de comerț, instituții culturale, artistice, turism etc.) pe teme de interes general şi punctual sau trimiterea de răspunsuri la solicitări exprese ale MAE sau ale altor instituții române;
- raportări lunare, trimestriale şi anuale asupra activității de ansamblu a misiunii sau numai a unora dintre compartimentele acesteia; activitate deosebit de riguroasă, necesară şi de referință pentru îndrumarea şi orientarea activității unei misiuni diplomatice;
- îndrumarea şi controlul activității colegilor, organizarea activității şi planificarea acestora în strânsă legătură cu cele din țară dar şi din țara de reşedință; uneori aceasta presupune consultarea şi punerea de acord a unei activități cu MAE local dar şi cu una sau mai multe misiuni acreditate în aceeaşi țară (ex. fixarea datei pentru o recepție sau inaugurare/vernisare de expoziții pentru evitarea mai multor acțiuni relevante în aceeaşi zi şi oră).
- comportament aflat permanent sub autocontrol pentru evitarea de conflicte sau atitudini ce ar putea da naştere la interpretări sau să afecteze imaginea personală sau națională; regulă valabilă atât în interiorul misiunii, cât şi în afara acesteia, pentru personalul diplomatic, tehnico-administrativ ca şi desigur, pentru membrii familiilor acestora.

- mutatul dintr-o casă în alta cu tot bagajul aferent, operaţiune ce se poate repeta de mai multe ori în timpul carierei; cu toate consecinţele pe care aceasta le presupune.

Şi toate acestea se produc pe fundalul, din păcate adesea confirmat, al lipsei de reacţii din partea autorităţilor competente din ţară, a dezinteresului sau proastei coordonări interinstituţionale cu efecte imediate sau pe termen mediu la nivelul credibilităţii noastre printre parteneri...

Cu alte cuvinte, muncă, efort şi strădanie fără acoperire în interesul şi sprijinul propriilor autorităţi, adică a acelora care te-au trimis în misiune.

Să căutăm, aşadar, cauze şi raţiuni ale multora dintre neajunsuri şi neîmpliniri în plan extern, chiar în interiorul serviciului exterior al României, atât la nivelul pregătirii şi calităţii personalului selecţionat şi trimis afară, cât şi al dezorganizării şi aproximaţiilor noastre administrative.

CE URMEAZĂ DUPĂ ÎNCHEIEREA SERVICIULUI DIPLOMATIC?

Urmează în mod logic... pensia! Numai că la noi aceste proces logic, natural este forţat şi supus influenţelor şi presiunilor fie al unor factori politici „de serviciu", aflaţi la un moment dat la putere, fie presiunilor exercitate de presă, fie de factorul ineludabil al vârstei biologice grăbit uneori de factori ce depind de condiţiile în care unii dintre noi şi-au desfăşurat marea majoritate a misiunilor în străinătate.

Şi se formează astfel un nou grup de pensionari de această dată, de foşti diplomaţi care, nu-i aşa, se retrag sau sunt eliminaţi din serviciul exterior al României.

Aceştia au la îndemână o Asociaţie a foştilor diplomaţi la reuniunile căreia se întâlnesc şi dezbat, oare pentru cine, teme de interes... pentru ei înşişi. Nici MAE şi nicio altă instituţie a statului român nu manifestă interes pentru aceşti oameni care timp de mai multe decenii au acumulat experienţe incomparabile cu ale altor cetăţeni, au o privire de ansamblu, comparativă şi analitică faţă de fenomene ale lumii contemporane şi au, mai ales, expertiza ce ar trebui stimulată şi folosită în interes naţional. Aceşti *foşti* mai au încă o viaţă socială care presupune întâlniri cu foşti colegi din corpul diplomatic de la Bucureşti, care îi scot din casă pentru a viziona un spectacol sau a participa la o recepţie sau la un vernisaj la care încă mai sunt invitaţi; aceşti oameni cu un trecut ce poate fi considerat o adevărată bancă de date unice mai sunt utili sau ar putea fi utili dacă ar fi luaţi în seamă. Participarea unora dintre ei la programe TV sau susţinerea de conferinţe la universităţi sau chiar implicarea în predarea de cursuri este sporadică şi puţin gratificantă.

Folosirea lor de către MAE şi alte instituţii ale statului ar trebui să se producă de o manieră firească şi reciproc benefică; aprecierile oficiale şi publice ale activităţii şi meritelor acestora ar servi ca stimulente pentru noile generaţii de diplomaţi şi ar constitui o recunoaştere naturală a importanţei şi prestigiului serviciului exterior al ţării.

Pensionarii care au fost diplomaţi de carieră şi au la activ trei sau mai multe posturi permanente în străinătate şi trei-patru sau chiar cinci decenii de activitate poartă cu ei sechelele trecerii prin lumi diverse, cu urme ale unui regim sau regimuri politice, climatice şi alimentare ce produc efecte adesea majore şi ireversibile pentru sănătatea şi viaţa lor. Îngrijirea oaselor şi a altor beteşuguri

acumulate pe meridianele lumii presupune tratamente de specialitate şi acestea necesită, nu-i aşa, bani. Pensiile pot şi trebuie să fie o recunoaştere a specificităţii acestei profesii frumoase dar riscante, atrăgătoare dar cu multe privaţiuni; o recunoaştere a contribuţiei de excepţie adusă cu pricepere la înalt nivel de competenţă şi implicare pentru promovarea intereselor României peste hotare. Deocamdată(?),unicul meu venit, cel din drepturile de pensie este egal cu cel primit la intrarea în diplomaţie acum 44 de ani... Guvernul sau mai bine zis guvernele României ca şi întreaga clasă politică ar trebui să conştientizeze rapid şi definitiv că tratamentul cetăţenilor ţării trebuie să fie gândit pentru toţi, dar nu poate fi egal pentru toţi.

Din raţiuni pe care am încercat să le prezint în această modestă contribuţie scrisă a unui diplomat de carieră.

POSTFAȚĂ

Deoarece simt nevoia unui scurt comentariu final, a unor sublinieri ce se doresc o încercare de explicare a unui comportament uman chiar dacă sub formă diplomatică, mă voi referi la aspecte pe care le-am păstrat pentru mine mai multe decenii, dar care își cer dreptul de a apărea în public; spre eventuala luare aminte a cititorului...

Cele patru decenii de diplomație și activitate neîntreruptă în slujba părții publice a societății românești îmi pot îngădui acum, aici, considerente firești despre împrejurări la care am fost martor și chiar participant activ, uneori. Cu bucurii dar și cu frustrări, cu așteptări dar și cu deziluzii generate de evoluții obiective dar cu influența unor factori subiectivi ce s-au dovedit a fi decisivi în multe împrejurări.

După aproape douăzeci de ani petrecuți în afara țării, dar în serviciul acesteia, și alți aproape cincizeci în interiorul ei, adică acolo unde m-am născut și m-am format, unde am revenit mereu cu plăcere și nesăturarea de plaiuri transilvane și parcuri bucureștene, de semenii mei și de toți cei cu care am crescut și m-am bucurat de fiecare copac înflorit și fir de iarbă încolțit primăvara, câteva comparații și paralele sunt inevitabile.

Munca diplomatică este un privilegiu pe care ar trebui ca toți cei ce se află sub adevărata ei vrajă să o respecte și să o iubească. Ea te învăluie și te cucerește dacă există un teritoriu interior deschis pe care a fost sădită cu mult

timp înainte şi pentru o lungă perioadă de timp acea sămânță a dragostei de *ale tale,* dacă ai înmagazinat acei sâmburi ai cunoaşterii de tezaure aflate la îndemâna fiecăruia ce doreşte şi ştie să le descopere şi să le savureze. Diplomația îți oferă în aceste condiții satisfacții chiar şi atunci când din varii motive nu au putut fi atinse unele obiective; rămâne în final satisfacția de a fi încercat *din interior* să contribui tu personal cu ceva. Ca şi în general în viață, succesul, satisfacțiile şi bucuria împlinirii nu sunt scutite, ba chiar uneori condiționate de eşecuri, de frustrări; mereu însă atunci când aceasta se termină cu bine...

Era într-un întâi de mai 2004 când am încercat un profund sentiment de frustrare şi neputință: în frumoasa reşedință a ambasadorului irlandez la Ciudad de Mèxico avea loc o impresionantă ceremonie legată de intrarea în Uniunea Europeană a celor zece țări (R. Cehă, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia şi Ungaria). Ambasadorul Irlandei şi ambasadorul UE în Mexic au rostit inspirate discursuri şi au citit mesajul de felicitare adresat cu acest prilej de preşedintele în exercițiu al Comisiei Europene; presa a intervievat pe fiecare dintre ambasadorii țărilor nou-intrate, au fost intonate imnurile de stat ale celor zece şi al UE; fotografia de familie a celor zece a completat acest moment de o extraordinară încărcătură politică, umană şi diplomatică. Nu m-am simțit niciodată în carieră atât de frustrat, atât de neînsemnat, atât de marginalizat cum m-am simțit în cele două ore cât a durat ceremonia aceea atât de frumoasă şi încărcată de atâtea semnificații. La numai câteva zile a urmat o alta de la care, din nou, numai doi ambasadori europeni au lipsit; cei zece împreună cu ambasadorul UE au fost primiți într-o audiență fastuoasă la palatul prezidențial de către preşedintele Mexicului, Vicente Fox Quesada

pentru a primi felicitări şi a fi consideraţi parteneri privilegiaţi ai Mexicului! Printre absenţi eram eu şi colegul meu bulgar, Ivan Hristov. Sentimentul de înfrângere era similar cu cel pe care îl încearcă un mare sportiv ce pierde o cursă importantă pentru titlul olimpic sau mondial...

Doi ani şi jumătate mai târziu mă aflam în Piaţa Universităţii din Bucureşti – eram deja un tânăr pensionar – şi am fost martorul ceremoniei de mase care a marcat intrarea României în UE. Preşedintele ţării şi înalţii demnitari europeni veniţi special de la Bruxelles au relevat importanţa momentului. O mulţime curioasă şi indisciplinată era prezentă acolo şi comenta ca la fotbal evenimentul... Cu puţine minute înainte o ceremonie oarecum similară, mai puţin caracterul masiv al participanţilor, avusese loc în parcul Ateneului Român; am avut două ceremonii căci la Bucureşti nimic nu este la fel ca în alte părţi. Două ceremonii, aceeaşi ţară, două autorităţi şi un ideal împlinit.

În ambele momente, cel de la Ciudad de Mexico şi cel de la Bucureşti, mi-am amintit o seară de decembrie a anului 2000 când preşedintele ţării de atunci se întorcea de la Helsinki cu vestea cea mare: România este aşteptată să intre în proximul val în UE. Era un moment de mare importanţă căci aveam atunci clar aquis-ul comunitar şi se presupunea că ştim exact ce trebuie să facem şi ce să nu facem. Acel moment la rândul lui fusese precedat de altele, startul nostru spre integrarea europeană fiind dat încă din primii ani ai deceniului 90. De ce atunci nu am fost printre cei ce au intrat în mai 2004?

De ce bucuria noastră a fost haotică şi mai degrabă de mulţime dezorientată? De ce am apărut divizaţi la nivelul clasei politice într-un moment a cărui încărcătură politică şi morală era de uniune? Iată, în continuare, câte-

va încercări de explicații. Am să o fac prin prisma a ceea ce îmi place şi ceea ce nu îmi place în ţara mea unde am revenit mereu şi mereu cu nesaţ la porţile dorului de AL MEU, adică de AL NOSTRU.

În România **îmi place** pentru că sunt ACASĂ, îmi plac râurile nepoluate şi Transfăgărăşanul, dulcile dealuri harghitene de la Izvorul Mureşului, pădurile stufoase de fagi şi stejari de la Mermezeul Călimanului, folclorul adevărat cu taragotul fermecat al lui Dumitru Fărcaş, ciulamaua ardelenească, vinul bun şi o companie decentă în tăcerile ei, parcul Herăstrău inundat de verdeaţa lunii mai, mănăstirile Bârsana şi Prislop, oşanul neeuropenizat, Marea Neagră în septembrie, interlocutorii ce ştiu să se asculte şi care cunosc regulile unui dialog civilizat, Albota Făgăraşului şi pensiunea doamnei Erika Stiller, „Altfel" cu Pleşu şi Liiceanu (*o tempora...*), Ţara Haţegului cea semeaţă cucerită de norii îngreunaţi de ploaie şi încă unele puţine lucruri.

Ce **nu îmi place** în România? Nu îmi plac incultura omului public, lenea, nepăsarea, bădărănia stradală şi televizată, indisciplina şi dezordinea publică şi individuală, lipsa de respect faţă de cel de lângă tine şi de spaţiul comun, clevetirea contra a tot ce avem şi ce nu avem, manelele, suficienţa celor ce apar „pe sticlă", kitsch-urile folclorice, secvenţele penibile din spaţiul politic şi guvernamental, agresivitatea verbală şi de atitudine, siluirea limbii române, lipsa de profesionalism, cabotinismul funcţionarului public şi nu numai, gropile din asfalt şi şoselele desfundate, defetismul şi văicăreala, lehamitea generalizată, obezitatea tinerilor, fast food-ul, zgomotul, nesimţirea, excrementele câinilor în spaţiul public şi încă multe alte lucruri.

Ceea ce îmi doresc nespus, odată retras din viaţa publică, de pe baricadele unei profesii pe care m-am străduit

să o onorez la nivelul exigențelor ei şi al priorităților fiecărei etape din evoluția României sub diferite regimuri, guverne şi conducători, este să trăiesc într-o țară în care toți să ne simțim ACASĂ. Ceea ce înseamnă să o respectăm şi să ne respectăm reciproc, să învățăm să respectăm ce au ceilalți semeni ai noştri de pretutindeni şi să mai învățăm să învățăm de la noi şi de la ceilalți... Să ne cunoaştem şi să ne respectăm valorile şi mai ales *să reintrăm în normalitate;* normalitatea omului purtător de progres şi nou, de calm şi demnitate, de germenii unui viitor *al nostru* şi nu numai *al meu.*

Bucureşti,
mai 2010

ANEXE

SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE DU CHILI
FONDÉE À SANTIAGO EN 1891
SOCIETE SCIENTIFIQUE DU CHILI
SANTIAGO
La Société Scientifique du Chili dans sa séance du 29 septembre 1998
a admis au nombre de ses Membres Mr. Vasile Dan, Roumanie
et lui a délivré le présent Diplôme

LA ACADEMIA MEXICANA DE
DERECHO INTERNACIONAL
Teniendo en cuenta el saber y los méritos del
Dr. Vasile Dan
tiene a bien designarle ACADEMICO
HONORIS CAUSA
Ciudad de México.
Consejo de Honor
Consejo Directivo

ENRIQUE BERRUGA FILLOY
SUBSECRETARIO DE RELACIONES EXTERIORES

México, D. F., a 11 de agosto de 2003

Excelentísimo señor Vasile Dan
Embajador de Rumanía en México

Muy estimado señor Embajador :

Reciba mis más calurosas felicitaciones por el título de Doctor *Honoris Causa* y por su nombramiento en grado de Comendador de la Orden del Derecho, la Cultura y la Paz, que le fueron conferidos por la Academia Mexicana de Derecho Internacional el pasado mes de julio.

El otorgamiento de tan altas distinciones pone de relieve la importante labor de Su Excelencia al frente de la Embajada de Rumania para estrechar los lazos entre nuestros países y dar cada vez mayor relevancia a la presencia de Rumanía en México.

Le agradezco también el amable envío de su trabajo acerca de *Rumanía y el futuro de Europa*, en el que da cuenta del desarrollo histórico de la relación entre su país y las instituciones europeas, así como del camino aún por recorrer para integrarse a la Unión Europea, opción elegida por el pueblo rumano para garantizar su prosperidad y su seguridad en el futuro

Al reiterarle mis felicitaciones más sinceras, solicito a Su Excelencia aceptar la expresión de mi consideración distinguida.

Enrique Berruga Filloy
Subsecretariatul Relatiilor Externe

Mexic, D.F., 11 august 2003

Excelentei Sale Domnul Vasile Dan
Ambasadorul Roamniei in Mexic

Stimate domnule ambasador,

Primiti felicitarile mele cele mai calduroase pentru titlul de Doctor Honoris Causa si numirea in gradul de Comandor al Ordinului Mexican al Dreptului, Culturii si Pacii care v-au fost conferite de catre Academia Mexicana de Drept International in luna iulie a acestui an.

Acordarea acestor inalte distinctii pun in evidenta importanta activitate a Excelentei Voastre in fruntea ambasadei Romaniei in Mexic in scopul intaririi relatiilor dintre tarile noastre si al cresterii relevantei prezentei Romaniei in Mexic.

Va multumesc, totodata, pentru amabilitatea cu care mi-ati trimis teza "Romania si viitorul Europei" in care prezentati legaturile istorice dintre tara dv. si institutiile europene, precum si drumul ce ramane inca sa fie parcurs pentru integrarea in Uniunea Europeana, optiune a poporului roman pentru garantarea prosperitatii si securitatii sale viitoare.

SS Berruga

Main Identity

De: "Embajada de Rumania en México" <ambromaniei@prodigy.net.mx>
Para: "trandafir oana" <oanatrandafir@hotmail.com>
Enviado: 24 martie 2004 13:26
Asunto: Re:

Stimate domnule Corpodean,

Invitatia dv. ma onoreaza si ma grabesc sa impartasesc cateva ganduri cu cititorii revistei SEMN pe marginea turneului Ansamblului MARTISORUL in Mexic.

Turneul MARTISORULUI romanesc in Tara Cactusilor a marcat un moment de referinta in prezentele romanesti in Tara Aztecilor. Spun moment in general si nu numai unul cultural ! Aceasta deoarece turneul artistilor romani a fost unul de inalta reprezentativitate romaneasca. Cei 25 de membri ai Grupului care au strabatut sase state mexicane si au sustinut 25 de spectacole s-au constituit pe durata turneului in adevarati ambasadori ai Romaniei atat prin inaltul nivel artistic al spectacolelor cat si prin tinuta umana de mandra reprezentativitate a unei tari care a daruit spiritualitate si cultura unei surori latine bogate in aceleasi valori.

Cactusii mexicani au fost imblinziti de romanii MARTISORULUI si s-au lasat mangaiati de cantecul, dansul si duiosia fratilor de la Carpati intr-ale creatiei si bucuriei de a trai si a impartasi valorile.

Ambasadorul acreditat aici a fost si este mandru sa constate ca pe drumul lasat adanc incrustat in memoria si sufletele mexicanilor de catre MARTISOR ne putem desfasura parca mai placut si mai eficient pe toate planurile- sunt urme perene, adanci si cu efecte de durata pe care ambasadorii martisoreni le-au sapat in constiinta celor ce i-au insotit si aplaudat pe meleaguri mexicane, in tara cactusilor, a piramidelor mayase si teotihuacane, a muzicii ranchera si a ..tequilei. Reveniti aici, frati dragi, caci inimile sunt deschise deopotriva printre mexicani ca ai printre cei ce din tara am venit vremelnic pe aceste meleaguri.

Cu toata dragostea,

Ambasador,
VASILE DAN

> ----- Original Message -----
> **From:** trandafir oana
> **To:** ambromaniei@prodigy net mx
> **Sent:** Wednesday, March 24, 2004 7:38 AM
>
> Domnule Ambasador,
>
> In curand, Casa de Cultura a Studentilor. Cluj-Napoca va lansa cel de al treilea numar al revistei "SEMN", numar in care am dori sa scriem despre extraordinara experienta din "Tara Cactusilor".
>
> In acest sens am fi onorati daca Excelenta Voastra ne-ati trimite cateva impresii despre prezenta in Mexic a ansamblului "Martisorul"

Domnule Ambasador,

Mesajul Dvs. a ajuns la inima martisorenilor si, in scurt timp va ajunge la inima tuturor studentilor clujeni. Va multumim din tot sufeltul pentru cuvintele calde si amintirile frumoase pe care ne-ati ajutat sa le cream.

Cu deosebita stima si respect,

Ing. *Silviu* CORPODEAN

El Presidente

de los Estados Unidos Mexicanos,

a propuesta del Consejo de la Orden Mexicana del

Aguila Azteca, ha tenido a bien

otorgar

la Condecoración de la Orden Mexicana del

Aguila Azteca en el grado de Banda

al Excmo. Sr. Vasile Dan

Embajador Extraordinario y Plenipotenciario

de Rumania (2001-2006)

Dado en la ciudad de México, a los doce días

del mes de junio de dos mil seis.

El Secretario de
Relaciones Exteriores

El Presidente
de los Estados Unidos Mexicanos

El Secretario de la Orden

Niciodata un Ambasador nu a fost atat de prieten al orasului Tlaxcala, precum "Ambasadorul Prieteniei"

Vasile Dan

Este, un fidel reflex al rabdatorului si marelui Popor Roman, care innobileaza Sangele nostru Latin
Fie ca afectiunea noastra permanenta sa reduca distantele si sa ne permita sa continuam sa ne buram de prietenia domniei sale si a lui Nicoleta.

Cu multa atentie

México

José Guadalupe García López
si
Lorena Ríos Rubio
21 Julio 2006

Tlaxcala

Discurs la inaugurarea unei expoziții de carte românească
la Havana (august 1973)

Cu marele poet cubanez Nicolas Guillen (iulie 1974)
în ținuta protocolară locală – guayabera

Traducător la prezentarea scrisorilor de acreditare
a noului ambasador român în Cuba (martie 1976)

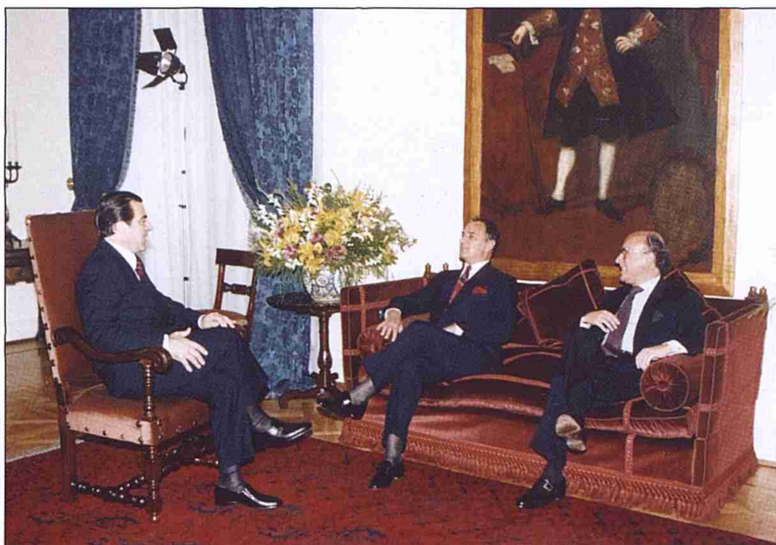
Cu parlamentari români în Costa Rica (aprilie 1979)

Ceremonia primirii Medaliei Juan Carlos I la Societatea de Studii Internaționale din Madrid (ianuarie 1991)

Recepție la Palatul Oriente din Madrid (ianuarie 1992)

Depunerea scrisorilor de acreditare în Chile (octombrie 1994)

Cu generalul Augusto Pinochet Ugarte (martie 1995)

Costume populare românești la parada modei tradiționale organizată de soțiile șefilor de Misiuni diplomatice din Chile (a doua din stânga este soția ambasadorului Noii Zeelande în cămașă de noapte din Vrancea) – ianuarie 1996

Sfințirea Bisericii Ortodoxe Române de lemn de la Caracas (decembrie 1999)

Depunerea scrisorilor de acreditare în Guatemala
(decembrie 2002)

Șamani în Zòcalo – Ciudad de Mèxico

Împreună cu marele Dumitru Fărcaș
și familia dra. Ionescu – octombrie 2003

Vernisarea expoziției „Imagini din România"
la sediul parlamentului mexican – noiembrie 2004

O incredibilă plantație de papaya (frutas bomba)
în Mexic – ianuarie 2005

Cu Hèctor Ortìz Ortìz, guvernatorul statului Tlaxcala – martie 2005

Ciulama românească la Acapulco
(Festival Gastronomic, noiembrie 2005)

Cu ambasadorul SUA în Mexic – iulie 2006

Tava de argint din partea corpului diplomatic acreditat la Ciudad de Mexico- un ultim omagiu la încheierea activității diplomatice

Erata

- la p. 38 rând 3, în loc de „cazarma Moncada din Santiago de Chile" se va citi **cazarma Moncada din Santiago de Cuba;**
- la p. 94 rând 16, în loc de „martie 1990" se va citi **iunie 1990;**
- la p. 126 rând 30, în loc de „Ministrului" se va citi **Ministerului;**
- la p. 291 rândul 17 în loc de gerontopolicieni se va citi **gerontopoliticieni;**
- la p. 219 rând 32, în loc „de pe nume ei" se va citi **pe numele ei.**

Când am hotărât să aştern pe hârtie aceste gânduri şi să răstorn tolba plină de amintiri şi însemnări adunate de-a lungul unei cariere de patru decenii, 32 de ani în diplomaţie şi alţi 8 în jurnalistică, nu bănuiam că am deschis o adevărată cutie a Pandorei şi că voi fi copleşit de ceea ce mi s-a întâmplat în clipa vieţii ce mi-a fost hărăzit să o trăiesc.

Nu am bănuit nici că îmi va fi, pe alocuri, dificil să pot reda numai acele fapte şi idei care ar putea prezenta interes pentru un public cât mai larg şi nu numai pentru, sper, foştii şi actualii mei colegi, mai tineri sau aflaţi deja în aceeaşi ambarcaţiune a pensionarilor.

Subiectivismul inerent selectării precum şi spaţiul acordat momentelor incluse în carte m-au stânjenit adesea şi a fost nevoie de rigoare şi mult discernământ în prezentarea faptelor mai semnificative.

Din raţiuni de organizare a materialului dar şi pentru a aborda, exact aşa cum s-au desfăşurat evenimentele, simultan cu aspectele oficiale, diplomatice, m am oprit şi asupra altora, neoficiale, doar aparent colaterale, aşa cum le-am perceput direct în contactele cu ţările în care m-am aflat şi cu oamenii pe care i-am cunoscut; niciun diplomat nu poate trece nepăsător pe lângă valorile sau punctele de interes pe care, fără îndoială, fiecare ţară le are.

Am rezervat spaţii simbolice opiniilor mele legate de funcţionarea MAE, instituţie cu un specific şi cu o problematică sensibile şi în legătură cu care atât din interior cât şi, mai ales, din exterior, se emit judecăţi de valoare nu întotdeauna exacte şi nici binevoitoare.

Mentalitatea adesea păguboasă pe întreaga scară ierarhică ca şi loviturile la care a fost expusă această instituţie, pe drept considerată de elită, atât înainte cât şi după 1990, le-am perceput şi înfruntat atât în Centrala MAE cât şi la misiunile la care am lucrat.

ISBN 978-973-133-773-9

